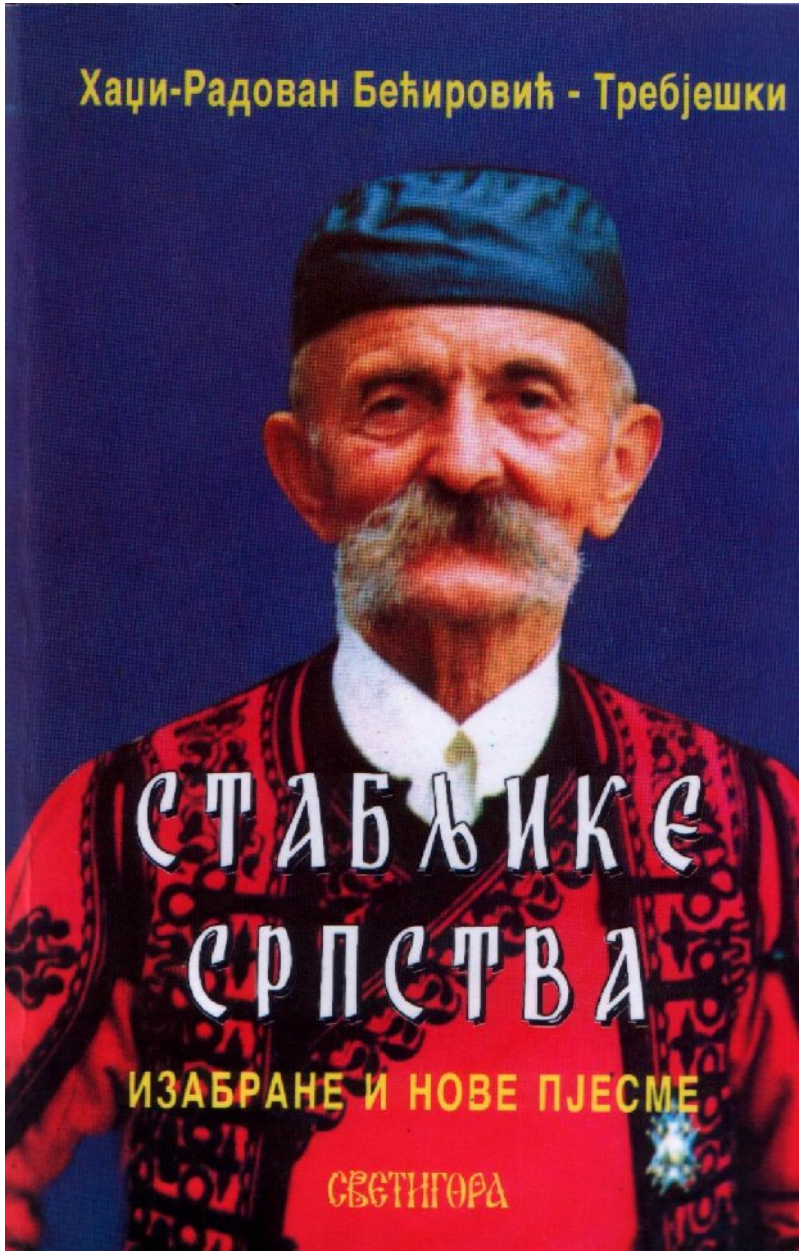
Хаџи-Радован Бећировић - Требјешки
СТАБЉИКЕ СРПСТВА
ИЗАБРАНЕ И НОВЕ ПЈЕСМЕ
СВЕТИГОРА

SRPSKI
VASOJEVICI
SKENIRAO
DRAGAN

Са благословом митрополита
Црногорско-приморског
АМФИЛОХИЈА

Издаје: СВЕТИГОРА
Издавачка установа
Митрополије
Црногорско-приморске

Хаџи-Радован Бећировић Требјешк
СТАБЉИКЕ СРПСТВА
(Изабране и нове пјесме)

Приредили:
Миланло Шћепановић
Будимир Алексић

Рецензент:
Митрополит Амфилохије
(Радовић)

Уредник:
Јереј Радомир Никчевић

Штампа:
Штампарија "Требиње"
Требиње

Хаџи-Радован Бећировић Требјешки

СТАБЉИКЕ СРПСТВА

Изабране и нове пјесме

Цетиње 1998.

САДРЖАЈ

11 ПРКОСНИК ИСКУШЕЊУ ВРЕМЕНА – МАНИФЕСТ

(I) СРБИНОВО РАЈ - ДРВО ЖИВОТА

(О гуслама и гусларима)

36 ГУСЛЕ
37 АКАДЕМИЈА ГУСАЛА
40 ГУСЛАР
41 СРПСКИ ГУСЛАР
43 ПЕТРУ ПЕРУНОВИЋУ – ПЕРУНУ
44 ТАНАСИЈЕ ВУЋИЋ

(II) СТАБЉИКЕ СРПСТВА - БЕСМРТНИЦИ

(Великим јунацима)

48 МИЉАНУ ВУКОВУ
49 НА ГРОБУ НОВИЦЕ ЦЕРОВИЋА
50 НОВАКУ РАМОВУ
51 МАРКУ МИЉАНОВУ
52 ВУЛЕ НЕШКОВ
53 ЛУКА ФИЛИПОВ

54 ИБРУ БУЛАТОВИЋУ
55 ИСАИЛУ ТОМИЋУ
56 ВОЈИНУ ВЛАХОВИЋУ
57 ГАВРИЛУ ШИБАЛИЈИ
58 БЕГАНУ СЕРДАРУ
59 ТУЛЕ ТОДОРОВИЋ
60 ПОПОВИЋ ЋАБА
61 ШОЛУ ШЋЕПАНОВИЋУ
62 МИЛИНКУ ЈЕЛИЋУ
63 МРКОЈЕ МИЈУШКОВИЋ
65 ГАЛЕ МИРКОВ АЛЕКСИЋ

(III) КРУНИСАЊЕ ПРОШЛОСТИ

(Великим биткама и Турским погибијама)

67 КОСОВСКА БИТКА 1389. ГОД
85 ЦАРЕВ ЛАЗ 1712. ГОД
90 КРУСЕ 1796. ГОД
92 МОЈКОВАЧКА БИТКА 1915. ГОД
113 МОЈКОВАЧКИ ВУЧЕДОЛАЦ
116 МОЈКОВАЧКИ ЛАВ
119 СПОМЕНИК НА ТАРИ РИЈЕЦИ
124 У МОЈКОВАЧКИМ ГОРАМА НА ЂУРЂЕВДАН 1917. ГОД
125 ЧАРДАК ЗИНДОВИЋА
130 СМАИЛ-АГА ЧЕНГИЋ
135 ЈЕДНА КРВАВА ДРАМА У ПЛЕМЕ ЋЕКЛИЋЕ
140 ОМЕР ПАШИНА ГОДИНА

145 ЧОБАНСКО ГРОБЉЕ НА ПЛАНИНИ МОКРОЈ У ШЕКУЛАРУ
149 КРИВОШИЈСКА БУНА 1869. ГОД
160 КРУНСКИ САВЈЕТ
162 КНЕЖЛАСКИ МИР
164 ЦАРЕВО КАЈАЊЕ
167 ПОХАРА ЖАБЉАКА
170 ПОХАРА КУЧА 1774. ГОД
174 ОСЛОБОЂЕЊЕ НИКШИЋА
178 ЗАУЗЕЋЕ НИКШИЋА
186 ТАЛИЈАНСКЕ РЕПРЕСАЛИЈЕ ПОГИБИЈА ЈАГОША ФЕМИЋА С ДРУШТВОМ У СЕЛУ ФЕМИЋА КРШ)
188 МОРАЧКИ ХАЈДУЦИ (ПОГИБИЈА ХАСАН-БЕГА МЕКИЋА)
196 ПОГИБИЈА ЈАФЕР-БЕГА ЧЕНГИЋА
199 ЗАР ТУЂИ СКАДАР

(IV) ЛУЧЕ СА МРАМОРЈА

(опјевана Српска историја)

201 ГОРСКИ ПРЕСТО
211 ЛИМОВ ГРОБ
214 СЕРДАР ЈОЛЕ И ВОЈВОДА ПЕКО
218 ЂАУР-БАБА - ШУКО МИЛОВИЋ
219 СУЛЕЈМАН ПАШИНА ГОДИНА
223 ЈУНАЧКА ОСВЕТА РИСТА ПОПОВИЋА
227 КО ЈЕ БИО ШЋЕПАН МИЈУШКОВИЋ
230 ТРИ ХАЈДУКА
235 ВОЈВОДА ДРЕКАЛЕ
238 ГЛАД У ЦРНОЈ ГОРИ

240 ПЕТРОВАРАДИНСКА АЖДАЈА
244 КНЕЗ ИВАН ОД СЕМБЕРИЈЕ
247 НИЗ ХЕРЦЕГОВИНУ
249 ЧЕТИРИ ВЛАДАРА
251 ЦРНА ГОРА У РОПСТВУ
254 ШВАБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ
257 СРБИЈА У РОПСТВУ
262 ДРОБЊАЦИ
264 РОВЦА И РОВЧАНИ
268 (ЦРНОЈ ГОРИ КАО) ЂЕЛЕ КУЛИ
270 ЦРНОЈЕВИЋИ
272 МАРКОВ САН
274 ДВА КРАЉЕВА ПУТА
277 СМРТ КРАЉА ПЕТРА I
280 КРАЉ НИКОЛА И ЊЕГОВА ЂЕЦА
281 СКУПШТИНА У ПОДГОРИЦИ
283 ПОСЈЕТА КРАЉА АЛЕКСАНДРА ЦРНОЈ ГОРИ

(V) ПОЛОМЉЕНА КРИЛА

(Српске погибије)

289 ВИТЕШКА СХВАТАЊА
292 ПОГИБИЈА БЛАЖА БОШКОВИЋА
299 РАДЕ БАКОВИЋ
305 ЈУНАЧКА СМРТ ХЕРЦЕГОВАЧКОГ ВОЈВОДЕ ТРИПКА С. ЏАКОВИЋА 1876.ГОД
313 ПОГИБИЈА ВЕЛИКОГ ВОЖДА КАРАЂОРЂА
320 ПОГИБИЈА КРАЉА АЛЕКСАНДРА КАРАЂОРЂЕВИЋА

336 ПОГИБИЈА ПЕТРА КРШИКАПЕ
341 СТЕВАН ПЕРОВИЋ – ЦУЦА
345 ПОРУЧНИК МАРКО БОЖОВИЋ НА ТОПУ
349 СИНОВАЦ
353 ПОГИБИЈА АРСА МИЛИЋА
358 МИЛОШ ЧЕЧОВИЋ - ВУКАДИНОВИЋ
361 МУЧЕНИЧКА СМРТ ЈОВА ЏАКОВИЋА 1917. ГОД
367 ПОГИБИЈА РАДОИЦЕ ВОЈИНОВИЋА
373 РОПСТВО И СМРТ РАДОЈА ЂИЛАСА 1918. ГОД
377 ЛАЗАР С. ЧЕЧОВИЋ
383 ПОГИБИЈА МАРКА ПУЛЕТИЋА
387 ВИТЕШКА ПОГИБИЈА РАДУЛА М. РАДОВИЋА
391 РАДОЈИЦА Ј. ПОПОВИЋ
395 МИЛОШ ДЕЛИЋ
399 МИРКО МАЛИШИЋ

(VI) КЉУЧИ ЗЕМАЉСКОГА РАЈА

(Свадбарске и женске пјесме)

401 СТАРЕ ЦРНОГОРКЕ
403 ЖЕНИДБА БЕГА ЉУБОВИЋА
415 ЗИРКА КАЈОВИЋА
418 ВОЈВОДА ИЛИЈА КОСОРИЋ И МЕХМЕД-ПАША СЕЛМАНОВИЋ
421 КНЕГИЊА МИЛЕНА О РАДОЈУ КОНТИЋУ
422 ХАЈДУК ВИЛА
424 ЖЕНА ЈЕ ЖИВОТ

(VII) ОТВАРАЊЕ НЕБЕСА

(Пјесме посвећене свецима)

426 СВЕТ ПРОРОК ИЛИЈА
427 РОПСТВО, ЖЕНИДБА И СМРТ ЗЕТСКОГ ВЛАДАРА ЈОВАНА ВЛАДИМИРА 1016. ГОД
431 КРСТ ЦАРА БУГАРСКОГА КАО ЛАЖНА ЗАЛОГА
432 СВЕТИ СТЕВАН ПИПЕРСКИ
433 СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ОСТРОШКИ
438 ДУХОВНА РИЗНИЦА
439 ПУТ У СВЕТУ ЗЕМЉУ

(VIII) ЛОВОРИКЕ

(Посвете)

445 ПЛАЧ ВИЛЕ РАВИЈОЈЛЕ
450 ИСТОЧНИЦИ СЛОБОДЕ
453 КЛАНАЦ ДУГА
455 ЊЕГОШУ
456 ПРИНУДНЕ МИСЛИ
459 ИЗГУБЉЕНА НАДА
463 ПОЛОМЉЕНЕ САБЉЕ
466 ПОСВЕТА ОБИЛИЋА ПОЉАНИ
468 ПОЗДРАВ ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ
471 ВИЛА
472 СТОЈАНУ КОВАЧЕВИЋУ
473 НА ГРОБУ МИЛОВАНА РОЂЕНА
474 РУГОВСКА КЛИСУРА

474 КУПА ВИНА
477 МАЈЧИНО ПИСМО
480 ПРОПАСТ АУСТРИЈЕ
484 НА СПРОВОДУ ЈАНКА К. ПОПОВИЋА
487 МОМ УВАЖЕНОМ ПРИЈАТЕЉУ БАЈУ КАСТРАТОВИЋУ
490 РАДОМИР СЛАВКОВ ИВАНОВИЋ

IX ТРАГ ЂАВОЉЕГ СЈЕМЕНА

(Јаме у Црној Гори)

497 КРВАВА ВЕЧЕРА
503 ЂАВО У ЦРНОЈ ГОРИ
506 ЈАМЕ У ЦРНОЈ ГОРИ
512 ИЗЛАЗАК УЈАМЉЕНИХ

(X) БЕСАНЕ НОЋИ – ГРОБОСЛОВИЈАДА

(Натписи са надгробних плоча)

515 ГРОБОСЛОВИ

(XI) ЗАБЕЛЕЖИО Р. Б. ТРЕБЈЕШКИ

(Пјесме других аутора)

536 БЛАЖО ШЋЕПАНОВИЋ
539 ОСВЕТА КЉАЈИЋА БЕЋИРА
542 ВУЛЕ БАТРИЋЕВИЋ – НЕНЕЗИЋ

544 НАШИ ВЛАДАРИ ИСТОРИЈСКЕ ЛИЧНОСТИ
546 НАША ШКОЛА
547 МИЛОВАН БЕЋИРОВИЋ
549 ИСТОРИЈА ТУРСКОГ ЦАРСТВА

(XII) ЖИВОТ БЕЗ ЖИВОТА

(Пјесникова аутобиографија)

551 СТАРОСТ ЈЕ ЧУДО
553 ЖИВОТ БЕЗ ЖИВОТА

556 РЈЕЧНИК

ПРКОСНИК ИСКУШЕЊУ ВРЕМЕНА

(или пјеснички манифест Радована Бећировића Требјешког)

I

Хаџи Радован Бећировић Требјешки (1898-1986), последњи епски бард српскога народа, дјеловао је у српској књижевности као пјесник више од шест деценија (од средине двадесетих година па све до смрти - 1986.). За читаво то вријеме он је био, и до данас остао, *највећи пјесник* новије епске народске поезије у српском народу. Као аутор великог броја десетерачких и осмерачких пјесама испјеваних "на народну", Радован Бећировић се потврдио снагом истрајног, даровитог и надасве омиљеног ствараоца. Његове ће пјесме бити радо читане и слушане све док не замукне јаук струне испод гудала српскога гуслара. Јер, како рече митрополит Амфилохије, нема колибе, црногорске ни босанске, ни херцеговачке, гдје се не чују звуци гусала и гдје се не пјевају пјесме Радована Бећировића.

Иако је књижевно-критички оцјењиван и од стране истакнутих критичара, историчара књижевности и пјесника (Драгиша Витошевић, Новак Килибарда, Јеврем Бјелица, Амфилохије Радовић, Матија Бећковић, Момир Војводић, Комнен Бећировић и академик Милосав Бабовић), Радован Бећировић није добио цјеловиту и поузданију књижевно-критичку оцјену. Осим успутних и дјелимично површних импресија, књижевна критика му није посветила неопходну пажњу; његово пјесничко дјело није аналитички ни студиозно разматрано па се о њему, нажалост, не може стећи потпуно и синтетичко мишљење. Евидентан је, дакле, раскорак између популарности Бећировићевог пјесничког опуса односно његове перцепције на једној, и критичких разматрања о њему, на другој страни. Да би тај раскорак био премошћен, потребно је стваралаштву овог пјесника приступити са више књижевно-аналитичких захвата. Ми овом приликом таквих амбиција немамо, само ћемо у најкраћим потезима представпити пјесникове тематско-мотивске и идејне просторе и покушати да претпоставимо мјесто његове поезије у генези књижевно-историјских и књижсвно-естетских вриједности. Зато смо овај предговор и замислили само као прилог за будуће анализе Бећировићева пјесничког опуса.

Избор из његове поезије у овој књизи подијелили смо, према тематици, на неколико одјељака. Та тематика је разноврсна, али јој је окосница сам предмет пјесникова инспиративног одушевљења — витешка хиљадугодишња историја српског народа, бременита великим бојевима и мегданима, подвизима гласовитих јунака и свијетлим примјерима њиховога чојства. Бећировић је такорећи опјевао читаву српску историју. Нема владара, од краља Бодина до краља Александра Карађорђевића, нити истакнутијег српског јунака који није нашао мјесто у Бећировићевој поезији. Исто тако, нема значајнијег догађаја у српској историји (од Косовске до Мојковачке битке) који није био предмет његовог пјесничког интересовања. Те су теме и данас привлачне и не само у Црној Гори, а нарочито су то биле у вријеме кад је Бећировић отварао двери српског пјесништва. Зато је он и постао најпопуларнији пјесник у Црној Горп између два велика рата, а опстао као бард српске епике на широким просторима које су покривала српска племена динарске струје.

I I

Из тог првог периода издвајају се три пјесме које су због актуелности тема највишсе допринијеле Бећировићевом устоличењу на пиједестал најславнијег пјесника у Црној Горп тога времена. То су: *Мојковачка битка, Долазак краља Александра у Црну Гору и Погибија краља Александра*.

Мојковачка битка је једна од највећих и најзначајнијих Бећировићевих пјесама, која се по естетским квалитетима, по снази ликова и развијености догађаја приближава пјесмама вишњићевске форме. Академик Бабовић ову пјесму, с разлогом, и проглашава за "најдраматичнију и за најекспресивнију пјесму после Вишњића, Подруговића и Старца Милије". У овој пјесми Бећировић опјевава велики историјски догађај у коме је и сам као добровољац учествовао. Та је пјесма, дакле, писана на основу сопственог искуства и најнепосреднијег увида у драматику догађаја о коме пјева, са пуном свијешћу о изузетном значају тог и таквог датума српске повјеснице. Осим тога, пјесник је и од других учесника и команданата прикупљао податке о свим појединостима везаним за ову битку: о плану борбе и распореду снага, о кретању појединих црногорских и аустроугарских формација, о губицима на једној и другој страни итд. Бећировић овдје, у форми епског десетерца, описује и констатује све оно што је егзактна историјска наука доказала: мала Црна Гора се упуштила у оружани сукоб са моћном Аустро-Угарском царевином да би обезбиједила слободну одступницу србијанској војсци. Због тога је Мојковачка битка један од оних историјских догађаја у мученичкој и славној повјесници црногорских Срба, који најдосљедније осликава

њихову високу патриотску, слободарску и етничко-политичку свијест. Завршни стихови поруке Јанка Вукотића вовојсци "подсјећају на знамените ријечи спартанског војсковође Леонида, али су узвишеније поштовањем слободе избора. У њима се не помиње закон, који је увијек принуда, већ завјет. Па и тада 'А ко неће, нагона му нема'. Како то величанствено звучи" (Милосав Бабовић). Бећировић у овој пјесми у први план истиче хришћанска етичка начела којима су се руководили Црногорци. Њихово опредјељење да уђу у рат са далеко надмоћнијим нелријатељем представљало је израз братске саможртвене љубави засноване на Јеванђељу. Осим тога, пјесник истовремено предочава снагу српске националне свијести код Црногораца која се огледа у њиховој одлучности да до последњег човјека бране интересе интегралног Српства јср СУ свесрпски интереси били, како једни — тако и недјељиви.

Бећировић у овом компетентно показује пут транспозиције историјске грађе у умјетничку форму. Заснивајући казивање на јасним историјским чињеницама, које успјешно прелама у призми сопствене пјесничке замисли, пјесник се уочљиво и директно приближава српском Хомеру — Филипу Вишњићу. Догађаје, ликове и сам природни колорит Битке, Бећировић приказује веома пластично и сугестивно. Естетском руху чињеница уграђених у пјесму и укупном умјетничком утиску знатно доприносе зналачки употријебљена бројна стилска средства: контраст, епско понављање, поређење, епитети итд. У складу са најбољим традицијама наше класичне епике, Бећировић не само да цијени противника, већ га и сажалијева.То је у овој пјесми видно на једном мјесту, гдје се , иначе, честа лирска одступања која прекидају ток описивања битке:

Ето куд се удаљих од боја
Да излијем осјећања своја,
Јер гинуше против своје воље
Па ме срце за њима заболе.
Иако су туђе народности,
Неко њине оплакује кости.

Пјесник нскрено саосјећа са оним малим, обичним људима из непријатељских редова који против своје воље остају без гроба и мрамора, далеко од дома и порода, да би утолили амбицијске жеђи својих господара. Овдје најбоље долази до изражаја Бећировићева хуманистичка визија човјека и његов хришћански поглед на

свијет. У овој пјесми пјесник помиње (скоро набраја) истакнуте јунаке и команданте свих војних формација, од највећих до најмањих, описује њихове значајније подвиге у свијетлу њихових карактерних особина. Због оваквог приступа пјесник је лирским пасажима разбијао устаљени композицијски слијед карактеристичан за пјесме сличне тематике, па је композицијска мозаичност *Мојковачке битке* уједно, и њена мањкавост и њена врлина.

Пјесму *Долазак краља Александра у Црну Гпру* Бећировић је написао 1925. године када је по други лут испиуњен аманет владике и пијесника Његоша да почива у цркви на Ловћену. Његошеву цркву и гробницу обновио је краљ Александар који је тим поводом боравио у Црној Гори. Иако светковини на Ловћену Бећировић посвећује свега осмину своје пјесме, он ефектно дочарава најсвечанији моменат — када краљ Александар оставља Његошу своја најдража одличја:

То изрече, гадарију скиде,
Да га преци и потомци виде,
Па је на гроб Његошев поставља,
Да пренођи у знак поштовања:
Па Албанску скиде споменицу,
И стави је на свету гробницу
На Ловћену. највишем олтару,
Дар краљевски Вјечном господару.

У највећем броју Бећировићевих пјесама и у скоро свим његовим познатијим пјесмама појављује се вила која је, као и у нашим народним пјесмама, увијек уз главног јунака — било да га подсјећа на догађаје из прошлости, било да му предсказује будућност. У овој пјесми, након што му је пожељела добродошлицу, вила говори краљу Александру кроз која ће мјеста да прође, подсјећа га на знамените догађаје који су се одиграли на тим мјестима, на тамошње јунаке и њихове подвиге, на светиње и знаменитости које се ту налазе истичући њихов историјски, културни и духовни значај. Кроз уста ловћенске виле пјесник сублимира најблиставије тренутке црногорске прошлости. Тај дио пјесме је најобимнији и уједно најзначајнији са естетског становишта. Ту је Бећировић испољио свој пјеснички дар и вјештину. можда више него у било којој другој својој пјесми. Његово версификаторско умијеће овдје је посебно дошло до изражаја. Римовање је спонтано и скоро беспрекорно.

Његови складни и естетизовани стихови у овој пјесми одзвањају снажном српском националном » историјском свијешћу, као и православном хришћанском побожношћу. Због свега тога је *Долазак краља Александра у Црну Гору* једна од најбољих Бећировићевих пјесничких творевина, са обиљем успјешно, стилски градираног, лирског колорита. Када је о стилским средствима ријеч, већ на самом почетку пјесме препознајемо употребу словенске антитезе (карактеристичне за усмено пјесништво словенских народа) која се састоји од питања, негације тог питања и одговора :

Или Острог Црногорци бране?
Ил' се жени Српски чар Шћепане?
Ил се Марко из Урвина креће?
Од тог бити ниједнога неће.
Јер сад тога ниједнога нема,
Но се народ Црне Горе спрема,
Да дочека свога владаоца,
Александара ослободиоца!
Долази јој војсковођа прави
Да Његоша на Ловћен постави,
Покрајину родну да обиђе
Да га браћа Црногорци виде.

И у овој пјесми налазимо бројна лирска одступања од основног епског усмјерења, нарочито у опису природе и мјеста куда пролази краљ са својом свитом. Индивидуализација лика главног јунака (краља Александра) дата је умјетнички увјерљиво и осмишљено. Он је приказан као прави изданак из народа који се током читавог пута тако и опходи. Топлину односа и међусобног поштовања, Бећировић је приказао сугестивно, али ненаметљиво.

Очито је да Бећировић са посебним пијететом пјева о краљу Александру Карађорђевићу, приказујући га као оличење доброте и храбрости. *Погибија краља Александра* је такође једна од умјетнички успјелијих Бећировићевих пјесама, која има разгранату и широку композицију. У пјесми се најмање говори о самој погибији, већ је тежиште казивања пренесено на збивања прије и послије погибије. Пјесма се састоји од неколико цјелина.

У уводу краљ окупљеним главарима образлаже свој пут у Француску и извјештава их о политичким приликама у Европи и на Балкану. Затим слиједи опис краљеве бљештаве спољашности при кретању са паралелом на његове ратничке подвиге. Значајан елеменат пјесме је опис краљевог проласка кроз Црну Гору и његови сусрети са народом који га одушевљено поздравља. И овдје пјесник осликава краљеве симпатије за свој народ:

Све пролази села и паланке.
Срета тужне без синова .мајке,
Стиже малу ђецу без отаца,
Гледа босе старце код оваца,
Чује сестре ђе за браћом туже,
Види гладне ђе богате служе;
Па их себи зове и дарива.
Нема гаквог господара жива
Да толико сиротињу воли,
Царско срце за сваким га боли.

Затим слиједе епизоде: краљев долазак у Француску и величанствен дочек, сама погибија, одјеци његове погибије у земљи, дирљив сусрет краљице са мртвим краљем, долазак краљевих посмртних остатака у земљу и, на крају, спровод и сахрана. При крају пјесме налазимо један мотив који је присутан и у нашој народној поезији и у Хомеровим еповима. Ријеч је о приказивању коња као разумних бића која саосјећају са својим господарима, а која и сама имају способност говора:

Кад краљеве понијеше кости
Тад да видиш јада и жалости:
Стаде тутањ друма чавленика,
Док ето ти хата тавленика,
Грозне сузе низ чутуру ваља

То је вранац Александра краља.
Празно седло, господара није,
Зенгије му устурене двије.
Рже вранац господара тражи.
Куне земљу: "Дај ми ишта кажи,
Ко погуби мога господара ?
С ким сам дошо из рата крвава?"

И у овој пјесми појављује се вила, која главном јунаку указује на опасности уз сугестије да одустане од пута. Експресивна снага Бећировићева стиха најбоље се у овој пјесми потврђује и опису Руговске клисуре. Од употријебљених стилских средстава најчешћа је персонификација, хипербола, градација и епитет. Оно што у великој мјери умањује естетску вриједност ове пјесме јесте (на моменте) насилна рима. Бећировић је, наиме, сматрао да без риме нема поезије, те да она представља најбитније пјесничко својство. Зато нема ниједне његове пјесме која није римована. Да би доследно спровео римовање пјесник за Александра каже да је "био краљ Југословенаца", а да стари фараони "трошаху дневно милионе". Иначе, форсирано римовање, тј. рима по сваку цијену је, за пјесму која би да буде "цела лепа" — најопаснија неизвјесност — у овом случају Бећировићева пјесничког поступка. Осим тога што представља панегирик краљу-ослободиоцу и ујединитељу, ова пјесма уједно показује колико је и њен аутор подлегао идеји југословенства, којом се тада заносио српски народ.

III

У пјесми *Једна кобна септембарска ноћ 1912. године* (или *Погибија Блажа Бошковића*), објављеној такође између два свјетска рата, Бећировић опјевава један трагични догађај о коме се у то вријеме навелико расправљало, нарочито међу учесницима чувене Битке за Скадар. Ријеч је о мучком убиству Блажа Бошковића, команданта Друге дивизије Зетског одреда, које је, по свему судећи, наручио престолонаследник Данило, командант Зетског одреда, уочи самог напада на Скадар. Зато пјесник, на моменат, пјеснички разголићује тајновитост овог убиства описијући Бошковићеве убице, како:

Сваки бјеше господскога лица,
Ка да служе некаквога принца.

Ово убиство је деморалисало црногорску војску, изазвавши у њој панику и пометњу, тако да су Турци у противнападу повратили Велики Бардањол, кључни положај у одбрани Скадра.

Бећировић у овој пјесми наглашава какве је трагичне последице по црногорску војску имала Бошковићева погибија. Његов лик је осликан веома успјешно. Пјесник га приказује као непоколебљивог и одлучног патриоту који је спреман да са својом војском дијели зло и добро, али који истовремено од ње тражи поштовање и послушање, залажући се за хијерархијски принцип утемељен на старој српској војничкој (и хајдучкој) традицији:

Ми имамо адет од старина
С чим чувасмо Црну Гору нашу;
— Да поштује чета харамбашу,
А он с њима, зло и добро свако
да дијели. И сад ћемо тако!

Бећировић са нескривеним одушевљењем пјева о Бошковићу, дајући суд о његовом чојству и витештву приказујући га као оличење врсног војсковође који без узмака и страха предводи своје ратнике:

Ће се жице зубима сијеку,
Гледаћете мене на зеленку.

Складним стиховима, и са потпуном римом, опширно је описан спољашни изглед главног јунака (његова физичка снага и љепота преко описа одјеће и оружја). Тај дио пјесме је, чини нам се, умјетнички и најуспјелији.

I V

Са изванредним осјећајем за значај одређених догађаја у историји српског народа Бећировић је написао пјесму *Скупштина у Подгорици*, у којој прославља одлуке Велике народне скупштине у Црној Гори, од првог новембра 1918. године, о уједињењу са Србијом. Бећировић је био пјеснички ангажован и у току Другог свјетског рата. Међутим, од свих његових пјесама написаних у том периоду сачувана је (и то само у одломцима) пјесма *Јаме у Црној Гори*. Сам наслов указује на њена тематска и инспиративна полазишта. Наиме, у овој пјесми Бећировић је помоћу живих, пластичних и скоро натуралистички обојених слика, пуних ужаса, осветлио сурове комунистичке злочине над недужним народом у Црној Гори, који се по бестијалности могу мјерити само са усташким злочинима над српским народом у овом вијеку. Судбина је хтјела да Бећировић буде људски и пјеснички свједок материјализације Дантеових инферналних визија на нашем тлу. Ова пјесма је несумљиво најаутентичније и најпотресније пјесничко свједочанство о комунистичким звјерствима у Другом свјетском рату, настала као израз пјесниковог интелектуалног отпора и суда ријечи. Народ ју је прихватио као мелем на свјеже ране и као осуду дотад невиђених злочина на сопственом огњишту. Због тога је ова пјесма (поема) штампана као летак који је ишао од руке до руке и који је тако доспио у руке Ивана Горана Ковачића. Мало се, наиме, зна да је управо ова пјесма била инспирација том хрватском пјеснику да напише своју чувену поему Јама. Ова Бећировићева пјесма представља његов пјеснички тестамент и опомену да се опјевани ужаси више никада не понове. Кроз уста ујамљеног мученика пјесник нам поручује:

Муке наше свијету кажите,
Али братске крви не тражите!

Исту мисао ће четрдесет двије године касније (1984.) изрећи и патријарх српски Герман приликом освећења цркве у Јасеновцу: Да праштамо — морамо, да заборавимо — не смемо! И овдје Бећировића видимо као еминентно хришћанског мислиоца који полази од идеје праштања као од основне хришћанске идеје, али се држи и оног новозавјетног императива: Истина ће вас ослободити!. Умјетнички убједљиво, уз разноврсна пјесничка средства и уз реалистички приступ и поступак, Бећировић заокружује суштину теме коју пјеснички проблематизује.

V

Послије Другог свјетског рата Бећировић наставља да интензивно пише, али сада, за разлику од предратног и ратног периода када је тематизовао и актуелне догађаје и савремене ликове, предмет његовог (озбиљнијег) пјесничког интересовања представљају искључиво догађаји из прошлости, Бећировићево строго окретање тој тематици, осим његовог несумњивог интересовања за њу, условила је и чињеница да је он на савремене догађаје, као и на оне из ближе прошлости (нарочито из тек завршеног рата) гледао дијаметрално супротно од побједника који су били јасно (читај строго) прописали шта се, и на који начин — смије писати.

Нарочито су двије пјесме потврдиле Бећировићеву предратну популарност. То су пјесме: *Горски престо* и *Женидба бега Љубовића*. Повод да Бећировић напише пјесму *Горски престо* (са поднасловом *Трагом црногорске историје*) била је студија др Бранислава Ђурђева Турска власт у Црној Гори у XVI и XVII вијеку (Сарајево 1953.), у којој је доказано да је Црна Гора током та два вијека плаћала Турцима харач. Широки народни слојеви у Црној Гори који су своју, заиста блиставу прошлост, посматрали романтичарски, максимално је идеализујући, нијесу схватали критички научни приступ историјској проблематици, нити су марили за архивску грађу и формално-правне аргументе, већ су поменуту студију доживјели као груб атак на историју и традицију Црне Горе. Као народски пјесник Радован Бећировић се осјетио позваним да у форми епског десетерца оповргне књишку, историјску аргументацију и да покаже да је Црна Гора "колијевка српских великаша" и "костурница бегова и паша" која, под сваку цијену; никад "мира шћела није". Набрајајући све важније битке вођене са Турцима, све државнике и истакнуте војсковође, побједе појединих племена и подвиге појединаца, као и велика остварења у области духовности и културе (Пивски манастир, Ободска штампарија, Његошева дјела итд.), Бећировић при крају пјесме поставља питање — реторско:

Па зар трпи понос Црне Горе
Змај ил' вила да је чим прекоре?
Кад смо били турска раја права
Окле нама Махмутова глава?

И у овој пјесми Бећировић испољава дар да замахне стихом и да у дистиху да изванредну и оргиналну пјесничку слику:

Твоје горе и стијене тврде.
Још турскијем лешинама смрде:
Још лисице на брду Космашу,
Прекљувају старца Кадри пашу;
Још вранови по граду Клобуку,
Московима утробице вуку.

Полемички интонирана ова пјесма представља апотеозу витештву, храбрости и непокорности српског народа у Црној Гори.

Бећировићева десетерачка пјесма *Жевидба бега Љубовића* представља препјев истоимене осмерачке лирско-епске пјесме краља Николе. Краљ Никола је, пак, препјевао пјесму *Сватовско гробље на Моринама* из збирке Косте Хермана, али за ову збирку Бећировић није знао (наиме, на насловној страни његове десетерачке баладе, која је штампана као брошура, пише да је испјевана "по Николи I"). Женидба је, иначе, омиљена тема епске поезије па је природно што је била предмет и Бећировићевог пјесничког интересовања.

Женидба бега Љубовића је грађена на оштрим и драматичним контрастима: племенити бег Љубовић, његова побожна мајка и лијепа вјереница супротстављени су њиховом некадашњем слуги бегу Лакешићу, незахвалном и осионом скоројевићу. Лакешић не само што је преотео вјереницу свом бившем господару и добротвору бегу Љубовићу, већ жели и да га брутално понизи тражећи од њега да му пошаље коња за дјевојку или да му изађе на мегдан. Разборита Љубовићева мајка је одвратила сина од двобоја шаљући по вјерном слуги, потајно од сина, вранца Лакешићу. Пјесма се, завршава тријумфом правде: Лакешићеви сватови се заједно са младожењом, враћајући се са дјевојком кући, мрзну у снијежној планини Морињу. Једино преживљавају слуга и дјевојка.

Пјесник успјешно слика како спољашњи изглед својих јунака тако и њихова душевна стања. Изванредним драмским средствима приказана је сцена смрзавања сватова у пустој планини коју је изненада захватило

незапамћено невријеме. Кроз читаву пјесму, од почетка до краја, протеже се идеја — чији је носилац мајка бега Љубовића — да ће добро увијек побиједити зло и да се за сваки гријех, прије или касније, мора испаштати.

Косовска битка, као најзначајнији догађај у васколикој историји српскога народа, била је снажна инспирација умјетницима различитих изражајних средстава, а нарочито епским пјесницима. Косовски завјет је уцијепљен у српску националну свијест, прије свега кроз народну и умјетничку књижевност и јаку народну традицију која је активно живјела у Црној Гори, као јединој непокореној српској земљи. Црна Гора је била чувар "Лазаревих аманета" (Краљ Никола) и у којој се, његошевски речено, збјежало све оно што се није хтјело "у ланце везати".

Као што је познато, кроз цјелокупно своје стваралаштво Његош провлачи тезу, засновану на народном предању и историјским чињеницама, да су Црногорци директни потомци преживјелих српских витезова, учесника у Косовском бој у. Краљ Никола такође варира исту идеју. У духу таквог, историјски основаног и утемељеног схватања, и Бећировић ослободилачку борбу црногорских Срба промишља као континуитет косовске идеје и опредјељења "за крст часни и слободу златну". Напајан на изворима такве традиције Радован Бећировић је у Косову нашао своју праву тему коју је надахнуто опјевао у пјесми *Косовска битка*, насталој на основу пјесама косовског циклуса, традиције и историјских чињеница.

Ова пјесма се одликује вишеаспектним приступом теми. Бећировић своје излагање заснива на фактографији (онолико колико је она позната историјској науци), држећи се хронологије догађаја и покушавајући да нам открије њихов дубљи смисао. Са доста оригиналности, широко и комплексно, приказани су главни догађаји: Муратово убиство, изненадни напад Турака, ток саме битке, хватање цара Лазара и његово одвођење код Мурата, погибије српских јунака. Многобројни призори у пјесми дочарани су са пуно драмског смисла и стиховне вјештине. Пјеснички зрело, кроз драматичне дијалоге и монологе, аутор даје психолошки портрет и карактерне особине главних актера. И у овој пјесми, као и у пјесмама косовског циклуса и нашој народној традицији, Вук Бранковић и Милош Обилић приказани су као два симбола, као носиоци двају супротстављених погледа на живот и свијет.

Милош је примјер патриоте-подвижника коме су част и образ изнад сопственог живота. Пјесник је у његов лик смјестио универзалне категорије истине, правде и љубави које га мотивишу да изврши свој витешки завјет. Вук је оличење кукавице, издајника и вјероломника у чијој издаји, злоби и зависти пјесник види разлоге српског пораза. Лик цара Лазара је дат снажно и осликан веома емотивно. Он је приказан као еминентно хришћански владар коме је својствена одговорност, честитост, храброст, морална узвишеност и као круна свих тих категорија

— светост. Српска Православна Црква га је канонизовала и уврстила у свој календар као светог великомученика, па га као таквог види и Бећировић. Дајући, наиме, на крају пјесме веома узбудљиву и сугестивну слику његове погибије, он каже:

Царска глава у крви се дими,
Ал' вијенац мученија прими.

У овој пјесми има довољно праве поетске љепоте, природног и логичног тока у приповиједању и описивању, да је можемо сматрати умјетнички успјелом. Суиптилне метафоре доприносе умјетничкој вриједности ове пјесме, будући да је метафорично проглашено правим књижевним основама (Нортроп Фрај). По многим стилскоизражајним специфичностима ова пјесма заузима истакнуто мјесто у Бећировићевом пјесничком опусу.

V I

Теми о улози гусала и гуслара коју су обрађивали и велики српски пјесници друге половине прошлог вијека (Лаза Костић, Ј. Ј. Змај, Војислав Илић), Радован Бећировић је поклонио велику пажњу посветивши јој шест својих пјесама (*Академија гусала, Српске гусле, Гусле, Гуслар, Петру Перуновићу Перуну и Танасије Вујић*), међу којима су, запажањима, описима и оцјенама најбогатије: *Академија гусала, Српске гусле и Петру Перуновићу Перуну.* Бећировић посебно наглашава да гусле увијек говоре истину ("српске гусле не знаду да лажу"), да су оне чувале нашу историјску свијест ("ми смо од њих упамтили доста") и да су нам током дугих вјекова ропства биле лијек и утјеха од клонућа ("кроз велика и бурна стољећа, биле су нам утјеха највећа"). Улогу гуслара у српској историји Бећировић скоро да кристалише:

Кад је Србин највише стрепио,
Гуслар га је надом кријепио.
Оштрио је пјесмом јатагане,
А гуслама лијечио ране.

Највећи број ових пјесама, које представљају апотеозу гуслама, Бећировић је написао тридесетих година овог вијека када у Европи и Америци долази до поновног оживљавања интереса за српску и словенску усмену традицију и када Матија Мурко, Милман Пери и Алберт Лорд, научници свјетског формата, врше обимна и систематска теренска истраживања о нашем народном пјесништву, највише у Црној Гори и Старој Рашкој.

Двојици најбољих тадашњих српских гуслара – Петру Перуновићу из Пјешиваца и Танасију Вућићу из Горње Бијеле (Дробњак) — Бећировић је посветио пјеснички простор. Када је ријеч о естетској вриједности ових пјесама, треба истаћи да је пјесма о Петру Перуновићу умјетнички много успјелија. Ово је иначе једна од изузетно ријетких Бећировићевих десетерачких пјесама састављених од катрена, гдје се римује први и трећи а други и четврти стих. Аутор посебно наглашава чињеницу (коју помиње и Мурко у свом раду (*Geografija i historija u narodnim epskim pjesmama*) да је Петар Перуновић током првог свјетског рата код наших исељеника у Америци, са гуслама у рукама, агитовао да иду и бране отаџбину. У пјесми посвећеној Танасију Вућићу, гуслару чија је вјештина била предмет научне анализе Романа Јакобсона, једног од највећих лингвиста XX вијека и писца незаобилазних студија о словенском епском пјесништву и фолклору, Р. Бећировић се посебно осврће на његову занимљиву и богату биографију. Вућић је пјевао на двору краља Николе и на бројним црногорским ратиштима; посредством Герхарда Геземана боравио је у Берлину и Прагу, гдје су његове пјесме и снимљене; наступао је и пред предсједником Чехословачке Т. Масариком, који га је одликовао Орденом бијелог лава. Иначе, свуда је наступао у црногорској народној ношњи коју Бећировић са усхићењем и до детаља описује.

Пјесму *Српске гусле* Бећировић је написао крајем шездесетих година овог вијека поводом напада на народну епску поезију и гусларску традицију, који су долазили од ондашњих креатора културне политике у Црној Гори. Ријеч је о неафирмисаним књижевницима и полуинтелектуалцима комунистичко-сепаратистичке провенијенције који су били у служби ондашње политичке гарнитуре у Црној Гори, а данас су протагонисти екстремне антисрпске политике појединих странака и псеудокултурних и псеудонаучних удружења (тзв. Crnogorsko društvo nezavisnih književnika, тзв. Crnogorski PEN centar, тзв. MAtica crnogorska итд.). Разлог њихове кампање против народне поезије био је превасходно тај, што она убједљиво говори о развијеној српској свијести у Црној Гори и што, по природи ствари, афирмише оне категорије које представљају суштину историјског идентитета Црне Горе, а то су *Православље и српство*. У вријеме комунистичког фалсификовања историје управо су те двије категорије биле проглашене за јерес. Иза декларативног оспоравања умјетничке вриједности

народних епских пјесама (које су идеолози расрбљавања Црногораца проглашавали "пјесничким туморима") крио се покушај оспоравања цјелокупне историје, традиције и меморије Црне Горе, коју је народна поезија (са)чувала и афирмисала. Негаторски однос идеолошки острашћених културних арбитара према народној епској поезији, подстакао је Бећировића да у пјесми Српске гусле још једном истакне значај и улогу гусала у очувању српске националне свијести и православне духовности и да са чуђењем притврди - упитно:

Манастири и свето гудало —
То је српску вјеру сачувало.
Па тај олтар зар да се угаси,
Који име Србиново спаси,
И зар данас да се роде људи,
Да не слуша кад Србин загуди?

У великом броју Бећировићевих пјесама дати су развијени ликови истакнутих црногорских жена. Ту се налазе свијетли примјери њихових моралних подвига и храбрости. У пјесми *Старе Црногорке* он набраја имена познатих "женобаша" и "чоек- жена" које су достојне славе и адекватне пјесничке хвале.

V I I

Бећировићеве религиозне теме су честе колико су честе и религиозне алузије, мисли и асоцијације давате узгредно и фрагментарно у појединим пјесмама. Пјеснику је религиозност унутрашње пјесничко својство, језгра и потка шире мисаоне мотивике. Она из његових пјесама зрачи и дјелује изнутра. Бог му је алфа и омега, свеприсутан и свепрожимајући. Било да говори о себи или свијету око себе, о прошлости свога народа или о подвизима великих јунака, о њиховом етосу и судбини, Бећировића увијек прати његов хришћански поглед на свијет и вјерничка сигурност. Сав је окренут етичким вриједностима које произилазе из "православне филозофије истине", тј. хришћанске догматике. Зато је етичка димензија његове поезије религиозно одређена, она емитује православно, светосавско схватање витешке човјечности.

Путу Свету земљу је најзначајнија Бећировићева пјесма са религиозном тематиком. Исповиједајући своја осјећања која су га прожимала током ходочашћа по Светој земљи, он је испјевао десетерачку пјесму несумљиве умјетничке вриједности. Осим тога, ова пјесма више него било која друга његова пјесма, показује Бећировића као пјесника мисаоних диспозиција. Он је у њој рефлексивно дубљи, неголи у било којој другој својој пјесми. Она проговара дубином доживљаја божанске стварности. Импресионира пјесниково познавање старозавјетне и новозавјетне историје. Разрађеним пјесничким сликама пјесник је читаоцу приближио догађаје описане у Јеванђељу о Христу, као и познату причу из Старог завјета о Аврамовој спремности да жртвује сина Исака. Набрајајући редом знаменита мјеста која је посјетио током свог боравка у Светој земљи, Бећировић опјевава догађаје који су се одиграли на тим мјестима или су на било који начин везани за њих. Свакако је највећи утисак на њега оставио доживљај на Велику суботу на Христовом гробу:

У суботу око неко доба
Сину огањ са Христова гроба.
Расклопише анђели небеса,
А Бог огањ од облак искреса
Да вјерују људи у чудеса.
Нек вјерују они који виде,
Да ће опет на земљу да сиде!

Радован Бећировић није опјевао само српске владаре и истакнуте јунаке, него и велике српске светитеље, од првог српског свеца Јована Владимира до најновијег — преподобног Јустина Ћелијског. Пјесма *Ропство, женидба и смрт зетског владара Јована Владимира 1016. г.*, нађена је у његовој пјесничкој заоставштини. Надахнутим стиховима Бећировић је опјевао чудесну повијест о љубави кнеза Јована Владимира и Косаре, кћери бугарског цара Самуила, као и Владимирову мученичку смрт. Аутор у први план даје Косарин морални портрет, њено истинско богољубље и човјекољубље. Она је оличење духовне и физичке љепоте и носилац најузвишенијих моралних назора. У оквирима пјесме о светом Јовану Владимиру, Бећировић говори и о крсту цара Владислава који је овај послао Светитељу као знак добре воље, а који је у ствари представљао залогу преваре и средство да се српски кнез домами у Преспу и погуби:

Тај крст пуних десетак стољећа,
На срамотну превару подсјећа,
Те у њему нараштаји виде,
Докле људско ништавило иде.

Са посебним надахнућем и љубављу Бећировић је пјевао о Светом Василију Острошком Чудотворцу, чије се мошти налазе у манастиру Острогу недалеко од Никшића, града у коме је пјесник провео велики дио свога живота. Захваљујући томе он је веома често ишао на богослужења у ову велику српску православну светињу. Слушао је приче острошких калуђера и многобројних вјерника о чудесним исцјељењима код ћивота Светог Василија. Бећировићу је импоновао и борбени дух овог великог архијереја који се за вријеме свога владиковања, енергично и успјешно, супротстављао сили агресивног ислама и римокатоличког прозелитизма:

То је српског рода дика:
Био вођа устаника,
Друг старијех бесмртника.
Носио је под мантије,
Самокресе, пушке двије.

У овој пјесми посвећеној Светом Василију поводом тристогодишњице његовог престављенија, Бећировић и надахнуто опјевава, прије свега, његов подвижнички живот и ревновање у "острошкој хладној ст'јени" гдје је још за вријеме свога земаљскога живота чинио чуда. Снага његове молитве је учинила да из острошке стијене потекне вода:

По његовој благој молби.
Острошка се греда проби;
Зби се чудо једног дана,
Изби вода ко с Јордана.

У двјеста тридесет седам стихова у осмерцу са пуном римом, Бећировић је мајсторски опоетизовао његово житије са посебним смислом да нагласи оно најважније, а да при том не заборави ни ситне детаље који употпуњују слику о Светом Василију. У овој пјесми пуној оригиналности, енергије и пјесничке свјежине, Бећировић луцидно запажа чињеницу да се св. Василије као митрополит и пожртвовани пастир бескомпромисно обрачунавао са непријатељима православне вјере и повјеренога му стада, али да је, с друге стране, досљедно практиковао заповијест из Јеванђеља о опраштању личним непријатељима:

Ко га вређа — он опрашта.
Ко га мрзи — он га схваћа,
Он све људе зове браћа.

О светом Петру Цетињском чудотворцу, Бећировић говори у више пјесама, али је његов лик најпотпуније и најсугестивније дао у пјесми *Морачки хајдуци* (са поднасловом *Погибија Хасан-бега Мекића око 1798. године*). Пјеснички надахнуто и зналачки, Бећировић је вајао његов психолошки лик, посебно истичући његову изузетну улогу коју је као владика миротворац, државотворац и војсковођа имао у историји Црне Горе:

Сузе рони и Богу се моли,
Отоманској сили да одоли;
Домовину своју да прошири,
Завађена братства да помири.

Веома увјерљиво и реалистично, помоћу сугестивних слика и поређења, дочарана је духовна и интелектуална снага светога Петра, као и његова спољашност:

За то му је лице као зора,
А још само непросуте кости,
Од дугога поста и старости.

.....
Пет странијех језика говори.
С јадима се великијем бори,
Те је рано изгубио здравље,
За мир Божји и за православље.
Крије̨пи га духовна висина,
Ка Јована Захарина сина,
Кад је спава у мртвачкој скрињи,
У далекој јорданској пустињи.

Његова наредба Црногорцима да достојно сахране Хасан-бега Мекића представља најбољи показатељ српског витешког односа према непријатељу:

Па нареди Петровић владика:
Сахраните српскога крвника
С почастима како доликује.
Стамбол данас за њим јадикује.

У пјесми *Стеван Пиперски*, написаној у дванаестерцу, Бећировић је опјевао овог великог српског светитеља који се у XVII вијеку подвизавао у једној ћелији у Пиперима. Његов лик је дат реалистички вјерно. За разлику од светог Василија и светог Петра Цетињског, који су својим архипастирским позивом били усмјерени да буду народни вођи у борби за одбрану вјере, слободе и отаџбине, св. Стеван Пиперски није био на тај начин ангажован на национално-ослободилачком плану. Зато се и по својој спољашњости он разликује од ове двојице:

Нит је има копља нити буздована,
Нити о рамену бистра џефердара,
Нит за пасом пушке, ни оштра ханџара;
Не носаше људску телесину на се,

Нит' јуначке токе да му прси красе.

А сјетимо се само како Бећировић описује светог Василија који носаше под мантије "самокресе, пушке двије". Међутим, пјесник истанчаног нерва ни једног тренутка не губи из вида чињеницу да се ова тројица српских светитеља у духовном смислу ни најмање нијесу разликовала. Напротив: и свети Стеван Пиперски, једнако као и св. Василије и св. Петар "на срцу немаше мржње ни освете", па за то као и они, бјеше "доброћудан и благ ко мало дијете":

У пјесми *Горски престо* Бећировић, поред осталог говори и о Светом Сави, првом српском архиепископу и по ријечима оца Јустина "нашем првом бјегунцу из времена у вјечност". Након што конастатује познате чињенице његова животописа, Бећировић пјеснички успјешно осликава смисао Савиног бјекства у манастир:

Побјего је од славе и лажи
Да духовно пристаниште тражи.

Пјесму *Духовна ризница* Бећировић је посветоо преподобном оцу Јустину Поповићу поводом његовог упокојења 1979. године. Овог великог теолога и духовника, кога је лично познавао, Бећировић доживљава као духовву ризницу и као богоугодника који је живот посветио служењу Богу, истини и правди:

Служио си истини и правди,
А живио у разумној нади,
У спасење и у васкрсење.
И сад вјекуј, духовна ризнице,
На обали ријеке Бистрице,
Уз темеље од цркве Ћелије,
Поред кости Бирчанин Илије.

Осим ових пјесама посвећених великим српским светитељима, Бећировић је написао пјесму *Пророк Илија* у којој је опјевао овог великог старозавјетног пророка и светитеља, иначе једног од најпоштованијих светитеља у српском народу. Снагом свог религиозног надахнућа и несумљивог пјесничког талента Бећировић говори о

пламеном карактеру овог светитеља и борца за правду и вјеру, а против разврата и неморала који је владао у јеврејском народу за вријеме владавине безбожног цара Ахава и његове жене Језавеље. У само седам катрена испјеваних у осмерцу и девет уводних дванаестераца, аутор је мајсторски смјестио најважније догађаје из светитељевог житија. Уводни дио пјесме је посебно значајан у погледу пуноће пјесничког доживљаја, гдје се свети Илија показује као чудотворац и пророк:

Молитвом и постом заслужи код Бога,
Те је Јордан штапом раздвојити мога.
Васкрсава мртве. Облак га је слуша,
Да му пушти кишу, да завлада суша.

Са доста успјелог пјесничког замаха, аутор даље описује како је у пустињи гавран светитељу доносио храну и како се жив вазнео на небо пламеним кочијама које му је послао Господ.

V I I I

Радован Бећировић је био снажно везан за свој завичај и о њему је често пјевао. Завичај је за овог пјесника био неисцрпно врело мотива и непресушни извор инспирација. Врхови Дурмитора, Војника, Лоле, Крнова, Јаворја и Сињавине — планина које окружују његово племе и које је свакодневно гледао са кућног прага — снажно су дјеловали на пјесника, активирали његову мисао и интезивирали му осећања и имагинацију. Нарочито се, попут многих српских умјетника, надахњивао снагом, величином и љепотом Дурмитора и његове околине. Због тога је скоро дурмиторски исклесана и његова најкраћа пјесма. У само једном катрену који чини пјесму Дурмитор, Бећировић скоро беспрекорно заокружује своје инспиративно усхићење:

Страшно нешто силом украшено,
Савршенство богодавног зида.
У предјелу људског расадника
Кип стравични облаке раскида.

Застајање даха пред овим планинским горостасом није могло бити, ни краће, ни једноставније — ни успјелије оријечено. Као траг разуздане лавине која за собом оставља чудне контуре по кожи дурмиторских урвина и точила звече ови стихови звуком истинског доживљаја.

Опјевао је Бећировић и дурмиторске "крше и точила", Савину воду, љепоту Црног језера и град Пирлитор Војводе Момчила. Током свог дугог пјесничког живота Бећировић је написао скоро цијеле циклусе на завичајне теме: *Дурмитору, Дробњаци, Витешка схватања, Смаил-ага Ченгић, Војвода Илија Косорић и Мехмед паша Селмановић, Вуку Лопушини, Гаврилу Шибалији, Исаилу Томићу, Ћеле кули* и др. Осим тога у великом броју фрагмената расутих у више његових пјесама не могу се мимоићи дурмиторски мотиви.

* * *

Рођен у Љевиштима, славном ускочком збјегу и природном утврђењу, одрастао и највећи дио живота проживио у дробњачком селу Горњој Бијелој, Бећировић се формирао у аутентичном епском амбијенту, слушајући предања и гусларске пјесме о борби српског народа за слободу, уопште, и о војевањима Ускока, Дробњака и Морачана, посебно. Ове околности као да су га предодредиле да његује и афирмише епску традицију, чојство и витештво својих племеника и свијест о њиховој заједничкој прошлости и судбини. Тако је у пјесми *Смаил-ага Ченгић* побједа над Турцима и погибија Смаил-аге на Мљетичку 1840. године приказана као заједнички подвиг и успјех, дјело братске слоге и људског прегнућа. Овјековјечио је Бећировић у својим пјесмама учеснике скоро свих крупнијих догађаја из дробњачко-ускочке повјеснице.

I X

У последњим годинама свог пјесничког рада Бећировић је написао аутобиографску пјесму *Живот без живота* у којој освјетљава свој трновити животни пут и горка искуства. Детаљно хронолошки, са мноштвом медитативних фрагмената и сентенци, суптилних запажања и коментара, пјесник набраја многобројна искушења, муке и патње које су му биле стални животни пратилац. Опјевавајући свој "живот без живота", трагедије у породици (губитак шесторо дјеце и брата), учешће у ратовима, робовања у миру ("робово сам код девет владара"), жигосања и шиканирања на идеолошкој основи, материјално сиромаштво и сталну борбу за голу

егзистенцију, Бећировић само узгредно истиче да је, на крају, његово огромно богатство — у мирној, чистој савјести:

Велике сам муке подносио,
Тешко бреме страдања носио.
.....
И куда сам земљом пролазио
Сто сам пута на смрт долазио,
Ал' сам вазда гледо и пазио,
Те нијесам ни мрава згазио.

Овим стиховима као и читавом пјесмом *Живот без живота*, Р. Бећировић је сугестивно исказао свој животни кредо, своје "вјерују". Као православни вјерник, у духу новозавјетног учења о окретању другог образа и у складу са хришћанским ставом о односу према личном непријатељу и према проблему освете, Бећировић одлучно стоји на становишту да је боље и душекорисније бити угњетени него угњетач, бити оштећен него оштетити, бити мученик него мучитељ. Био је јачи од искушења времена и успио да надвлада све људске мржње и неправде.

* * *

И да закључимо:

Бећировић је пјесник доказане и постојане стваралачке снаге и завидних вриједносних домета. Изграђујући преко шест деценија свој епски пјесмотвор, а остајући вјеран традиционалним вриједностима епског наслеђа, успио је да убједљиво искаже сопствено виђење српске историје и жилу куцавицу времена у коме је живио. Дакле, вриједност Бећировићевог епског опуса је не(о)спорна. Међутим, ваља рећи да је та вриједност истовремено неуједначена што преусмјерава суд о њеној укупној тежини и крајњем домету.

Његова је поезија значајна не толико по својим литерарно-поетским и стриктно естетским вриједностима већ, прије свега, по томе што она синтетизује то опште, универзално, естетско, и оно специфично духовно, које

карактерише искуство, менталитет, карактер, историјску судбину, тј. дух једног народа. Као српска, ова поезија је превасходно одређена својим српским духом и у томе је садржана њена главна вриједност са аспекта историје српске књижевности.

У основи Бећировићевог пјесничког надахнућа и расположења је српска прошлост, прије свега историја и традиција Црне Горе. Њена специфична улога у историји српског народа, њена "борба непрестана", њена егзистенција и њена судбина, била је основна диспозиција Бећировићевог пјесништва коју је он даље успјешно епски уобличавао и онеобичавао. У Бећировићевој поезији, у њеним темама, мотивима и идејама, у сликама, ријечима и метафорама, осјећа се Црна Гора као "колијевка српских великаша", као "гнијездо српскијех сила" (Никола I); осјећа се њен српски дух и дах, њено историјско искуство и судбина. То је уједно изражено у идејама које имају универзалну људску вриједност: (идеје живота, смрти, васкрсења, борбе, слободе, љубави и праштања). Радован Бећировић Требјешки је у својим пјесмама успјешно васкрасавао вријеме бојева и још успјешније оживљава." душевна стања српских витезова задојених "вјером Обилића". Његово пјевање је примјер емотивне блискости пјесника и јунака. Лако је, наиме, уочљиво да Бећировићеву поезију карактерише изузетна пјесникова присност са историјским личностима о којима пјева, тј. са својим књижевним ликовима. Он се према њима односи са својеврсном мјешавином поштовања, љубави и дивљења. Тако је овај пјесник опстао и постао јачи од искушења времена.

Никшић-Београд
Аранђеловдан 1997.

Будимир Алексић
Михаило Шћепановић

СРБИНОВО РАЈ - ДРВО ЖИВОТА

(О гуслама и гусларима)

ГУСЛЕ

Када гусле преко крила ставим
На све старе муке заборавим,
И уморну снагу опоравим.
И највише кад се разочарам,
Узмем Гусле па се разговарам,
Кад ми оне на крилу заječe,
Од сваке ме болести лијече,
Кад поменем Косово и Вука,
Задрхти ми гудало и рука,
На вечери како завардаше,
Кад Милошу Лазар наздрављаше,
Ал Муратов случај кад повежем,
Глас подигнем а гусле притежем,
Па ми срце у грудима пјева,
На мукама како је зијева,
Ко да такве људе обожава,
Ко слободе туђе угрожава,
И краљ Шведски онда на Полтави,
Што Русима оружје остави!
Наполеон и Виљем су тако,
Оба пошли путем наопако,
Па и Хитлер и његова сила,
Сломио је на Балтику крила,
И нацију јаку и велику,
Оставио у вјечноме мраку,
И сваки ће тако да обрши,
Који људске односе прекрши,
Ето куд се у прошлости заниjех,
И да туђи опомињем гријех,
Но слушајте наше гусле миле,
Које су нас надом кријепиле,
Кроз велика и бурна столећа,
Биле су нам утеха највећа,
Послушајте гусле и гуслара,
Људска душа нек ви се одмара.

АКАДЕМИЈА ГУСАЛА

Негдје Србин сакривен у гори
Страшно чудо измисли и створи,
Научи га сила са небеса
Јаворово дрво те отеса.
Ископа га и кожом подапе,
И низа њ, га коњску длаку запе.
Онда дрво јаворово сави.
Па и на њ, га коњску длаку стави.
Па кад длаком про длаке превуче
То му исто као муња пуче.
Цио свијет зачуди се томе
Шта измисли Србин роду своме,
Да то чудо има од дрвета,
Само Србин од свега свијета.
То је дрво с јаворова пања,
Пуно силе, истине и знања.
Није шала пет стотина љета,
Суво дрво да расте и цвјета.
Вазда гори а да не изгори –
Вазда мртво а довијек збори –
Довијек се за слободу бори,
То никаква није загонетка,
Него гусле српска петстољетка.

Историја Старога завјета,
Србиново рај дрво живота
Посађено из божије руке
Те га спаси кроз највише муке.
На њима је написана тема:
„Који народ историје нема
Па ма каква и колика била
Тај је народ ка' птица без крила.“
Ето тако српске гусле кажу,
Српске гусле не знаду да лажу,
Та је њина културна висина,
Прелазила са оца на сина.
Па зар данас да се роде људи
Да не слуша Србин кад загуди?
Зато слушај, мој Србине брате,
Какво чудо твоје гусле памте,
Те не паде твога рода слава,
У велики понор заборава,
Још кад бијах на мајчину крилу
Ја чух од њих за змаја и вилу,
Који лете у облаке к небу,
И Милошев мегдан у Јастребу,
Кад прекиде неситу аждају,

И кад оте крила љутом змају.
Сто сам пута од гусала чуја
За некаква Алију и Муја
И Будалу Тала од Орашца,
И за муке Вујадина Старца,
За Лазара и Косовску битку,
И за сабљу Милошеву бритку,
За врлине Југовића мајке,
За љепоту Атлагића Хајке,
За невољу Кунине Златије,
За јунаштво Сењанин Тадије,
За грофицу Џафер-беговицу,
Кад јој Новак продаде Грујицу,
Од велике невоље и муке,
Те набавља храну за хајдуке;
За орање Краљевића Марка,
И Секула кад тражи ујака,
Од Сибиња бан-војводу Јанка,
Па планине Кунар и Јадику,
И за Мусин гроб на Качанику,
Па кад Марка опремаше мајка,
На Косово да казује царство...
Такво царство, такво свједочанство
И толико књижевно богатство
Нема свијет нема иностранство!
Па сватове српског цар Шћепана,
И Милоша у свате незвана,
Ал' Милоша с њим да не б'јаше
Латини му свате крдисаше.
Ко проведе кроз морску отоку
На срамоту Турцима дјевојку,
То су свати од Задра Тодора,
Па кад Иван иде преко мора,
Да дјевојку проси у Латина,
За Максима несретнога сина,
Кад се отуд са сватима врну,
Наопако за сву Гору Црну.
Па кад Дужде без икакве нужде,
Згази кумство да учини блудство.
Па Јерина кад Србијом влада
Те озида триста и три града,
Тјерајући муке на кулуке
Док Новака зајми у хајдуке!
Њене куле и њене градине,
Гробнице су српске омладине.
Та проклета Гркиња принцеза,
Смедеревца за Атину свеза,
Даде Мару цару Агалару,
Осрамоти династију стару...
Па сам чуја за воду Кораву,
И за руску славу на Полтаву.
Па за црну битку ма Марицу
И проклету Азачку тамницу,
За некакво туре Ђерђелеза,
И судбину Петронија кнеза,
За сердаре и Влашке Котаре

За ханџаре, копља и гадаре,
За оклопе и за панцијере,
И Арапа троглаво звијере,
И за многе дане и мегдане...
Да је карта звијезда Даница,
А ја да сам ка' Спушка главица,
Да је перо брдо од пијеска,
А мастило Рајна и Сутјеска,
Да моћ имам пророка Аврама
И да живим више од Адама,
Па да сједем на врх од Балкана
И да пишем за милион дана
И описа, не бих по начину
Историјску њину величину.
Ви сте исток српских идеала,
Заштитнице правде и морала.

ГУСЛАР

Кроз вјекове и мрачна столећа,
Србина си на борбу подсјећа,
Код народа вјеру одржава,
Да ће српска васкреснут држава
Кроз највише невоље и муке,
Кроз олује и кроз карамлуке,
Дизали сте устанке и буне,
Против страшне Отоманске круне,
Кад је Србин највише стрепио,
Гуслар га је надом кријепио.
Оштрио је пјесмом јатагане,
А Гуслима лијечио ране.
Докле сину зора и свануће,
И крвника ишћера из куће.
И кад наста пјесма и весеље,
Опет гуслар сједе у прочеље.

Али им је остало у крви,
Ко ће бити потоњи ил први!?..

СРПСКИ ГУСЛАР

Куд ће љепша цика и музика
За Србина старог мученика,
Од гусала и српског пјевача,
То нам срца у грудима јача.
И ако су од јавора сува,
Србин их је кроз вјекове чува,
Те му болне груди лијечише,
И кроз црну таму свијетлише!
С гуслама се Србин поносио
Кад је крвљу пољане росио,
И то су му страшне клетве биле:
„У изрода гусле не висиле!“
“Главе мушке не копа од пушке“
У њих србин полага, је наду,
Да му никад клонути не даду
То му бјеше свемоћни геније
Вођ, противу турске империје.
Ми смо од њих упамтили доста,
Од кад царство Македонско поста.
Оне бјеху у помоћ Душану,
Кад задоби славу на мегдану;
Оне мрачне дане запазише,
Како Турци Грке преварише,
За Косово жалосно кажују,
А с Милошем Србе ублажују
Марков топуз и Рељина крила,
На гусле је урезала вила,
Још и данас Азијате плаше,
Да још Марко на шарину јаше!
И још да се кашље у Урвину,
Још му топуз виде о Шарину!
Још му шарац под пећином рже,
Још га виле чувају и држе,
Поред Шарца коња Јабучила,
Дурмиторског вијводе Момчила,
Гусле памте котарске сердаре
И удбинске Турке зулумћаре;
Оне памте Страхињића бана,
И војводу Љутицу Богдана,
И Милана од топлице воде,
Па Новака памте у пећину,
И проклету Ђурову Јерину,
Па како нам српски гуслар рече,
За Данила и за Бадњу вече,
Потурице грдне кад исјече,
Подривање царево претече,

Није важно које је године,
„Истријеби губу из торине“.
Гусле памте Никца код оваца
Па колико наших праотаца:
Иван-бега, пивљанина Баја,
И Чупића змаја од Ноћаја,
И Поцерца, Мутапа, Главаша,
И два змаја и витеза наша,
Што падоше од сабље Фочића,
Бирчанина и Ненадовића,
Ал' ево ти вожда Кара-Ђока,
Ал' колико српских крволока,
Бритка сабља погуби његова,
Све турскије, ага и бегова,
Те задиви цијелу Европу!
Гусле памте Рајића на топу.
Па Синђелић војвода код Ниша,
Турска сила тридесет пута виша,
На њ, га крену са Нишкога града
Турске војске дванајест хиљада,
Памти Чегар, памти Ћеле-кула,
Колико је закукало була,
Од једнога пушчанога гласа
Ту никоме није било спаса.
Гусле памте војевања стара,
Од Царева Лаза до Мишара,
Од Граховца до поља Тичара
Од Вучјега Дола и Фундине,
И крваве Вељкове крајине,
„И Тимока златнога потока“,
Манастири и свето гудало,
То је српску вјеру сачувало,
Па тај олтар зар да се угаси?
Које име Србиново спаси
И зар данас да се роде људи,
Да не слуша кад Србин загуди!
Ој, Србине, дико од свијета!
Чувај гусле дужност ти је света
Јер то дрво са парчетом коже,
Силе нема која сломит' може,
Два су царства најача пробала,
Да одвоје гусле од гудала...

ПЕТРУ ПЕРУНОВИЋУ - ПЕРУНУ

Дал' то славуј са борове круне,
Пјева, те се сва природа смири
Да ли Орфеј на гитари струне
Дира гладног лава да умири?
Орфеј није мртав живи славно
Славуји се у прољеће буде
Снијег земљу сакрио одавно
Већ то гусле Перунове гуде,
Јече, звоне, Он грлом кликује
Као сиви соко из облака,
Мртве буди, живе довикује
Са гробнице косовских јунака!
Кори Србе због неслоге клете
Како своје изгубише царство,
Опомиње на дужности свете
Да словенско утврдимо братство!
Како не би „српском орлу крила"
Већ неслога косовска ломила!
Страшну војску стравичнијег дана
Дозвала је иза океана
За четири балканска владара
Жива ријеч Перуна Гуслара!...

ТАНАСИЈЕ ВУЋИЋ

(Чувени Српски гуслар)

Бијела је на извору Дрине
Село иза Крнова планине,
Ту је било огњиште и кућа
Старог кнеза Вукоте Вућића,
Што се рањен са Косова врати
То предање казује и памти
И кнежеве: Јанка и Малишу
Ал' су личност имали највишу
Чувенога Вућић Танасија
Који као звијезда засија
Јер овога Српског гуслара
Слушало је толико владара
Кружио је понос идеала
Око њега и око гусала.
Гледали му токе убојите
И доламу од млетачке свите,
Цариградски џамадан и гаће
И ордење страно и домаће
И свилене турске тромболосе
Што цареви око себе носе.,
За пас ханџар с двије леденице,
Што их колан држи на прећице,
Густи брци од уста до носа
Као завид љуцкога поноса
Могаше их под капу ставити
Али ће га срећа прославити
И ако је славан био поста
Још са Али-Пашинога моста
Јер Њемачка посла Геземана
Те Вућића позва са Балкана
Те овога црногорског сина
Добравише у града Берлина
И на златне снимише га плоче
Кроз вјекове дуге да свједоче
Да је ова научна мисија
Прогласила Вућић Танасија
Да је био гусларски Месија
А његове плоче да посвете
Научнику што се звао Гете . . .
Да је Вућић у прошле вактове
Учествова у многе ратове
Са оружјем у бијеле руке
Храбрио је уз гусларске звуке
Одржава вИсину морала
Од војника па до ђенерала

Нит војводе бјеше ни сердара
Који тога не слуша гуслара
Колико је запјевао пута
У Биљарди код краљева скута?
Па у наше дане мирнодопске
Прошао је кроз земље Европске,
Из Берлина стиже му порука
Предсједника доктора наука
На тај позив гуслар црногорски
Подига је спомен историјски
Да се пјева хпљадама љета
Докле траје земље и свијета
Те ће плоче толико трајати
И јуначка дјела спомињати
Многе земље прође и Њемачку
Докле стиже у Чехословачку
И позва га Масарик у гости
Ту још бјеху велике личности
Ту предсједник Томаш и госпођа
С неколико ратних војсковођа,
Масарик му мушки руку стеже
„Добро доша Србине витеже
Изволите у нашој палати
Уз јуначке Гусле запјевати
За крваве борбе и времена
Што то друга немају племена
Такве звуке такве величине
Што народе великијем чине"

Те је гуслар у златноме столу
Пјева томе Словену соколу
За бој љути на Вучијему Долу
За хајдучке муке у Лијевну
И за страшну битку на Плијевну
Пјевао им побједе и славе
Словенима браћи са Витаве . . .
И великом Томи Масарику
Што основа Чешку Републику
Док завика Тома Масарика
Ће слушаше онака публика:
,,Срета сам се са људима доста
Ал' нијесам љепшег има госта
Нит оваквог оћела од злата
На токама одличја призната"
Док дођоше фото апарати
Сликаше их скупа у палати
Те ће слике свечане идеје
Вјековима остат у музеје
Отоле се Вућић гуслар врну
Поздрављаше Томаш Гору Црну
И са тога високог дочека
У пратњи је има Холичека
Што цијени гусле изнад свега
И Геземан доктор поред њега
Све велики од науке људи
Што Вућића зваше да им гуди
Ка човјека великог домета

Широм земље нашег континента
Тада Вућић има је прилику
Да посјети Чешку Републику
Да гост буде Томи Масарику,
Да имају заједничку слику
У Златноме Прагу на пријему
Масарик је даровао њему
Златни орден Бијелога Лава
Што људима великијем дава.
Није шала првога степена
Та велика трајна успомена
Нека му се на прсима гледа
Лично Томаш који му је преда
На сусрету на чешкоме двору
То је понос за сву Црну Гору.

СТАБЉИКЕ СРПСТВА - БЕСМРТНИЦИ

(Великим јунацима)

МИЉАНУ ВУКОВУ

Тај кастриот из Васојевића,
Сој, бре, као балчак Обилића!
Страшан као сибирска пустиња
Ил' таласи поврх мора сиња,
Груди су му тврђи од камена
А лав би му лего на рамена.
Има љуте као зима зубе
А више њих два се брка љубе.
Ту испод њих хучи врело буне,
А за тачност Ловћеном се куне,
На гробу му гудало и струне,
Под ноге му ропски ланац труне,
Не видиш му токе од бркова,
Које није у Млеткама кова,
Но скинуо са паше Селима,
А на њима скуп легије има,
Ка' влашиће с небескога свода,
Ил' кремење из химне народа.
Шта још краси тога горостаса?
Три зла што му вире иза паса!
Ал' што храни покрај кука вука,
Кад зарежи, царев логор бјежи.

А војвода мркова ошине
Не виде се брда од прашине.
Море Турци залуд ви клањања,
Тјера Миљан аге са имања!
Одметник је с триста соколова
И с народом који нема крова,
Ал' у таквој витешкој биједи
Дан им царске године вриједи.

НА ГРОБУ НОВИЦЕ ЦЕРОВИЋА

Овдје лежи великан закопат,
Мрк каурин витез и дипломат,
Историја дурмиторских гора,
Десна рука црногорског двора,
Тврди бедем племенски ослонац,
И Његошев први Црногорац,
Војсковођа, властелин и племић,
Бан-војвода Новица Церовић.

НОВАКУ РАМОВУ

Јунаштво ти потрошит не могу
Сви вјекови до страшнога суда.
Тебе што си с мачем крвавијем
Од јунаштва починио чуда.
0 Новаче, ријетки јуначе,
Да л' ти вила ханџар опчарава,
Те си тридес и седам турскије
На мегдану погубио глава.
Зато ти је свједок Црна Гора,
Признање те као вихор баци
Да вјековјеш с прахом уморнијем
На високој Требјешкој главици.

МАРКУ МИЉАНОВУ

Маленкост се моја диви
Великоме знаку томе.
Куд геније твој те диже
По простору бесмртноме?
Ил' промис'о божанствена
Или талих земље наше?
Перо, сабљу и чојество
Црногорском сину даше.
Та три поља непрегледна
И зависи трновите
И часови искушења
Вијенцем ти главуките.
Јер ни Бечу ни Стамболу
То за руком пошло није
Да противу Црне Горе
Књаз постанеш Албаније.
Као Марко ко би други
Презиро си такву круну,
Ал' ти круна сама дође
С престоницом на Медуну.

Град је Медун сијед к'о из бајке,
Не зна му се ни оца ни мајке,
Ни ко му је такво дао име,
Вјекови су остали за њиме,
То му боре на лицу говоре.
Ту гроб Марков, чојство лудско мјери,
Ка' звијезда кад оно трепери.
Ту Етлава, илирска краљица,
Генцијава млада удовица
Заборави затворити врата
Те је била силом примората
Удати се за римског Легата
Ту су пусти војводини двори,
А у њима вјечна зубља гори,
Кучка ћеца Марковога соја
Овако каже: „То је кућа моја".

ВУЛЕ НЕШКОВ

Ка' вук гладан на пропланку,
Без имања и без куле,
Живио је у брдима
Нешков Вуле, Вуле, Вуле.
Посјеко је шесет глава
И живијех десет свеза,
То је Вуле Нешков мачем
На џевердар свој зареза.
Са Турчина мртва није
Ништа скидо нако главу.
Величина, таква, збиља,
И припада горском лаву.
И кад су му главу сјекли
Ни тада се није препа
Као да је брат Стојанов
Ил' Лазара Пецирепа.
На гроб му је написао
Кнез Никола оног дана
Да му није у јунадптву
Брђанина било равна.

ЛУКА ФИЛИПОВ

Вати — паша — прозва га је
Кнез Никола оног дана
Кад Османа пашу жива
Доведе му са мегдана.
Тек опучи сабах зора,
Књаз у Турке угна хата,
А Лука се на До Вучји —
Са Османом пашом хвата,
На турскијем топовима
Заставе се српске вију
А горама и кланцима —
Још се двије војске бију.
Муктара су унијели
На носила пут Билеће,
А Селима никад више
Црна Гора гледат неће,
Кнез познаде Осман пашу
Гдје га љути Пипер води,
Па представла Осмаи пашу
Хајдуцима и господи:
,,Ја и Осман у Паризу
Дружили смо као ђаци,
Па гдје данас нађосмо се
Као људи и јунаци".
Па ка' владар и побједник
Свезанога роба срета
Па му љуте ланце скида
И слободе час честита.
„Пази само Осман пашо,
Часна ријеч нека важи
Све истину за До Вучји
Пред твојијем царом кажи.
А ти Лука вати паша
Под шатор се мој одмори,
Заиста се за довијек
Ти одужи Црној Гори".
Ту је Петар, ту је Пеко,
Ту је Јоле, соко сиви,
Сви рекоше да ће Лука
Док и Вучји До да живи.

ИБРУ БУЛАТОВИЋУ

Лелек се чује у Ровца тврда,
Планине јече а плачу брда,
Слегло се племе до мутне Таре,
Над сјени једне легенде старе.
У мркле ледне јесење дане,
Умро је Ибро Ровачки бане,
Пао је земљи горостас стари,
Што за страх ничи никад не мари.
Насјекао се глава са зулумћара,
Носио ордење од пет владара;
И нема више сурога орла,
Нема витеза с Вучијег Дола,
Преста' је живот ал' није име.
С Платија вила јади за њиме:
„А збиља је сва истина
Што ми црни гавран рече
Од старије витезова
Баш ни један не утече".
Нема Мира ни Драгише,
Ни старога Вукалице,
Нема Луке ни Ненада,
Мнлисава љуте злице,
Нема Шола војеводе,
Нема Маша барјактара,
С два морачка калуђера,
Рашовића два сердара.
Ти посљедњи бедем бјеше
Тих старијех слободњака,
Па и тебе изгубисмо
Друже људи и јунака.

ИСАИЛУ ТОМИЋУ

(Поборнику за уставна права Црне Горе 1907. год)

Невине ми твоје крви
И часнога твога гроба,
Поносим се што не даде
Да те вежу као роба.
Што лавовски врат не сави
Да деспотски јарам тиче,
Нит се даде у синџире,
Узорите поборниче.
Друже правде и љубави
У част твојих идеала
Кад би могла рука моја
Златан би ти вјенац дала.
А шта могу, могу само
Да уздахнем на 'вој коси
За свијема што у борби,
Попадаше ка' ти што си?
Јест у борби но за кога?
Успавана маса дрема,
Кад градове такве ломе
Она за то појма нема.

ВОЈИНУ ВЛАХОВИЋУ

(Саучешће поводом смрти вашег оца барјактара ВУКА)

Абер ми је тешки доша
Са обале мутне Таре,
Да си душу испустио
Гласовити барјактаре.
Жао ми те љуцки оине
Ка да ти је двадесет љета,
Тебе што си продирао
Кроз хиљаде бајунета.
Колико је Витезова
Изгинуло на све стране,
Бе се барјак твој лепрша
Домовине легендарне.
На високој Пећаршији
Твој се крсташ барјак вија
И на Скадру и Мојковцу
Мушки си се смрти смија.
Ко је рођен мора мријет
Ал казата ријеч живи
Споменик је твој вјечити
На крвавој Бојној Њиви.
У сто борба и мегдана
Ће јуначки мач сијева
С барјаком си крвавијем
У најпрве доспијева.
Колико је кућа ваша
Дала људи и јунака,
Имена ви стала неби —
На бедеме од Жабљака.
Бе ти оста крсташ барјак
Јуначка се сломи џида
Ал витешко име твоје
Умријети неће нигда.
И мене су спријечили
Изнемогли стари дани,
Те нијесам праху твоме
Мога бити на сахрани...

ГАВРИЛУ ШИБАЛИЈИ

Под гордијем Дурмитором,
У горама на пропланку,
Тамо труну старе кости
Великоме Див-јунаку!

У чијој се руци некад
Српски алај-барјак вија
А то нико други није —
До Гаврило Шибалија!

Колико је устаника,
Са Тополским било онда,
Кад је њему Кара-Ђоко,
Својом руком барјак дода!

,,Држи барјак војеводо,
Тако му је вођа река,
Ако неко има бољи?
Нек се јави испријека!

Шта ту бјеше витезова
За барјаком који вене,
Али нико река није
,,Та припада слава мене"!

Јер он није тако лако,
До толике славе доша,
Но ка витез и ка јунак,
И крвави пушконоша!

А Јована брата му је
Погубио Туран-беже
И босанац од удара —
Јованова мача леже!

Колико ће живјет моћи
Та два српска великана?
Док је људи и гусала,
И Ловћена и Балкана!

БЕГАНУ СЕРДАРУ

Овђе труну старе кости,
Требјешкога орлушине,
То је био Беган Драгов,
Унук Вука Лопушине!

Од како су турци разурили,
Крај Никшића крваву Требјесу
Никад више за живота свога
Без ђавола ручали нијесу!

Често су им Морачки хајдуци
Отварали струге и авлије
Здизале им под бедем планинке
Кад им вакат од здизања није!

Јуначки се осветише турци,
Погубише Лопушину Вука,
Ал се после сметоше грађани
Од Бегана његова унука!

Као облак који мује носи
Из Мораче с четом излијета,
Главе сјека, плијен догонио,
Оста дужан хиљаде освета! .. .

ТУЛЕ ТОДОРОВИЋ

(Барјактар)

Тако, тако, барјактаре,
Књаз Никола Тулу рече
Кад силнога Агди-бега
Под Пресјеком посијече.
Ко ће Вука ухватити?
Кад умакне једном-више;
Јуначке га хитре ноге
Кроз планину унијеше,
Унесе му русу главу
И нишане царске с врата
И бегово благо пусто
И још сабљу сву од злата.
Но када се јунак ови
У Морачу здраво врати
Ко заслуге да изброји,
За оџак му обилати
Често пута гостоваше
На мушира Божа дворе
И награде добијаше
Од владара Црне Горе.
Зато што је врат пресјека
Стамболскога харачлије
И на себе нам изведе
Морачкога мегданџије.
Богат новцем и јунаштвом
Ка иједан тога вакта,
Четрдесет или више
Пројахива свога хата
Све што треба он је дао
Од јунака што се иште
А често је пута биво
Сиротињско уточиште!,,

ПОПОВИЋ ЋАБА

(Код Никшића)

Двадест и два петрахиља,
У храм овај душман сложи,
Да свијетли кроз вјекове
Овај овде олтар божи!

На овоме жртвенику,
Поповића мученика
Убјена су столећима
Двадест и два свештеника!

За крст часни и слободу,
сви су редом изгинули,
И Поповић Поп Милован,
Паде херој неумрли!

Да суд части кроз вјекове
Признање му мушко даје.
Његова ће љубав роду —
Загријават нараштаје!

ШОЛУ ШЋЕПАНОВИЋУ

Ко на ови мрамор дође,
нека знаде да су овђе,
кости старог крволије,
кога зрно шћело није!

То је Шоле Шћепановић,
Командијер из Дробњака,
Чојества му и љепоте
Није било у јунака!

У крвави кланац Дугу,
У бој љути под Пресјеку,
Кидисали Турци бјегу,
Да Шћепана посијеку!

Код сердара тревио се
Шћепановић Шоле бјеше,
И његове хитре ноге,
Рањена га унијѐше,

За то му је књаз Никола,
Орден дао Обилића,
Јер је био тога дана,
Уз сердара Миљанића!..

МИЛИНКУ ЈЕЛИЋУ

Под зеленом Романијом
Ће се двије војске клаше
И твоја се сабља сломи
Ускочкога четобаше.
Ће сто снага ускочкије
Пред отпонце бечке паде
Колико се копља сломи
Докле и ти главу даде.
Да се прича у вјекове
За то црно мегдан поље
У сметове од костура
Имаше ли главе боље?
Ни по пушци ни по ножу
Ни по срцу јуначкоме
Докле руса глава сину
Сабљоноши ускочкоме!
На гласинцу крвавоме
У најпрве кад си стига
Споменик си с јунацима
У облаке мутне дига.
Из вашије гробова ће
Ловорове гране расти
А нова ће покољења
Броити вас у суд части...

МРКОЈЕ МИЈУШКОВИЋ

1820

Књигу пише Петровић Владика
На Цетиње и богословију
А шаље је у племе Пјешивце,
Мркојевој кули у Повију:
"Мрки Вуче, Мркоје сердаре,
Два ми врана над пећином гачу.
Кажу да су ударили Турци
Да покоре крваву Морачу.
Но, Мркоје, на гласу делијо,
Ако си се код дома тревио
Купи војску хитај про планина,
Изненади Пашу Џеладина.
Поздрави ми Морачке хајдуке;
Сигурно ће побиједит Турке,
Јер је јачи они који чека —
По правилу људскога поретка.
Ја нијесам какав крвопија,
Ал' ко право слабијему руши,
Удри први, окини му главу —
Све о мени и о мојој души!"
Јакша књигу и благослов прими
Па у зору с Цетиња задими.
Ал' не носи књигу како било,
Но је носи ка соко под крило,
До ханџара међу леденице —
Здраво стиже у племе Пјешивце.
Још ноћ дану свјетлост не утули,
Јакша бану Мркојевој кули.
Чита књигу Мркоје сердаре
Па опали пушке абердаре.
То су стари од Косова знаци,
Да се за бој спремају јунаци.
Још не бјеше мјесец приша Гарчу,
А Мркоје с четом на Морачу.
У Рзачу гору освануше
Код катуна Кљајића Станише.
Ту се треви Станишина Мара,
Иста сестра Мркоја сердара,
Те су на част били код одиве:
Меса, сира и морачке шљиве,
Но Мркоје у Љевишке стране,
Изненади Турке муслимане,
Силну војску Џеладина паше
У морачке кланце крдисаше.
Куда Турци бјежаху на јата
Од војводе Мине и Мијата.

Турску силу, двадес' пута јачу,
Потопише у воду Морачу.
Од ријеке Ратње до Рзаче
Пиличника жива не умаче,
Без утече паша Џеладине —
Бастало му није да погине.
У сред тога крвавога боја
Уби пушка сердара Мркоја
Код Сердара Шуше барјактара,
Погибоше Турке разгонећи —и
Не даше их Пјешивци посјећи.
И сив соко Ратко Зиндовићу,
И делија Марко Микоњићу.
Док ево ти Нова Купинаша,
Води жива бега Турунташа;
Носи царски алај барјак с боја
Те покрише сердара Мркоја.
И ту оста витеже и бане,
На зло мјесто у Љевишке стране,
У крваве кланце и богазе —
Црногорски свијетли образе!

ГАЛЕ МИРКОВ АЛЕКСИЋ

По Мљетичку крв се лије
И хатова стоји вриска,
А Ченгића главу носи
Горштак љути са Малинска.

Те се у тај бој прослави
Алексића нож крвави.

Гале Мирков остао је
На бедеме под Румију,
А јуначки погинуо
Ка Ускоци што умију.

Књаз Никола гледа га је
На Град барски кад излеће
И река је: "Такав Ускок
Задуго се родит неће!"

КРУНИСАЊЕ ПРОШЛОСТИ

(Великим биткама и Турским погибијама)

КОСОВСКА БИТКА

(1389)

Крв ће ваша докле сунце грије
Чуват' образ српске историје.

Чуј Србине, ову пјесму моју
О љутоме косовскоме бoју,
Да напојим српску душу твоју
Са најљепшим на свијету пићем,
Са Косовом и са Обилићем.
На хиљаду и треће стотине
Осамдесет девете године,
Војску купи српски кнез Лазаре,
Властодржац и велики царе.
Књиге пише зове на Косово
За пресвето име Исусово.
Прву посла краљу босанскоме,
Бану Тврtку Котромановићу,
Другу књигу бегу скендерскоме,
Зету Ђуру Стратимировићу,
Трећу посла Мусићу Стевану,
А четврту у Косову равну
Пашеногу Страхинићу бану,
Пету књигу војводи Богдану,
Шесту књигу храброме Маријану
Седму посла од Пожеге Божу,
Великоме царскоме велможу,
Осму посла Павлу Орловићу,
А девету змају Мукчевићу,
А десету Момчилову Васу,
Онда једну Муси Арбанасу.
Дванаесту Ђурици сердару,
Тринаесту Николи Бољару,
И још једну Леки капетану,
Петнаесту Шаунић Дамјану,
Шеснаесту Облачићу Раду,
Онда једну у Прилипу граду;
Цар поздравља и преклиње Марка
Да се диже противу Турака:
„Хајде, Марко, на Косово сиђи,
Сунце ће ти с неба да завиди,
Да светимо грдну касапницу,
Вукашина с браћом на Марицу;

Хајде, Марко, преко свега пређи!“
Онда пише Срђи Злопоглеђи.
Посла књиге и Срђи и Марку,
Онда пише од Змијаља Рајку;
А двадес'ту од Хомоља Живку,
Онда једну од Сријема Мирку,
Једну попу Кресимировићу,
И Новаку Гребострековићу,
Онда пише војводи Лаушу,
Ал' га нешто заболје на душу
Јер се сјети Реље барјактара,
Па у јаду 'вако разговара:
„Аох Реља, рано моја љута,
Што ми оста у граду берута,
Ваља би ми сад овога пута
Е се нешто за Косово гута!“
У књиге им цар Лазаре вели:
“Чујте моји витезови смјели
Чим примите књиге шаровите,
Ви купите војске силовите,
И хитајте на Косово поље
Рад јуначке витешке невоље.
Велики су Турци освајачи,
Куку томе од кога су јачи
Па морамо бранит' царство наше,
Ја не сумњам у јунаштво ваше;
А поздрављам и преклињем војску
Да хитају на битку косовску.

Ко је Србин и српскога рода,
А од српске куће и порода;
Нека хита што се може прије,
На глас ове мрке погибије.
Ко год мога, а не смио доћи,
Клетва моја не могла га проћи,
Из руке му пушке не пуцало,
А из њиве сјеме не ницало,
Поштење му у дом погинуло;
Ни женио, нити удавао,
Нит' из тора свога продавао.“
Па дозива војводу Владету:
„Ове књиге шаљи по свијету!“
Кад је цере књиге оправио,
Алај барјак на двор поставио.
И под барјак силну скупи војску,
Пође с њима на битку косовску.
Док му прође царица Милица,
Уплакана и жалосна лица:
„Ти Лазаре, на Косово крећеш,
Зар никога оставити нећеш,
Царе Лазо, од мушкијех глава?
Један витез царство не спасава.
Но те молим, господара свога,
Остави ми брата бар једнога.“
Али цару то не бјеше мило,
Тјешити је мора како било.
Рече Лазар Богдановој кћери:

„Ти једнога брата одабери.
Југовића кога ти је воља,
Да не иде пут Косова поља.“
Кад Милица брата одмолила,
До земље се кнезу поклонила,
Па похита браћу да претече,
Стиже Бошка, овако му рече:
„Оли Бошко, миле очи моје,
Ти за љубав драге сестре твоје
У Крушевцу самном останути?
Немојте ме саму оставити.
У цара сам тебе одмолила
И дозволу кнежеву добила
Барјак подај коме ти је драго,
Ела Бошко, ела моје благо.“
Да би Бошко сестру умирио,
Он је братске руке раширио,
Љуби сестру у господско лице:
„Немој сестро, госпођо Милице,
Враћати ме из љутога боја,
Поштеди ме мила сестро моја.
Сестро моја, сама протумачи
То би славу моју да помрачи.
Двије жене на пут кад се сваде,
И оне би да ми очи ваде.
Да не смијем на Косово ићи
Ће и моја браћа Југовићи.
Но, Милице, мила сестро наша,
Не ватај ми за узде кулаша.“
Ту Југ виђе Бошка како виче
Падората на узду повуче,
На Милицу као муња пуче:
„Кћери моја ти се натраг врати,
Немој твојој досаћиват' браћи.“
Но Милица на оца погледа —
Браћа неће, а отац им не да,
Па се с пута полако помаче
Сузе лије, уздише и плаче.
У том прође војска и армада
Из Крушевца царевога града,
А пред њоме српски кнез Лазаре
И војводе, и младе и старе,
А прати их госпођа Милица
Уплакана и жалосна лица,
Јер јој срце тешке мисли гризу
Док стигоше до Косова близу.
Код Мосана логор учинише,
Царица се натраг врати више.
Цар Милици овако нареди:
„Богами су рђави изгледи,
Ко зна шта ће учинити Власи?
Бог би само, мога да нас спаси!
Но, Милице, вјерна љубо моја,
После битке и љутога боја,
Ако би ти гласи допанули,
У тој бици да смо пропанули,

Онда дођи на пусто Косово,
Те гробницу ископај наново
И сахрани наше витезове
Јер те на то царска дужност зове.
Моје тјело у моју гробницу,
У бијелу цркву Раваницу.“
Цар јој тако науснице каже,
Милица се црној земљи саже,
Те поздрави кнеза и војводе,
Српску војску, па Крушевцу оде.
Онда Лазар окупи војводе
Савјет чине ко треба да оде,
Да уходи силу у Турака
За то траже витеза јунака.
Неко вели да пошљемо Мирка,
Неко вели не, него Маринка.
Те најпосле господа избрана
Предложише Топлицу Милана.
Да од њега нема вјештијега,
Ни бољега, ни поштенијега;
Зна зборити четири језика
Може видјет' је л' војска велика.
Те питаше војводу Милана:
„Оли прије битке и мегдана
Пођ, у Турке на дорину твоме
Да учиниш излет цару своме;
Силу турску да уходиш тамо
И дан седми да се вратиш амо.“

То Милану мило не бијаше,
Витез бјеше, па се не кријаше.
Оде турску да уходи војску,
У велику равницу косовску,
Гдје ће кости људске да се силу.
Он обуче турску ћеисију,
Добре токе и нову доламу,
А замота око главе чалму
И натури блага у ћемере
Направи се царев серашћере,
Још прикити аламанку криву,
А пригрну међедину сиву.
Узе топуз и копље у руке,
Поја, дора и оде у Турке.
Тако Милан од Топлице воде
Опреми се и у Турке оде,
А цар Лазар с Вуком зетом крену,
Гледа војску и опрему њену.
Гледа пуста поља и брегове
Куда чете да стави његове.
Но да видиш јада и несреће,
Вук Милоша стаде да клевеће,
Пред Лазара, од Србије кнеза,
Мучки пањка Милоша витеза.
Вук Лазару за Милоша каже:
„Наше су му доказале страже
Да се Милош с Турцима састаје,
То је појам велике издаје.

Зли се гласи за Милоша чују,
Све му Турци нешто поручују...“
Но цар Вука у томе претече:
„Зашто тако за Милоша рече!
А, ђаволе, Бранковићу вуче,
Ја с Милошем нијесам од јуче.
То не могу вјероват' никоме,
О Милошу милом зету моме....“
Вук му рече да ће вјеровати
Ако бог да Милан да се врати.
„Добро, кнеже, пази шта сам реко,
Милош ће га да срете далеко,
Да га учи какоће да лаже
И да нама о Турцима каже.“
Цар и опет лаж Вукову скрати
И замишљен у логор се врати,
Међуи своју војску и господу
Да чекају Милана војводу,
Јер су њега погубили Турци.
Али Милан седми дан увече
Турске страже прође и утече
И у зору код Дреновца сиђе.
Српска стража далеко га виђе
И Лазару казаше да иде.
Сви скочише да Милана виде
И да чују шта ће им да каже,
Но се и ту црни сплете враже
Јер да видиш јада и несреће,

Вук постиже циљ славе жељеће:
Јер далеко од села Мосана,
Сам изађе Милош пред Милана,
Онда уста Бранковићу Вуче,
Таста свога за руку повуче:
„Је л' истина што ти казах јуче?
— Ено Милош пред Милана оде,
Види твоје шта раде војводе.“
Кад кнез виде и см протумачи,
Тај састанак на добро не значи.
Ту се Милош с Миланом састаде,
Ал' за сплетку Вукову не знаде.
Пита Милош побратима свога:
„Поштења ти и јунаштва твога,
Причај право шта ће с нама бити,
Немој ништа од мене сакрити.
Ја те питам као свога брата —
Је л' колико војаске у Мурата?“
Ал' му Милан одговара брже:
„Тако Турци на тефтеру држе
Да их има три стотин, хиљада
Од Извора до Звечана града.
Тако њима на тефтеру пише,
Ал' мени се учинило више
Јер за седам дана одио сам,
Находио крај војсци нијесам.
Ма кад би се у со претворили,
Не бисмо им ручак осолили!“

А кад Милош Милана разуми,
Он га богом и свачим закуми
И куми га српском славом старом:
„Немој тако казат' пред Лазаром,
Немој кнеза и војску страшити,
Сам се немој Турака плашити.
Ја знам да је турска сила така,
Ал' су моја вероваља вака.
У Бога се и правду надајмо
Да множенство турско савладамо.
Нас су Турци први нападнули,
Те ће правда врат сломити сили.
Него кажи у логор пред свима —
Доста војске у Турака има
Ал' та војска за мегдана није,
Она пошла није да се бије,
Ни да царствоосваја и брани
Само иде да се хљебом брани.“
Тако Милош Милану кажива
Док дођоше пред врата кнежева;
Милан уђе и цару се јави,
Поносито као јунак прави.
Поклони се и приступи руци,
Цар га пита: — „Како бјеху Турци?
И причај ми ишта за Мурата
Је л' његова сила обилата,
Је ли каква колико је има,
Можемо ли ратовати с њима?“

Цар га пита а Милан кажује,
На све како Лазар затражује:
„Војске доста, али је не пиши
Старци, дјеца, голи као миши
Ни девето под оружјем није,
То ни пошло није да се бије,
Само пошло хљебом да се храни,
И да плате ка' на Плочник лани.
Коњи су им гори него наши
Нема Србин о, шта да се плаши.
А турска се препала господа,
Биће наша рука ако Бог да.“
Кад то Милан исприча војвода,
Охрабри се војска и господа.
Цар захвали великоме слузи,
На његовој јуначкој услузи.
Но да видиш шта ће да се случи
И да славу Лазареву скучи.
Потрефи се крсно име кнезу,
Па окупи госте за трпезу.
Цар најпрви сједе за трпезу,
У прочеље ће је мјесто кнезу
И посади до себе првога
С десне стране југа богатога,,
А с лијеве Вука зета свога,
Онда редом гдје је мјесто чије,
А Милоша гдје му мјесто није —
У дно софре сједе за вечеру,

Јер га царе сматра за невјеру,
И његова оба побратима
У њих слабо поуздања има.
Рече неко од цара кријући
Под шатором у царевој кући:
„Види цара гдје сједе Милоша,
На јаде му Амос пророк доша.“
Кад посједа велика властела
Око пића и царева јела,
Једу, пију, разговарају се,
Ал' цар нешто крупно мисли у се,
Јер му Вуче прошапта на уво:
„Царе Лазо, зар нијеси чуо
Ђе је Милош ишао код Мурата
Те са њиме пријатељство 'фата.
Он је тамо кријући ходио
Са Муратом те се нагодио
Да он изда домовину своју,
А цар њему царску круну твоју.
И ено га у дно софре доље,
Но га смакни, биће за те боље
Јер ако га нећеш погубити,
Сигурно ћеш битку изгубити.
Ја бих тако да власт имам твоју,
Задавам ти часну ријеч моју!“
Кад је царе разумио даву
За косовску вечеру крваву,
Велике га мисли освојише,
Од Милоша боји се највише,
Па у томе великом (и)једу
Нешће ову да таји биједу,
Но се диже на ноге полако,
Нали пехар, наздрави овако:
„Здраво гости и господо моја,
Здраво снаго косовскога боја!
Ову чашу ја подижем свијем
Са вама мислим Турке да добијем,
Ал' је прије не дам ниједноме,
Но Милошу, милу зету моме!
Здрав Милошу, зете обилићу,
Већ ти никад наздрављати нећу,
Нит' ћеш са мном сједјет' на вечери,
Јер ти мени радиш о невјери.
Мој Милошу, десна руко моја,
Куд се ђеде црна памет твоја,
Мој Милошу, узданице јака,
Зар ћеш мене издат' у Турака?
Зар ћеш своју славу погазити,
Моје добро не шће попазити
Шта је теби код мене фалило,
Мој Милошу, просто ти не било!
Бог велики нека те одврне
Од завјере и замисли црне
И од турске лаже и обмане,
Круна моја на те да не пане
Да се Српско царство не распане.“

То изрече и здравицу пружи,
Милош чашу прими, па продужи.
Плану Милош, би река, полеће,
Чашу прими, ал' је пити не ће!
Викну цару у своме бијесу:
„Те ријечи за мене нијесу!
Бит' не може витез издајица,
Нити оро постат кукавица,
Нит' Вук може ништавило своје
Навалити на оружје моје.
Та је мене од Вука здравица,
Те ме царе, зовеш издајица.
Ја који сам прекида, аждаје,
Па да ми се такво име даје!
Али сјутрадан Видовдан освиће,
Дан велики и крвопролиће,
Видећемо вјеру и невјеру!
Ал' ја тебе тврду давам вјеру,
Како сване, са помоћи Бога,
Ждралина ћу закрочити мога,
На ждралина, мога љутог хата,
Па ћу ићи да тражим Мурата,
Од ријеке Лаба до ситнице
Да му станем ногом под вилице.
Мислим тако ако Бог помаже.
Ето тада, па ко кога може,
Још Лазаре, од србије кнеже,
Ријеч једна дријеши и веже,
Више нема ништа да се крије
Овдје мјеста издајнику није!
Међу такве српске витезове
Обилић се издајником зове!
Па не смијем као издајица
Више бити кнежева званица!“
То изрече и одмах изађе,
Ал' се нико у друштву не нађе
Да под шатор оде Обилићу,
Само Иван Предимировићу.
За Милошем из шатора оде,
За њим Милан од Топлице воде.
Изађоше шатору на врата
А унутра да видиш ината,
Сви се царски узбунише гости
Плануше им лица од жалости
Та неправда у срце их боде,
Зашто Милош из шатора оде,
Док завика бан војвода Влатко:
„Није, кнеже, то требало тако!
Такву ријеч није рћи лако
Пред свијема и пред обилићем,
Наздравит му отровнијем пићем'!
У трпези на царском вијећу,
Створили сте јаде и несрећу.
Зло си река, уочи Косова
Без икаква права и основа,
Обилића витеза опсова!

Част ти бјеше кћер за њега дати,
Па га ноћас издајником звати
Што не виђе да није клевета,
Него назва издајником зета!
Јер ту нема мјеста ни прилике,
За Милоша и лажи толике.
Није Мурат про свијета доша,
Да осваја круне за Милоша.“
Кад кнез ову створи неприлику,
Виђе грдну пропаст и прилику,
Па у јаду вако проговара:
„Зле вечере ноћас у Лазара!“
Па цијелу отпусти господу,
Само Влатка устави војводу,
С њима оста Бранковићу Вуче.
Нити кнеже спава нит' се свуче!
Ноћ цијелу до пред саму зору,
Препирка се чула у шатору
А да видиш јада од Милоша!
Од како је са вечере поша,
Ноћ цијелу са два побратима,
Нит' је спава нит' је сна имава!
Све зборише о кивној освети,
И Вуковој лажи и клевети,
И завјери Милош што је река,
И мегдану сјутра што их чека.
Виче Милош: „Мени је хитање!
Свићи зоро, црно ти свитање!“
Но у томе јадовању њину
Црна зора од истока сину.
Поранише три планинска џина,
Тјера Иван вранца до Ждралина,
С њима Милан од Топлице воде
И та чета низ Косово оде.
У то доба и сунце огрија,
А гледа их сва српска ордија.
И јадни се Срби препадоше,
И Вуковој лажи вјероваше,
И цар Лазар грозне сузе проли
Али војску храбри и соколи.
А сад да вам причам за Милоша
Кудије је до Мурата доша,
И како је на мегдану проша.
Кад на прву нагазише стражу,
Отрчаше да Мурату кажу,
И глас цару на Косово оде:
„Ево иду три српске војводе,
Муштулук ти, велики Падиша!
Ево теби обилић Милоша
И с њим двије велике војводе,
То су главе кнежеве господе.“
Цар нареди да ставе параду
Да им дочек и почаст одаду;
Па нареди сину Ејуп-бегу:
„Пустите их да к мени уђегну.“
Онда Турци, рад цареве воље,

Изађоше у Косово поље,
Те сретоше војводу Милоша.
Свечано је до Мазгита доша!
Ту војводе коње одјахаше,
На вјеру се Турцима предаше,
Али коње никоме не даше!
Милош Ждрала Милану додаде,
И пред шатор без оружја стаде.
На шатор се подигоше врата,
А улеће Милош код Мурата.
Без оружја и поноса свога,
Назва цару и Турцима Бога.
Но се љуте хоџе и кадије
Што им турски селам назва није.
Ту се Милош цару поклонио.
Цар Милошу 'вако говорио:
„Обилићу добро си ми доша.“
И ту Мурат понуди Милоша:
„Ишти сине срце што ти жуди,
Што у цара има и у људи,
Да ти даде велики Падиша
Зато што си вјери нашој приша.
И причај ми о влашкоме кнезу,
Нада ли се, је ли на опрезу,
Је л' му војска каква и колика,
Што је глупост код Срба толика
Те не хоће да предају кључе?
Но мој топуз свије да потуче.“

Онда Милош цару одговара:
„Ја сам има код мојега цара
Сваке славе и царске милости,
Но побјегох од људске пакости,
Што ме злобом пођераше љутом
Да се склоним под твојијем скутом.
А војска је кнежева толика
Од Голеша до Копаоника,
Има двјеста хиљада војника,
Оклопника, пјешца и коњика.
Свога кнеза к'о Бога слушају,
Дан чекају срећу да кушају.
Три мјесеца денија се држе
Код бијеле цркве Самодреже
Бога моле битку да одрже.
Силе нема предати се неће,
Сви су смртно примили причешће,
Тридес'т дана, тридес'т калуђера
Причешћују војску без тефтера.
Само мене црни ђаво сплете
Те оставих Лазареве чете,
Па вас молим, честити девлете,
Да приступим царској твојој руци
И да радим што и други Турци.“
Онда Турци у својој пакости,
Колико су глупаци и прости,
Предложише цару наопако
Да му руку не пружи никако,

Цар послуша Шеик-ул-ислама,
Ил' судбина научи га сама
Те му пружи ногу да пољуби,
Да му углед јуначки изгуби.
Милош кроз ту безочну увреду
У великом јуначком иједу,
Ногу зграби и земљи се сави,
Из потаје нож трже крвави,
Те удари цара немилице,
Указа му црне џигерице,
Колико га шину неболеће,
На серџаду вас му дроб излеће.
Распори га до грла бијела,
Не би боље из неба стријела,
Па га свали са царске столице
И стаде му ногом под вилице.
„Доље слази, Милош цару виче,
Мога рода највиши крвниче!“
Стоји цара на серџади јека
Јер изврши Милош што је река.
Још крвава Милошева рука
Царску сабљу зграби с чивилука.
Попадаше Турци у несвијес,
Кад Милошев угледаше бијес,
Једва од стра, повратише свијес.
Учиње се вика и галама,
На њ га турци кидисаше сама.
На крвника јуре без опреза
Да размакну Милоша витеза.
Али Милош, зет српскога кнеза,
Муратову сабљу испотеза!
Сви се јаду зачудише Турци
Царској сабљи у крвничкој руци!
Ту су били Маркови вазали,
Те су потље свијету казали,
Кад је Милош цара оладио,
Од Турака шта је урадио
И како се јуначки борио
Док на шатор врата отворио,
Док завика брат царева зета:
„Аман Турци, шта би од Девлета
Обрете се ђаво од Милоша,
Те погибе велики Падиша.“
Шутка Иван стару дервишину
И једном га буздованом шину.
Опет други које витез вика,
А срете га Милан од Топлице,
Пресјече га к'а мало дијете
И Милоша побратима срете.
Тако Иван и Милан Топлица,
Милоша су срели обојица.
Крваве им до рамена руке
Одгонећи од шатора турке.
Онда Милош закрочи Ждралина,
Боже мили, дину душманина!
Викну Милош са сабљом у руци:

„Сокак брже, османлије Турци!
Јер је ваша слава разорена
Кад Мурата виђех распорена.“
Сад да видиш великијех јада
Тривојводе у триста хиљада
Кидисаше Турци са свих страна,
Салеђеше војводу Милана,
Да се с њиме по Косову туку
Док му десну одсјекоше руку.
Једном викну: — „Ја погибох кнеже,
Твој невјерни Топлица витеже.“ —
То изрече и одмах премину,
Прибише га копљем за ледину.
Рече Милош кад му виђе ране:
„Прост да си ми, мој брате Милане,
И Милош ће брзо да ти пане.“
Али много иза тога не би,
И копље се иваново преби!
Сто сабаља, триста јатагана
Освојише војводу Ивана.
И он сили великој подлеже,
Само рече: „Сад те издах кнеже?“
Рече Милош кад му виђе ране:
„“Прост да си ми, мој брате Иване
И Милош ће брзо да ти пане.“
Кад је Милош изгубио крила,
Нема браће што су с њиме била,
Но остаде без икога свога

У равници поља Косовскога,
Ал' његово срце Обилића
На да главу без крвопролића.
Ал' се Турци јаду домислише
Те крвника свога преварише
По предлогу Бабе-Алдемаре,
Који други бијаше до цара.
Бојна копља у земљу побише,
Врхове им к небу окренуше
Те уморна ждрала распорише,
Виђе Милош злу судбину црну
Кад му Ждралин паде и посрну.
Кивни Турци на Милоша лете,
Хоће свога цара да освете.
Али ко ће сили одољети,
Ко ли грдне ране пребољети?
Многе ране а и умор тешки,
Дух Милошев свладаше витешки.
Копље му се сломило у руци,
Њега жива ухватише Турци.
Кад Обилић паде међу Турке,
Свезаше му наопако руке
И вратише натраг код мурата,
Гдје је српска рака ископата.
Ал' га Мурат не даде посјећи
Док крај види великој несрећи.
Онда сила турска раздражена,
Гледајући цара накажена

Гдје у деви лежи разбученој,
И крај чека души намученој,
Сила турска крену у иједу,
Ал' се војска развија у реду.
Прво турска оклопна коњица,
У редове бојне по двојица,
Пред њом витез који чуда ради,
Ејуп-беже, царевићу млади.
Око њега арапска коњица,
У редове бојне по тројица,
А за њима пјешадија љута,
Опробана неколико пута.
Стари борци с копљем на плећима
Што бој бише с Мрњачевићима,
А за њима најамничка војска,
Све скитнице и раја приморска
Над том војском пјешадије бојне,
Управљају двије аге војне —
Шехид-Анас паша Муселиме
И још један стари витез с њиме,
Што јурише к"о оро на крила,
Бег-Алдемар са ријеке Нила,
А на десно и лијево крило,
Оде војска, у зли час јој било!
Вазалнијех нашијех племића
Краљевића и Дејановића,
Са свом војском у бој што маршира
Ту Евронос паша командира,
Који носи царску перјаницу
Што крдиса Србе на Марицу,
Он бјеше на десном крилу
А лијево даде Исмаилу;
Али с њима Бајазита није,
Он резерву од Лазара крије
Тако турска војска и команда
Нападоше кнеза изненад.
Но их српски опазио бане,
Царев сестрић, Мусићу Стеване
Који вазда бјеше на опрезу,
Одмах јави у ордију кнезу.
Кнез бијаше иу сви властодршци
У бијелој цркви Грачаници.
Кад кнез службу доврши божију
Он наредбу даде најстрожију
Да свак ступа у бој без разлике.
Онда трупе разреди велике.
Он најпрви стаде на сриједи,
Дуге браде а брци сиједи,
Мач зелени носи у десници,
Крст од злата у лијевој руци,
Лагије му царске прси красе
Плашт од злата нагрнуо на се,
Па с Кулаша главом наређује,
По Косову војску разређује.
Око њега велика господа —
С десне стране југ Богдан војвода,

Он свом српском пјешадијом влада,
Од Приштине до Звечана града.
Југовића с њим деветорица,
А с лијеве босанска коњица
Краља тврткa Котромановића,
Под командом Влатка Вуковића
Оклопника дванаест хиљада
Што је дошло из Крушевца града
На хатима и бедевијама
Да се боре са Османлијама.
То кнез даде Бну Стархињићу
И делији Павлу Орловићу,
Младу момку са бијелога Дрима;
А остави планинскога џина,
Мукчевића из Македоније
У редове прве да се бије.
А што бјеше силе и коњице
Од Косова поља и Дренице,
То поведе Бранковићу Вуче
Све то Вуче за Голеш завуче.
Разреди се војска и господа
Онда Мусић, сјенички војвода,
Са резервом у зачељу сађе
Да се кнезу у невољи нађе.
Кнез разреди војску да се туку
На хитање и на брзу руку,
Па је мачем прекрстио војску
И битку им честита косовску.

У то доба заметне се кавга,
Да ви'ш муке, браћо моја драга!
И крваве грдне касапнице
Кад се двије сретоше коњице
У косовске велике равнице.
Сунце каже да гледало није
Да се тако колју војске двије
Ту и коњи колју се и хржу,
Један другог зубима растржу.
Пјешадије сретоше се двије.
Загријане војске обадвије,
Погоне се по дугу мегдану.
Мач се сломи старом Југ Богдану
Којијем је три посјека паше.
На Богдана Турци кидисаше;
Ту погибе уважени старче.
Југовићи мече не увлаче.
Ту погибе Шихид-Анас паша
Десно крило паше Тимурташа,
Одлеће му глава ка' с подине,
Погуби га југовић Војине.
Ал' шта чини од Крушевца кнеже?
Често пута сабљу испотеже,
Те сијече аге и бегове
Храбри војску и чете његове;
Доби девет рана за по дана.
Боже мили, крвава покоља,
Док Турцима додија невоља.

С бојишта их Срби потискоше,
Још Турака три пут бјеше више!
Косово се црвени и црни!
Боже један, на добро обрни,
Да добију Срби Азијате
Српске земље да Србима врате.
Али ко ће судбину видјети,
Ко л' неслози српској завидјти?
Како Србин да их побиједи
Кад Милоша нема на сриједи
Са његова оба побратима;
Нити Вука Бранковића има,
Нити има Краљевића Марка,
Нити има бан војводе Јанка.
Ал' још има у кнеза јунака
Много бољих него у Турака.
Српска срећа глува и нијема
У најљепше доба задријема,
Сном мртвијем заспа ко заклана
Усред подне и бијела дана,
Јер покликну са Голеша вила,
Та је вила српског рода била.
Кори Турке нагоркиња вила:
“Не бјежите, срамота вас била!
Па зар царска да посрне тура,
На Косову пред шаком каура.
Зар не знате, кукала вам мајка
За издајство Бранковића Вука?“

Онда Турке изједе срамота,
Јадне Србе обузе страхота.
Од издаје и Вукова смјера,
Стаде српска уступат' пођера.
А бајазит кад разуми вилу,
У заштити на десноме крилу,
Гдје је Вука мислио да срете,
Крену своје одморене чете
И удари на уморне Србе
И ту војска велика изгибе.
Али Срби јуначки се бране,
Но шта чини страхињићу Бане?
Не ставља се ни Бога ни грија
Сијева му сабља из саргија.
По тројицу на копље набија,
И баца их у воду Ситницу,
И разгони арапску коњицу.
Док и њега ране освојише,
Српкиња га неће рађат' више,
Ту се многа копља изломише.
Ту погибе дијете Лаушу,
Ал' је мака многога на душу.
Многоме је ћулаф одлетио,
Док је и он са вранца полетио.
Ђе погибе Срђа Злопоглеђа,
Ту су многа изломљена леђа.
Таког змаја није гледа нико,
С њим погибе од Хомоља Живко.

На Сазлију, камену ћуприју,
Тако гину људи и јунаци,
Гдје се кују и кидају ланци.
Мусић Стеван од Приштине града
С резервом бану изненада
И ту Турке јуначки потиште,
И на ово грдно разбојиште.
Оштра сабља Стеванова сину
Те, Ејупу, Муратову сину,
Русу главу са рамена скину.
Но и њега турска сабља шину
И погибе Мусић код Приштине,
И са њима Ваистина слуга,
И око њих пет хиљада друга.
Опет Турци Србе потискоше
И јунаци многи изгибоше.
Ту да видиш лава од мегдана.
Дукађинца Леку капетана.
Скиде главу са Гази-местана
И погуби Аси барјактара,
До цара му не бијаше пара.
Још погибе Алдемаре-Баба
На обали од ријеке Лаба
Погуби га Никола Бољаре,
Други кажу Ђурица сердаре.
Ал' још стоји Бошко барјактаре
Крсташ му се по Косову вије,
Са њим брата ниједнога није!

Он погуби Шихид-Анас-Деда
Под заставом свеца Мухамеда.
Ту и Бошко поред њега паде
И жив барјак из руку не даде.
Ту Орловић под ранама леже,
Рањен јечи на Кулашу кнеже.
Колика је Косовска пучина,
Све попада Србин до Турчина!
То све пало мртво и рањено,
Под копите коњске обаљено.
Ту рањени леже по двојица
И смрт своју виде обојица.
Ал' се бори и окрњке вуче,
Ко ће кога први да притуче.
Пануле су муке на јунаке,
Свуд крваве остадоше влаке.
„Траг по крви за коњима остане,
Ка' по слани кад у јесен пане“,
Да се прича док вран носи крила
За крв људску која се пролила
На Косову гдје је битка била.
Од Голеша одбише заласци
Изгибоше кнежеви јунаци,
То што оста Турци разагнаше,
Ту пропаде јадно царство наше.
Онда турци опколише кнеза,
Највишега Срба и витеза.
Сва кнежева изгибе одбрана

И на њему осамнаест рана.
Ту убише Леку капетана.
И ту Турци кнеза ухватише,
И битка се завршила више
И бегови више Вучитрна!
Ej, судбино, несретна и црна!
Јуче кнеза двораху војводе,
А ноћас га пред Мурата воде,
Кад код цара цара доведоше,
И још Мурат у животу бјеше,
Похиташе турци да му јаве:
„Ево круна с Лазареве главе.
Твој је мегдан и твоја побједа.“ —
Ал' Мурату све црно изгледа,
Снаге нема ал' полако рече:
„Милош први да се посијече.
А кнез нека до најпослије траје,
Нек зло гледа и нека се каје.
Сахраните кнеза и Милоша,
А и ја сам на тај свијет поша,
Гроб копајта, спомен подижите,
А на њему слова изрежите:
— Овдје Милош цар Мурата уби,
Ал' ту и он свој живот изгуби. —
Још слушајте соколови Турци,
Српско царство у вашој је руци.
Али ваша правда нека сјаји,
Ви немојте строги бити раји.

Није раја за Милоша крива
Што је мене распорио жива
Од учкура до грла бијела
Војничка му срећа донијела.“
Но у доба царскога савјета,
Виђе Лазар Обилића зета
Под ранама, свезанијех руку,
Виђе кнеже и сјети се Вука
И хоћаше нешто да му рече,
Ал' га Милош ка' муња претече:
„Знаш ли кнеже, како бјеше јуче,
Камо тебе Бранковићу Вуче,
Камо теби десно крило твоје,
Што ти каза за издајство моје?“
Цар Милошу одговара на то:
„Немој мени говорити за то.
Кајање је изгубило мјесто
А ја круну и велики престо.
Мој Милошу, десно моје крило,
Све је ово с' вас двојице било.
Ваша свађа и моја здравица
Те Косово постаде гробница,
Српске славе и српске слободе,
Те све наше по ђаволу оде.
Крв пролисмо ништа не створисмо,
Без Мурата цара распорисмо.“
Па га стаде благосиљат' кнеже:
„Мој Милошу, бане и витеже,

Бог велики нека те дарује,
Да ти душа на небу царује
Што те Вуче мучки убиједи
А ти са мном оста на сриједи.“
Онда царе на кољена клече,
Гледа к небу и овако рече:
„Боже један на висини што си,
Чуј глас слуге што у теби проси,
Обрни се ако мислиш игда
Као што си на цара Давида.
Божанске ти и велике власти,
Спаси српски народ од пропасти;
Нико нема за њег' да се брине
Ти погледај с небеске висине,
Српску јадну сиротињу моју,
Излиј на њих свету милост твоју;
Да Српкиња српско чедо роди,
Да освети и да ослободи.
Још, господе, ја се надам у те
Да косовске мученике љуте
Који сваки за слободу гине,
Примиш у рај свете душе њине;
Још за славу и за милост твоју
Прими с њима грешну душу моју!“
Још кнез ову ријеч не изрече,
Докле неко Милоша посјече.
Турска сабља наоколо оде,
Исјекоше кнежеве војводе.
Леже триста без глава лешева,
То бијаше војска Милошева.
Но Бајазит Лазару пријети:
„Видиш дивно да ћеш умријети.
Оца си ми убио и брата,
Зато ће ти сабља иза врата.“
Кнез му стаде говорити:
„Да сам знао 'вако да ће бити,
Царевићу, ту би лежо и ти.
Свој сам народ јуначки бранио
И сам себе на жртву принио
И јуначки битку изгубио!“
То изрече па лешина сину,
Паде глава највишем Србину;
Није њему но српству цијелу,
Крв обоји низ браду бијелу.
Царска глава у крви се дими
Ал' вијенац мученија прими.
Ето Срби како урадише
И велико царство изгубише,
Све с неслоге и са себичности.
Витезови, Бог нека вас прости.

ЦАРЕВ ЛАЗ 1712. ГОД

На хиљаду и седме стотине
Дванаестога љета и године
колико је Зете и Ћемовска
Све је турска притиснула војска
Друга војска по блату на лађе
Да се њима у невољи нађе
Отоле је књигоноша поша
Код Данила владике Његоша
Њему пишу цареви кавази:
„Јесте ли нам црногорци ради
Да хараче царске положите
Да на ватру себе не ложите
Јер Данило црногорски књаже
Никаква ви сила не помаже
Да не дате цареву миријy
Русима смо засукали шију
И сад с њима живимо у миру
Бар тако нам пише на папиру
А ви с царем нехоћете мира
Па је Султан два посла везира
Тахир пашу Махмут Беговића
У кога је мач Црнојевића
Махмут пашу од Мостара града
С њим војске стотину хиљада
И носимо царева фермана
Да у року од петнаест дана
Покупимо данке и хараче
Од синьега Мора до Мораче
Чуј владико калуђере црни
Харач амо натраг војску врни
Данке дајте пушке одложите
И царево цару положите
Само тако никако друкчије
Прођите се ваше хајдучије
Јер ће нема закона и власти
Та је народ на рубу пропасти
Ви сте као чеде без улишта
Нећемо ви оставити ништа
Без пламена и станца камена
Хоџа ће ви на Цетиње доћи
Бог ви сами не може помоћи
Сађи ћемо море ће пјенуши
Да Дубровник не помаља уши
Немој глупе заводити масе
У племена Бртска не надај се
Да сву имаш у помоћ Европу

Испустићеш душу на конопу
Само ако ствари замотате
И одговор повољан не дате“
Кад је књигу добио Даниле
Од турака и велике силе
Па им пише мудро и херојски
Књигу пише на старо словенски:
“Ви сте Турци чудо од народа
Превариste цара Леополда
Те вас пусти кроз Мореуз онда
И доведе турке беземљаше
Те нам царство раскопаше наше
Поступате јадно и погански
И зато вас мрзимо органски
Чиме харач да плаћају вуци
Јесте ли се помамили турци
Каква прича о каквом харачу
гдје довијек гавранови гачу
Ће оружје никад не одмара
Но крваву историју ствара
Ко ће жива лава одријети
Ко с Цетиња харач однијети
А што Турци хвалите се правдом
Са Султаном и са Цариградом
Баш ту нема слободе и правде
Гдје владају они што не раде
Не мислите људи азијати
Ми да ћемо у ропство пристати

Но бјежите не гините џабе
Да ви главе Црногорци грабе
Да се прича о томе кастигу
Преко мора гдје се пашчад стригу
Ваш цар има три хиљаде жена
Све робиње из разних племена
Таквом цару ни пребјену пару
Нит ће с вама Црногорци мира
Без про пушке и про визира
Црногорац један да претече
исто ће ви овако да рече
Него Турци и цареве паше
Прођите се Црне Горе наше
Да оружје не брукате ваше
Ви то знате колико сте пута
Врнули се грдни са по пута
И нећете да се оканите
Но да сјутра опет заглавите
С вама ћемо укрстити мече
Чим пређете про воде Мораче
Многе ли ће мајке да заплачу
Гавранови црни да загачу
Биће Турци да низ греде скачу
Од барута очи да искачу
Без тога се разминути неће
Прођите се велике несреће
Ми трпимо од глади и жеђе
И чувамо Црној Гори међе

Бавимо се борбом и сточарством
А у савез са Рускијем царством
Од Косова и цара Лазара
Нит имамо школе ни пазара
Чак у Боку продавамо стоку
Оружје нам остављају турци
А живимо о Которској луци
Надамо се срећи у несрећи
Да ће Москов у Станбол уљећи
А Балкан ће ударити с плећи
Жива ока да неће утећи
Ту је конац ваше тираније
Историја турске империје
Разумијем Турке азијате
Но око шта муслимани рате
И гледају браћу попријеко
Губало их мајчино млијеко.“
Кад турцима бурунтија оде
А владика оправи уходе
Те његове велике војводе
Уходише и дневи и ноћи
Раслапчевић није хтио доћи
Но је оста турке да заводи
Да изгину на влахињи води
Као мућа небом кад потресе
На све стране хабер се разнесе
Црногорци у чем се задесе
Да свак трчи код Влахиње воде
Под заставу части и слободе
Кад одговор од Владике стиже
С Ћемовска се турска сила диже
Све барјаци ка мрки облаци
Не облаци који носе кишу
Него који на барут миришу
Још немаше свитања и зоре
Вук завија код Ражњика горе
То вук није који коље овце
Но вук који зове Црногорце
Да ударе војсци по сриједи
Да се турска сила разриједи
Владичине дођоше уходе
У крајини код Влахиње воде
Те казаше Владици Данилу
За опасност и велику силу
Те их чека код брда Ражњиха
Раслапчевић Вуче и Владика
Ђурашковић на води Влахињи
Ту им бјеше донијела срећа
Михаилала Милорадевића
Посланика Петра Великога
Те нијесу били без никога
Црногорци с Владиком Данилом
Нађоше се пред великом силом
Навалиле двије силе царске
Против мале земље слободарске
Све биринџи војска са Балкана

Што слијепо слушају Султана
То нијесу Турци ни Романи
Него наша браћа муслимани
Који после Косовске вечере
Хришћанске се одрекоше вјере
данас паша Махмут Беговићу
Мегдан пише брату Петровићу
На Цареву Лазу код ријеке
страшне јеке и битке ријетке
И велике грдне погибије
Није било од кад сунце грије
Неједнаке такве војске двије
Шака људи силу да разбије
Све не бива како мисли јачи
Сила разум људима помрачи
Не предвиђа што му се не свиђа
То и данас на Цареву Лазу
Биће узрок турскоме поразу
турска сила до Влахиње стиже
Ту хоћаше шанчеве да диже
Црногорци њих предухитрише
И на турску силу ударише
Јунаци се јуначки поклаше
И двије се војске смијешеше
За три дана и три ноћи црне
Ко ће силу толику да врне,
Није било таквога покоља
Од Мурата и Косова поља“
Земља дрхти а небеса ћуте“
Од ужаса и крви просуте
Док најпотље четвртога дана
Побјегоше Турци са мегдана
Ту је сабља клала и косила
А крв људска камења носила
Крв толику земља није пила
Ни утврде кланца Термопила
Црњела се гора по сто пута
Од густога дима и барута
Хитало је сунце да залади
Да не гледа чудо што се ради
Како расту црногорски крши
Како сила царева обрши
Јер је тије крвавије дана
Сам Владика допадао рана
Направио чудо од Турака
Изгубио толико јунака
Међу њима Ђурашковић Јанка
Ал' у томе чувеноме боју
Турци војску изгубише своју
Серашћеру царскоме кавазу
Оста глава на Цареву Лазу
Са тридесет хиљада Турака
И мисирска коњица онака
Да се прича о њином поразу
И о боју на Цареву Лазу
Па погледни код Царева Лаза

Црногорског свијетлог образа
Ће дочека војска Владичина
Без икакве спреме и начина
Једна шака љутијег горштака
Сто хиљада рашћера Турака
Кад су Турци код ријеке Прута
Изгубили битку из два пута
И тражили турско примирје
Црна Гора мира шћела није

КРУСЕ 1796

Нема љета без Ђурђева данка,
Нити брата док не роди мајка.
Брат је сунце што човјека грије,
Брат је добро коме равна није,
Брат је крила на шта човјек лети,
Брат је сабља која брата свети,
Брат је добро и слобода скупа,
Ал' кад братски ради и поступа.
А брат може да буде несрећа,
Ископање и пропаст највећа.
Син Иванов Црнојевић Станко –
Како станко смисли наопако,
Те се прими цару за пандура,
Против вјере, против брата Ђура.
И утече с очине столице,
Код султана, међу потурице.
А сад даље да ме послушате:
Цар му даде село у Бушате,
Више скадра на сред Малесије
Гдје се двапут на годину сије
Свака мива за човјека жива.
Поста паша и начини дворе,
Против браће, против Црне Горе.
Ако ћете мене послушати
Теже бјеше Скадар и Бушати
Црној Гори и њеној слободи,
Но сви други Турци и изроди.
Махмут везир од Скадра бијела –
Бијаше га жеља понијела,
Црном Гором да загосподари,
Окле су му ускочили стари.
То је унук Црнојевић Станка,
Црн му образ, а црна му мајка,
Срцу своме не даваше мира,
Би да Црну Гору окупира.
Силну војску купи од Епира,
Води војску Махмут-Бушатлија,
Јунак силан али небатлија,
Јер је скоро на брда ходио,
С Брђанима те борбу водио,
И с владиком Петром Петровића
Око Спужа, па до Мартинића.
И тога је крвавога дана
Два пут Петар допадао рана.
Ту је Махмут војску изгубио
Куд ће опет, сам га Бог убио!

Иде Турчин и осветом дише,
Ал' друкчије у судбини пише.
Петар први владар Горе Црне
Војску купи да Махмута врне.
Везир води плаћене војнике
Петар браћу и сололъебнике.
Махмут има Французе у рату,
Петар правду и руску грамату.
Хита Петар и куне везира,
Што му не да починка и мира.
Ту се двије ударише војске
У крваве кланце црногорске.
Црногорци с владиком на челу,
На Крусима крвавоме селу,
Поломише силу агарјанску,
У питому нахију Љешанску.
Црногорци на крваве Крусе
С јунаштвом су задивили Русе.
Ни французи на Марсово поље
Нијесу се показали боље.
Ту бој бјеше ка' на Маратону –
Везирова слава ће потону.
Стиже пашу клетва владичина,
Жива му се не спаси Турчина.
Све то мртво у Крусима спава.
Камо Махмут, Малесији глава,
Камо сила и његова брека,
Ко му оте токе и зеленка,
Ко му сабљу скиде и распаса
И његове златке иза паса?
Зашто сабљом мушки не разману,
Но у ропство црногорско пану?
Богдан Вуков из села Залази
На махмута везира нагази.
Ухвати га под оружјем жива
И главу му владици дарива
Те је гавран на Орлову кршу
Кљува главу Махмуту Дервишу.
А над Скадром црн се барјак вије,
На дворима паше Бушатлије.
Стоји писка пашине кадуне,
Очи вади, а владику куне,
Лице гребе, ђеисију буца,
Црногорце у камен затуца.
А мајка му, хаџанума стара,
С мртвијем се сином разговара.
„Сине, Мехо, што ме не послуша?
Да се прођеш проклетијех душа,
И катила попа са Његуша,
Кога народ црногорски слуша,
Јер то није ка остала раја –
Јуче с тобом осветише Баја.
Кога твоји погубише преци
На високој гори Вртијељци,
Те се дому Бушатлића смрче“
То изрече и од јада Црче.

МОЈКОВАЧКА БИТКА 1915

А из ваше крви кроз времена
Сину зора Јужнијех Словена

Пошто Балкан вас тама притиште
И српско се угаси огњиште,
Сви Словениизгубише наду,
Што робују Бечу и Западу.
Србин не шће ни тада да клоне
Пред силама што га тако гоне,
Но поносно стао и пријети
Сили која про Европе лети.
Под Мојковцем на црноме пољу
Црногорци са швабом се кољу,
Јер их ратни интереси вуку,
Те се тако неболеће туку.
Није чудо што се Њемци бију
Јер узеше Ловћен и Србију,
Ни око шта Црногорци гину
Кад су Швабе на престолу њину?
И у такве страшног суда дане
Црногорци град Мојловац бране.
Не бране га да се њиме спасе,
Но да силу дочекају на се,
Која шћаше Србе да претече
Да им жива ока не утече,
Да направе страшну костурницу,
У Ругову тврду качаницу.
Сад нек чују који чути желе
Српске гусле шта о томе веле.
Сердар Јанко кад одступи с Дрине,
Пред великом силом осовине,
Она за собом крвави траг оставља,
И централне силе зауставља.
Али шта ће Црна Гора мала
Кад је сила толико напала,
А пред њима седам генерала.
Није шала три мјесеца дана,
Није било дана без мегдана,
Ни таквијех јуначкијех мука
Од како је Косова и Вука.
Војске су се закрвиле двије

Ни природа мировала није.
Ледна киша ка из кабла лије,'
А сунце се за облаке крије.
Освојили сњегови и зиме
Многи не зна како му је име,
Но ђавола куне што га створи,
Да се с Богом и људима бори.
Но кад Швабе пребродише Дрину,
И Вишеград шћаху да размину,
Дочека их Гојинићу Лука
Крдиса им половину пука.
С њим Санџачка прва дивизија
Од регрута и од Санџаклија
И од Куча и Братоножића,
Извиђачки одред Зрновића.
Та је сила на Вишеград била
Под командом Матановић Мила.
Од Рудога и града Прибоја
Стопу земље не даде без боја.
Па ни Вихри и на Сувој гори
Кад би земља могла да говори,
Па за ове да исприча јаде
Ту мртвијех колико остаде,
Такве борбе страшне и јуначке,
Били су се пушкама и млатечке.
Те на Вихри и на Сувој гори
Крв се проли и Косово створи.
Швапску силу двадес, пута већу
Кроз крваве кланце пресријећу.
„Земља стење и небеса ћуте“
И гледају Швабе и регруте
Како Вихру лешевима ките,
Боже један битке страховите.
Река би срна земља гори,
Ил' планине прождиру понори.
Услед тијех кланаца и чука,
Паде витез Вујисићу Лука.
Поред њега Томовићу Станко,
Такви људи не рађу се лако.
Ту регрута баталион оста,
Крв јуначка нека им је проста.
А за битке код Кокина Брода
Причаће се докле је народа,
За крв људску која се потроши
На вратима од Нове Вароши.
Мићуновић Јован с Ловћенцима
Отпор даје шваби и Њемцима.
Понови се стара историја
На шанцима Црнога Ђорђија.
Куд ће Сорсић и сила толика
На чевскијех триста оклопника!
Црн је пламен у облаке свеза
Од топова и од митраљеза.
Ту дочека Сорсић генерала,
Гардашевић Спасоје са Убала.
Ту Чевљани гину и Бјелице

И он оста без руке деснице,
Паде из два катунска племена
Сто јунака — мртва и рањена.
Ту погибе Вукотићу Марко,
Јунак такав није бити лако.
Он носаше барјак Југовића
Ко што личи кући Вукотића.
Ту њемачку силу поломише
И хиљаду живих заробише.
Ту је сердар Вукотићу Јанко
Јунак био ка' Краљевић Марко,
Поред њега соко сива птица
Мартиновић Петар из Бајица.
С војницима иду по шанцима,
Командују са Црногорцима.
Но им нема Гардашевић Баја,
Огњенога, катунскога змаја,
Но је оста на врх Тарабоша
Зато није с њима у бој доша,.
Док навали њемачка коњица
Вас се Јавор тресе и Сјеница
Од Њемаца и Колашинаца.
Црногорци натраг пут сјевера
Пут Гиљеве, Мокре и Пештера.
Сад Сорсића ето јединице
Про Јавора и Укоченице.
Црногорци грабе положаје,
Да Беране бране и Рожаје
И да држе са Србијом везу,
Ту морају бити на опрезу.
Код високе горе Коријена
Ту је швапска војска разбијена.
Ал' је борба крвава и дуга
Код малога села Матаруга.
Ту погибе три стотине друга
Ковачевић Стјепан са Граховца.
Је л' бољега било Црногорца?
Што је смјелост показао своју
На Рудоме и граду Прибоју.
А у кланцу Ругова и Пећи
Србијанци и Васојевићи
И Чакору планинскоме џину
Шекуларци и регрути гину.

Каква бјеше на Мојковцу мука,
Кад колоне њемачкога пука,
Као муња кад из неба шине
Нападоше пр'о Улошевине.
Ал' ту их је срела извидница,
И пред њима Дрљевић Грујица.
Бојну њиву мишљаху да бране
Жута прла и Папратне стране,
Али швапске чете одабране
С топовима и са бацачима,
Липовцима и извиђачима,

Бојну њиву отеше на силу,
Сручише им шанце у гомилу.
Ракочевић Божо са Денковца
Положаје туче код Мојковца,
Дако Швабе са развршја врати,
Док почеше њемачки солдати
По развршју у шанце скакати,
И Медено гувно заузеше.
Али куд се Црногорци ђеше,
Одступају кроз горе крваве,
Туда многе остадоше главе.
Но кад Милош Меденица виђе
Да се Шваба не уставља нигђе,
Па цијелу окупи бригаду,
У шанцима издаје команду.
Много било размицања није
Заузеше Гувно и Развршје.
Рањеници о горама пиште,
Бојна њива поста разбојиште,
А гробница аустијске војске,
Заставе су на њој црногорске.
Три је пута за недељу дана
Бојна њива у крв окупана.
На сред тога крвавога кола
Погибе им барјактар Никола
Лакићевић соко од сокола.
И најпосље Швабе кидисаше
Те Морачку војску крдисаше.

Узалуду Липовци гинуше,
И њих Њемци с Развршја скинуше.
Нове шанце Црногорци зиђу
Да им Швабе Брскову не прију.
Нема нигдје крша ни потока
Што не пуца бомба и московка,
Покушава Шваба на Игришта,
Да град турски узме на Пржишта,
Про Руднице и Папратне стране,
Али тамо Морачани бране.
Пред њима су два стара племића,
Два рођака брата Пековића.
Баталион Влаховић Милинка
На главно је мјесто уризика,
Да помогне Дрљевић Грујици,
Ту бијаше Дожић и Липовци.
И за девет дана крвавије
Страшна борба престајала није.
Но Корнута, војсковођа главни
Кад не може више да се брани,
Што уради грдна му је мана
Те побјеже са дуга мегдана.
Црногорци бјежат' не дадоше
Но му грдне јаде зададоше,
Другога му не бијаше спаса
Са својијех седам ордонаса
Утеко је и унио главу,
Нека прича за битку крваву.

Трипко Жугић пјева по разбоју
Тужну пјесму о славноме боју:
„Бојна њива што је коме крива,
Те је данас сто топова гађе,
Не ору је да им жито рађе,
Него сију зрна од олова
Гдје ће нићи хиљаде гробова
И трунути јуначки костури,
Из њих расти косовски божури.“

Сердар Јанко гледа са Пржишта
Црна тама птирисла бојишта.
Гласа нема, не чује се ништа
Само 'абер злогласнига врана,
С Бјеласице из више Препрана:
„Вукотићу, глас у војску вичи,
Па отоле бјежи и омичи,
Ето силне војске од Плъеваља
Крв ће људака брда да окаља.
Једна војска ето од Вранеша
Под командом генерала Кевеша,
Генерал је Доминић са Њима,
Право мисли уз долину Лима.
Надају се за четири дана
Да ће узет кључе од Берана.
Трећа војска од Таре до Лима
С њом четири генерала има,
Пангрец, Калзер, Рајнел и Сорсићу,
Сердаре се чувај Вукотићу.
Заскаче те пуковник Шпидлере,
Мисли прећи на мост на Левере,
Под командом Крауз генерала.
Бјеж, сердаре, мајка ти кукала!
Има војске ка на гори листа
Одржат се не можеш одиста.
И коњички иду ескадрони
А храна се на колима гони.
Ви шта ћете жалосна ви мајка,
Све што треба у бој за јунака
Доноси му жена или мајка;
Од парчета 'љеба до обуће
Из његове сиромашне куће.
Па што да ти силна војска гине
Кад се нико о вама не брине.
Још сердаре друге јединице
Наступају од града Сјенице
Пут планине Мокре и Чакора
Па сва да се скупи Црна Гора
И ђедови ваши да оживе,
Траг ви не би оста, од одиве.“
Сердар плану па завика врану:
“Црни вране крила крвавије,
То ми ништа изненада није.
Та је војска германскога соја,
И прије смо с њима били боја.

То је силна војска кад јурише
Него вране, иди па им реци
Чекаћу их на Тари ријеци,
И код Лима бићемо пред њима;
Не дамо им Мојковац да виде,
Па цар Јосиф да пред њима иде.“
Још то сердар изустио није
Док ево ти сутне бурунтије
Од главара из земље Србије.
Тако пишу сердару и војсци:
„Наша драга браћо Црногорци,
Кад орлови пред олујом бјеже,
Шта од тога може бити теже,
Па ако вас братска љубав веже,
Спасите нас, нема ви лијека
Да вас слави српство довијека.
Пуштите ли Мојковац и Чакор
Ругово ће српски бити мрамор
А Бистрица вјечита гробница.“
Кад све ово разуми сердаре,
Он окупи код Таре главаре,
Војсковође с бојишта повуче,
За одсудну битку да одлуче,
У Подбишћу код бијеле школе,
Ту је сердар и зове отоле.
Кад се ови скупише горштаци
То су прави људи и јунаци,
Крваве им сабље и барјаци.

Није шала људи са бојишта
На њима су ране и зрништа,
Ране крију а силом се смију
Да сердару морал не убију.
Страшни људи ка' стари хајдуци
Огољели као дрински вуци.
Сваки носи московку у руци,
Друго нема ништа што му треба
Без у џепу суво парче хљеба.
Не долазе да примају плату,
Но за савјет своме команданту;
Јер сам није ријешити мога
Шта да ради од живота свога.
Онда сердар поче да говори
О пропасти и о Црној Гори:
„Јављају ми из главнога штаба
Да је Ловћен заузела Шваба,
Највишега српскога Арарата,
Кад помислим грозница ме хвата,
Да по гробу славнога Његоша
Гази нога свијетскога олоша.
А Цетиње наша престоница,
По њој тутњи мађарска коњица.
Краљ Никола и његова влада
То је наша узалудна нада,
Петар Пешић у тој истој влади
Јадно за нас смисли и уради,
О томе ће историја рећи,

Истини се не може утећи.
Но ја данас у овој несрећи
Желим чути ви што ћете рећи
Смијемо ли с мегдана утећи?
Да пуштимо Швабе преко Таре
И да наше обрукамо старе!
Швапске снаге имају у плану,
Да нас баце као с пута грану
И претеку српске трупе
Да кроз Црну Гору не одступе,
Али су се преварили њуто,
Све то може бити обрнуто;
Тигар љути не боји се лаву,
Ни Голијат није убро славу.
Но шта ћемо, соколови сиви
„Благо томе ко довијек живи.“
Онда рече војвода Лакићу:
„Наш сердаре Јанко Вукотићу,
Ја у име овијех јунака,
Швапској сили не би се помака.
Њемачке су повучене снаге
Против Руса браће наше драге,
Па зар после ловћенскога слома
Срамота је да бјежимо дома,
Јер још нама није немогуће
Стати против силе немогуће.
Само треба срце и прегнуће,
Па све Швабе да су у оклопе,
У крв ће се своју да уклопе.
У планине ове кад запану,
Ту ће њине кости да остану.“
Кад то рече војсковођа стари,
Сви викнуше из гласа главари:
„Да на швапску силу кидишемо,
И да прошлост нашу крунишемо!“
Онда рече сердар Вукотићу:
„Драги брате војвода Лакићу,
Српска војска одступа од Пећи
Ками мајци да могу утећи,
Пред њима су планине и кланци
На оружје устали Качаци.
Ту Чакорски одред нека чека,
Јер се Кевеш генерал зарека
У Ругову Србе да претече.
Као што се у Бечу зарече,
Бранте Чакор и Мокру планину
Србијанске трупе док размину.
То су наша браћа најмилија
Ми смо Срби једна фамилија.
И по вјери и по народности
Зовемо се браћа од милости!
Можда сердар још би нешто река
Но војвода нема кад да чека
Кад се таква одлука донесе,
Сердар ратни распоред поднесе.
Прво зове Вујисића Павла,

Гдје сва слуша госпда остала,
Који личе на старе војводе,
Њему сердар говорити оде:
„Вујисићу хитај пут Левера,
Да не прође њемачка потјера,
Нека твоја наредба допире
Докле Тара у Дрину увире.
Код Вучева и града Сокола
Пивљани су и Делић Никола;
А до њих је плъеваљска бригада,
Таром водом до Сокола града,
Ту нек ти је у шанцу команда.
Да те кити јунаштво и слава
Ка што ти је оца Милисава.
А ти лаве, Матановић Мило,
Узданице и јуначко крило,
Хитај с војском на тарске обале
Гдје напада Сорсић генерале.
Немој да те изненаде Швабе,
Да им Тару не пуштимо џабе.
С тобом шаљем Влаховића Вука,
Великијех јунака унука,
Тај не пушта ако дође мука.“
Михаилу Анђелићу вели:
„Наш јуначе и витеже смјели,
Иди с војском на старе газове
Ће се Тара Ђурђевића зове,
А нек Јаков Ракочевић иде
Ће се куле Немањића виде!
Ако Турци случајно навале
Да нам стару Лавру не запале.
А Полъани, ви стари хајдуци
Останите ће ви је на руци,
Не пуштите Мојковац и полъа
Без велике крви и покољa.“
Па оправи Мишнића Савића
На Сказине код Гојаковића:
„А ти хајде, Грдинић Грујица,
Од ријеке Таре до Лепенца,
И чувај ми лепеначку косу,
Гдје се много људске крви просу.“
Кад западне смјести дивизије
Онда поглед у исток уприје.
Каква отуд опасност пријети
Кроз велике горе и врлети.
Па он мисли кога ту да стави,
Те наредбу у Дробњак оправи
А на руке Жижићу Јовану:
„Одмах чете твоје нека бану
За двадесет четири сата
Да ми стигну Мојковцу на врата,
Да прославе Лепеначку косу
Ка' Чевљани на Јавору што су.“
Па кад такво наређење даде
Град Брсково посматрати стаде,
Бојну њиву и горе крваве

Кудије ће Швабе да преплаве.
Па Милошу Меденици каже:
„Тебе кућа јуначка налаже,
Нека чује војска и господа,
Ти ћеш бити Морачки војвода
Само ако под Мојковцем градом
Мушки Њемце сретеш са командом.
С тобом Божо радовић нек иде
Коме многи јунаци завиде,
Нек заузму твоје јединице
Од Мучнице па до Лепенице.
На Мједено гувно код Руднице,
Ту је чета Дрљевић Грујице,
Ћетковића и Симоновића
И Радула од Булатовића,
На Развршју Влаховић Милинко,
С Ровчанима други нема нико,
Па оправљам Пековића Ђура
Лињевића другог Порт-Артура.
С њим војска Горњоморачана
На Развршје тврдо до Ровчана.
Дожић Васо од Липова равна
Нек заузме разбојишта главна.
На Мједено гувно за Игришта,
Гдје су била стара упоришта,
А Милајић и с њим Колашинце
Код извора ријеке Руднице.
Михаило Ракочевић нека
У Папратну страну да причека
Када Швабе Брскову налете,
На рудници води да их сретне.
И дајем ти Машова Новицу,
Да бригадну носи тробојницу.
Тај му барјак у наследство дође,
Даде им га витез Карађорђе.
А јунака Вујисића Мата
За регрутног стављам команданта.
Да јуначку ову јединицу
Распореди уз воду Рудницу.
Са њим шаљем два добра јунака,
Капетана Самарџића Марка.
И са њиме Ђурашковић Пера,
Побједнике с Вихре и Пештера.
Зрновића шаљем капетана,
Из Косова из села Липљана
Да њемачке чека извиднице,
Од Лешнице па до Лепенице;
Поред Лима па до Љубовије
И са њима Рецић Димитрије.
Да затворе на водама скеле
Ће се многи путеви дијеле.“
Радована Радовића шиље
На друмове у планине дивље,
Гдје су звјерад на буљуке љута
И даде му бригаду регрута.
Па дизива Кљајића Илију:

„Ти дијели војсци муницију
Из пећине јаме двогрлице
Код извора ријеке Руднице.
На јунака по тридес, метака.
А Стајс доктор у свакој прилици
Нека буде гдје и рањеници,
Да под јелом превија војнике
Који беру ратне ловорике.“
Онда сердар отправи вјештаке
Све биране по гласу јунаке,
Сто ђетића из Бјелопавлића,
А пред њима Журића Савића.
Вјешти сваком кланцу и богази,
Кудије ће војска да пролази.
Тако сердар с крвавога Чева
Све разреди с Мокре до Вучева.
Али опет нема када сјести,
Док убојне топове намјести,
Па дозива Павловић Војина,
Који учи дванаест година
Како треба с топом управљати
И гдје ће му граната падати,
Оправи га на пржишта тврда,
Караулу међу седам брда.
Па нареди брату из Србије:
„Капетане пољске батерије,
Образа ти и поштења твога
Пржиште ми не дај до једнога.“

А на косу код брда Препрана,
Хацилића шиље капетана,
Што је скоро из Србије доша,
И са њиме Вујисић Јагоша
И с њим Бранка Вукосављевића
И делију Митра Радовића.
А оправи Гардашевић Ђока
У клисуре Тврдога потока.
Нек иде на врх Боровњака
Денбашева батерија јака.
Да командант буде батерије
Младеновић из земље србије.
А Ашанин Митре капетане,
Када сила њемачка напане,
Брани Рудник и Папратне стране.
„Ти Лабане Рајо команданте,
Тешко мјесто остало је за те,
Више поља на Косову главу
Да јуначку добијете славу.“
На висину Вагана Каљића
Ту Манојла шаље Вешовића
Да бригаду бране Грдинића,
За Мојковац под куле Макића.
На ланиште брдо код Подбишћа
Ту топове и Ракочевића,
А низ Тару и лијево крило
Нек разреди Матановић Мило.
Све сердар разреди за боја,

Онда зове Бећковић Мркоја:
„Капетане хитај пут Мојковца,
Али немој застиђети Ровца.
Све ди данас од војводе Никше
Твоји стари војсковође бише.
Зато пази, Бећковић Мркоје,
Митраљеза под Мојковцем што је,
На главне их положаје стави
А на њима јунаке постави,
Који неће обрнути плећи
Ни на муци са шанца побјећи.
Предводиће ваше јединице
Петар Лекић јунак из Црмнице.“

Сердар преста с распоредом више,
Онда војсци братски поздрав пише:
„Војско моја, црногорско лице,
Поздрављам вас у све јединице
И јављам вам и чиним на знање
Шта се ради и какво је стање:
На Цетиње код Орлова крша
Застава се њемачка лепрша,
По Ловћену гладни гракћу врани,
Нема нико да их месом храни.
Сва је наша одступила војска
Пут Рибнице и поља Ћемовска.
Наш господар, изнемогли старац,
Ко зна куд ће и на који правац.
А Француска не шће ил' не може,
Јадној Црној Гори да поможе.
А Инглишка бездушница тешка
Не шће Црној да поможе Гори
Ка' што некад с нама уговори,
Те у таквој свијетској галами
Остали смо без никога, сами.
Српска војска одступа од Пећи,
Бугарска им ударила с плећи,
А њемачке силне регементе
Пр'о Санџака у претијек лете,
Да прегазе на Тару ријеку
Србијанске трупе да претеку,
Сила швапска да Мојковцем прође.
Но кад смо се придесили овђе,
Да њемачку силу заставимо,
И вјечити спомен оставимо;
Да свак призна Србу-Црногорцу,
За одсудну битку на Мојковцу.
Ако икад буде Срба више,
Да се српска историја пише,
Мојковац ће наш споменик бити,
Источни се одред прославити,
Те ће бити понос Црногорцу,
Историју читат' о Мојковцу.
Брсково ће други Ловћен бити,
Са њега ће зора да засвити;

Шумадинци браћа наша драга,
Већ је њина изнемогла снага,
Сви имају наду и ослонце
У нас – њину браћу Црногорце,
Што имамо снаге и можемо
Треба, браћо, да им поможемо.
Па тако ви Бога и Божића
И двоглавог орла Немањића
И тако ви гроба Његошева
И љутога мача Милошева
И Граховца и Церева Лаза
И јуначке части и образа
И мраморја с Кома до Благаја
И јунаштва Пивљанина Баја
И тако ви Никчевијех рана
И Косова и Видова дана
И тако ви српскије гусала
И тако вас прошлост не губала;
Не пустите Нијемце и Швабе
Да Руговску клисуру ограбе!
Немојте се плашити, јунаци,
Ако буду крвави бадњаци,
Из ваше ће крви кроз времена,
Синут зора Јужније, Словена.
А вјекови славне ваше жртве,
Никад неће бројати у мртве,
Јер ми ћемо због једнога дана
Опет постат' врата од Балкана,
А с Мојковца једна чаурица,
Биће скупља него хаубица;
Нека ви се покољења диве,
Вашој слави гдје покојни живе.
Па сад ето како ви је драго
Српска надо и велика снаго,
Ваша воља – то је ваша влада.
Ваша борба – то је српска нада.
Ко год неће нагона му нема,
Кога мушко срце не опрема,
Коме општо добро није мило
Нека бјежи и просто му било,
Нека каже кад код дома дође
За нас што смо останули овђе,
Нека нам се не надају кући,
Ми смо пали прошлост крунишући
И бранећи Душаново царство
И витешко људско достојанство!“

Кад је војска добила поруку,
Виђеше се јунаци на муку,
Није шала хоће да се гине
И да кости узиђују њине
У темеље нове домовине.
Црногорци шпартанске нарави
Сваки на свој живот заборави,
Укрстише пушке и барјаке

А ставише руке на бадњаке,
Па на томе ухватише вјеру
Као некад Милош на вечеру
Да се неће издат' код Мојковца
Док једнога траје црногорца,
Па сердара поздрављају Јанка
Да немају у војсци јунака
Да га може препаднути ишта
Да утече сјутра са бојишта.
Сад ми причај нагоркињо вило
Шта је даље на Мојковцу било.
„Причаћу ти мој Србине брате,
Гледала сам војске како рате,
Али било у свијету није
Загријане такве војске двије.
Кад су швапске угледале трупе,
Гдје се мрки Црногорци купе,
Да су пуне горе и потоци,
Гдје је Јанко, гдје су Црногорци,
Виде швабе копају се шанци
Да се пјева и беру бадњаци,
Мирбожа се и разговор води
Ми гинемо: „Христос да се роди!“
Јер ће ове витлејемске ноћи,
Црногорци на Голготу пођи.
Ноћас славе Божић и распеће,
Славе Васкрс који чамат неће,
Бадње двије вечери крваве,
Црногорци под Мојковцем славе.
Једну славе давно што је била,
Њу за душу владике Данила.
Ову другу славе због Мојковца,
Рад поноса сваког Црногорца;
Али неће ни два сата проћи
Црни ће им полазници доћи!
Многе ће ти закукати мајке
Кад им стану таркати бадњаке,
Јер да видиш испред саме зоре
Какав Божић осванути море.
Још не бјеху пјевали пијевци
Замумљаше Швабе и Нијемци,
А кликнуше топовски отпонци:
„Зло ви јутрос јутро Црногорци!“
Црногорци бјеху на опрезу
И држаху на све стране везу,
Да Мојковац не пусте без гласа,
Снијег пао момку преко паса.
Њемци иду гору да претраже,
Побише се око Лима страже,
Јер Зрновић ка' старе војводе,
Бој затури код Брзаве воде
До мале воде Лепенице,
Изгибоше швапске извиднице.
Ту се страшно Њемци ископаше,
Док се Бојне њивњ докопаше,
Ракочевић јуначки се брани

А гину му браћа Морачани,
Ту погибе Дожић барјактаре
Од јуначке породице старе.
Морачани залуду се бију,
Ето Швабе прешле на Развршју
И прећоше на зор и на силу
Липовцима на десноме крилу.
Изгибоше војске обадвије
У крваве кланце на Развршје
У ту ватру и битку највишу
Погибе им Вујисић радошу,
Крсташ барјак липовски носаше
Јунак бољи бити не могаше.
У тој бици на мегдану с њиме
Погибе им Вујисић Максиме,
И барјактар Шалев Миладине.
А Милајић са колашинцима
Крв јуначку проли потоцима,
Под Мучницом у буковом гају
Слава Нову, колашинском змају.
На гувно се Мједено прослави
И колико гробова остави.
У најжешћем боју и мегдану
Жижић Јован из Дробњака бану,
Пр'о пустиња и смрзлије страна
Као некад Гурко пр'о Балкана,
Докле ове дурмиторске чете
Тара вода под Мојковцем срете.

Но кад су се примакнули води
Ту виђоше чудо у природи,
Не бијаше на Тари газова,
Но од љуте зиме и мразова
Сва се у лед претворила бјеше,
Воду прешли пољем не би љепше.
Но кад Тару воду пребродише
Па на двоје војску раздвојише.
Сердар посла крваве Ускоке
Кроз велике горе и потоке
Од Слијепча моста до Раките,
Нека гору главама оките.
И Дробњаци соколови сиви,
Кад се Бојној примакоше њиви,
Одмах у бој ускочише љути,
Гдје су трипут гинули регрути.
Трипут Бојну њиву отимали,
Три је пута Њемци повртали,
Још је била њемачка техника
Заградила жицом од челика
Кад на Бојну наступише њиву
У ватру су угазили живу,
Ровчани се грабе и Дробњаци
И ргрути на гласу јунаци
Ко ће први жицу раскинути
Ранити се или погинути.
Ту регрути, соколови сиви,
Изгинуше свијет да се диви

То нијесу обични солдати,
Но јунаци у свијет познати
Момчад млада од двадесет љета
Пуни мушке снаге и полета,
Радо живот за слободу дају,
Ал' још људску злобу не познају.
Ту погибе Пилетић Ђорђије,
Што јунаштво уступао није
Ни једноме другу Црногорцу
Тога дана у бој на Мојковцу.
Ту је многи допануо рана,
Међу њима три Добњака главна:
Арсеније Ружић и Никола,
Та два брата, два сива сокола,
И трећега Јанковића Марка,
Официра и храбра јунака.
Ружић Јефто преузе команду
И бори се на Мојковцу граду,
Момче младо али соко сиви,
На Бојној се показао њиви.
Ту крв људска до колјена леже,
Докле Швабе почеше да бјеже,
Гдје им жице бијаху и шанци
Црногорски вију се барјаци.
Ту је барјак Машова Новице
Међу прве стига, тробојнице,
Побио га насред Бојне њиве,
Војске му се обадвије диве.

Онда рече Рајнел генерале:
„Црногорци збиља се не шале“,
Сву резерву и логоре диже
И у помоћ Бојној њиви стиже,
И јуначки Црногорце врати,
Ал' крваво Бојну њиву плати.
По сред ње су побили међаше
О обје се војске крдисаше,
А Полексић Љубо с Ускоцима
Крв јуначку проли потоцима,
Да се Србин довијек поноси
Због Ускока на Челинској коси.
Изгибоше нико тако није
У крваве кланце за развршје.
Ту син оца познат мога није
А полексић кличе као вила:
„А напријед, браћо моја мила.“
Ту би тога дана и времена,
Сто Ускока мртва и рањена;
Но гдје сила изгибе толика
Немаше им Јелића Милинка,
Но је био погинуо прије
На Гласинцу ниже Романије.
Ту погибе Полексићу Јоко,
Стари витез и познати соко,
Пушке су га погодиле двије
По сред срца, грома чуо није;
А барјак му разнесе олово

И његово срце соколово.
Ту је ране поновио старе
Кршикапа Јован барјактаре,
А официр Жижић Радојица
Повадио сабље из корица,
Па војнике швапске пресијеца
Докле клону сабља и десница,
И погибе Ускок Радојица.
Ко 'но барјак дурмиторски носи
По бојишту и челинској коси?
То Милосав Алексић Јакова
Чи, ђед раји окове раскова.
Два Гиљена, два ближња рођака
Два ускочка носаху барјака
Миљо Савин Гиљен – Орман звани,
Тај му барјак отац доби славни
Кад ускочи из војске Ченгића
На крвави чардак Алексића.
Други барјак Гиљен Милун носи,
Док га плотун њемачки покоси;
Милун паде а Раде допаде,
И заставу ускочку не даде.
Раде паде барјак му остаде,
Цијела га разнијеше зрна,
У намету стоји џуда црна
Тужна као самохрана мајка,
Нема њојзи Рада ни барјака.
Црногорске војске што погину
С воде Дрине до Мокре планине.
Морачани на Жутоме прлу
Задобише славу неумрлу
Под командом Пековића Ђура,
Туда има и данас костура.
Крв носаше дрвље и камење
Докле Жуто прло поцрвење.
Ту предводи витезове старе,
Мијатовић Мијате сердаре,
То је стари соко од сокола
Војсковођа са Вучијег Дола –
У тој бици и крвопролићу
Бјеше стари Сава Драговићу,
Имаше му седамдесет љета
Али то му јунаштву не смета.
Још имаху наде да се држе
Док лаф стари оштру сабљу трже.
То бијаше витез и племићу,
Од Мораче Божо Пековићу.
Крв се лије по Папратној страни
И ту гину Доњоморачани.
Ту Шуковић Видак капетане
Ломи Њемце низ Папратне стране,
Драгић Сава из села Љевишта,
У јуначкој борби на Игришта
Живе Њемце сабљом пресијеца,
Мртве броји од рана не стреца.
На олову разнијеше жива

Тог старога морачкога дива.
Друга сила преко Бојне њиве
На Ровчане соколове сиве,
Дочека их Влаховић Милинко,
Таквог лава још не гледа нико.
Ту Ровчани јуначки се бране,
Сјећају се из прошлости славне
Кланца Дуге и Петњега брад,
Гдје се Ровца ископаше тврда,
Швапска војска по бојишту чује
Меденицу како командује.
Крвава му сабља од пламена
И десница рука до рамена.
Пижурица на хату дугачку
Мушки брани заставу ровачку.
Ђед му барјак на сабљу добио,
А он га је кроз борбе пронио.
Ту погибе Симоновић Павле
Гдје су војске обадвије гл'але,
Крсташ барјак носаше у руци
Као некад котарски хајдуци.
А делија Бећковић Мркоје
Често пали митраљезе своје,
Швапску војску туче и премеће
Докле зрно крвничко долеће,
И погибе близу Липоваца
Тај потомак Никшин из Роваца.
Док је Бојне њиве и Мојковца

Причаће се за тог Црногорца
И сокола Вукчевића Анта
Што брањаху мојковачка врата.
А Бошковић Миливоје паде,
Под Мекића куле на ливаде
А жив барјак из руку не даде.
И тада је Ђурашковић Перо
Трипут Њемце са Развршја ћеро,
А капетан Самарџићу Марко
Са бојишта не одступа лако;
Ту је име прославио своје
Капетане Јакићу Благоје.
А шта ради Павловић Војине
Са Пржишта крваве подине,
Од Мучнице па до Шаховића,
Свуд гранате стижу Павловића,
Грми муња с брда Боровњака,
Дембашева батерија јака.
Младеновић из земље Србије
Као муња из небеса бије,
А Хаџилић са брда Препрана
Са три друга млада капетана,
С Радовићем и са Вујисићем
И са Ђоком, са Гардашевићем,
Са препрана топовима бију
Аустријску војску на Развршју.
Ракочевић Божо са Ланишта
Град Брсково брани и Пржишта,

А Вешовић брзом паљбом бије.
Са Побрђа тврде позиције.
Лабанове дугачке лубарде
По Лепенцу касапницу граде.
А Ашанин с тврдога потока,
На град не да намолити ока!
А топџије црногорске гину
Час нек им је и свакоме њину,
Земља дркће, небо се пролама,
Бојиште је притиснула тама,
Бој се бије и дневи и ноћи,
Србин нема ниоткуд помоћи
Да му дође и да јој се нада
У бој љути код Мојковца града,
Гдје се мор људске крви лије
Гдје се војске ископаше двије.
Шта се ради код Васојевића?
Под командом војводе Лакића,
Са његовом војском испод Кома –
За вријеме ловћенскога слома
На Тугово и Чакор највише
Аустријску војску поломише,
Па низ Ибар и долину Лима
Шта ту гробља њемачкога има
И остале друге положаје,
Док су Швабе узеле Рожаје;
Ал' три пута на село Кућишта,
Швапска војска не уради ништа,

У Руговске тврде сунтулије,
Докле прође барјак из Србије
А најпосле генерал Плазина,
А Ругово крвава лазина,
Историјска пирамида биће
За Лакића и Васојевиће,
И регруте, соколове љуте.
А каква су брда од Турјака,
Ка' споменик незнаног јунака,
Та је гора за двадесет дана,
Крвављена и преотимана.
Њемци снаге прикупише своје,
Потискоше комовске хероје,
Ал' Беране и после Божића
Још су биле у Васојевића.
За три дана – три српска Божића,
Такве битке и крвопролића
И под снијег војске затрпате
Било није од кад људи памте.
Вију вуци а лају лисице,
Свађају се око меса птице,
Магла неда сунце да се гледа
Стоји рика лава и међеда.
Соколови пилад погубише
А двије се војске изгубише.
Црногорци прешли пут Подбишћа
Шваба назад преко Шаховића
А Мојковац и горе крваве,

Изгледају пустарије праве.
Гдје су битке и шанчеви били,
Мртви леже, рањеници цвиле,
То су шанци загрнутих људи –
Вук би горски од стра, да излуди,
Срне скачу, гавранови гачу
Као некад по пољу Мохачу
А Мучница плаче од жалости,
Људске су јој отежале кости,
Напала је на гору китина,
Људско месо развлачи дивина,
Мање зверке у вишије краду,
Јер им јаче дијела не даду!
Још тудије људске труну главе
И причају за борбе крваве.
Пуста гора Мојковачка сама
Цијелу је притиснула таам,
Вјетар дуну и маглу растјера
Докле вила са Шишког језера,
Паде на врх Бјеласице пусте
Ту одсјече плетенице густе,
Те окити људску костурницу
Мојковачке горе под Мучницу.
То јој бјеше јуначки вијенац
А на њему пјесма десетерац:
„Благо вама Мујковачке горе,
Са вама се Црногорци зоре.
Сви се Срби са вама поносе
И славу ви свијетом проносе;
Гледам ваше крваве пољане,
Гдје се мрки гавранови хране,
По Брскову и по Бојној њиви
Гдје су пали соколови сиви,
Стресала сам са горе китину
На јунаке који туда гину,
Од тога им покрове кројила
И лешеве њемачке бројила,
Не знам броја колико хиљада
Паде с Дрине до Мојковца града.
Је л' их било не копати гријех
Пошто их је загрнуо снијег,
Гдје им гавран кости наћи неће
Док окопни и дође пролеће,
А онда ће зверке да их глођу,
А мајке се надат' да им дођу.
Јадна мајко, не надај се сину,
Ако ти је прегазио Дрину.
Млада љубо, ти се у род враћи,
Ви се сестре не надајте браћи.
Дјеца нек се не надају оцу
Ако им је био на Мојковцу,
Из руке му неће 'љеба јести,
Нити ће га загрлити ни срести,
Већ му неће на крило сиђети,
Жељеће га и у сну виђети.
Ето куд се удаљих од боја

Да излијем осјећања своја,
Јер гинуше против своје воље,
Па ме срце за њима заболје,
Иако су туђе народности
Неко њине оплакује кости!“
Није фајде хвалит Црногорце,
А кудити Швабе и Нијемце,
То је војска наполеоновска,
Али мала снага црногорска,
Потуче им војничке корпусе
У мрчаве мојковачке пусте,
У подножје планини Мучници,
Гдје су били млетачки рудници.
Ту од крви копнијаше снијег
Као некад на Путилов бријег,
Гдје три војске три велика цара
И четвртог краља од Бугара,
Црногорац ухвати за прси
И планове њихове помрси.
Приораше фона Макензена
Да се стиди од бечкије жена,
Српску војску што није претека
Као цару што бијаше река.
Него данас ка' лав рањен јечи
И на своје генерале бречи,
На Равела и сабљу је трза:
„Кукавице, зашто си се смрза,
Што не дођe до Андријевице
Да претечеш српске јединице,
Него сте се као кукавице
Двадес' дана крили иза жице,
Од некаква Вукотића Јанка
И његове шаке пустињака;
Гладне, голе и без опанака,
Са двадесет у џепу метака –
Зар то нашој сили да доака!“
И Макензен зборио би друго
Само да је размислио дуго,
Јер цар Фрањо и његова влада,
То је била зликовачка банда,
Гдје због једне сарајевске свађе
Он у томе разлог рата нађе.
Зар цар један што вјерује Христа
На такви је акт безумни приста.
Због Принципа да нађе повода,
Против Срба малога народа
Да велику силу употреби –
То ни луди урадио не би;
Да због једне пушке која пуче,
Цио свијет у рат да увуче,
Колико им изгибе бригада,
С воде Саве до Мојковца града,
И од воде Дрне до Чакора –
Све је људски мрамор до мрамора,
На многоме пише Црна Гора,
А под њиме лежи сури ора;

А швапскога гробља и мраморја
Колико је нико не зна броја.
Па с Мојковца до воде Мораве
Какви туда хероји бораве,
Који леже у подземној тмуши,
Али живе у народној души.“
Тако ова јадоваше вила
С Ловћеном је посестрима била,
Гледајући по Мојковцу кости
Препуче јој срце од жалости
И отиде с овога свијета,
Имаше јој пет стотина љета,
Орлови јој чувају гробницу,
У пећини тврду качаницу,
За Мједено гувно под Мучницу.

МОЈКОВАЧКИ ВУЧЕДОЛАЦ

Милутин Тодоров Булатовић

Боже један на свему ти хвала,
Кад је сила Њемачка најала,
С воде Дрине пут Мокре планине,
Јуначки се Црногорци бране,
Тутањ стоји на четири стране,
Од крваве борбе са Мојковца,
То се чуло у камена Ровца,
Како војска на Мојковцу гине,
То зачуо старац Милутине
Булатовић са Гојачевине,
Ће су никле многе величине,
Имаше му деведесет љета,
Још га старост не сломила клета,
Кад је чуо пушке и плотуне,
Поче старе године да куне.
Па се свлачи те се преоблачи,
Све облачи сукно као свиту,
Црногорску робу поноситу,
Обуваче на ноге притеже,
А пасом се и коланом стеже,
Па припучи орла двоглавога,
За заслуге из времена свога,
Крст Данилов и храбру Граховску
А постави капу Црногорску,
Са четири слова србинова.
За пас стави љута самокреса.
Пошто три пут пуца у небеса,
Хабер даје ови соко сиви,
Да још неко у Ровцима живи,
Коме баста ићи да погине,
На бранику своје домовине,
Па Московку с чивилука скиде,
Зар да без ње на Мојковац иде?
Па пригрну кожух од оваца,
Све то дивно поднијело старца,
Кроз кулу се замишљено шета,
Има нешто што му срцу смета,
Снахе плачу а унучад пиште,
Немој ђедо ићи ва бојиште,
Ти си нама оста мјесто оца,
За чувара и за храниоца".
Милутина пропадоше сузе,
"Ђецу љуби а зборита узе,
О вучади моја унучади,
Ви не знате о чему се ради,
Казаће ви гусле иаше драге,

Кад се мушке докопате снаге,
Онда ће ви ово бити јасно,
Што ја идем да погинем часно"
Због ом рече, оде преко прага,
У руци му дренова тојага,
О рамену торба обравница,
У њој плеће и препеченица,
Испод сача бијела погача,
У њедрима ћеса једна новца.
Ако дође здраво до Мојковца,
Да набави вина и ракије,
'Да Ровчане јунаке напије,
А све гредом своју снагу проба,
Оће старо да окуша доба,
Јел' му срце притисла тегоба?
Јер га чека поприпгге и борба,
Не смета му оружје ни роба,
С мјеста скочи по петнаест стопа,
Каменом се баци ко из топа.
Онда сбије у Московку стегу,
Па с њом гађа у бријег биљегу,
Пружи пушку низ лијеву руку,
Би убио кроз прстен јабуку.
Али незна што му плеће пише,
Да Роваца гледат неће више?
Тако иде од села до села,
Докле га је Бјеласица срела,
Заметени друми и богази,
Хоће зима. зимом да пролази,
Старац обу крпље подапете,
Те прегази планинске намете,
Тару воду на газове пређе,
И у Горе Мојковачке неђе,
Нагазио ровачке јунаке,
Честита им Божић и бадњаке.
„Амо рече три товара шљиве,
За Ровчане соколове сиве,
Нек је срећан Божић и бадњаци,
Па да у бој идемо јунаци",
Но му вели Влаховић Милинко:
„Што си доша на Мојковац Стрико?
Зар ти витез из давне прошлости,
Да оставиш под Мојковац кости
Ти који си на Вучијему долу;
Борио се уз Књаза Николу,
А још ратне носиш последице,
Брацке ране с мутне Брегалнице,
Смрзле ноге са Богићевице,
Још колико мука и терета,
Под бременом деведесет љета,
Па те молим као свога оца,
Да се прођеш битке и Мојковца,
Но се врати у камена Ровца,
Те то рештво доврши живота,
Без ратнијех мука и страхота,
Тако старче и добри јуначе,

Пушконошо из славне прошлости,
Дома носи изломељене кости.
Није ова обавезна борба,
За јунаке из твојега доба".
Булатовић рече командиру:
,,Витезови од стра не умиру,
Влаховићу нијеси у праву,
Зар ја стару да уклоним главу,
Ће Ровчани и два моја сина,
Ка Орлови кликћу из планина,
А ја који триста носим јада,
Па да умрем поред пријеклада,
Зар да жалим трошно своје тело,
За смрт часну и јуначко дјело".

Тога дана на сред Бојне Њиве,
Ће ће мртви да довијек живе,
Милутин је са два своја сина,
Као крсташ оро из планина.
У првоме пануо јуришу,
Тако врата Мојковачка пишу,
Ће су многа ребра изломљена,
Бајонета многа поломљена,
Ће погибе десет барјактара,
Ће је Србин историју ствара,
Ће је клетва са Чева сердара,
Допирала с Таре до Варадара,
Ће су крвљу прелити бадњаци,
Ће је камен многој био мајци,
Ће се створи крвава сказина,
Ће се зове Ровачка Лазина,
Ће је снијег леше затрпава,
Ће хиљаде остадоше глава,
Бе је сјевер урла од љутипе,
Ту погибе старац Милутине.

МОЈКОВАЧКИ ЛАВ

Бјеше зима, облаци се муте,
Двије војске под Мојковцем ћуте.
У најтежем вакту и земану,
Спремају се боју и мегдану.
Црногорци мрзну у снијегу,
На Брскову тврдоме бријегу,
А Њемачка своје дивизије,
Око Цера и Лепенца крије,
Од свакуд јој трупе придолазе,
Мисле Тару воду да прегазе.
Снијег пада и гору савија,
А мраз пусти стеже и разбија.
Чујеш вука гдје кроз гору вије,
Слути да ће гинут војске двије.
Вук престаде гором да јауче,
Докле с Цера топ њемачки пуче,
Црногорски, с планине Ланишта,
Глас му грђи не бијаше ништа.
Гору ломе сијеку намете,
Док њемачке кидисаше чете,
Пут Брскова, преко Бојне њиве.
Да јунаштвом Европу задиве.
Црногорци сретоше се с њима.
Ал' о томе много јада има.
Ту гинуше Црногорци млади
Но ни Шваба добро не уради,
У велике горе и пустиње,
Дављаху се ко у море сиње.
Све изгибе и у ропство паде,
Ту им жива ока не остаде.
Само, кажу, шест утече друга,
И пред њима командант Корнуга
Свој је војсци био поглавица,
А утече обрљана лица,
Пут Лепенца и планине Цера.
Вала, чудна јунак официра
Ће му Срби војску разјагмише,
А он здраво унесе кајише,
И утече са дуга мегдана,
Без војника и без капетана.
Но, кад тамо пред Калзера стиже,
Коса му се покрену и диже,
Страх га бјеше од старога лава,
Па му црни абер саопштава:
"Команданте царевије трупа,
Ја знам да је наша војска скупа,

Ал' од војске, коју кренух тамо,
Седам друга довео сам само;
Ја поведох дванаес хиљада
Да пређемо про Мојковца града.
Ја не знадох куд се војска ђеде,
Све то пуста планина поједе.
Ил' пропаде у бездане јаме,
Само тамо не би мјеста за ме,
Јунаштво ми не поможе ништа,
Но се грдан вратих са бојишта.
И оставих цареве солдате
У пустиње туђе непознате.
Ту су горе, а теку потоци,
Разгнаше ми војску Црногорци.
Све изгибе, ја остадох здраво,
Сачува ме пророк или ђаво".
Но му Калзер огорчено рече:
"Зашто и ти с мегдана утече.
Зар ти не би наше војске жао,
Коју сам ти под команду дао.
Љеб те губа што код цара једе
Казуј, куд ми силну војску ђеде,
Те је данас изда на Мојковцу,
А прослави име Црногорцу".
Корнуга му одговара на то:
"Мени нема оправдања за то.
Зла судбина, да је Бог убије,
Крвнички ли нагрдит умије.

Од толике силе и војника
Изабра ме као издајника.
Шта да кажем и шта да ме питаш,
Што ли мислиш, и на што ли циљаш?
Куд те миса у бескрајност тура
Да Мојковац отмеш од Каура?
Силна га је војска утврдила —
Узимат га нећеш без грдила.
А за моје да ти причам јаде,
Кад ти мене наређење даде
Да зазумем брда и главице
До Берана и Андријевице,
Ја похитах да учиним тако,
Но не даше Црногорци лако.
Про Брскова града Урошева,
Ту дочека војска Милошева.
Сретосмо се испред саме зоре
У проклете мојковачке горе.
Нагазисмо на горске рисове
Који трпе муке Исусове.
Бране своју слободу стечену
О овсену љебу непечену.
Побисмо се са Црногорцима —
Крв се људска проли потоцима.
И у томе несретноме бою
Ја изгубих силну војску моју
И ту мене црна судба срете
Те ми храбре изгибоше чете.

Од дванаест хиљада и више
Ни једнога жива не пуштише,
Што кроз горе није остануло
У ропство је љуто допануло.
Нијђе не би такве касапнице
Ка кроз горе испод Бјеласице;
Нема нијђе кланца ни богазе
Што се људски леши не налазе,
Попадале пушке и торбаци,
Гавран гракће, а јече јунаци,
Покров им је са горе китина
А споменик Мучница планина.
Мене мајка у дан црни роди,
Што и мене пушка не погоди
Да погинем у љутоме боју
За јуначку домовину моју,
Да не дрхтим пред твојијем зором
Те ме трујеш смртним пријекором,
Јер официр без поноса - шта је,
Више живот нећу да ми траје."
Хитро руком до оружја стига
И сам себе уби из бровинга,
И ето му и данас гробнице
Код студене воде Лепенице.
И она ће траг крвави бити
Коме ће се потомство дивити
И славити Мојковачке горе
Докле Србин по Балкану оре.

Ту сам био на то исто мјесто,
Кад се сурва црногорски престо.

СПОМЕНИК НА ТАРИ РИЈЕЦИ

(1)

Нек се овај спомен блиста
Мојковачких леонида
Над свијема споменима
Што је досад Србин зида

Икад прије је ли било
Такве битке и ризика?
Да изгине војска једна
За спас свога савезника?

Да се прича док је људи
И док тече мутна Тара
Да су овђе Црногорци
Борили се са три цара.

На споменик ови овђе
Историја тако пише:
„Да се овђе смрт и живот
Два народа сударише

И како су Шумадинци
Оступили без панике
И свуд редом подизали
Нерушиве споменике

Не дадоше Бугарима
Да ухвате Краља Петра
И без крви не пуштише
Своје земље пола метра.

Још се бјеше код Бугара
Пробудила мржња стара
Кад их оно Црногорци
Поломише с Говедара.

Црногорац на Мојковцу
Царске силе задржава
А његово све пропало
И слобода и држава.

Пропала је Црна Гора
Пропали су Црногорци
Ко се бори на Мојковцу?
То се боре Добровољци

Црни им је Гавран каза
Све што може бит најгоре
А они се под Мојковцем
Као горски вуци боре.

Да дрскога нападача
Дочекају прсимице
Што пред собом подизаше
По дванајест реда жице.

Ће Регрути соколови
Сваки испод двадес љета
Заузеше Бојну Њиву
Кроз облаке бајунета

(2)

Шћагу с главе изгинути
Ове муње ови момци
Но у помоћ стигоше им
Соколови Дурмиторци

А армада Колашинска
И вукови испод Кома
Шанце меса напунише
Тога јада и полома?

А топова стои јека
Укрштена ђулад лете
А сјевер се помамио
Збија снијег у намете.

Тара вода замрзнула
Преко тридест испод нуле
Преко ње би Хата игра
Под Мекића танке куле.

Ту изгибе силна војска
Генерали и обрсти
Кад је чуо Франци Јосиф
Лијевом се руком крсти.

Па он кара и презире
Генерала Мекензена
“Стид те било кукавице
И од људи и од жена.

Кад је могла Црна Гора,
После слома и разуре
Да ви смету и забране
И на пут ви грану туре.

Од шта сте се препанули
Од засједе једне мале
Срам те било, стид те било
Неваљали генерале"

Знаш ли да су срби били
Главни узрок овог рата
Па те послах да их згазиш
И ђаволе трсим с врата.

Па ви ето пустисте их
Да све снаге мобилишу
Да кроз кланце и планине
Своју војску курталишу.

Осуђен си после рата
Од старога владаоца
Да ћемо те објесити
На вратима од Мојковца,

Он пред царем мирно стоји
Ка свијећа „кад догори"
Па од цара изум тражи
Те му на то одговори:

(3)

Па се црној земљи саже
У папуче цара љуби
“Ево русе главе моје
И овђе ме сад погуби

Кунем ви се златна круно
Истину ћу Вама рећи
Било нам је немогуће
Србе виђет и претећи

Не даше нам Црногорци
Прегазити преко Таре
И ту смо ти изгинули
Да си окле био царе

Да се бориш на Мојковцу
Задевам ти јемца Бога
Никад више у Беч не би
Долазила твоја нога,

Остао би под намете
У локвама љуцке крви
И пита би Гавранове:
„Је ли проша Петар први"?

Јер то царе није војска
Него то су вуци горски
А пред њима соколови
Официри Црногорски

То су људи и јунаци
Мало су им који равни
Та је народ навикао
Да слободу своју брани

Цар одпушти Макензена
Ојади се и разбоље
Ни година прошла није
Цар умрије и пребоље,

Мојковачки витезови
А Косовски осветници
Јел бољијех људи било
Обилићу право реци:

Од Ругова и клисуре
Па до мутне воде Дрине
Још вранови и лисице
Туда вуку кости њине

Ко је мога у јунаштву
Те Хероје да претече.
Па о њима данас нико
Ни ријечи да не рече.

Витезови с Вучјег Дола
Гледали су са небеса
Колико је на Мојковцу
Сатрунуло љуцког меса

Ни крвави Термопили
Нити Плочник нити Варна
Ни ма која разбоишта
Нијесу им била равна

(4)

Мојковац ће останути
У истори човечанства
Ће су битку изгубила
Три велика моћна царства.

Ће је оно Црна Гора
Нечувени отпор дала
Жртвовала сама себе -
Рад општијех идеала,

Ће је десет Барјактара
Погинуло на јуришу
Да о њима људи зборе,
И јуначке пјесме пишу.

Краљ Никола — цар јунака,
А куд му се памет ђеде?
Зашто сабљу не припаса
А ђогина не посједе,

Да га угна међу Швабе
Као што је на До Вучји
И зашто се као Лазар?
На смрт мушку не одлучи,

Да погине на Ловћену —
— Ће пропаде Црна Гора,
Но однесе старе кости
Тамо некуд преко мора,

И да неђе у туђини
У вјечноме сану спава
И да му се свака хрђа
Над костима иживљива.

Тешка ли је туђа земља
Туђе сунце слабо грије
А витезу онакоме
У туђини мјесто није,

Његова је жеља била
И у рату и у миру
Да му старе кости труну
У Никшићком Манастиру

Код два нака див-јунака
Код Стојана и Новака
Ни душа му могла није
Без старијех Слободњака

Срећа му се оглушила
Ил' судбина шћела није
Те тај владар и геније
На Француски праг умрије

Ниђе гроба ни мрамора
Не видимо томе Лаву
И његови Црногорци
Не обрћу на то главу ..

А шта ће ви свијет рећи?
Ако вашем Господару
Атињани прах сахране
У древноме Хилендару?

А зар није заслужио
Тај велики Црногорац
Да се Његов прах одмара
На До Вучи ил Граховац

У МОЈКОВАЧКИМ ГОРАМА НА ЂУРЂЕВДАН 1927. ГОД

Пјесник

Што ме неке мисли море
Ум да ми се обестрви
Кад Брсково град погледам
Што га диже Урош први
И кад видим кроз планине
Развалине тужне слике
И трагове стародревне
Дубровачке републике.
Ej, стар ли је свијет ови,
Какав ли је вакат био
Кад се овдје први перпер
Под двоглавим орлом слио?
Шта да мислим, куд да лутам
У старине непрегледне,
Но да тражим надахнуће
Из потоње битке једне.

ЧАРДАК ЗИНДОВИЋА

Састали се санџаклије турци,
Под Мојковцем на Мекића луци
У сред љета у мјесецу јулу
На Мекића од камену кулу
Ту се тридест састануло ага
Међу њима Мекићу Суљага
Зборе Турци ту на доколици
Шта припада којој породици
Ко је бољи ко ли од бољега
Не нађоше лоша ниједнога
Кад свршише причу о турцима
Заузеше о Црногорцима
Који су им много јада дали
Многу турску мајку заплакали
Многе сузе пред Алахом лиле.
Док завика Кајовић Алиле:
„Шта ли турци хвалите се овђе?
Кад нас наше аговање прође
Ви причате неке беспослице
А гледате мрке Црногорце
Ће ви ваше ору поткутњице
Видите ли преко Таре ладне
Ће пуштисмо Црногорце гладне

Те нам добра наша притиснуше,
Турске главе на чардаке суше!
Видиш Хамза од Подбишћа главо,
На твој чардак ће си с кадом спаво,
И веселе проводио дане
Сједи Бојић Мирко капетане
У Сабитов чардак поставише
Тврду стражу Кругушић Малише
У твој чардак хоџа Карајица
Морачанин Глигор Мучалица
И јузбаша Чечовић Милинко
Мирно живе не дира их нико
У твој чардак Кајовић Тахире
Бошковићу Лазар командире
Ал Лазара никад дома није
Нашу браћу на друмове бије
Те су Поља постали Котари
Бошковић се Лазар засердари
И недаду више Црногорци
Да се тамо сердарају Турци
Погледните под Гојаковиће
Нашу јадну браћу Кајовиће
Без среће смо останули старе

Ратков унук Зиндовић Лазаре
Чардак нам је уграбио лани
На мој читлук влашке овце храни
И данас се за мога живота
Направио ка Диклић Јањота
У дан ради а поноћи стражи
Још на мегдан мисли да ме тражи!
Ал тако ме була не родила
Но најгрђа каурска кобила
Не постио поста рамазана,
Ако нећу за нећељу дана,
Скупит војску од зелена Лима
И на Поља удрит каурима
Превешћу се код Барјактар, куле
Те попалит влашке карауле
Све ћу њине похватати страже,
Сва им црна гора не помаже!
Ухватићу Мирка и Малишу,
На муку их ударит највишу,
Онда ће их цареви забити
Обојицу на колац набити!
Ако срећа послужи ме стара,
Те ухватим Бошковић Лазара,
У љуто га гвожђе заковати
И Султану у Стамбол послати
А курвића Зиндовић Лазара,
Који вазда границу надвара,
Живу ћу му главу одријети,
И везиру на дар понијети!
Часна ријеч Кајовић Алила,
Поља турска као што су била
— Тако збори аси потурица,
А све трже сабљу из корица,
И посматра око себе турке
Како пуше на дуге чибуке
Сви слушају шта ће који рећи,
Смијел, ико Алила претећи,
Да не ради о овој несрећи,
Док завика Мекићу Суљага:
,,Лудили сте турци браћо драга-
Што слушате Кајовић Алила,
Окле памет ће још није била
Да гинемо ништа није боље,
Против мира и цареве воље,
Књаз и Султан ставише границе,
Таром водом преко Бјеласице,
Ми књажевој не прићосмо руци,
Но ка вазда застранили Турци,
Но по томе шест година дана,
Држали смо Поља без Султана,
Књаз нас као Турске подајнике,
С правом прегна про Таре ријеке!
Да никога у Пољима није,
Него љуте из присоја змије,
Чувенога Стевана Дробњака,
И другије на гласу јунака:

Ка Жижићу Машан и Павићу,
И барјактар Беле Томовићу,
И хајдука од Васојевића,
Око Таре и Бјелојевића,
Но сједите шалити се није,
И рушити царско примирије",
Старца Суља нико не слушаше,
Но купити војску задрмаше,
Од Пљеваља па до Косанице,
До Јавора и града Сјенице,
Окупи се војска под пренћане,
Црногорске страже да напане,
Ту на троје војску раздвојише,
И на Тару воду пребродише,
Једну води Ибрахиме Банда,
И удари Мирку изненада.
Прије зоре и бијела дана,
И ухвати Бојић Капетана,
Друга војска под Мојковац сиде,
Пред њом Хамза Мартиновић иде,
И удари Кргушић. Малиши,
Ђе су страже и шанци највиши,
Њему Турци стражу разагнаше,
А Малиши тврду вјеру даше,
Ал да видиш Кајовић Алије,
Што је река покаја се није!
Но удари про Доњија Поља,
Ђе ће бити мука и невоља,

Јер га срећа не послужи стара,
Да ухвати Бошковић Лазара,
Он је био с четом у хајдуке,
Да убија по Санџаку турке!
Но удари војска Кајовића,
На крвави чардак Зиндовића,
Затвори се Зиндовић Лазаре,
И Мијовић Вуксан барјактаре,
А да видиш Грдинића Мата,
Он улеће чардаку на врата,
У прве се на чардаку нађе,
Па с прозора гасеровцом гађе,
А загна се Зиндовић Радуле,
Са чардака и бијеле куле,
Да заклопи на капији врата,
Но му пушка оба сломи лакта,
Лазар загон да избави брата,
И затвори на капији врата,
Освакуд су навалили турци,
А бране се с Чардака хајдуци,
Пушка пуца а турци арлачу,
Од чардака ћепанице скачу,
Но се загна Мумин Кајовића,
Да запали чардак Зиндовића,
Но га Вуксан Мијовићу гађе,
И Мумин се у Обарку нађе,
Три се пута чардак запаљује,
Стари Симо шинду одваљује,

Неда лако чардак да запале,
Док и њему ране додијале,
Но се брани Зиндовићу Раде,
Докле и он под ранама паде,
Сви грдније рана допадоше,
Ал запалит чардак не додаше,
Бој се бије око воде Таре,
А кликује Зиндовић Лазаре,
Он дозива Мирка и Малишу,
И витеза Перковић Драгишу,
И сердара Бошковић Лазара,
Ће сте јутрос црногорски вуци?
Све нас живе погореше Турци,
А завика Арслановић Авдо,
Зиндовићу у јад се понадо,
Заробљен је Мирко и Малиша,
У Морачи Перковић Драгиша,
Ту ти нема Бошковић Лазара,
Но је с четом до Новог Пазара!
Не може ви нико доћи данас,
Предајте се биће боље за вас,
А Зиндовић одговара Авду,
Ја не губим у Цетиње наду,
Док је овђе Вуксана и Мата,
Нећеш прићи Чардаку на врата,
Надамо се у књаза индата,
Мато гледа про нишана Авда,
Паде турчин ће се није нада.

А то гледа Кајовић Алија,
То је Турчин задрта балија,
Види да му изгинуше браћа,
И с чардака неће да се враћа,
За два дана и за ноћи двије,
Бој се љути по Пољима бије,
Докле кликну соко из планине,
Бошковићу Лазар полћанине,
Он на чардак зове Зиндовића,
Побратима Мата Грдинића,
Немој те се предати турцима,
Ево мене са Црногорцима,
Нањ' га Турци плотун оборише,
Бошковићу ногу саломише,
Док од свакуд срби ударише,
Под командом Перкова Драгише,
У ту ватру и битку највишу,
Избавише Кргушић Малишу,
И Бојића Мирка капетана,
Оба бјеху допанули рана,
Код њих двадест ага ухватише,
И свакоме живот дароваше,
Но се двјеста затвори Турака,
Све правије злица и јунака! '
Из куле се Бошковића бране,
А увукли хране и џебане,
Док ево ти Дожић Калуђера,
Он топове црногорске ћера,

Топовима чардакове гађе
Но му Хамза на вјеру изађе,
"На мир божји и на тврду вјеру,
Предаде се Дожић калуђеру,
Дожић Хамзу оправио књазу,
Да се злочин господару плати,
Но књаз Хамзу и све турке врати!
Но Церовић Грубан с Ускоцима,
Доња Поља отима турцима,
Потискоше војску Кајовића,
Заузеше чардак Зиндовића,
Први дође од Црногораца,
До чардака Глигор Мучалица,
Кад Турцима невоља додија,
Затвори се Кајовић Алија,
У чардаке танке Бошковића,
Што су били Ибра Кајовића,
Но на Турке Срби навалише,
Чардакове танке запалише,
Ко најпрви пут чардака скаче,
Ђоко Бојић из Горње Мораче,.
У сретање искочи Бојићу,
Из чардака Ибро Кајовићу,
Обојица сабље повадише,
Један другог мушки скасапише,
Чардак гори а сеире власи,
Ал ноћ црна дође те их спаси!
Те Алија с половину војске,
Кроз засједе прође црногорске,
Рањена га турци унијеше,
Да на поља не удара више,
Жижић Павић-Тари на обалу,
Он погуби Синана Свиралу,
Зулумћара бега од Затарја,
Кога укле сиротиња раја
Због његова тешкога русваја.

СМАИЛ – АГА ЧЕНГИЋ

Залуд лава у алузи хвалит'
Кад он почне мању звјерад давит.
Звјерка мала што и народ није,
Народ може а истина смије
Тога лава на нос да побије.
Само кад се укаже прилика,
Ка Ченгића шашу из Липника,
Што имаше крвава богатства,
На сред гацка и турскога царства.
Има кулу на девет тавана,
А под њоме крвава апсана,
Вазда пуна мука и јаука —
Мјесто зрака кости од јунака.
Писка, тмуша, бег расте кад слуша,
Под њом, веле, веле гвоздене ченгеле,
На сред гробља хришћанскога робља.
Ченгић рају про чибука суди.
Јунак богат, зао мимо људи.
Пара има да у воду бача,
И стотину крава кесимача,
Што му хране Власи сиромаси.
Раја ради и крепа од глади,
А он има жита те му труне;
У Волујак овце и катуне,
И све Гацко поље под харачем.
За њим пратња к'о за освајачем.
Ченгић своје богатећи дворе,
Пушти људску савјест те изгоре.
Цијела му отупила чета
Храни седам у кавазу була
Свака му је као цвијет млада.
Стар је паша, у што ли се нада?
Све то мало бјеше за Ченгића,
Дробњак купи у Селмановића —
Ка осталу стоку на пазару,
Надаше се великоме ћару.
Какав Дробњак купит и продати,
И на добит толику контати.
Купи кожу на живоме лаву
Те је за то изгубио главу.
Није Дробњак згазило вријеме,
Него то је устаничко племе,
Што су осам погубили паша —
Куд ће Ченгић, јад га у дом наша,
Да узима више но му треба,
Јадној раји, која нема хљеба,

Да отима залогај из уста,
Код његова пола Гацка пуста.
Од богатства и власти полуђе,
Те насрће на домове туђе.
Докле бану на кулу Ченгића
Ситна књига Ђока Маловића.
Пише Ђоко с камениje Дужи,
Све Дробњаке Смаил-аги тужи,
За све јаде три дробњачка кнеза,
Због Цетиња и тајнијех веза.
Маловић му у књизи подвлачи:
„Све послове на страну забачи,
Па похитај Дробњак петевтиши,
Ил' га више у тефтер не пиши.
Раја ће се на оружје дићи,
И Дробњак ће Црној Гори прићи.
Но је мана таквоме јунаку
Вући много војске по Дробњаку,
Да ти не би замјерила раја —
Нек се прође о мање белаја.“
Мудар Ђоко забрази дубоко,
Ђоко оре, паша нека влачи,
Док му на нос ударе харачи.
Виђе Турчин да се нешто мота,
Ал' у томе паметно не сконта,
Да је Ђоко хајдук ка' Новица,
Да му ћурак кроје обојица.
Гдје да држи вјеру у хајдука —
У сестрића Лопушине Вука.
Но поведе зулумћаре Турке
Против јадне раје голоруке.
Преко Пиве разнијеше њиве
На плочама и на копитима.
Ченгић с Дужи кроз Дробњак продужи,
Превари се, уједе га гуја,
Пушти к себи Караџића Шуја.
Њега Шујо учи и заводи
И ближе га Морачи доводи.
Пита ага:“Што Новице нема?“
Шујо каже: „Хараче припрема.“
Док најпосле под гору Ивицу,
Чекајући харач и овицу,
На Мљетичку пољу дробњачкоме,
Ударише бегу гатачкоме
Љути вуци, из горе хајдуци.
А пред њима српска поглавица
Од Дробњака, Церовић Новица.
На њ га стиже прије него ико
Крсташ орле Алексићу Мирко.
Пред шатором Ченгића посјече,
Ал' им звјерка крвава утече,
Од Никшића Ахмет Бауче.
Но бјежећи турци из Дробњака
Посјекоше старца пустињака,
На Крнову код чатрње старе
Игумана из бијовске Лавре;

Из Краљева из земље Србије,
Карановић отац Макарије.
Ал' ту нама ни јунаштва није,
Те се хвале на хар Мушовића,
Да је глава попа Головића.
Ченгић оста купљећи хараче
На вратима крваве Мораче.
А уз њега шесет и три бега
На Мљетичак, на поље крваво,
Бан изврши што је обећав'о.
Шујо српство цијело задужи,
Мирко име бесмртно заслужи,
А Ускоци и племе Дробњаци,
И Брђани на гласу јунаци
Задобише побједу војничку
У крвавој бици на Мљетичку.
Онда с тога поља од мегдана,
Кренуше се три дробњачка бана.
Великога ропства осветници —
На муштулук Петровић Владици.
То су Шујо, Мирко и Новица!
Је л' три бољa било Црногорца!
Три велика слободе гласника
Носе главу тешкога грешника,
Да дарују Његоша пјесника.
Страшни људи овога свијета,
Још им кипи у груди освета.
Јашу турске коње оседлане;
Видиш да су с крваве пољане.
Крваве им токе и доламе
И свилене око главе чалме;
И зелена чоха воденичка
Са турскијех ага са Мљетичка
За пасом ом пушке изметнуте,
О бедрима сабље заврнуте.
На Новици токе Башагића,
А на Мирка са бега Ченгића,
И на Шуја с Јаглачића Муја.
Но ђе им је везена Латинка,
Са Ченгића, аге из липника?
Скиде му је Страхиљића Бане —
Кршикапа Петар капетане.
Бан церовић јаше на Галеша,
На коме је Смаил-ага преша,
С Гацка равна до Мљетичка славна.
Јадно кљусе нит' пије нит' пасе —
На познаје саибију на се.
А Алексић Мирко на кулашу
И нешто му виси о ункашу.
Је л' то топуз чим се ломе снаге —
Не, но глава Ченгић Смаил-аге.
Јуче харач искаше Новици,
А данас му глава у зобници!
Силан кулаш под хајдуком скаче,
А крв му се низ копита стаче.
А изнад њих црни гавран гаче,

Надаше се да му главу баче.
Е би ради, да је кључном тикне,
Но бијело перје да му никне.
Кара.Шујо јаше про Крнова
Баукова манита Мркова.
Силан Турчин препаде се глави
Па пред шатор коња заборави.
Сад га јашу дробњачке војводе —
Кад ће такви људи да се роде?
Гледаше их мало и велико,
Ал' не може да вјерује нико
Да су ово с Мљетичка јунаци.
Кад бануше дробњачки сердари,
На Цетиње пред манастир стари;
Док закуца звоно Иваново,
Свак је знао да је нешто ново.
Изађоше пред њих сенати,
Није лак било дочекати;
Великога бана Церовића,
Алексића, главосјековића,
И војводу Шуја Караџића.
Цијела се престоница сјази,
Није шала, Ченгић кад долази.
Па свијема мило да га виде,
И онога ко му главу скиде.
Његош ове људе цијенећи,
Он их не шће чекат сједећи,
Но их срете Петровићу Раде
На бијела врата од Биљарде.
У братска се пољубише лица,
Причају му Шујо и Новица;
За Мљетичак и борбу крваву
Мирко вади Смаил-аге главу.
Натака је на врх од ханџара,
Па с владиком радом разговара:
„Ево главе, Величанство ваше,
Зулумћара и царскога паше,
Који добра наша отимаше,
Што је вама због царскијех међа,
Ономлани забо нож у леђа.“
Благородан Петровић владика
Прими главу братскога крвника.
Страшну главу од страшна јунака,
Препала би Мусу или Марка.
Очи паши, када рају плаши,
Два би мрка за врат свеза брка —
Убила га диљка крај потиљка,
Крвава му око главе поша —
Бег ни мртав не ферма Његоша.
Чело мршти Новицу да спршти,
А на Мирка вучје зубе стиска,
Е би Ђока у том под облаке
И војводу Шуја и Дробњаке.
Ал' Његоша, људске величине,
Спушти мртву главу да почине,
Потури је на сред биљијара,

Гдје Ченгића кући одговара,
Па се с мртвом главом разговара:
„Дође ли ми дође Смаил-ага,
Нема тога на свијету блага
Да ми плати девет мојих брата,
Осим твога пресјечена врата.
Девет си ми погубио брата,
Та је свака глава некопата,
Окапале на стражево коље
Под Липником на Гатачко поље;
Те их вукле птице и звјериње,
Ја ћу твоји на поље Цетиње,
Сахранити , словенски крвниче,
С почастима што везиру личе,
С десне стране од градске капије,
Поред главе паше Бушатлије.
Ту су главе царскијех кавааза,
Серашћера са Царева Лаза;
Бехај паше и његове гарде,
И Мекића Хасан-бега-каде,
Од Никшића Махмутбеговића,
И из Спужа царева сестрића...
И остале паше и везири
Ту и твоја глава нек се смири.“

ЈЕДНА КРВАВА ДРАМА У ПЛЕМЕ ЋЕКЛИЋЕ

Узех гусле и турих у крило,
Да ви причам што је некад било,
Ће је црна одиграта драма,
Под Ловћеном у нашим горама,
Ће је мајка останула сама,
Из Ћеклића, Калуђеровића,
Та је стара из прошлог вијека,
Црногорка храбра и ријетка,
Остала је удовица млада,
За вријеме скадарскијех јада,
Остала је без икаква нада,
Ал јој бану срећа изненада,
Удовици Стани те не смрче,
Јер се роди очино посмрче,
Уживања и те женске страсти,
Она презре рад среће и части.
Женска глава ал Српкиња права,
Сина пази муке издржава,
„Хранила га и отхранила га,
На преслици и десници руци
Своје женске обуздала страсти,
Па за доба Швабе и пропасти,
Кад од глади мрагу Црногорци,
Без шпијуни и вјероломници,
Види ову јадну удовицу,
Ресу бере копа жуђеницу,
Те је сина подигла јединка,
Добра сина, добра племеника,
Узо час га оженила мајка
Да наложи ватру из угарка,
Из њихова несретнога брака.
За петнајест година и више,
У дом чоека да не подигнуше?
И од сина невиђе унуче,
Док јој Васу погибија пуче.
Јср погани н безаконици,
Изнемоглој старој удовици,
И онаквој племенитој жени,
Која сина залуду ожени,
Убише га у његовој кући,
На погански начин и кријући,
У постељи кад је с љубом спава,
Ту се драма одигра крвава.
У кући му продавница бјеше,
Но лупежи провалит је шћеше,
Лупежима лупеж говорашс:

„Ја се бојим ове ствари наше,
Ту је једна претпоставка друга,
Јер ти није без страже задруга,
Тамо спава од присоја гуја
За њега сам од другије чуја,
Да пустити без кастига неће,
Своју радњу, своје предузеће,
Но ће створит јаде и несрећу,
Племић Васо Калуђеровићу,
Од јуначке куће и племена,
Јер та кућа није без кремена,
Наоружан од траве до зуба
Са њиме је вјереница љуба,
Треба нам се и од ње бојати,
Јер ако се оружја дохвати,
Ми морамо и на то контати,
Могла би нас ноћас ископати,
Треба пазит кад врата отвори
Да оружје наше проговори,
Али ћемо живјети у нади,
Кад су они обадвоје млади,
Мога би их санак преварити
И на друго све заборавити,
Сад их ето ђаво куд их води,
Какви људи и какви изроди,
Кроз село се пришуњаше крадом,
А мјесец их заклањаше ладом.
О мјесече зашто не истече,
Те крваву драму не претече?
Но зачама негђе за Карпате,
Да крзмамо довијека на те
Поможе им ђаво да се снађу,
Те дрвену потревише грађу,
Прислонише уз кулу понтове,
Што нађоше у селу готове,
Изађоше на пенџеру кули,
Онда кад се свијетло утули,
Кад сломише прозор с ластавице,
Спустише се на сред продавнице,
Свујаше се на танке конопе
Надаху се касу да отклопе,
Повадише калаузе кључе,
Браве иема ђе се не завуче,
То су кључи прављени за плъачке,
Отварају браве дубровачке,
Мисле да су пребродили кризу,
Да су дошле до шићара близу,
Но их женска опазила глава
Што код Васа господара спава.
Па је другу пришапнула Васу:
,,Неко ће нам отворити касу,
Прислушкујем има два минута,
Одиста су врата ошкринута,
А на сан ме закла змија љута,
Црн нам гавран на шљеме долеће,
Видим ноћас добра бити неће,

Па те будим хоћу да полудим,
Пуцај Васо, коевитез вичи,
А до врата никако не тичи,
Убиће те на самоме прагу,
Јер су они дали душу врагу.
Што то причаш женска страшивице
Какви снови, какве беспослице?
Да глас сјутра пукне кроз Бјелице,
Да сам бјежа од два три лупежа,
И свак би ме корио и река;
„Није смио опалити метка".
Пушти да га плъачкају цивили,
Нијесу му стари такви били,
Па је хитно отворио врата,
Три пут пуца из аутомата,
Ал' у тмуши, левор кад протлуши,
Викну Васо чут у село могу:
,.Стој, не бјеште друштвени талогу"!
Друкчије се крвник његов снађе,
Он се Васу иза леђа нађе
Осам пута у плећи га гађе,
Паде Васо а долеће Мара
Да исправи свога господара,
Зликовац је испријека гађе,
И она се под ранама нађе.
И још Мара у животу бјеше,
Кад комшије на глас долећеше,
Док се народ око Васа смете,
Мара коло крваво заплете.
Замаче се, зашто и због чега?
Или нешће да живи без њега.
Ил кад умре мање јој се тиче,
Што ће народ испредати приче,
Та ће тајна имати чувара,
Док се дигне из гробнице Мара.
Четири се сјатише племена,
Пред дом црни што нема шљемена,
Оде Васо и одведе Хајку,
А остави саморану мајку.
Два су леша масе донијеле
Кукајући и вичући „Леле",
Ће је црква Милошеве Јеле,
У гробници једној до олтара,
А мајка му нарицаше стара:
„Сине Васо, велики поломе.
Задовијек ископати доме.
Што похита на врата поноћи
Те на грлић зликовцима доћи.
И погину у поноћној тмуши,
Те се мајке и куће оглуши,
И остави кукавицу црну,
Мајку чавку, на црноме трну.
Да свакоме досађује своме
И на гробу да вјекујем твоме,
Снахо Маро горска вило моја,
Куд се ћеде црна памет твоја?,

Твоје ране бјеху за лијека,
А ти била на пола вијека,
Што намаче на грло узицу,
А остави горску кукавицу,
Шес кад би се пута удавала,
Од тебе се небих одвајала.,
Ал судбина неумитна сила,
Сурова је спрема мене била,
Те узима младе и лијепе
А оставља кљасте и слијепе,
Као што је разминула мене,
А узима с колијевке жене.
Ја удовах шездесет година
И јединка подизала сина,
И виђох ти ископану кућу
Сине Васо Калуђеровићу. ,
Кука Стана од Миљановића,
У дом црни Калуђеровића,
Сваког дана три пута долази
У пустуљу кућу о тојази,
Ту ће она да јади и тужи
Док се диже и памет је служи,
Ту свакога дана догавеља,
У срушену кулу до темеља.
Чини јој се да је прође жеља,
Плаши јадна чавке са зидина,
Да јој не би искобиле сина.
Јер зна она кад заклопи очи,
Ту већ нико неће да укрочи.
За ње нема ништа више свето
Све је за ње црно и проклего,
Од велике жалости и жеље
Пита цвијет кад ниче из земље:
О цвијете божије дијете
Кад си и ти под земљом зимова
Зиаш ли да сам мајка без синова,
Кажи мени мириса ти твога
Виђе ли ми Васа сина мога,
Шта ли ради што ме заборави
Што ми Мару снаху не оправи,
Но свакоме своме досађујем
Снаге немам да хљеб зарађујем,
Па ако те овце не попасу
Казаћеш ми сину моме Васу,
Ја у здравље ћеци синоваца
Не мучим се у дому стараца,
Хране стрину што два носи штапа
Ради бога и ради севапа,
Никола је мјесто мога Васа
Као да је испод мога паса,
Чувају ме ка да сам им мајка,
До судбине и суђена данка,
Мајка сину може да досади
Бог им дао што би били ради.
Тако стара грумен земље црне,
Кад је гледа човјек да утрне,

Нек је света рука и мотика,
Која ће јој шаком земље црне,
Стогодишње кости да загрне.

ОМЕР ПАШИНА ГОДИНА

На хиљаду и осме стотине
А педесет и дуге године,
Омер паша са седам мушира
Ломну Црну Гору опсадира.
И око ње црни обруч Спуча
Да прексјутра на Цетиње руча,
Јер му тако пише у ферману:
Да је више дошло у земану
На Цетиње коња да одјаше,
Да ту сједе и сабљу отпаше,
Иванову цркву да потурчи
И да Црну Гору учитлучи.
Да град, зиђе код Орлова крша
Да на њ турска застава лепрша,
А Данила да у море бачи
И да Црну Гору потхарачи.
Да по њојзи газе јаничари —
Црногорци да су тамничари.
Да их паша млати и љемеза
И отме им слободу и кнеза.
Али паша није угонета,
Љепше бјеше да није ни крета,
Са великом војском из далека
Ништа не би као што је река.
Напали су с неколико страна,
Као да су пошли на Јапана,
А камоли снага Горе Црне
Силу турску да сломи и врне.
Дервиш-паша гази од Требиња;
Осман паша с Чева пут Цетиња;
А Караман-паша преко Куча;
Захир-паша с њим се на распуча,
Омер-паша кад у Скадар руча.
Ђе је стига, на морске галије
И довео војску из Азије.
С војском акну уз долину Зете,
А Данило хита да га срете.
И још јавља цијелој Европи
За ту силу која га оклопи.
Опомиње европске главаре,
Да претеку Турке зулумћаре,
Што су свијет гази' научили:
„Дабогда ви папу потурчили.“
Ал' Европа чињаше се глува
Јер свак своје интересе чува.
Аустрија и Француска нуди

Црној Гори све што она жуди,
Само руску да баче грамату
И да с Турском нијесу у рату.
Но кад не би ниоткуд помоћи,
Како ли ће Црногорци проћи?
Књаз Данило распореди војску
Да границу бране црногорску.
Пет хиљада имаше бораца
И Брђана и Црногораца,
А Турака има сто хиљада,
Без млетачке војске са запада.
Ал' се мушки Црногорци боре,
А села им у пламену горе.
Навикао на муке његове,
Све збијају народ у збјегове.
Стоји писка дјеце и нејачи,
Нема нико тајин да добачи.
Јадни народ од глади умире
И туђој се сили одупире.
Омер војску уз Црмницу вуче,
А Скопљак се с Брђанима туче.
Петровић је Мирко у Острогу
Прић му Турци ниоткуд не могу.
У гредама, у светој пећини,
Одупро се сили и већини.
С њим бијаху Крцо и Новица
Са двадесет и два Црногорца.
Дервиш паша дође до Грахова
И превари Даковић Јакова:
На свој начин и на своју руку
Од Данила да има поруку.
Те им Јаков на вјеру изађе,
И смрт грозну код Турака нађе.
У гредама у граду Клубуку,
Да га звјерке растржу и вуку.
Књаз Данило од града Обода
С њим Ђорђија и Мило војвода
Омер-пашу сретају и ломе
Шаље помоћ Мирку брату своме.
Од Острога Турке те прођера.
Него што се ради код Омера
Он оправи из Зете каваза.
У Црмницу код Данила књаза.
Пише Турчин испод подгорице:
„Предај ми се влашка поглавице.
Ухваћен си ка' у мишоловци
Ти и твоји глупи Црногорци.
Мои одовуд а с мора Млечићи,
Да си крилат не можеш утећи.
Баци руске лажи и грамате,
Потурчи се, биће боље за те,
Цар ће тебе пашом поставити,
А Црну ти Гору оставити.
Да у твојој нека буде руци
Да живите ка' и други Турци,
Да се брда зову пашалуци.

Знаш, Данило, не знали те људи,
Још ви срце за осветом жуди.
Да ви не би некаквог владике
И његове памети велике,
Ви би сами себе истражили,
Те вас Турци не би ни тражили.
Одметниче, Петровић Даниле,
На тебе се туже велесиле.
Шта ће вама шанци и бусије,
Од нас дрхти велика Русија
Који броји милион војника,
А не хадна шака разбојника.
Нападате на друме караване
И у јаду проводите дане.
Размислите, очи отворите,
Царевој се вољи покорите.
Нећете ли ово послушати,
С вама ћемо срећу окушати.“
Књаз Данило са Црногорцима
Одговара паши и Турцима:
“О, Омере, мајка ти кукала,
Што је с тобом Српство обрукала.
Да си Турчин ни по јада мога,
Но отпадник рода словенскога.
Ти си Србим Михаило Латас,
А зову те потурицом данас.
Куд си доша из јуначке Лике,
Да предводиш на браћу крвнике.

Поздрави ми Османа Скопљака,
Кукавицу и потурчењака.
Рођенога Срба, Херцеговца
Његова му очинскога оца.
Шта мислите турске аветиње,
Да ви нама отмете Цетиње.
Лакше ви је под Беч било дићи
Него данас про Цетиња проћи,
Без да ви је камен у вилице,
Но бежите, туђе улизице!
Је ли вама зазор и срамота
Да вас дршка Цариград и Порта,
Да палите црногорска села,
Живина вас по образу јела,
Омер-ага, у што ли се надаш,
Нашом Црном Гором да завладаш.
Бог и правда на нашу су страну,
Ми смо бедем раје на балкану.
Ви, страшило, дјеце и нејачи,
Него бјежи и оружје бачи,
Видиш код нас како се облачи.
Цар је руски мене закњажио,
Од кога сам помоћ и тражио.
То је круна мојих праотаца,
Сачувана код Црногораца.
Ви сте Турци на несрећу брзи
Те вас зато цио свијет мрзи.
Ваше срце за неправдом жуди —

Неће бити како султан гуди.
Још је Срба великије људи,
Који неће Турчин да им суди.
Нашег царства биле су границе
С оне стране ријеке Марице.
То богатство мојијех предака
Налази се данас у Турака.
И већ ништа Србиново није
Без крш ови гдје нас сунце грије.
Па нам живјет' ни обвде не дате —
Траг по трагу да нам ископате.
Какви врази овамо вас воде
На орлове у царство слободе.
Што живимо у ове главице,
На имању слободе — царице.
Ми нијесмо обични хајдуци
Ко што кажу и клевећу Турци.
Но слободни народ и држава,
Који с вама борбу издржава,
Није шала пет стотина љета,
Само сами од свега свијета.
Свак на живот своје право има
Или ђаво, ил' папа из рима.
То природни закони говоре
Па то важи и за ове горе.
Знам то вама да није по ћуди,
Ал' чекајте док вам Рус загуди.
И загази у Азову мору;
Црну ћете заборавит' Гору,
Кад вам пану скеле на Босфору.
Ал' то људски и поштено није,
Сто хиљада војске да се бије
С једном шаком љутијех горштака,
И опет смо јачи од Турака.
Јер нам нема другога лијека,
Но се с вама клати довијека.
Докле вама једном дозлојади,
Балкан крене очи да вам вади.
Сад, чуј ли ме, лички Мустај-беже,
Кад те ништа за Српство не веже,
Ако нећеш повратити војску,
Ја те зовем на пољу Ћемовску.
Да истјераш бедевију врану,
Да Данила сретеш на мегдану.
Да главама међе поставимо,
И вјечити спомен оставимо.
Као Марко и покојни Муса
Ти заступај Турску, ја ћу Руса.
И доведи кога хоћеш твога
Ја ћу само Мирка брата мога.
Нека виде ко ће да добије,
Онда нек се колју војске двије
Турчин био ко те преварио.
Не смијеш ли на мегдан изаћи
Мож, ли за себе замјеника наћи?
Другога ти нећу ни једнога,

Већ султана супарника мога.
Ради, бих га на мегдану срести,
Но под круну Душанову сјести.“
Кад му тако написа и сконта
Па му фишек у писмо замота
Знак да нема без смрти живота.
Кад Омеру таква стиже карта
Од Данила Словенина брата
Косу чупа грозница га хвата.
Још кад виђе мегдан да му нуди
И да вјеру пророкову куди.
Није лако на мегдан изаћи,
Јер се боји јади ће га наћи.
Застиђе се од својега рада
Пише цару преко Цариграда:
„Нек све силе у Европи знаду
Вјеру, љубав, слободу и наду,
Црногорци никоме не даду.
Њиној борби вас се свијет чуди
Дуждмлетачки хоће да излуди,
Од Данила црногорског кнеза,
Кад му дозна с нама да се веза.
Црна Гора дуклијанска земља
Сав ће Балкан дрмнут' из темеља.
И словенску побунити рају,
Кнез Данило ради о белају
Мого би се ђаво оженити
И рајн се крава отелити.

Наша војска узалуду гине,
Побједе су свеколике њине,
Не помаже јунаштво ни паре
Што да радим мој честити царе?“
Цар нареди војска да се врне
Од проклете ломне Горе Црне.
Оде паша сломљеније, крила
Црна Гора оста где је била.
Да се памти докле је Србина
И докле је брда и долина,
Црна Омер-пашина година.

ЧОБАНСКО ГРОБЉЕ
НА ПЛАНИНИ МОКРОЈ У ШЕКУЛАРУ

Пореклом је из Васојевића.
Династија Карађорђевића,
Из Тршића Вука Караџића,
И војводе Петра Бојовића,
И Мусић је Стеван од Сјенице,
Васојевић испод Сјекирице,
Ће се Мокра планина протеже
И за њу нас историја веже,
И лијепа њена панорама,
И крвава нечувена драма,
Ту су на њој тридест и три гроба,
Из онога несретнога доба.
Кад су по њој крстариле чете,
Ради пљачке и ради освете.
Туда Марко проша је на Шарцу,
У сватове Петру Шекуларцу
Туда бјеху карауле царске,
За вријеме силе Отоманске,
Ту посјече пашу Шеховића,
Миљан Вуков из Васојевића,
Тудије су Мојковачки лави,
Оставили љуцки траг крвави,

Под планином гора се зелени
Куда скачу Срне и Јелени.
Пећина се види окомита,
Уточиште вила и комита,
Из те горе од памти вијека
Марсенића извире ријека,
И доље се у Лим улијева,
Купалиште Вила и Змајева.
Једно јутро још ни зоре нигђе
Горска Вила страшан призор виђе,
Па кликује са Мокре планине,
У Шекулар три сата даљине,
Зове Вила војеводу Дашу,
Зар не знате за несрећу вашу,
Јутрос ви је силан Омер Вуча,
С Климентима на катуне руча,
Чактаре ви скида са овнова,
И ископа тридесет домова,
И чобана тридесет и тројицу,
Све то сручи у једну гробницу,
Није душе остануло живе
Без утече дијете Јосиве,

Још му нема шеснаест година,
А Омер га ћера на дорина,
Одиста га погубити шћаше,
Ал некаква сила не даваше,
Под Омером дорат се спотаче,
А дијете стркну и умаче,
Божија му сила омогући,
Да утече и да дође кући",
Вила преста и више је неста.
А глас даде Вуково дијете,
Како су их поклале Клименте,
Како су им овце одјавили,
И колибе љетње попалили,
И пасји су изгорели колац,
Зар је човјек толики зликовац,
Кад је ово разумио Даша,
Па он поја манита кулаша,
И за њиме седам харамбаша,
И јунаци браћа Шекуларци,
Пјешке иде Љевачина Вуче,
Дорат му је заплијењен јуче,
Док ево ти Комнен барјактара,
Јуначине са сред Шекулара,
Какав каур и каквога раста,
Бедевија под њим брњатаста,
За пасом му леденце двије,
Крсташ му се у десници вије,
Ал не иду за овцама трагом,
Него да се срету с Омерагом,
Но пријеко ухватише путе,
Да претеку Малисоре љуте.
Засјекоше пролазе у гори,
Да не могу проћи Малисори,
Ни прећерат овце ни говеда,
Утврди се у шанце засједа,
Попадаше иза засијечи
Ту се живе не чује ријечи,
У то Вуча са плијеном стаса,
С четом љутом крвавијех паса,
Већ одлуку бјеху донијели,
Како плијен да се подијели,
Мислили су да су у омаку,
И да у Плав буду на конаку,
Пјева Вуча кукала му мајка,
Припијева Дашу и Љевака,
Ђе си Даша јад те у дом наша?
Зашто раниш у подрум кулаша?,
Знам да ти је казало дијете
Па ти не смје поћерат Клименте,
Ђе је ноћас Љевачина Вуче,
У планину што се не извуче?
Да он овце и чобане стражи,
Но ће чашу млијека да тражи,
Суво парче љеба да придави,
Пушти Вучу овце те одјави.
Кад тридесет љешева сахрани,

Нека проси да се хљебом храни,
Све то слуша Љевачина Вуче,
Из руку му Лазаринка пуче,
Омер паде у зелену траву,
Даша стаса окиде му главу
Запуцаше пушке из ендека,
Стаде горе и планине јека,
Јаве Турци овце без чактара,
Воде голе коње без самара,
А пси вију за празне торине,
А дружина Омерова гине,
У крваву мјесту Приједолу,
Крвавоме Плаву на помолу,
Пуца пушка гора одлијеже,
А Клименте почеше да бјеже,
Већ на браве не окрећу главе,
Не познају планине и кланце,
Свуд сретају љуте Шекуларце,
Ћераше их до зелена Лима,
Каква пуче погибија с њима,
Не утече ока за свједока.
Да се прича док је Арбаније,
За велике погибије двије.
Наређује Комнен с бедевије,
Да се нико усудит не смије,
Да рањена крвника прибије,
Јер то љуцки ни јуначки није,
Срамота је туђу чашу пити,
И рањена човјека прибити,
А вран ће им на спроводу бити.
А Мокра ће планина на гласу,
Докле по њој снтна стада пасу,
Бити свједок овога покоља,
Шта уради дивља самовоља,
Што нам паде Омераги Вучи,
И нашто га црни враг научи,
У спавању ћецу да покоље,
Без икакве нужде и невоље,
Код оваца чобане поклати,
То не бишс турци Азијати,
Урадили у своме бијесу,
То Гусари радили нијесу,
Вуча с јатом крвавије паса,
Знадоше ли да им нема спаса,
Од крвника од Шекулараца,
А поклали ћецу код оваца,
Мислили су здраво да се врате,
Заслужену казну да не плате,
Што содомски направише гријех,
У планини ће љетује снијег,
Направише гријех вапајући,
Поклаше их у сну спавајући,
Небеса су поручила земљи,
Признати су као светитељи,
А њихови јадни родитељи,
Тридест и три побише мрамора,

На планиип Мокрој код Чакора,
Ал од кад им погибија пуче,
Ту падају са небеса луче.

КРИВОШИЈСКА БУНА 1869. ГОД

Три рођака Самарџића Кнеза,
Три велика Срба и витеза,
Петар, Ђуро и Симо Бијели,
Велики су дио понијели
Ће се мачем јунаштво дијели.
Па какав је Лазовић Тодоре
Као стари хајдуци из горе
То је витез бољи бит не море.
Радоичић Милан из Драгуља,
Малесијом зна би да управља.
Јунак мудар да му нема пара
С бечкијем је царом разговара.
Шестог кнеза Суботић Филипа
То је јунак војничкога типа.
Тај наличе на старе јунаке,
Убит може орла под облаке.
А седмога Одаловић Тома
Који никад не долази дома,
Но низ Босну иде у хајдуке
Те убија залумћаре Турке.
То су били јунаци и људи,
Челичније мишица и груди.

Гусле моје од сува јавора,
Од најљепшег љуцког разговора
И гудало од јадиковине
Ако мене дозволе године,
Да поменем битке и плотуне
Још из доба Кривошијске буне.

То је била "Буна на Дахије"
Против силне Бечке Монархије.
Кад су ови ковачи слободе
Задивили Словенске народе.
Јер хиљаду и осме стотине,
А шездесет девете године,
Бечки Ћесар и његова влада
Ће запире слобода и правда,
Ће се ланци Словенима кују
Сад законе нове прописују.
И тамо се зло велико крије
За Бокеље и за Кривошије,
Да морају сви под закон стати
И синове у солдате дати.
Три године рока одслужити
И земљи се својој одужити,

На друге се земље угледати
И оружје хајдучко предати.
Од чобана па до харамбаше
Свак оружје мора да распаше
Ка у друге покрајине наше.
И даље се у закону каже:
Обичаји стари да не важе -
Нит никакве друге повластице
Кад прелазе законске границе.
Ми смо народ једне заједнице.
Те Бокељске благонаклоности
Припадају далекој прошлости.
Што немају друге народности,
То су за нас смијешне глупости
То су приче дотрајале старе,
Те поредак у држави кваре.
То је било као неко мито
Неправилно и незаконито!
Ко друкчије ово протумачи
Одговорност велику повлачи.
Свак под закон, нема друге приче,
Царева се ријеч не пориче!
Глас одјекну колико је Боке;
Купи шваба оружје и момке,
Да сви одма на поруку дођу,
Испод сабље Ћесареве прођу,
Ал' их неће наморати моћи,
Неће Србин на биљегу доћи!

Но с оружјем у Котору граду,
Разагнаше војничку команду,
Знак да ништа без крви не даду.
Но се Вагнер генерал нађути
Зло уради и закрвомути.
Опсадно је прогласио стање
Да од смрти нема казне мање!
Те објеси пред Которска врата
Три рођака Чучковића брата:
Крста, Митра и трећега Мата,
А Бороту Јова под Маине
И не смије нико да их скине!
Мисле с тиме народ да заплаше
Док им врани очи ископаше.
А јуначке кости окапаше
И конопи главе окидоше,
И сами се с вјешала скидоше.
На земљу су седмог дана пали
И данас их Српски нарол жали,
Мало стаде, а много не прође
Скупише се кривошијске вође,
У Драгаљу пред бијелом лавром
По њихову обичају старом.
Савјет чине Кривошијске вође
Као некад витез Кара-Ђорђе.
Није лако на овакој муци
На крај стати Царевој поруци.
Ил' на ватру народ наложити,

Ил' оружје мушко положити,
Ил' служити у дом регемента,
Ил' чекати плиму бајунета?
Најпошље се на то одлучише
И бечкоме Цару поручише:
" Бечки царе и земаљска владо
Ко се од вас томе јаду надо,
Да ће моћна империја ваша
Рушит древна завјештања наша?
И чувене наше повластице
Још од доба Илирске Царице.
Па ви какав завезасте уза
Кад узесте Боку од Француза;
Признадосте наша достојанства
Још од доба Источнога Царства.
То је исто Рукавина река
Давно крајем прошлога вијека.
И на срамном Бечкоме конгресу,
Та нам права скраћена нијесу,
Нашто сте се и ви сагласили
Кад сте Боку вашом огласили.
Не шћесте нас пуштати на миру,
Куд сад ваши закони задиру.
Сад ти царе, душа ти проклета,
Пријетиш нам силом бајунета!
С нас живије оружје да скину,
Зашто људи кроз вјекове гину?
Ове пушке и ханџари наши
Од чега се сила ваша плаши,
То је наша јуначка својина
Пет стотина и више година!
Не носисмо оружје од глади,
Но чувамо стада од звјеради.
И кад нам је у кући веселье
Опалимо пушку ка од жеље.
И важе нам за одбрану земље
Причаће ви Турци и Млечићи,
Како знамо убијат' и сјећи,
И како смо брзи у несрећи.
А ти, Царе, апостолског звања
Боље да си на серџади клања,
Но се Богу и крсту молити
А Христово стадо разгонити!
Мјесто да си срца дарежљива
Постао си звјерка грабежљива.
А јеси ли Царе поманита?
Зар се народ низашто не пита,
Но зар живе да нас закопате,
По слободи нашој да вршљате!
Не дате нам живјет у биједи,
Без слободе благо не вриједи.
Човјек држи човјека за роба,
А оба су на ивици гроба.
Свачија је срећа напоклеку
И оније што богатства теку —

Остварење глупије замисли
А ти Фрањо о томе промисли;
Што је боље свијет да освојиш
Ако душу и савјест изгубиш!
Па што онда крунисата главо
Не знаш шта је поштено и право?
Те како те срце не заболи
За народом што слободу воли!
Јадно ли је зулум подносити
Камен орат а гору косити,
А туђ јарам на врату носити.
Ал' кад сте се тако залеђели
Ми морамо шћели ил' не шћели
Узет' пушке и бацит мотике,
Против такве бечке политике.
Што сте вучје нарави и ћуди,
Ми смо од вас бољи као људи
А ви што сте у власти и моћи,
И вама ће црни дани доћи.
Ми нијесмо у држави вашој
Но у старој домовини нашој.
Ви сте за нас тешки освајачи
У праву сте за то што сте јачи!
Зато Царе добро протумачи
Ће ће гађат кад се наоблачи?
Ви сте Швабе германскога рода
Чир на лицу Српскога народа.
Знате да сте привремено овђе,
Па какав ви враг у главу дође?
Царство ваше од многога јаче
Да се боји наше кремењаче,
Која ће ви доста јада дати,
Да се дуго спомиње и памти.
Треба ви се добро ознојити
Па оружје наше поломити,
Ил' солдате окупити младе
Да ви џаде и касарне граде.
Не мислите да је ово шала,
Мицаћемо из Боке вјешала.
Бранићемо достојанство наше,
Ако л' сила велика најаше.
Ми имамо обећату земљу
А ви онда испуните жељу.
И ето ви Боке и Драгаља,
Пуста земља никоме не ваља.
Куд гњавите Чехе и Пољаке
Браћу нашу од оца и мајке,
Куд синусте на ове Горштаке?
Али ћете добити по носу
Као некад и Французи што су.

Кад су тако Цара поздравили
Народу су проглас оправили;
— Чуј народе чувару слободе:

Бечки Ћесар и његова влада,
Напали су на нас изненада.
Регруте нам и оружје траже,
Повластице старе да не важе,
Но да нова трпимо времена.
Па смо данас у име племена
Бечкоме се двору обратили,
И њихове захтјеве вратили,
Нека они протумаче тамо
Да им ништа без крви не дамо.
Нама Шваба оружјем пријети,
Ал' од страха нећемо мријети.
На ноге се витешки народе
На оружје чувари слободе!
А народе, свијетли образе!
Не дај да нас вршљају и газе.
Зар чекати скрштеније руку
И трпљети срамоту и бруку,
Да нам Швабе оружје разграбе
Хоћемо ли пред њима кукати,
И јунаштво старо обрукати?
Зар јунаци смију да се плаше
Ако сила велика најаше.
Држава је Ћесарева јака,
Ал' бој бије срце у јунака.
Истину је давно неко река,
Да је јачи они који чека.
Па знамо ли за Наполеона
Да је имо војске милиона
Па се грдан са Москве врнуо,
"Пред Бечом је Бурак посрнуо"
Ћесар може с Русом да се бије,
Али нама за њ'га стало није!
Видите ли Црне Горе наше
Какве силе на њу ратоваше,
И с колико снаге побиједи
Сам Обилић хиљада вриједи.
Но напријед с Божијом помоћи,
Сила правди ништа неће моћи!
Оружје нас на устанак зове
Чујете ли старе витезове
Како данас из гробова куну:
Ко би изда Кривошијску буну
Од њега се излегли губавци
Крвљу му се прелили бадњаци.
Стидио се мајчина млијека,
Црн му образ био довијека!
Ко би изда браћу Кривошије,
Удавао снахе за комшије,
Манит лаја на васкрсеније!
Узалуд копа и косио,
Нико његов пушку не носио,
Проклет извор с кога воде пио
И трпеза с које љеба ио".
Пошље ове клетве и невоље
Књигу пишу на Цетиње поље:

"Црногорци и Никола кнеже
Крв нас братска од Косова веже,
Зло нас нађе да не може теже.
По вијека већ нас Швабе гњаве
За данке нам животињу јаве,
Пуштају нам из рала волове,
А продају с верига котлове
И са жена бурме и канице —
То је прешло све људске границе!
И то с јадом трпљети хоћасмо
Теке само под оружјем да смо,
Али трпљет не можемо више
Јер зулуме турске поновише;
Оружје нам и солдате траже,
Наша стара права да не важе,
Никаква нам правда не помаже,
Ај, помагај, Црногорски Књаже!
Ми смо с Бечом јуче закавгали
А прво се у вас понадали,
Ко ће на нас главу да обрне
Осим наше братске Горе Црне.
Швапске флоте у Которској Луци
Дарданеле затворили Турци.
Грци збјени у Јегејско море
Руска помоћ доћи нам не може.
А краљ Милан од земље Србије
У гарази са Ћесаром није,
Ал' би с нама муке поднијели
Но нас Босна и Санџак дијели.
Црна Горо, братско уточиште.
Црна Горо, људско пристаниште,
Ми сви знамо, браћо наша мила,
Да је два пут Омерова сила,
Од ваше се мишице разбила!
Ал' мислимо опет ћете моћи
Нама данас у нужди помоћи.
И у вас се надамо индата
Ка у свога најближега брата.
На то њима одговара Књаже:
"Сва се с вама Црна Гора слаже"
И даље се у поруци каже:
"То је дјело јуначко и часно,
Ал' то није издржати ласно.
И питање такво покренути
И на Цара пушку окренути.
Кад би тако сви Словени смјели
Какав би смо вијенац оплели.
Разбили би врата Истамбулу,
Озидали Вавилонску кулу".
Даље каже Црногорски књаже:
"Ви немојте за помоћ молити,
Дужни смо ви пажњу поклонити.
Ствар је ваша општега значаја,
А не само тога завичаја.
И сви Срби треба да се сјете
Ваше борбе јуначке и свете.

Мал гоните, а ђецу носите,
У Ловћенске крше поносите!
Што можемо да ви поможемо
Шиљаћу ви сабље и барјаке
И ордење што краси јунаке,
Дотурати праха и олова
И по неку чету соколова,
Иза леђа Европскије сила
То би наша српска жеља била.
Ал' ако ви до невоље ђође
Ми ћемо се притијеснит овђе.
Црну Гору с вама дијелити
Кривошије код нас доселити".

Кад су Цару допанули гласи
Да су му се одметнули Власи,
Нађути се и накостријеши,
На нешто се најгоре ријеши,
Те под собом земљу огријеши.
Генералу Вагнеру нареди:
"Код тебе су велики нереди,
Него хитај Боку те уреди.
Имаш силну у Дубровник војску
И бродове у Луку которску,
Кривошије с црном земљом сравни,
То хајдучко племе потамани!
Е је за њих наше царовање,
Гром из неба - ни више ни мање.
Ту се нешто с Црном Гором шије
Те се буни племе Кривошије.
И то вјерска мржња потпирује
Те тај народ неће да мирује.
Само добро буди на опрезу
Те им сваку испрекидај везу.
Петровићу књазу припријети
Да у ову буну не улети.
Да ту не би умијеша прсте,
Док се ове ствари не раскрсте."

Но кад силни Вагнер генерале,
Крену с војском са морске обале
Против једне сеобине мале.
Осипа се војска с пристаништа
Као љети чеде из улишта.
Отискоше уз Рисанске стране,
Да касарну на Драгуљу бране.
И прођоше тврде Леденице
До Гркавца крваве фолтице.
Ту да прођу, па да пале села,
Но ту их је зла судбина срела —
У Гркавицу, тијесноме кланцу.
Јер када су чуле Кривошије
Да је војска стигла да се бије,
Мушке главе остануло није,

Од петнаест до стотину љета,
Што не уста против бајунета,
Великога Цара Самодршца
Који војску у Боку искрца.
Пуцају му оклопнице с мора.
На покорност Србе да намора.
Једнаке их муке намораше
Те оружје мушко докопаше,
Заврголе пушке с чивилука;
У некога везена латинка
У некога дуга лазаринка,
А највише мрке џефердаре
Сваки има токе ил' кабаре.
Нијесу их у Млетке ковали
Но с турскије ага докопали.
Сваки за пас оружје затака
И по нечим личе на Спартака!
У ћесама олова и праха
Страшни људи "без мане и страха“
Кроз планине ватре наложише,
А уз јеле пушке прислонише.
Снијег пада облакови лете,
Пропадају ватре у намете.
Док казаше са Орјена страже
С каквом силом Шваба располаже.
Шака људи заузе бусију
Страг би било Велику Русију,
Колико је Аустрија јака,
А не шаку јадније сељака.
Ту су крши и тијесни кланци
Прије нули за јеле облаци,
Иза јела чекају горштаци.
Све јунаци мрки планинштаци,
Ниједан се неће вртат мајци
Докле с врата туђи јарам збаци.
О, како им сикћу џефердани,
Кано љута гуја кад се брани.
А свилућу оштри јатагани
Од најљуће жежене мазије,
Све с турскије ага из Азије.
Поломише швапске јединице
На Гркавац и на Леденице,
На Пољице и равне Цркавице.
Зубима се као вуци колју,
Бране Срби стару богомољу.
Но је гађа флота из далека
И погибе Црква Света Петка,
А изнад ње небо залелека!
Двадес' црква и три манастира
Што их никад Турчин није дира,
Хришћани их са земљом сравнише
И сва села редом попалише.
Зло радише, ал' главом платише!
Залуду их бране оклопнице!
Свуд се виде швапске касапнице. .
Адрес Хавер ратна морнарица

И Милошић морска поглавица,
Допливали у Которску луку
Те за Орјен положаје туку.
Од Драгаља до Херцег Новога
Вук у јами остат' није мога.
Ал' залуду бише и палише
Три пута их у Рисан згонише
И цареву војску поломише.
Залуду их бране оклопнице
И топови са брда Тројице.
Страк пуковник збјежа да погине
Уза саме Рисанске зидине.
Те три пута за петнаест дана,
Врташе се грдни са мегдана.
До крвава Рисна и Пераста
И Орјен им заузет не баста
Ни пробити до поља Драгаља
Ту се Вагнер генерал окаља.
Ће изгуби војске два логора,
И утече у града Котора!
Ће изгуби толико војника?
И војничка опрема толика.
Шта уради племе устаника?
А диве се швапски официри
Ко толики огањ да потпири;
Ил' је Лука из Русије стига
Ил' се Јаков из гробнице дига,
Ил' је доша Петровићу Мирко
Оклен никад дођи неће нико!?
Ил' је Миљан Васојевић доша,
Или Пеко са триста јајоша,
Ал' од тога ниједнога није
Но се саме боре Кривошије,
А противу Царске Империје.
Кривошије као једна рођа
Нико неће да га зову вођа;
Ту је сваки војник војсковођа!
Нико нема ни мањи ни виши
У великој од олова киши.
Нико неће да се прими чина,
Но сви да су једна величина.
Нико неће име да му стрши
Свак једнаку обавезу врши.
Једно братство у велико царство.
Сваки јунак има јединицу,
Нож и пушку и руку десницу.
Сви се један пред другога грабе
Ко ће прије да разгони Швабе.
Нит их води Сердар ни Војвода
Но идеја Српскога народа.
Сваки држи до дате ријечи,
То их спаси и овјековјечи.
Није било људсковине више
Од како се историја пише.
На Орјен је њина престолница,
Ту кнежева има седморица.

То је њихов Сенат и Сенати
За које ће цио свијет знати,
Каква чуда од јунаштва чине
То су биле људске величине.
И то рећи с поштовањем могу
Какву жене играше улогу
У љутоме боју да помогу.
Чувале су ђецу и збјегове,
Прелазиле горе и брегове,
И трпљеле кише и сњегове,
И стизале на четири стране
Дотурале хране и џебане.
И којим' је кућа сагорела
Ал' нијесу срца окорела.
Ће под јелом нађу рањеника
Устаника и туђег војника,
Обојици братску помоћ нуде
И давају храну и понуде.
А швапски се рањеници чуде;
Како ове Нагоркиње могу
И крвнику своме да помогу!
Па рањеник рањеника пита:
"Окле вака срца племенита?"

Кад се ова битка оцијени
Бечка влада Вагнера смијени,
Као лоша и слаба војника
Који бјежи испред противника.
Ауесперг преузе команду
Пред свом војском иде у нападу,
Преко страшних гора и главица,
А прати их ратна морнарица.
Јопет Шваба узалуду гине,
А Милошић командант марине
Чевреписа у заливу лађе
Те с бродова Кривошије гађе.
Сто топова с мора и обале,
У једноме часу што опале
Ћулад лете испод облакова
Као црна јата гавранова.
Чујеш Грбаљ и Маине јече
Рекао би Орјен да лелече.
Вуци вију као да се жале
Да су им се звјерке разбјежале.
Ауесперг и друштво цијело
У Дворничко заглави ждријело,
Не даше им устаници проћи
Нападоше на њих у поноћи.
Велику им војску поломише,
Сву опрему ратну заробише.
Ту погибе двадес' официра
Свакога би по јунаштву бира,
Сам ђенерал утече са штабом,
А с осталом расшћератом Швабом
Бјежи јадан Јовановић Марко

Ал' још није умакнути лако.
Кад мишљагу себе да спасише,
У Угљешин поток заглавише.
Још их с мора оклопнице бране
Благо тебе црна птицо вране,
Сретне ли си доживио дане.
Мисли флота морем што пјенуши
Кривошијску Буну да угуши!
Ће зло боли, злом се не лијечи,
Само људске и меке ријечи
Та' Устанак може да спријечи!
Ко да силом склони Кривошије,
Страг у њине кости да улије,
И ће сила не може толика
Рашћерати шаку бунтовника.
Не даду се соколови сиви
Таки народ и треба да живи.
За једнога брата устаника
Убили су хиљаду војника.
Није било такве погибије
Од Христове смрти па и прије.
Ко то чудо може предочити
И ко за то има свједочити,
То ће рећи Јама Угљешина
И дванаест хиљада љешина.
Кривошије и цијела Бока.
То се чуло до Владивостока

И споменик прича у Драгаљу
Што подиже од Угарске краљу,
Да се прича и приповиједа
Ће се један за хиљаду не да!
Па причају архиве и писци
И њемачке ђеце уџбеници.
И цијеле европске кронике
Сви признају губитке толике.

КРУНСКИ САВЈЕТ

Кад су Цару додијале даве
За зло тако и дане крваве,
Кад се ћесар видио намуку
Почео се вртат на окуку,
Како да се извуче и спаси
Да га свијет јадом не огласи.
Би да нове законе доноси,
Да се тога јада отароси.
Па је Крунски окупио Савјет
Ка што му је више пута адет,
И отпоче престону бесједу
0 тешкоме у Боки нереду.
И паметно пред свима говори:
,,Почела је кућа да нам гори
То нијесу догађаји прости,
Но питање Српске народности.
А што живи у срцу и души
То не може сила да угуши,
Кривошије племе на граници
Постадоше љути Устаници.
Они су нам нашли закучицу.
Да ухвате Слона на удицу.
Па и на то морамо контати
Могло би се клупко одмотати,
И Словени пушке докопати
И наша се кућа ископати.
За будале савјет не пријења
Нит се закон без нужде мијења,
Сви крзмају Устаници на ме
Због толике крви и галаме.
Ко ће мрава у влачег свезати?
Кол у врећу маглу завезати?
Кол пронаћи тајне Црногорске?
Кривошија и Боке Которске".
Па дозива Родића Гаврила
,,Генерале узданице мила
Ти си Србин словенске нацције
Да командант будеш Далмације,
Да умириш племе Кривошије
Да се тамо љуцка крв не лије.
Сад друкчије не можемо ништа
Нек се врађу на огорелишта,
Кад се народ на згаришта врати
Сва општета ратна да се плати
Нећемо их у солдате звати
Сва ћемо им стара права дати,

А законе нове опозвати
Ти ћеш њине кнежеве дозвати
И уготвор о миру напиши
И у име Царево потпиши.
,,Пушти нека крива тече Дрина"
Кудије је текла од старина
Ту се савјет цијели сложио
Како им је Фрањо предложио...

КНЕЖЛАСКИ МИР 13. I. 1870.

Ал послије Кривошијске Буне
И у Бечу велике забуне,
И при крају боја и несреће
Састало се Мировно вијеће,
У Кнезлазу крвавоме селу
С генералом Родићем на челу.
Испред бечке владе и владара
Да с Горштачком владом Преговара.
И да данас Овђе на Кнежлазу
Крај учини Бечкоме поразу.
Ту су дошли испред устаника
Неколико старије ратника.
И дошло јс све ссдам Кнежева
Крвавије руку и ножева,
Запете им леденице вире
Оне не би с царем да се мире!
Погледују пушке на Кремење
Да пе иду Шваби на мирење,
Али хоће Кривошијско племе'
Који с мало снаге и опреме.
,,Прићераше Цара до дувара"
Ће Земаљску владу да пригнаду
Сва њихова права да признаду.

Кнежлазе свијетли образе
Твој се датум чуо на далеко,
Србинова на глави челенко
Ће је Родић генерале реко;
,,Чујете ли Српска хајдучио
Цар је Бечки вама поручио,
Самодржац смилова се на вас
Зато смо се састанули данас.
А и ја сам Србин од старина
Цар ме воли као свога сина,
Па сам доша по његовој вољи
Да се смире борбе и покољи.
Немамо се зашто препирати
Цар је река народ да се врати
Сву одштету ратну да ви плати.
Неће ви се узимати Лунте
Нит ви ћецу звати у регруте,
Него сербез оружје носите
И старом се славом поносите.
Обје банде ово да потпишу
Као доказ за сигурност вишу.
Опет Родић викну громогласно

Није мене потписати ласно,
Те ћу данас на Кнежевулазу
Ударити Цара по образу.
Но кнез стари рече од Драгала
Царевићу то тако не ваља,
Ми нијесмо друмски разбојници
Нит бечкога цара одметници
Но за своја права Устаници.
А ми у бој не носимо Лунте
Него пушке које царство муте.
А то данас што утаначисмо
И потписе у Беч оправисмо,
Те се зове Уговор о миру
То су празна слова на папиру.
Ми латинску познајемо нарав
Ово неће панут у заборав,
Беч ће ово да под ноге бачи
Прије слаже они што је јачи.
Еће Швабе кад их шаке пане
На ове се посјетити дане.
Него брате Родићу Гаврило
Ако љуцко поштујеш правило
Послушај нас твојега та чина,
И ако је ћесар величина.
Поздравићеш „Бечкога Нерона"
Кога куне Срба милиона
И кажи му „Бог нека га живи"
Пострадасмо ни дужни ни криви.

Ако икад дође до Балкана
Нек уплови у воде Јадрана
Да преброји по Боки вјешала
,,Задужбине" Вагнера маршала.
Ће још висе крвави конопи,
Те се грози цијелој Европи.
Кад те црне споменике прође
Нек у наше Кривошије дође,
Да домове види попаљене
И бијеле цркве разваљене,
Порушене школе до темеља
,,Те нас мине од Турака жеља.
Тамо ће се нагледати крви
Ће велику војску обестрви.
Нека им се робља не оглуши
Дако би му лакше било души
А жамих је очине ми душе
Што пред нашом кућом изгинуше.
Ће су дошли под силом притиска
Да у брда гину Кривошијска...

ЦАРЕВО КАЈАЊЕ

Разбоље се Фрањци-Јосиф први
На душу му љуцке пале крви,
Попаљена села и катуни
У крвавој Кривошијској Буни.
Сад признаје да је био кривац
Као владар као Самодржац,
Па му нешто дунуло у главу
На сан гледа пољану крваву.
Пије кафе из чаше крваве
Вечерава са стола крвава
Слуша на сан да кукају мајке
Нека на љеш нека на утарке.
Слуша како мала ђеца пиште
На згариште и огорелиште
Гледа на сан птице и лисице
Како вуку љуцке утробице,
Гледа како у његово име
Српска села под Орјеном диме.
Снаоди га некека несрећа
Све то њега на гријех подсјећа.
Нит умире нит му боље бива
Како заспе сваке јаде снива
Море гази с мртвијем се љуби
Дошло му је свијес да изгуби.
Чини му се да га неко зове
Питао је старе филозове
Али нико не зна да му каже
Да то њега мученици траже
И нико му не може помоћи
Од зла што га снаоди по ноћи.
Ал га сила некака намора
Те се крену из царскога двора.
С њим господа и велика свита
Ал не смије нико да га пита,
Куд да иду и на коју страну
Ал' га нешто тишти на Балкану.
Тамо ђе је потписа злочине
Па му савјес неда да почине.
Није лако заборавит гријех
Док на морски изађоше бријег,
Па отоле у Залив Которски
Под високи Ловћан Црногорски.
Изађоше на морској обали
Ђе су спремни хатови чекали,
Па отоле на коњу и пјешке
Своје тешке да окаје грешке.

Са њим пође которски Бискупе
Молитвама гријех да искупе
Изађоше под село Црквице
Код студене јаме безданице
То се зове Јама Угљешина
А пуна је швапскије лешина,
Који труну у подземној тмуши
Све о цару и његовој души.
Па Угљешин Поток кад сагледа
Па се цару вјеровати неда,
Ће толика сила да се сручи
То је оно у сну што га мучи.
Ту је тада Фрањци-Јосиф први
Гледа страшне водопаде крви,
Та је човјек великога звања
Лио топле сузе покајања.
Куми земљу и војничке кости
Тешки гријех да му се опрости.
То су биле ријетке прилике
Да цар моли за милост војнике!
Онда воска и тамјана вади
На гробове њине да прекади,
Тамјан дими а горе свијеће
Цар се нада да патити неће.
Онда пређе на друге кланице
Код Гркавца крваве Фолтнце,
Па отоле преко Лупоглава
Ће хиладу остадоше глава.

Док их срете Дворничко Ждријело
Што је и сад крваво цијело
И ту Бискуп чита опијело.
Ту је Фрањо племенито реко:
Баш је ово од Бога далеко
И признајем да смо били криви
Пред народом који овђе живи.
Камен коси по Русији проси!
Куд нас-амо црни ђаво носи
На овој ћу Кривошијској њиви
Мрамор побит да довијек живи.
С мојијем га јадом повезати
А на њему слова изрезати
„Овђе војска ћесарева труне
Драги камен из његове круне,
Ту су пале три хиљаде пуне,
За вријеме Кривошијске Буне"
Па пошто се и њима одужи
Цар отоле напријед продужи.
Тамо ће се летурђија служи.
Ко је мога томе да се сјети
Да се нада царевој посјети,
Да ће доћи неко бјеше река
Па је доша народ да га чека.
Пред покровом Христа спаситеља
Ради вићет Цара тлачитеља,
И ова су забачена села
Данас једно чудовиште срела.

Који носи три на глави круне
Па је чуо народ да га куне
Због несретне Кривошијске Буне.
Па је стига у горе Драгаља
Да опере оно што је каља
Дочекаше Цара како ваља.
Ка што личи јуначкоме соју
Да пред свету богомољу своју,
Ни крвника да не увриједе
Цар је река на челу бесједе:
,,Ја сам доша код овога храма
Да се кајем и помирим с вама,
Крв просута нека ви је проста
Ће сам и ја кривац био доста".
А рече му поп Самарџић Трипко:
„Ти уради што то неби нико
Шта си мога урадит лошије
Но попалит племе Кривошије.
И прођерат народ про границе
На божијој правди без кривице,
И толику љуцку крв пролити
Залуд ћеш се Господу молити.
Толике си јаде замирита
Да те ђаво за грехове пита!?

ПОХАРА ЖАБЉАКА

1835—10—марта

Висок бедем од камена тврда,
Ко мрк облак опасао куле,
Истуривши своје хладне груди,
Да заштити хареме и буле!

Изнад града на дугу катарку,
Полу-мјесец лепрша у зраку!

Око њега на стражњево коље,
Црногорске набијене главе,
Да их скину са бедема доље,
Очекује црногорце праве

Докле Јакуп старјешина града -
Сања, како вјечно ће да влада!

С друге стране широкога блата,
Између грмља и леденог стјења
Дванаест се састануло брата,
Храбра чета, Јанковића Кења!

Ријешише ка војводе старе,
Да на бедем до зоре ударе,

Тако славна ова чета мала
Под бедеме крваве је пала,
По конопу Цеклињанке Маре,
Граде стубе двадесет аршина,

Уз зидине прислонише старе,
Да страх хвата од таквих висина!
Ал док Кењо, са врх стуба зађе,
Сва се чета око њега нађе!

Ка Орлови на бедем се пењу,
Хоће сваки да је раван Кењу!?
Онда чета дуге стубе преби,
Да за њима ишли Турци не би!

Прије зоре на пола сахата,
Све бегове похваташе страже,
Сваком главу скидоше са врата,
Да ниједан нема шта да каже!

Само брата беговога жива,
Оставише да им пут кажива!
Поранила бегова кадуна,
Да захвати са бунара воде,

Кад је ведра напунила била,
Нешто јој се погледати оде,

Па кад виђе шта гледала није,
Ће се барјак црногорски вије,
Врисну „Аман! Дал је привиђење,
И јесам ли при чистој памети?

Ко ту ноћас барјак да испење?
Ил је Шејтан из зидина клети?"
Није Шејтан нема привиђења,
То је чета Јанковића Кења.

Баци ведра о камене хриди,
Са папуча уздиже димије,
,,Аман беже! изиди па види,
Гдје се барјак црногорски вије"!

Бег погледну и зграби Шешану,
Пушка плану, пред њим Кењо стану!

,Море беже, де оружје баци,
Предај града и кључе што брже,
Вид што раде цеклински јунаци,
Још ти брата свезанога држе.

Све је пало или се предало,
Ти си оста, али још за мало!

Бег знајући цеклинске хајдуке,
Хита брзо да им преда града,
,,Алах, рече, данас је у руке,
Хајдуцима због грешног нам рада.

Аман турци не пуцајте више,
Пропаст наша у курану пише,!"

Али турци не слушају бега,
Већ на бедем наваљују вучки,
Цеклињани не силазе с њега,
Већ се бију и бране хајдучки.
Врве турци из сваког сокака,
Пут бегове куле и барјака!

На капију навалили Турци,
Ал њу држе цеклињски хајдуци!
Ал је сила душманина злога,
Навалила на дванајест друга,
По двадесет има ка једнога,
Док се војска појавила друга,

На глас ове грмљаве у граду,
Црногорци помоћ да им даду!
На капију већ стигоше први,
Поцрвење камена калдрма,
Људско тјело на парчад се мрви,
А бедем се из темеља дрма.

У тој борби побратиме мио,
Жабљак оста рушевина цио!?
Јакуп Кењу, преда кључе града,
С бритком сабљом капетан посрну,
Да му робље нејако не страда,
И да турци залуду не гину!

,.Са том сабљом мрки харамбаша,
Три су паса дичила се наша!
Па гдје ноћас на бедем у куле,
Црногорци с мене да је згуле?!
Са њом турске главе да сијеку,
Шта све може бити у вијеку!?"

Два велика турска, топа одагнаше,
Те владику Рада с њима дароваше,
Два чувена топа, Крња и Зеленка,
За њима је Султан у Стамбол лелека.

НИКШИЋ, 1969.

ПОХАРА КУЧА 1774. ГОД

Књигу пише Скадарски Везире,
Ће Морача у блато увире,
У сред Зете земље, на Ћемовску,
Ће је паша искрцао војску,
На крваве Куче да удара,
Па им Турчин бурунтлију шара,
На кољено кучкијех главара.
Ситну књигу у Куче оправља,
А у књизи пише и поздравља:
„Што вас Куче црни врази уче,
Те крваво оружје носите,
И царевој вољи пркосите,
Правите се неки Словенисти,
Какве ви је од тога користи?
Какви Кучи и какви јунаци
Кад живите као пустињаци,
Празна дроба о кашици скроба.
Не води се са Султаном борба!
Сви носите пушке кремењаче,
Да не дате цареве хараче,
Султан који с по свијета влада,
Чуо како ваше племе страда,
Смилова се на такве невоље,
Па сидите у Ћемовско поље,
Да цареве примите дарове,
Главарима Ћурке и Саруке,
Сиротињи да напуни руке,
Само часну ријеч да нам дате,
Да у туђа добра не дирате,
И оружје цару да предате,
Ово пишем по Његовој жељи,
Да живимо као пријатељи.
Акол' ово не примите к знању,
Надајте се јаду и поклању,
Не мислите Кучи да вас страшим,
Све ћу ваше племе да распрашим,
Онда Кучи на племенском збору,
Отписују српскоме злотвору:
Великоме од Скадра Везиру,
,,Дај нас једном остави на миру,
Потурице одавно се знамо,
Зар оружје тебе да предамо,
Чим чувамо образ и слободу,
Да га дамо српскоме изроду.
Заједно смо на Косово били,
Мрко вино уз рамазан пили,

И шарали ускрсова јаја,
Па сад тебе да будемо раја,
Заједно смо дошли са Карпата,
Знаш имамо под Сибиром брата,
Великога Московскога Риса,
Те Словенску остварује миса,
Па што онда велики небрате,
Пушти хрђу те почину на те',
Водиш на нас турке азијате,
У стару се политику надаш,
Да завадиш Куче па да владаш,
Силе нема која земљом креће,
Што је народ надживјети неће,
Крај ће доћи и твоме бесућу,
На рамена носиш главу туђу
Кад те неће сретну Црногорци,
Да ти за гроб не знаду потомци,
То ће ти се најпосле десити,
Људождере и диве несити,
Но се прођи крвавије брда,
Нако да се свијет с тобом спрда,
Кад везиру такви абер дође,
Распореди своје војсковође
Бушатлија с Ђуљом кад раскрсти,
Издајника нађе што се крсти,
Барјак прими на вратима Тузи,
Да пред силом турском калаузи,
Сила турска удари на Куче,

Све на силу мисле да потрче,
А остало, да под сабљу оде,
Што је женско да у ропство воде,
Неби турци били такве среће,
Да ту неби домаће несреће,
Те несрећа стара и слијепа,
Јадно кучко племе поцијепа,
Два се силна братства разродише,
А одсвакуд Турци навојштише,
Али Кучи Дрекалова соја,
Бране куће и огњишта своја,
Турска сила двадес пута већа,
И домаћи јади и несрећа,
Изгореше хиљаду домова,
Од Ћемовска поља до Комова,
Ту погибе сто педесет Куча,
Да извуку робље из обруча,
И бранећи куће и огњишта,
И рањене мичућ са бојишта,
И турака преко пет хиљада,
Сахранише код Медуна града,
Тако Кучи страшан отпор даше
Док лешеви кланце затрпаше,
Народ збјежа у малу Ријеку,
У пећину вучју колијевку,
Све планине плачу од ужаса,
Кличу турци „ту ви нема спаса"
За шест дана јуначки се бране,

Док им неста хране и џебане,
Ту су жене с бешиком у руке,
На вратима убијали турке,
Бритвама им откидале главе,
То су биле вукобаше праве,
То су врата што немају врата,
А ниоткуд нада и индата,
Да им дође и на муци спаси,
Да се људска лоза не угаси,
Војеводе Дрекалова Лала,
Но Бог посла нека му је хвала,
Из Роваца јато соколова,
И пред њима Мину Радулова,
Из пећине Куче избавише,
Те вјечити спомен оставише,
Нека прича девето унуче,
За пећину у крваве Куче,
Како јунак јунака помаже,
Ће кроз турске засједе и страже,
Са старцима и с рањеницима,
У зору су били у Ровцима,
На срамоту паши и турцима,
Умакоше кроз малу Ријеку,
Да их турци живе не сијеку.
Ту ноћ жена дванајест на броју
Малу дјецу подавише своју,
Да са плачом и са јауцима,
Неби бјегство открише турцима.

Данас после два пуна вијека,
Та пећина и Мала Ријека,
Вежу Куче и камена Ровца,
Као да су од једнога оца...
Још Куч прича жени и дјетету,
О Ровцима своме вилајету,
За то племе и Мораче двије,
Под слободним сунцем ће се грије,
Ту живјеше шест година близу,
Док витешку пребродише кризу,
Три пут турци за ово вријеме,
На ровачко удараше племе,
Да Ровчане на силу пригнаду,
Кучко робље цару да предаду,
Ал' се Кучи и Ровчани бране,
И четују на четири стране,
Те се Кучи турском муком хране.
Но везиру додијаше даве,
На Ровчане и Куче крваве,
Да све држе друме и богазе,
Турске даве у Стамбол долазе.
Но кад Турци немогоше ништа,
Зову Куче на огорелишта,
Да се врате и све да им плате,
За мртве се нагодише лако:

„Мрли бише једиом свакојако"
Те се Кучи вратише на Бесу,
Али Турци за бесу нијесу ...
У Кучима у ледној Пештери,
Каљени су људски карактери,
У прегнућу и у тврдој вјери,
У живоме огњу и у крви,
Грабећи се ко ће гинут први,
Ће су људске важиле ријечи,
Образ био од живота пречи.
Глава, робље, кућа и имање,
Све је било од слободе мање,
Та је народ Дрекалова трага,
С високијем знањем располага,
Вјерова је у своје прегнуће,
Пошље ноћи да доди свануће.
Нијесу се у злу покајали,
И за то су мушки истрајали,
Гинули су у великој нади,
Да ће знати нараштаји млади.
Ови страшни мегдан цијенити,
Ће не смије Оро да улети,
Ће и данас крвав запис стоји,
„Одакле су Ровачки Хероји,
Избавили сој Дрекаловића,
Испод оштре сабље Бушатлића",
Докле људска величина иде,
Сами Турци Кучима завиде,
Зборили су Малисори љути,
„Кад бих некад моро погинути,
Од вакије љутије змајева,
Мајка на гроб нека ми запјева,
Дрекаловић кога посијече,
За њим нико нека не лелече".
Тако чоек о чоеку суди,
Кад су оба јунаци и људи ...

ОСЛОБОЂЕЊЕ НИКШИЋА

(27. Августа 1877. године)

Крвава се борба води
На све стране од Никшића.
Давно бише Црногорци,
Под хар дошли Мушовића.
Бојном славом занесени,
Хоће на град прсимице,
Ал' без крви не дају им
Анадолске љуте злице,
Јер топови турски бију
Са крваве Чађалице,
Сва су поља преорали
До ријеке Грачанице.
Држе косе студеничке
Све обалом воде Зете,
Не би крила соколова
У град могла да улете...
Но кад војска црногорска
Око града обруч стеже,
Сва одбрана из шанаца
У никшићки град побјеже!
Из града се Турци бране
Два мјесеца није шала,
Докле им је глад и мука
У затвору додијала.
Смилова се књаз Никола
Гдје на муке Турци бјеху,
Па он ситну књигу пише
Миралају Скендер-бегу:
„Признају вам Црногорци
Да сте мушки град бранили,
Као људи и јунаци,
Витешки сте урадили!
Али данас кад видите,
Да ниодкуд нема нада
Да су Руси пред вратима
Великога Цариграда,
Помоћи се не надајте
Од Стамбола и од Скадра,
Више Турска царевина,
Бранити се није кадра...
И ево је земан доша
Да злочине своје плате,
Да се грдни у Азију,
На огњишта стара врате...
Ако ли се не предате,
Ја вам, Турци, нећу крити:

Сјутра ћете прије подне
Безусловно робље бити.
Ако војска црногорска
На јуришу у град уђе,
Направиће триста јада
И покоље и бесуђе...“
Морали су град предати,
Стијешњени са свих страна
Па Скендер-бег себи зове
Мушовића капетана,
И остале окупио
Поглавице од Никшића,
Па им чита ултиматум
Господара Петровића.
„Зар грађани не видите
Да је нама кисмет доша
Ово никад било није
Од Косова и Милоша...
Па предлажем, Мушовићу,
И господо од Никшића,
Да на ријеч изађемо
Господара Петровића.“
Мука их је натјерала
Да заставу царску скину,
А бијелу истакоше
Више у град да не гину.
На предају изађоше,
Бег Скендер-бег први јаше,
А страже му црногорске
Ка јунаку почаст даше.
На домаку од шатора
Миралај се с коња скиде,
Па на милост и немилост
Црногорском књазу иде.
На ноге га књаз никола
На шаторска врата срете,
Он преда њ, га сабљу ставља
И нишане и палете:
„Ево сабље господару,
И оружје војске моје
И град Никшић и насеља,
Све у руке давам твоје.
Дозволи нам да бјежимо
Без оружја пут Билеће,
Више никад пушка наша
На Словене пуцат неће.
Још те молим, господаре
За никшићке муслимане –
По мојему наређењу
Морали су да се бране,
Да их нећеш спријечити
Да остану ил' да селе,
Да ураде како хоће,
Како они сами желе...“
Књаз Никола, цар јунака
Ал' одвише срца мека

Турскијем је робовима
Племениту ријеч река:
„За подвиге и јунаштво
И мишице ваше мушке
Царској војсци дозволићу
Да са собом носе пушке.
Ти, Скендере, коња јаши,
У понос ти нећу таћи,
Што је ваше све носите,
Без топове немој маћи!
Ви, никшићки муслимани,
Ми смо браћа од старина,
Заједно смо на Косову
Борили се против дина.
Ви код мене останите,
На имање и код куће,
Ка' и други Црногорци
Да живите убудуће
У ваше ви обичаје
Нико прстом неће таћи,
Не можете ништа боље
Код самога цара наћи...“
Али они напустише
Своје куће и огњишта
И одоше за Турцима
И не зна се за њих ништа.
Док застава црногорска
На бедему залепрша,
Књаз Никола на Зеленка
На градска је врата приша.
Да поздрави Црногорце
Са његова љута хата
Као што је некад знао
Наполеон Бонапарта.
Треба траку да прекине
Под великим славолуком,
Таман балчак прихватио
Са десницом мушком руком,
Врати сабљу у корице
И значајну ријеч рече:
„Ову траку нек, најбољи
Црногорац пресијече!“
Докле отуд јунак, ето,
Никчевога раста бјеше,
На руке га Црногорци
До капије донијеше...
А Јововић Рамов Новак
„Црносапац“ љути трже,
Па га опет, као муња,
У корице натраг врже!
„Хоћах да се осрамотим,
Да ми савјест не би бржа,
Те ми моја десна рука
У корице мач задржа.“
Тако збори господару
Ова српска орлушина:

„Дај позови, господаре,
Милована Перишина!
Миловану част припада
Исто као и Новаку
Да заједно нас двојица
Прекинемо ову траку!“
Мило бјеше књаз николи
Што јунаци тако раде,
Што ка' људи и ка' браћа
Један другом мјесто граде.
„Аферим ти, људски сине!“
Горостасна маса рече,
Кад Јововић одустаде
Да сам траку пресијече.
Иза ове љуцковине
Наста покој и тишина
Докле зовну књаз Никола
Милована Перишина:
„Прићи амо, харамбашо,
Из ломнијег Пјешиваца,
Што си био страх и трепет
Никшићкијех зликоваца!“
Када траку прекидоше
Два витеза, два јунака,
Од Косова никад није
Светковина била така!...
Док с бедема сто топова
Из једнога гласа пуче,
Кад Мушовић књазу преда
Од Никшића града кључе.
Шћаше нешто Осман рећи,
Али зло му неко не да
Бритка му се сабља тресе,
А у црну земљу гледа.
Господару кључ кад пружи,
Он га мало попритеже,
Па ка' соко сиви викну:
„Нека ти је срећан, кнеже!
Моји стари три вијека
Бранили су бедем мушки,
Ту је глава окапало
Више него на град спушки...
Ал' га дајем јунацима,
А у руке цар јунака
Стид ме није од предака,
Ни Стамбола, ни Турака...“
Па у руке књаза љуби,
Кључ предаде, књаз га узе,
А вила је на Будошу
Од радости лила сузе!

ЗАУЗЕЋЕ НИКШИЋА

августа 1877

Кад су Руси Дунав прешли,
Загазили низ Бугарску ,
Александар Романовић
Дао им је ријеч царску:

Да трпјети више неће
Да Словене Турци гњаве,
Па древноме Цариграду
Држи топуз више главе.

У помоћ су Цариграду
Дошли Њемци и Инглези,
А с Требјесе Град никшићки
Туку руски баљемези.

Опазили Црногорци
Да под ноге цару дими,
Па похита краљ Никола
Да на јуриш Никшић прими.

Бојном славом занешени,
Хоће на град прсимице,
Ал' без крви не даду им
Анадолске љуте злице.

Крвава се борба води
На све стране од Никшића,
Давно бише Црногорци
Под 'хар дошли Мушовића.

Но топови турски бију
Са крваве Чађалице,
Сва су поља преорана
До ријеке Грачанице.

Држе Косе студеначке
Све обалом воде Зете,
Не би крила соколова
У град могла да улете.

Турци индат очекују
Од Стамбола и Султана,
Али су им Црногорци
Навалили са свих страна.

Отеше им око града
Све тврђаве и ослонац,
Караулу на Клачини
И Видрован, и Растовац.

Но кад војска црногорска
Око града обруч стеже,
Сва одбрана из шанаца
У Никшићки град побјеже.

Из града се Турци бране
Два мјесеца, није шала.
Докле су им у затвору
Глад и мука додијала.

Смилова се књаз Никола
Ће на муци Турци бјегу,
Па он ситну књигу пише
Миралају Скендер-Бегу:

"Признају вам Црногорци
Да сте мушки град бранили,
Као људи и јунаци,
Витешки сте урадили.

Али данас кад видите
Да ниоткуд нема нада,
Кад су Руси пред вратима
Великога Цариграда.

Помоћи се не надајте
Од Стамбола ни од Скадра —
Више Турска царевина
Бранити се није кадра.

То је царство дотрајало,
Утопљено у бесуђе,
Пет вјекова што држаше
У ланцима робље туђе.

И ево је земан доша
Да злочине своје плате,
Да се грдни у Азију
На огњишта своја врате.

А сад ето кад видите
Да ви нема упоришта,
Ако ли се не предате
Не ваља ви поса ништа.

Ако војска црногорска
На јурише у град уђе,
Направиће триста јада
И покоље и бесуђе.

Ако ли се не предате
Ја ви, Турци, нећу крити,
Сјутра ћете, прије подне,
Безусловно робље бити."

Морали су град предати,
Стијешњени са свих страна,
Па Скендер-Бег к себи зове
Мушовића капетана.

И остале окупио
Поглавице од Никшића,
Па им чита ултиматум
Господара Петровића:

"Зар грађани не видите,
Да је нама кисмет доша?
Ово никад није било
Од Косова и Милоша.

Онда зашто да гинемо
Узалуду, без потребе
Кад нас ево књаз Никола
На предају зове к себе?

Можемо се ослонити
На његову ријеч дату,
Ка владару Црне Горе
И врховном команданту.

Црногорци заузели
Све друмове и бусије,
А топове добавили,
Цар им посла из Русије.

Зна господар у Стамболу
За зло наше и биједу,
Да никшићки браниоци
Испод себе коње једу.

Спасити се не можемо
Па да нам је Алах отац
И, дина ми, рад би био
Да сам и ја Црногорац!

Отац ми је Мађар био,
А ја царев слуга прави,
И сада ми Црногорци
Остављају мјесто глави.

Па предлажем Мушовићу
И господи од Никшића
Да на ријеч изађемо
Господара Петровића."

Мука их је наћерала
Да заставу царску скину,
А бијелу да истакну,
Више у град да не гину.

На предају изађоше:
Бег Скендер-бег први јаше,
А страже му, црногорске,
Ка јунаку - почаст даше.

На домаку од шатора,
Миралај се с коња скиде
Па на милост и немилост
Црногорском књазу иде.

На ноге га књаз Никола
На шаторска врата срете —
Он пред њега сабљу тура
И нишане и палете:

"Ево сабља, Господаре,
И оружје војске моје,
И град Никшић и насеља,
Све у руке давам твоје.

Дозволи нам да бјежимо,
Без оружја, пут Билеће.
Никад више пушка наша
На Словене пуцат неће!

Још те молим, Господаре,
За никшићке муслимане,
По мојему наређењу,
Морали су да се бране.

Да им нећеш спријечити
Да остану ил' да селе,
Да ураде како хоће,
Како они сами желе."

Књаз Никола, цар јунака,
Ал' одвише срца мека,
Турскијем је робовима
Племениту ријеч река:

"За подвиге и јунаштва
И мишице ваше мушке,
Царској војсци дароваћу
Да са собом носе пушке.

Ти Скендере, носи сабљу,
У понос ти нећу таћи,
Што је ваше све носите
Без, топове, немој маћи!

Ви, никшићки муслимани,
Ми смо браћа од старина,
Заједно смо на Косову
Борили се против дина.

Ви код мене останите
На имања и код куће,
Ка и други Црногорци
Да живите убудуће.

А ваше ви обичаје
Нико прстом неће таћи,
Не можете ништа друго
Код самога цара наћи.

Ви можете, муслимани,
Оће, као у Медину,
Да постите, да клањате,
Да чините измет дину.

Један ће ви закон бити
Ка Дробњаку или Цуци,
Немојте се разурати,
У памет се добро, Турци!

Жао ми је сиротињу
Да се мучи и потуца,
Да тражите полу мјесец,
А бјежите испод сунца.

Зашто ћете да бјежите,
Без разлога, без невоље?
У свијету бијеломе
Не можете наћи боље.

Не бојте се од освете,
Тога неће бити више,
То ће да вам ваш господар
Гарантује и потпише.

Сад се добро размислите,
Никшићани, љуте злице,
Немој робље да водите

Кад не знате про границе!
Тамо ће вас народ звати
Црногорске избјеглице.

Капетану Мишовића
Потврђујем капетанство,
А унуку Хаџајлину,
Њему дајем барјактарство.

Сви бегови и муфтије
Нек задрже своје звање,
Ал' чипчије више нема,
Нека им је то на знање."

Али они напуштише
Своје куће и огњишта.
И одоше за Турцима,
И не зна се за њих ништа.

Док застава црногорска
На бедему залепрша,
Књаз Никола на зеленку
На градска је врата приша.

Треба траку да прекине
Под великим славолуком,
Па је балчак прихватио
Са десницом мушком руком.

Па поздрави Црногорце
Са својега љута хата,
Као што је некад знао
Наполеон Бонапарта.

Врати сабљу у корице,
Духовиту ријеч рече:
"Ову траку нек најбољи
Црногорац пресијече!"

Докле отуд јунак ето,
Никчевога раста бјеше,
На руке га Црногорци
До капије донијеше.

Да ту траку пресијече
Рамовића црносапац,
Посјека је више глава,
Но иједан Црногорац.

Али Новак као Новак
Црносапац љути трже,
Па га опет, као муња,
У корице натраг врже:

"Очах да се осрамотим
Да ми савјест не би бржа,
Те ми моја десна рука
У корице нож задржа."

Тако збори Господару
Ова српска орлушина:
"Дај, позови, Господаре,
Милована Перишина!

Ова њему част припада
Исто као и Новаку,
Да заједно, обојица,
Прекинемо ову траку."

Мило бјеше књаз Николи
Што јунаци вако раде,
Што ка људи и ка браћа
Један другом мјесто граде.

"Аферим ти људски сине!"
Горостаса маса рече,
Кад Јововић одустаде
Да сам траку пресијече.

Иза ове људсковине
Наста покој и тишина,
Докле зовну књаз Никола
Милована Перишина:

"Прићи амо, харамбашо
Из ломнијех Пљешиваца.
Шо си био страх и трепет
Никшићкијех зликоваца."

Када траку пресјекоше
Два витеза, два јунака
Са два љута кремештака,
Од Косова никад није
Светковина била така.

А Мушовић с грађанима
На градска их врата чека,
Сви су Турци под оружјем —
Књаз је тако био река.

Док с бедема сто топова
Из једнога гласа пуче,
Кад Мушовић књазу преда
Од Никшића града кључе.

А кад Осман Господару
Од Никшића кључе даде,
Сузе му се заврћеше,
А сабља му дрхтат стаде.

А књаз, да га задовољи,
Право на 'хар Мушовића,
Око њега Црногорци
И бегови од Никшића.

Па отоле књаз Никола
Пише књигу вили горској
На Цетиње љуби својој,
А књегињи црногорској.

Не пише јој о љубави
Ка што пишу други момци,
Него да су Град никшићки
Заузели Црногорци:

"Ми смо, моја кауркињо,
Заузели Никшић јуче
И отели Мушовићу
Петвјековног ропства кључе!"

ТАЛИЈАНСКЕ РЕПРЕСАЛИЈЕ И ПОГИБИЈА ЈАГОША ФЕМИЋА С ДРУШТВОМ У СЕЛУ ФЕМИЋА КРШ

Колико је на свијету људи
СВак по нешто нарочито жуди,
Неко воли да петља и лаже
Неко воли да истину каже,
Неко паре да на банку слаже
Неко да се изнад људи пење
Да му свијет под ногама стење,
Ка што праве на врата Азије
И какве се праве инвазије
Како газе сиротињу рају
Како пиште ђеца по Синају
Неко воли славу и ордење,
Црногорац брда и камење
Од како је са Косова доша
Без Лазара оста и Милоша,
Те у ове планине добјежа
Са ђецом је под пећине лежа
У колибе и у Савардаке
И уз Гусле пјева за јунаке,
За велике муке и Хајдуке
И свезане Милошеве руке,

За Шарина и за Јабучина
Те му пјесма ђецу челичила
Да презиру муке и тавнице
Да не смију бити издајице,
Обичаје да не забораве
Родитеље саме не оставе,
Да се диче с петвјековном борбом
С Традицијом и самијем собом
Да упамте што им Отац каза
Ђед да им је доша са Кавказа,
И ту муке подносили тешке
Рад слободе љуцке и витешке.
— Није мога за свијет бијели
Са Мујагом жену да дијели
Од велике муке и невоље
Правили су многе богомоље
Једна бјеше за Бијело Поље.
Ђе Брзава свире из планина.

Ту је Црква и куће зидина
Ту је с ђецом добјежала мајка

За вријеме ропства и турака,
Јест Фемија Вукобаша стара
Удовица Николе сердара
Пејовића из Братоножића.,
Са три сина тринајест унука
Мила мајка Брђанина Вука
А крш један више куће Њене
Рад заслуга и рад успомене,
По имену Чоек жене, ове
Крш Фемића оста да се зове,
И живјеће докле сунце грије
Крш и име госпође Фемије,
У полагању наше историје
Но ту скоро о Илину дану
Баталион Талијана бану
А пред њима Базјак команданте
То Фемићи добро да упамте,
Док Застава црна залепрша
Више Лима на Кршу Фемића,
Талијани село запалише,
И велику пустош направише,
Ту убише петнајес сељака
У Мочила на дно Лединака
Све добријех људи и јунака
Пали Врани на људска телеса
А дим црни свеза у небеса,
Запалише школу код Брзаве
Да за собом ништа не оставе,

Дивно село Фемића на Лиму
Оставише у огњу и диму
Све дадоше врагу и пламену
Не остаде камен на камену,
Одведоше људе у таоце
Плијенише говеда и овце
Какве плъачке и отимачине
Каке праве нељуцке злочине
Било село а сад пепелиште
Пиште ђеца на огорелишта
Талијани манијаци луди
Не знадоше да се зову људи
Каква им је корис од несреће
Те су братство утрли Фемиће

Те у томе јуначкоме селу
Траг им гадни оста по пепелу
Питам себе без ниђе никога
Имаше ли икака разлога
Да толико звјерство употребе
И нагрде пред народом себе
Бил то други урадио неко?
Губало их Хришћанско млијеко

МОРАЧКИ ХАЈДУЦИ - ПОГИБИЈА ХАСАН-БЕГА МЕКИЋА

(око 1798. године)

Књигу пише Хасан-Беже Када
Од бијела Колашина града,
А шаље је кнезу и племићу
У Морачу Рашку Радовићу.
У књизи му пише Хасан-беже:
"Чујеш Рашко, од Мораче кнеже,
Не пишем ти што ме жеља на те,
Но што царски харач не предате.
Шта радите, дивљи вилајете
Те царево цару не дајете?
Ви кнежеви узбунисте рају
Те хараче неће да предају.
Поздрави ми Реџа и Тапушка,
— Моја ће их да закоље пушка!
И Минића Кочу са Смолица,
О глави ми раде сва тројица!
Они буне Ровца до Трмања
Те не даду акче са имања!
Кастигаћу попа Драговића
И старога кнеза Пековића,
За све јаде Мину и Мијата,
А тебе ћу коноп око врата,
Ако будем старога талика!
Онда нек ви поможе Владика,
Што са Црном Гором шурујете,
За Русијом земљом тугујете,
А с бечкијем царем тргујете,
А Султану данке дугујете!
Харач, море, не чекајте ништа,
Ви немојте гледат на Љевишта,
Да вас црни јади не задесе.
Ту је ђаво доша из Требјесе
И код себе окупили банду,
Те свој Босни живјети не даду.
Ал' је Шундић у Русију иша
И с њим сердар Буњићу Малиша;
Земљу им је Катарина дала
Одселиће - шућур Богу хвала!
А вама је од свега најпрече:
- Коња везат ће ви ага рече".
Књига нађе Рашка Радовића
Код бијеле лавре Немањића.
Скупише се Морачки главари,
Да се о тој договоре ствари.

Није лако харач сигурати,
Неће народ моћи издурати.
Да продаду и змију у трну -
Не би глобу подмирили црну.
Рече ђетић Мина Радовићу:
Напишите Хасану Мекићу
Нек он дође да купи хараче,
Ал' жив неће изаћ' из Мораче.
Ја сам прега убит Хасан-бега,
Јарко сунце да грије из њега!
Овога ми храма Немањића.
И тако ми куће Петровића,
И јуначке црногорске части,
Више нећу турске трпљет власти!
И чаше ми коју с вама пијем,
Мекића ћу агу да убијем!
Више неће по земљи газити
Зајсто ћу му у дин угазити;
Да је као војвода Пријезда,
А да му је на челу звијезда,
Међу плећи од међеда шапа,
Да га чува тридесет арапа,
А да јаше коња тројанскога
Због његова рада поганскога,
Зато ће му одлећети глава
Па у њедра да му гуја спава!"
Онда Шундић другу књигу шара
Те Мекићу бегу одговара:

"Ти нам тражиш хараче и данке
На чечаре и на савардаке!
Ово да су луке и читлуци,
Овуда би сердарали Турци;
Но су ово прла и потоци
Ће Брђани чаме и Ускоци,
Но се прођи сиротиње раје,
Окле она харач да ти даје?
Окле онај који хљеба нема
Да крваве хараче припрема;
Онај који свачим отпагава,
Па да теби половину дава?
Но се прођи, ил' за харач дођи
И доведи Турке харачлије
Да ти звекну празне бакрачлије!
Знаш, Турчине, кукала ти мајка
И Једрен ће остат без Турака,
Јер још нема много да се чека
Глас оружја за право човјека!
Јер ће Москов брзо да се крене
У бој љути за браћу Словене.
Но Турчине, не шали се с главом
—Ти који се кунеш вјером правом,
Не стидиш се алаха ни дина,
А знаш да смо браћа од старина!"
Кад Мекићу таква стиже карта,
(Прочита је хиљаде берата)
Али такве чита књиге није,

Ко то тако да му писат смије?
Калуђеру Шундићу пријети:
"Хоћу њега жива одријети,
Неће више помаљати зубе,
Баш он који сиротињу скубе.
До скороје око Грачанице
Мамурио турске поткућнице,
Сад читлуке гази Немањића,
Од Дробњака до Васојевића.
Храни папаз хиљаду оваца,
А служи га триста мађупаца
И виши је ага него Турци
Па се чудим његовој поруци!"
Кад се ага с попом изинати,
Онда стаде војску окупљати
— До Сјенице аге и бегове,
У Колашин код куле његове.
С њима Мекић крену за Морачу,
Но га стари Селман-ага зачу,
Имаше му сто и двадест љета
Па Хасану збори са кревета:
"Мој Хасане, по љетима сине,
Много ти се без памети гине!
Немој тражит срећу у несрећи,
Немој дрво више себе сјећи!
Немој ходит да купиш хараче,
У крвава Ровца и Мораче,
Ће се с хљебом ништа не присмаче,
Нако сува, без уља, пасуља,
Или перо лука, ил' јабука -
Ту је харач покупити мука!
Мој Хасане ко ће гола свући?
Тућу клетву не доноси кући!
Ко зна раји шта у себи таји?
И раја је ко и други људи,
Она спава ал' — кад се пробуди,
Онда земље и градове пали,
А не тебе с хата да не свали!
Ту су Ровца и Мораче двије,
Ту покупит харач лако није.
Нека су им куће савардаци,
Ал' ту живе људи и јунаци.
На тебе су Морачани љути,
То се без зла неће разминути .
Они тебе код владике туже,
Немој им се спуштити на уже.
Не вјерој им од уста до носа,
Убиће те због свога поноса.
И ту ће се црни сплести враже,
Јер ти главу на Цетињу траже.
Па с ким идеш да купиш хараче?
Ту је мало војске за Мораче!
Но не иди, послушај Селмана,
Свечева ти поста, рамазана!
И тако ти Ћабе и Медине,

Послушај ме мој Хасане сине."
Хасан-ага завика му с прага:
"Мој амиџа, не слушам те стари
Кад ти не знаш како стоје ствари:
Јер то није раја, но хајдуци.
Они живе боље него Турци!
Ту не фали меса ни погаче.
У крвава Ровца и Мораче.
Што по Босни отимљу и краду,
Па зар нама дио да не даду?
Што народу дијелимо правду
У бијелу Колашину граду."
То изрече оде на алату,
Вас у срми и руху богату.
Упријеко ханџар одврнуо,
А зелени ћурак пригрнуо.
Фес од свите са четири ките,
Сабља бије коња у копите!
Црн му перчин по плећима бије
—Ни море му до колъена није.
Такве су ти турске узурлије,
Ока мрка, а два суче брка,
А нарави, вука да престрави.
Два му ока ка у крволока,
Два образа два мрка облака,
Вала силна коња и јунака!
А јест јунак да му нема равна,
Али има несрећније мана

Још из ране доба и младости
Навика је на људске слабости:
На Мујагу брата дига руке,
А рашћера рају и хајдуке
И стару је потурнуо мајку
Што не личи онаквом јунаку.
Не зна шта је од кашике теже,
Тако живи Мекић Хасан-беже.
Зле га мисли на свашто наводе,
Право Мекић на Морачу оде.
Оде куга про Њежина луга
У Морачу због старога дуга,
И доведе Турке зулумћаре
—На зелене Радовића Баре.
Што је боље, кад памети нема,
Те не види шта му раја спрема,
Но почину на Рајичевину.
Ту се колъу брави и говеда,
А вади се из улишта меда.
А довлаче грошће и јабуке
—Хоће Срби да обману Турке.
Би у девет јама да сакрију
Да ће сјутра бега да убију.
Ал' се Мекић преко свега кара:
" Што Шундића нема и главара?"
Да га сретну да му теменишу,
Не зна Турчин шта му књиге пишу!
Смишља јаде на четири стране,

— Јаму копа да сам у њу пане.
Да Морача стара војводина,
Плаћа харач од седам година.
Он би мајци што му храну дава
Осјекао руке због рукава.
Али ће му звекнути вилице
" Ка лакоме лукаве лисице".
Шта уради Мекић Хасане
— Ишчека је једва докле сване:
Зором крену да купи хараче,
Пред Турцима пушкомет одмаче.
Јутрос ће му мајка да заплаче
Јер у тврди кланац Пастирницу,
На љуту је нагазио злицу,
— На ђетића Мину Радовића;
Тек је момку деветнаест љета,
У руци му шешана запета.
Бег налеће пушци на грлићу,
А гађа га Мина Радовићу
По сред прси и златније тока
И погоди љута крволока!
Ће вук - вуку може да побјеже
Или Мини — Мекић Хасан-беже!?
Још би река пушку не опали,
А Мекић се под алатом свали
И Радовић потеже ханџара
Те погуби бега зулумћара,
И скиде му бистра џевердара,
Вас од сребра и седефа чиста,
Што је био од Потурка Риста.
Истрже му леденице двије
И свуче му токе колајлије,
Узе сабљу опточену златом
И алата коња под пусатом.
Све то сврши за пола декика,
Докле неко из горе завика:
"Бјеште натраг харачлије Турци
Ударише морачки хајдуци,
Погибе ви Мекић Хасан-беже!
Онда Турци почеше да бјеже
Пут бијела Колашина града
— Да глас носе великије јада.
Но се онда раја ускомеша,
Шта да раде од бегова леша?
Треће зоре и дана бијела
Нестало је бегова тијела!
И од дана и случаја тога
Ту већ турска не долази нога!
Мина с главом замче од прилике
На Цетиње код Петра владике,
Ће дворова нема ни палате,
Са њим витез Дуловић Мијате.
Треба проћи кланце и богазе
Да на турску чету не нагазе.
Док стигоше на Цетиње поље

Код највише српске богомоље.
Задужбине Иван-беговића,
- Ту нађоше Петра Петровића,
Под пећином у Митрополију,
Ђе Христову чита историју
И Мојсијев закон и Библију;
Чува круну с Душанове главе
И петрахиљ светитеља Саве,
Штампарију и богословију
И столицу Иван-бега Бана
Од дрвета кедра, са Ливана!
Бритку сабљу Вукашина краља
И тапију српскије земаља;
Ту ђе чува историјске списе
Старе гусле јаворове висе!
На златну се штаку навалио,
А воштане луче запалио,
Сузе рони, а Богу се моли,
Отоманској сили да одоли
—Домовину своју да прошири,
Завађена братства да помири
И да онда грешну душу смири.
Исплака је код рускога двора
Да му помоћ прима Црна Гора,
Зато му је лице као зора,
А још само непросуте кости
Од дугога поста и старости.
Старе власи људсковина краси:
Златна митра Мироточивога,
Невског орден, Петра Великога,
Златни прстен Светога Синода
И признање српскога народа!
Пет страније језика говори,
С јадима се великијем бори;
Те је рано изгубио здравље
За мир божји и за православље.
Кријепи га духовна висина
—Ка Јована Захарина сина
Кад је спава у мртвачкој скрињи
У далекој Јорданској пустињи.
Кад бануше два сокола сива
Код овога духовнога дива,
Одмах позна морачке хајдуке
Па је старе раширио руке
И с њима се пољуби и грли
Тај велики Србин неумрли!
Па на ледне посједоше плоче,
Онда Мина говорити поче:
"Наш велики и духовни оче,
И јуначке земље владаоче,
Мученице и преосвећени,
Апостоле Христов напаћени,
Можеш ли нам казати владико,
Има л' ово у свијету ико,
У оваквој кући престонице
И државу без иђе границе,

А свуд по њој турске касапнице?
И има ли ико да докаже
Владаоца који нема страже?
Нит' ко дава данка ни пореза
Још од доба Иван-бега кнеза.
Онда њима Петар Први каже:
" Што ће страже коме Бог помаже?
Ја ту имам, ђе призивам Бога,
Више врата од престола мога,
Иванова Орла двоглавога,
То је симбол вјеровања мога.
Стражар ми је сваки Црногорац,
То је моја снага и ослонац.
Сви на моју ријеч да полете,
Да Лазара и Косово свете!
Ми смо српска звијезда у тами,
Ал' нијесмо без никога, сами;
Нас и Руса двјеста милиона
Једне вјере и једног закона!
И нема ме ниђе сретнијега,
Сиромаха и несрећнијега!
Но ви окле морачки хајдуци,
Јесу ли вас набрзили Турци?
И шта раде мрки Колашинци
Доде ли вам цареви забити,
Можете ли с њима доглавити?
Народ јадан, је ли много гладан,
Кад немате пара ни пазара,
Но трпите муку и страхоту,
Је ли Мекић Хасан у животу?"
А веле му два мрка хајдука:
"Ти што спаваш на студеној плочи,
Ми сви у те упиремо очи,
Па смо јуче на Морачке Баре
Рашћерали Турке јаничаре!
Посјекли смо Мекић Хасан-бега,
Више трплъет не могасмо њега,
Да цвијеља самохране мајке
И узима порезе и данке,
На годину по четири пута,
То је била присојкиња љута!"
Мина главу пред владику стави
Те ода њу руке окрвави,
Па зборити оде хајдуцима:
"И ја сам се клао са Турцима.
Није грота окрвавит прсте
Од крвнике који се не крсте!
Иако смо од старине браћа,
Овако се дуг крвави плаћа!
Жали боже оваквог јунака
Што је био на страни Турака!.'
Гледао сам на хиљаде глава
Ал' не виђох оваквога лава!
Видим да је од словенске расе
—Та својштина наша попала се!
У много је био удробио,

Те је своју главу искобио
И сад доша ђе му мило није;
Ће се вино уз рамазан пије,
Ће се крсти и тамјан мирише,
Ће крв људска историју пише,
Ће је царство муке и невоље,
—На Цетиње, црногорско поље!
Па нареди Петровић владика:
" Сахраните српскога крвника
С почастима како доликује,
Стамбол данас за њим јадикује"
Сахранише Хасан-бега Каду,
Нека Турци у Стамболу знаду
Како ови крвави горштаци
Знаду бити људи и јунаци!
Ту бијаше гробница Главњача
Костурница турских освајача,
Ту и ови Колашинац љути
Са својом ће браћом сатрунути!
И тада је свети Петар Први,
Због овакве проливене крви,
Поставио Мину за војводу
Да му живи име у народу.
И даде му успомену трајну
Око врата, од злата колајну.
И још уз то велико признање
Дарова му кулу и имање
У Морачу, тврду качаницу,
На зелену Чепића Главицу,
А Мијату село Трновицу,
Под Градишта, ниже Шеничишта.
И Мијата стави за сердара,
Што његовој кући одговара.
Још владика благослови оба
Страшан човјек из страшнога доба;
Војсковођа за вријеме рата,
На дивану мудри дипломата,
Мелем што се на ране привија,
Ал' га Турци зваху крвопија.
А био је чудо за Французе —
Кад им Боку и Дубровник узе!

ПОГИБИЈА ЈАФЕР-БЕГА ЧЕНГИЋА

Састали се у гори хајдуци
У пролому, гдје агују Турци.
Пушке пуне оштре јатагане
И причају за крваве дане,
За велике невоље и муке,
Сашта који оде у хајдуке.
Рече Стојан Ковачевић први:
"По турској сам загазио крви.
С Турцима се грдно завадио,
Ствар се наша брзином заплеће,
Сви краљеви умирит нас неће".
Онда рече поп Јововић Лука,
Мрк каурин и вођа хајдука:
"Неће мира с Турцима јајоши
Док отмемо села и вароши.
Сва ће Босна јечат од плотуна
Док се призна Невесињска буна.
Онда редом причају остали
Због чега су пушке докопали.
Рече Ћућил-Булатовић Марко:
"Ја сам поша путем наопако.
Прије буне и прије устанка,
Судбина је моја наопака!
Имао сам овце и катуне,
У магазе жита да ми труне.
Саме земље стотину дулума,
Па побјегох од турског зулума;
Од крвника Ченгић Јафер-бега,
У све ногом ударих због њега.
Ископа ме, сам га Бог убио;
Два је моја брата погубио.
Тијело им на ватру наложи,
Безиксаник и отпадник Божји
Браћу моју он ми је посјека,
А ја им се на гробу зарека,
Да ћу Бегу главу окинути,
Ил' ћу и ја трећи погинути.
За браћом ме срце моје боли.
С Бегом би се потревити воли,
Да га сретнем са ножем у руци,
Но све благо што имају Турци.
Ил' низ пушку да погледам њега,
Онда да га сасијечем свега.
Да му главу на Цетиње носим,
Но сву Босну да орем и косим.

Често на сан браћу моју виђам,
Тако мислим и тако предвиђам:
Да им душа са земље не иде,
Док крвника убјена не виде".
У то доба дознаше хајдуци.
Ево иду низ дуњалук Турци,
Ето отуд Ченгић Јафер-бега
И бегова двадесет уз њега.
И Турци ће испред саме ноћи
Тврди Поток на ћуприју проћи.
Онда чета у засједу оде,
Док ево ти Бега и господе.
А најпрви Ченгић на алату
Вас у срми и чистоме злату
Све му сабља око њега скаче,
Носе Турци рајине хараче.
Носе главе, ал' нијесу њине,
Јер ће сваки данас да погине.
Рече хајдук Булатовић Марко:
"Благо мени мила моја мајко,
Три године по горама скиђем
И тревит се не могу с Ченгићем.
И данас ми испаде прилика,
Да опалим пушку на крвника,
На Ченгића с ножем да полетим
Моје грдне ране да осветим.
Но вас молим другови остали,
Немој који пушку да опали,
Докле моја не загрми на њ'га
Па ви ето осталије ага!
Но ако ме мушка изда снага,
Или би ме уграбио ага,
Или би ме пушка преварила,
Удри који мајка ве родила!
Свакако се надам у побједу
И у вашу јуначку зајседу.
Нама Ченгић да неће умаћи
И ја ћу се одужит браћи".
У то доба наљегоше Турци,
Склонише се за јеле хајдуци.
Марко баци на сред пута грану,
Сћућури се за њу и запану.
Тада су га Ћућилом прозвали,
Чека Бега на њ'га да опали,
Ал' се не шће јављати Ченгићу
Док му прић пушки на грлићу.
Могаше му зубе пребројити,
Али не шће Бега уловити,
Него на друм преда њ'га искочи
Те се с Бегом погледа у очи.
Да срамоту не понесе кући —
Е је Бега убио крију̇ћи.
"Чекај беже, камо моја браћа?
Зашто змију у очи доваћа?"
Али, шта ћеш, док се Турчин снађе,
Ћућиле га из кубура гађе.

Бег одлеће низ коња алата
Док му сину сабља иза врата.
Но бег друга ману по хајдуку,
Одсјече му иза сабље руку;
Ал' га хајдук са лијевом зграби
Од танку га оморику разби,
Докле плотун јекну из засједе
Ко да земља бегове поједе.
Не знадоше куд се који ђеде.
Ту двадесет погибоше ага
Остадоше без коња и блага,
Свијем главе вире из бисага.
Попадали лешеви без глава,
Направи се пољана крвава,
У горама у тврдом потоку,
Ка 'но вуци кад покољу стоку!
По свој Босни настаде кукњава,
На Цетињу пјесма и прослава.
Кука Босна, кука Невесиње,
Весели се Ловћен и Цетиње.
Но пошто се смирише устанци
Кућама се враћају јунаци.
Куд ће јадан Ћућуловић Марко.
Он у Босну не смије никако!
Од турака старије крвника
У гору се сави Буковицу,
Кућу гради, оре поткутњицу:
А пита га са Крнова вила:

"Окле ти је таква сабља била,
Те корице има од седефа;
На балчаку љути лав зијева,
На сабљи су два камена драга,
Ваља сабља небројена блага!
Или ти је дошла од мираза,
Или си је добио од књаза,
Или си је купио за благо,
Ил' некоме отео на драго"?
"Знаш ли вило окле ми је била —
Она ми је окинула крила:
Два је моја брата погубила,
Пошље ми је у крвника била.
Ја је скидох с Ченгић Јафер-бега,
С њом сам главу откинуо с њега.
И откад је дошла у Ћућила,
Млогому је кућу раскућила".

ЗАР ТУЂИ СКАДАР

Горди Скадре, тврда качанице,
Црногорска грдна касапнице,
Најгласити на крајини граде,
Црногорски узалудни наде!
Залуду ли за те крв пролисмо
И на силу Цару освојисмо.
Бог т' убио планине и кланце
Што позоба браћу Србијанце,
С' њима пуни шанце и канале
Док Европа пошље ка из шале,
Србе врати, а Турке помами,
Те осташе Црногорци сами,
Да се за те без никога боре
Ти позоба цвијет Црне Горе;
Зубима су жицу прекидали,
Један другог са кољa скидали,
На бајонет у шанце скакали,
Живе Турке под пушком ватали.
Све отели силом на срамоту
Зачудили Цариград и Порту.
Ђе спратише Турке код Есада
У касабу Скадарскога града,
Те цареве коње појеdоше
И од муке Скадар предадоше.
Есад оде с војском на кулашу,
Са сломљеном сабљом о ункашу
Па сад Скадар крај српске границе
Ej, неправдо, проклета царице!
Кад се на њ'га српска снага дала
Европа је с Балкана гледала,
Па сад, ето, њени дипломати
Кадри бише српски Скадар дати,
Те витешке кости и гробови
Постадоше свијетски робови.
Претрпјеше крваву пресуду,
У морскоме ђавољему суду,
Коју онај потписао бјеше
Те га братске ране не бољеше.
Ej, Србине, што ти на то приста,
Докле траје крста од три прста.

ЛУЧЕ СА МРАМОРЈА

(опјевана Српска историја)

ГОРСКИ ПРЕСТО

/Трагом црногорске историје/

Црна Горо, мила мајко наша,
Колијевко српских великаша;
Костурницо бегова и паша,
Ти си наша од старине мајка,
А расадник људи и јунака,
Огледало српске величине —
„Вјечна зубљо вјечне помрчине"
Наша дико и гласити роде.
Царевино Јуначке слободе!
Петар други владар црногорски
Обуче те у „вијенац Горски",
А обасја „Лучом микрокозма",
Те те свијет цијели упозна.
Не знам крша ни гудуру твоју
Што немају историју своју.
Не би виле што су с Марком биле,
Избројиле твоје Термопиле.
Твоје горе и стијене тврде
Освајачким лешинама смрде.
Још лисице на брду Космашу
Прекљувају старца Кадри-пашу.
Још вранови по граду Клобуку
Московима утробице вуку,
Ђе је ратна оставила срећа
Михаила Милорадовића.
Па да видиш код Царева Лаза
Црногорског свијетлог образа,
Ђе дочека војска владичина
Без икакве спреме и начина.
Једна шака љутијег горштака
Сто хиљада рашћера Турака.
Кад су Руси код ријеке Прута
Изгубили битку из два пута
И тражили турско примирје.
Црна Гора мира шћела није.
Па шта српска историја каза
За Грахово и Данила књаза[17]
Ђе је витез Петровићу Мирко.
С малом Црном Гором уризико.
Те цареву рашћераше војску
И чу свијет за битку граховску.
Зато силе европске судише
И турскога цара принудише;
Те се и он с њима обавеза —
Признаше нам државу и кнеза.
Ту је Милош Кривокапић — Цуца

Прије зоре и јаркога сунца
С голом сабљом пјева низ Граховац:
„А. напријед, ко је Црногорац!
Ће сте јутрос Цуце и Бјелице,
Утекоше Турци изјелице".
Кад су чули планинскога риса,
За њим војска на Турке кидиса.
Тај ће мегдан на пољу Граховцу
Бит вјечити понос Црногорцу.
Ће дигоше ступац каменити,
Да остане спомен вјековити.
Да се прича у стару земану
О Граховској бици и мегдану,
И како се витезови боре.
Ту погибе цвијет Црне Горе:
Двије равне хиљаде војника,
Што мртвије а што рањеника,
А Турака седам пута више,
Док јуначки битку изгубише.
Крв пролише своју потоцима
Борећи се са Црногорцима.
Кроз планине и стијење суро.
Ту погибе бан Кусовац Ђуро,
И Јововић прото-попе Лука
Та два горска из планине вука.
Није било два бољa витеза
На вечери косовскога кнеза.
Ту погибе паша Кадри-паша
Што погуби Кустудију Маша,
Црногорског алај барјактара,
Што је чуда од јунаштва ствара.
Сломи му се на Граховцу џида
Ал' он неће умирати нигда.
Барјак оста Петровићу Зеку
За његову заслугу велику.
(Не могу се помирити с тиме
Што не могу свијем знати име)
Те нијесу жалили да гину
За јуначку домовину њину.
Па. граховску да напишем химну
Ил да скинем звијезду Даницу,
Да граховску окитим гробницу.

И док расте перје на соколу,
Причаће се о Вучјему Долу —
За три паше и кнеза Николу.
Ће је Пипер Филиповић Лука
Осман-паше жива токе свука.
А руке му у кајасе свеза
И доведе пред Николу кнеза.
Ту је шиба Поповића Ђока
Осмртила љутог крволока,
Злогласнога пашу-Селим пашу,
Што кољаше јадну браћу нашу.
Зашто тако срамота га била?

А тобож га Гркиња родила.
Носи Ђоко главу Селим-паше
И брњаша Селимова јаше
А остале Турке и Муктара
И сад Султан у џенету кара
За њин кастиг на Вучјему Долу,
И љути се на кнеза Николу
И његове Црногорце љуте,
Што му пола царевине муте.
Па док људи код гусала сједе,
Причаће се за Острошке греде,
Ђе три паше три пут удараше
Да прегазе Црногорство наше.
С Планинице до Спушке главице
Није било такве касапнице
И таквијех крвавијех дана
У истори, Руса и Јапана.
Још ни данас низ Острошке греде
Ти трагови крви не блиједе;
Па бијела кула Ђуришића
И крвави чардак Алексића,
Жижић Вула од зенђила Струга
Ђе су двадес't бираније друга,
Без опреме и икакве снаге
Силну војску Ченгић Дедаге,
Поломили низ Биовске стране —
Е тако се витезови бране.
Ту је стара Ружа Лаковића
Погубила оџу Кајовића:
Но што не смје Ченгићу Дедага,
Ишчекати Годоровић Драга,
Да јуначки мегдан подијеле '
Но утече главом про Бијеле.
Је л' се були у Липник хвалио
Да је Мирков чардак запалио.
Па кад стари паша Миљевина.
Посла с војском у Дробњаке сина.
Дако би му покупили данке
На послушност нагони Дробњаке.
Све то прште с Гацка до Никшића
Са бијеле куле Караџића.
Па пећина у Куче крваве
Пуна приче и јуначке славе;
Па крвава кула Рашовића
И пећина Вула Марковића;
И Милића црква у Бјелице
Још кроза њу вире пушкарнице
Ту погибе осам Орловића
Од крваве сабље Ћуприлића.
Па град Обод у клисуре суре
Споменик је балканске културе.
А каква је усред Пиве лавра
Гаговића задужбина стара,
Озидана у тешка времена,
За чување српскога племена.
Ту је било хајдучко склониште,

То је било духовно жариште,
Олтар знања, олтар вјеровања.
Све су ово споменици сјајни
Црногорски понос дуготрајни.
Па каква је Дуга крај Никшића
Ту је старо гробље Обилића,
Ту је сваки крвав камен станац
То је други Термопилски кланац.
Ту три леже српска Леонида.
Који неће умријети нигда:
Докле живи Дуга и Голија
Неће мријет' Шћепан и Илија
И сив соко Бањанине Ћоко
Шта с*у* б*и*тке на Пелопонезу,
При кад Турци низ Дугу наљезу:
Из Азије земље из далека,
А Пеко их с хајдуцима чека.
Слушала је Медина и Мека
Кад је Султан за њима лелека.
Ту Ровчани с главе изгинуше
Петње брдо овјековјечише.
Ту је Цуца Мика Вуковићу
Булек-бегу Арнаутовићу.
На мегдану главу одрубио.
Ал' му није каде пољубио
Но их даше прото-попу Луци.
По високој моралној науци,

Те им даде до Мостара стражу
Нека тамо у Азију кажу:
Да не живе под Ловћен дивљаци,
Но поштени људи и јунаци,
Што пе гину за мито и плаћу
Но за златну слободу јуначку.
Па кад Дервиш крену из Билеће
Он низ Дугу не смије, ил' неће
Нешто му се тудије не иде
Него иде дако га не виде.
Да крваву Дугу заобиђе
Но га стража црногорска виђе
Не дадоше да их заобиђе.
Сретоше се у Киту планину
Салих-паша најпрви погину.
У врх Ките крвавога кланца
Од крвника,од Црнограца.
И Којица Вуков га посјече.
А Дервиш се спаси и утече.
А Ћуприлић са ратним лукавством.
Са сломљеном вјером и поганством.
Обруко се, у крв загазио.
И везирску ријеч погазио;
Те ископа стравичну гробницу
На Сушицу под Ораховицу.
Везир један што заступа цара,
Па, да тако лажуња и вара.
Ал те лажи нељудске његове

Коштале су босанске бегове.
Да питамо пашу Ћехај-пашу,
Он познаје историју нашу:
Кад ратова на Карадаглију
Покупи ли цареву миријy;
Је ли Никца од Ровина вића,
Је ли какав, како му се свића?
Је ли чевске Убле пролазио,
Је л' у Стамбол више долазио?
Би ли Чево турско или наше,
Црногорци ће се окупљаше,
Те Турцима Турке продаваше
И за робље робље мијењаше?
Сва Европа пред Турцима плаче,
А Никац им пише за хараче.
Он пријети Никшићкоме граду:
Ако харач тражени не даду,
Да ће дићи листом Црногорце
Бијеле им плијенити овце
„Сврх Трепача до дно Дубочака"
Тако Никац пише про балчака,
Слова шара врхом од ханџара;
Но ево ти Бабића Јашара
Џефердарим, небо проломише
Они један другом крв попише.

Шћепан Мали, (император трећи)
Кога жена нареди посјећи,
Катарина московска царица,
Да постане слободна блудница,
И да сама на престолу влада.
Ал' ко би се томе чуду нада,
Да због њена такова злочина,
Шћепан поста људска величина.
Глас је земљом и свијетом поша:
Цар је руски на Цетиње доша.
Црногорци примили су њега
И дали му круну Иван-бега.
Сједоше га на камени престо
И даше му у истори, мјесто.
Кад је за то Катарина знала,
Није сама себе вјеровала
Да му није кости прекопала.
Па у Црну Гору поручује:
„Је л' истина амо што се чује?"
Црногорце кори Катарина:
„Ви сте неког поганскога сина,
Што се туда скитуња и вара
Прогласили за рускога цара.
Двор је руски вама доставио
Да се Петар трећи преставио,
И ви више вјерујете њему

Него мене, истини и свему."
Црногорци пишу јој са скупа:
„Та замис'о наша није глупа.
Нас је тешка нађерала мука,
Да правимо од вука баука,
Ми имамо на престолу цара,
Нит нам иште паре ни динара,
Јер ми цара немамо трећега,
С њим чувамо земље и границе.
А ви знате, московска царице.
Човјек често у великој нужди,
Усред подне зубљу луча ужди,
Да сунчаној свјетлости поможе
Да би наша што нађи не може",

Црна Гора од краља Бодина
Имала је седам војводина,
Црну Гору са седморо брда —
У то спада и Морача тврда.
Од Душана до кнеза Данила,
Никад није без војводе била,
У свој Босни и староме Расу,
Ће год бјеше зулумћар на гласу
Одмах су му морачки хајдуци
Све плијени а њега утуци.
Те пред цара долазаху даве
На морачке ускоке крваве.

Плашаху се по Стамболу Турци
Да не бану морачки хајдуци
„Цар немаше зевка ни узура
Док Морача стоји у каура"
Па оправља војске и везире
Да то племе хајдучко умире,
Ал' им сила не помага ништа
Да Морачу узму и Љевишта.
Но дар посла Асан-бега-каду
Да му харач Морачани даду.
Нит покупи данка ни хараче,
Нит изнесе главу из Мораче,
Но му главу Мина Радовићу
На дар посла Перу Петровићу.
Зар Дробњаци турска раја бише.
Који осам паша погубише.
Што хараче царске прикупљагу
И деветог с Гацка Смаил-агу.
Је ли игдје било такве раје
И хараче тако да предаје?
А крвава гора Вртијељка
Умријети неће довијека.
Вјекови ће о њојзи да зборе
Док је људи, док је Црне Горе.
Дјетел Бајов по њој ће да пуца
Док је земље и докле је сунца.
Па велики силни Бонапарта,
Који поји на шест мора хата,

Страшан јунак овога свијета,
Са колико силе и милета,
Сваке вјере и сваке нације,
Бану на нас из земље Француије.
Спотаче се у залив Которски —
Присједе му камен црногорски.
На мач га је дочекала Бока,
Не даше му отворити ока.
Црна Гора и Приморске стране
Јуначки се од Француза бране.
Сагнаше их усред Дубровника
Отале се вратио владика.
Тај освајач с острва Корзике,
Ту претрпље губитке велике,
И пед наше не притиште земље,
До врат сломи под Москвом Кремље.
Па зар трпи понос Црне Горе
Змај ил' вила да је чим прекоре?
Кад смо били турска раја права
Окле нама Махмутова глава?
Окле глава Селима везира
У витеза Дедовића Мира?
И дванаест везира и паша
Што позоба Црна Гора наша.
Окле славна круна Немањића,
Крсташ барјак Бошка Југовића
И столица Иван-беговића
У Биљарди кући Петровића.
Окле Бадње вече на Цетиње?
Па Вијенац ко је писа горски
Је л' то био владар црногорски;
Окле токе Османа Пашића
У хајдука Пеја Марковића?
Окле сабља Туран-беговића
У јуначкој кући Шибалића;
Окле глава паше Ченгијића
У ускока Мирка Алексића:
И легија с мачем Обилића
У Милоша у Кривокапића,
Златне брешке паше Бушатлије
У Пипера Пулевић Илије?
Све су ово споменици сјајни
Црногорски понос дуготрајни!

Кад поменем за Убле камене
Све оживи старе успомене
Мислио је Ћехај-паша млади,
Да џамију на Цетиње гради
Мјесто цркве и Мјесто олтара
Да урличе хоџа са мунара;
Да с гробнице владике Данила
У трн баци звона и кандила:
Црногорце у ислам преведе
Црној Гори име да прећеде,

Да се зове Халај-беговина.
Ал' змај љути Никац од Ровина
Рече: „Неће преко жива мене
Турци проћи низ Убле камене.
Шта су они зинули толико
То ми знамо боље него ико.
Црна Гора и још да је мања
Њима без нас нема царовања,
Зато бише да нам сломе крила
Пошто нема владике Данила.
Ни хајдука Мићуновић Вука,
Ђурашковић Јанка и Богдана
И с Његуша Поповић Ивана,
Нити Драшка од Чева сердара -
Останула земља без главара.
Иако смо изгинули с главе
Не дамо им без сабље крваве
На Цетиње хоћа да завије
Без велике турске погибије.
Ове горе и Дивоклетије,
И слобода што је најсветије,
Зар да на то турска нога стане
Без крваве сабље и пољане?"
То изрече и у Турке оде
Као некад косовске војводе.
Ту је с четом горскијех хајдука
Турску силу до ноге потука,
Ту Турака тридесет хиљада
Од армије Никчеве пострада.
Ту је Ћехај погинуо први
И загажен у потоке крви.
И Никцу се чета преполови
Изгибоше сиви соколови;
Око Станка кнеза од Предиша
И Жутковић Тома са Његуша,
А рањена Никца унијеше
Они који боље сређе бише.
Ту још људско месо заудара
А мирише љуцковина стара.
Црна Гора зват се Барутана
Док је сунца и бијела дана.
Још је по њој фесова и кита
И коњскијех грива и копита
И златније пуца са долама
И љуцкије кости по горама:
Сломљеније копља и кундака
И смржене крви од јунака.
Земљо мала на острву смрти
Још од тебе турска сила дрхти'
Би ли славу шпартанских хероја
Засјенила величина твоја?
Становника двадесет хиљада
Борило се против Цариграда;
Нит имаху пара ни пазара
Куће су им орловска гњијезда —
А Цетиње Даница звијезда.

И град ови од четири куће
Би Турцима узет немогуће;
Одакле је и Ловћен понико
То од њега виши нема нико.
Ће је Његош рођен и живио
Те цијели свијет задивио,
Рањеници с косовскога боја
Населише кршна брда твоја
Те сачува косовске Јунаке
У пећине и у савардаке.
Још тудије гавранови лете
Још те горе свакоме пријете
Ко насрне на част Горе Црне.

Јер је она стара као Кина
Споменике чува од старина:
Престолницу цара Дуклијана
И зидине Немање Стевана;
Одакле је син Немањин Сава.
Момче младо, али мудра глава.
Побјегао од славе и лажи
Да духовно пристаниште тражи.
Па град Жабљак Црнојевић Ива
То је наша историја жива;
Ту је барјак части и поштења
Див јунака Станковога Кења.
Па град Медун у крваве Куче
На коме се покољења уче,
Како треба на стијењу суром
Разговарат' са древном културом.
Па двадесет лавра до Цетиња
И у свакој хришћанска светиња;
И Биљарда ће је Његош пјево
Па то нема ни свето Кијево.
Па споменик пророка Илије
У врх топле Љешанске нахије;
Што му Вуксан војводе подиже
Кад из ропства скадарскога стиже.
Па какав је Обод на Ријеци
Ће су наши земанили преци
Пренијели из земље Млетачке
Штампарију на плећи јуначке
У Иванов палац на Ободу
Светилиште балканском народу.
Па бијела Радунова кула
За коју је сва Европа чула;
Па бедеми на Спушкој главици
Око ње су црни споменици.
Као што је црква Мартинића,
Ће с војводом Матом Радовића
Изгореше двадесет јунака,
Да одбране цркву од Турака!!
У Бањане Црвена стијена
Ће је древна прошлост откривена;
Ту се кости и ствари наоде

Те причају за старе народе:
Да је прије каменога доба
Била туда људска несеоба.
Па на мутној води Грачаници
Какви ли су стари споменици:
Развалине Моракова града
И гробница неимара Рада.
Ту је мрамор Угрен бега Бана
И огњиште светога Стевана.
Ту још није исплакала киша
Траг куда је свети Сава иша;
И велики Бан-војвода Никша,
Што храм диже апостолу Луци
Чували га и Срби и Турци.
Ту су фреске и мушке и женске.
Ту вечера тајна и Голгота
Још из доба Христова живота.
Видиш Јован у Јордану стоји,
Тамо Јуда сребрнике броји
Видиш Христа у пећини лежи
И ђавола ће од крста бјежи.
Михаилу крила ка' у змаја
С мачем стоји на вратима раја;
Видиш слику цара Симеуна
Ал' на њему није царска круна.
Сад је старац монашкога чина
А на њему митра владичина.
Па Оногошт испод Уздомира
Престоница краља Предимира —
Тркалиште паша и везира
И бедеми турски обурвани
Што су наше зидале погани'
Србин паша Махмут — Беговићу
Он подиже бедем у Никшићу.
Закити му куле и капије
Русом главом Косорић Илије:
Скиде главу дробњачкоме змају
Да застраши око поља *рајУ.*
Ту је мрамор војводе Дракуле
И остаци Лековића куле.
И трагови града Моштанице
У пољима никшићке равнице.
Па Петрова црква под Требјесу
Вјекови је начели нијесу.
Дужд млетачки ту је долазио.
Цар је Урош у њу улазно.
Па Друм главнн про Царева моста
Ни то није грађевина проста.
Но зданије са двадесет ока
про ријеке Зете и Растока.
На дно Сливља код кланца горскога
Задужбина цара московскога.

ЛИМОВ ГРОБ

У планини у Јаворку,
Ће костури многи труну,
Ће зимују горске виле,
Образом се људи куну!

Има тамо мрамор један,
И гробница једна стара,
Ископата у земану,
Врховима од ханџара!

Ту су Лима сахранили,
Барјактара и јунака,
Бог нека му душу прости,
А Црна му земља лака!

Није Бошко Југовићу,
Нити Комнен од Котара,
Погубили више глава,
Од Лимуна барјактара!

Кад су турци уграбили,
Јоковића кнеза ћерку,
Шутке гором пролазаху,
Да се спасе и утеку!

Нит пјевају,' нит пуцају,
Бајове се чете плаше,
А најпрви пред сватима,
Младожења Хамза јаше!

А Бајо их мрко гледа,
Са његово тридест брата,
И удари на сред Поља,
На турскије триста свата!

Ту је Ћетко ту је Ђурко,
Ту је Лимо соко сиви,
Сам се Бајо чуду чуди,
И јунаштву томе диви!

Ће угази чета мала,
У толику Турску силу,
Да им турци не одведу,
Јоковића Горску вилу!

Од како су турци зулум,
Учинили били Кнезу,
На конаку и у путу,
Стално бјеху на опрезу!

Пуче тридест џевердана,
А синуше Јатагани,
А триста се коњаника,
Од хајдучке чете брани!

Невјеста је опазила,
Да јој чета помоћ пружа,
Кад се ова горска вила,
Као хајдук наоружа!

Два ђевера погибоше,
Од снахине десне руке,
А млада је с јатаганом,
Ускочила у хајдуке!

И сватови и хајдуци,
Јунаштву се њену диве,
Имајули друге земље,
Такве шћери и одиве?

Замаглило мегдан-поље,
Од прашине и од дима,
Док нагази витез Бајо,
На рањена друга Лима!

Лијева му рука виси,
Преломљена десна нога,
Сто живота кад би има,
Жив остати не би мога!

„Куд је Хамза, Бајо пита?"
„Утека је пут Јаворка"
„Него Бајо, знаш ли куд су,
Два ђевера и ђевојка?"

„Аох Лимо, рано грдна,
Кад изгуби главу русу,
Ти не питај за ђевојку,
Ни сватови турски куд су?"

„Сватови су изгинули,
А многи се разбјежали,
Ђевојка је избављена,
Но ко тебе да прежали?

Видим како око тебе,
Исјечени Турци леже,
Ал не могу прежалити,
Амза главом ђе побјеже!

И ја имам побратиме,
Крвавије девет рана,
Ал ћу хитат дако стигнем,
Од Загорја капетана!

Отиште се с хајдуцима,
Капетана те претече,
Под стољетном буквом старом,
Ту га стиже и посјече!

И то мјесто и дан данас,
Амзина се буква зове,
И ту Лима сахранише,
И остале витезове!

И сад народ споштовањем,
Поред тога гроба иде,
Свијема је част велика,
Да то славно мјесто виде!

Слава нек је јунацима,
Што разгнаше турске свате,
Да онакву Црногорку
У харему не галате!

СЕРДАР ЈОЛЕ И ВОЈВОДА ПЕКО

Куд су оно кренули далеко
Сердар Јоле и војвода Пеко?
Да их није наљутио неко,
Да их није књаз Никола кара
Па другога траже господара.
Два су ова Србина витеза
Нешто љути на Николу кнеза,
Па се мичу изван Црне Горе
Негдје старци с миром да одморе.
Не трпи их црногорски кнеже,
Међу њих се црни враг улеже.
Они дигли галаму на Књаза
Пеко му је Павловићу каза:
„Јунак јеси црногорски Књаже
То ти кућа и племство налаже.
Ваша кућа два пуна вијека
Дала није Турцима лијека.
И били сте стожер Црне Горе,
То ви нико оспорит' не море.
Ти си јунак да ти нема пара
Сједио си уз рускога цара,
На конгресу европскијех сила
И држао сабљу преко крила.

И сви други гологлави бише
Осим тебе и старца Падише,
Све ти људско и јуначко баста,
Ал' што храниш уз кољено таста,
Који ти се из двора не миче
Те велике јунаке спотиче.
И мене је стио да окаља
Да нијесам на До Вучји ваља.
Ти си тога дана командова
Са твојијем јатом соколова.
Гледао си са крвава хата
Кад је Лука Осман пашу хвата,
Кад је Ђоко посјека, Селима,
Је ли Пеко какве мане има?
Је ли који од братства Његоша
Тога дана мимо Пека проша,?
Ил' сердара Јола из Завале
Ће се војске обадвије клале?
Што витеза Јола разоружа,
Што је обруч стеза око Спужа?
Отимао куле и фолтице
Улијета, у сред Подгорице.
Ја сам данас испануо мали?!

Срамота је кад се јунак хвали,
Али су ми јади додијали...“
Књаз Никола трпи га и слуша
Жа, му Пека и боли га душа.
Љут је на њих Петровић Никола
Ал' жао му два так'а сокола;
Два витеза да бјеже од Кнеза,
Што су понос били Црној Гори,
Но у томе Јоле проговори,
Ка небеска кад сине стријела,
Љути Пипер из Завале села,
Викну Јоле пиперски сердаре:
„Што уради, драги господаре,
Те си твоје рашћера војводе?
Вукаловић у Русију оде,
Тамо ће му останути кости,
Што не нађе код тебе милости,
ПопуМилу грдну ријеч рече
Те га Осман Мушовић посјече.
Марко с главом у Медун утече,
Од педесет година, ил' више
Од невоље научи да пише;
Би невоље људске да опише,
Кад крваве попалисте Куче
Те тај кастиг по свијету пуче.
Направисте гријег вапијући,
Што не личи Петровића кући.
Па ће су ти два планинска вука,
Ђоко Цуца и Филипов Лука?
Забачио Стојана и Драга
Не прелазе преко твога прага,
Одкад си се доватио блага.
Мука ти је чоека познати
Док власт стече ил' се обогати.
Власт чоека диже изнад људи,
А од новца може да полуди.
Шест си кула начинио зна се,
Све из наше сиромашне касе.
И још имаш на Босфору дворе
Који вред пола Црне Горе.
Седам поља около Никшића,
На свакоме двори Петровића;
И војводе Петра Вукотића
Ниђе прошли мимо ме нијесу.
Ти притиште Сливље и Требјесу,
И направи штале и буњишта
На требјешке земље и згаришта,
Дабогда ти не требало ништа.
Још, ти, Књаже, заборавих рећи
Па да ћеш ми и главу осјећи,
Што уради од братства Кадића,
Због Тодора и због Петровића?
Када Шваба Тодора објеси,
На закон се окрета, нијеси.
Што га свијет чува од Адама –
Да је глава Тодорова сама

Подмирити могла фараона
Ил' Нерона, ил' Наполеона?!
Зашто људе не пушти да живе,
Но им нема трага од одиве.
И тако се не свете јунаци,
Једно село да у огањ баци.
Ко зна шта ће бити у будуће
Шта бит' може и од твоје куће'
Ништа нема да је немогуће,
Кад ти мене разоружа жива,
Господаре, ни дужна ни крива.
Сад ми нудиш сабљу и кајасе,
Жив је не бих припасао на се.
Није сабља гвожђе ни кајаси
Него Јоле сиједије власи,
Што под старост тражи да се спаси
Од овакве правде и слободе;
Али нећу без Пека војводе,
Јер нас оба гледате у двору
Ка' издали да смо Црну Гору.
Ја знам да је болест код владара
Кад се кара, он душу одмара.
И ради, сам ићи те просити,
Но увреде, ваке подносити.
Ништа нећу у свијет носити,
Само један камен са Фундине,
Да га ставим у џеп од гуњине,
Да га у гроб понесем од жеље;
И с Вучјега Дола мало земље...“
Књаз Никола ка Србин и племић,
Као Његош и као Петровић,
Ка' геније и пјесничка душа,
Пошто Пека и Јола саслуша
На два-три је начина покуша,
Да их смири и да их савије
Али то му помагало није.
Црногорац хоће одината,
Да закуца на крвничка врата.
Само дату ријеч да одржи
Ко је од њих у несрећу бржи?
Нађути се Петровићу књаже,
Па сердару и војводи каже:
„Ја никако бит' деспот не могу
Закл'о сам се народу и Богу,
Да ћу штитит' право слабијега
Ја од мене немам старијега,
Ја не питам дом Романовића,
А не таста петра Вукотића.
Сви су моји били демократи
А што немам, то не могу дати.
Корите ме да градим палате,
А ви треба то добро да знате;
Ту се код нас праве консулате
Неколика из Европе царства,
То су њини људи и посланства.
Зар да морам у старе појате,

Да примамо старе дипломате.
Ако нешто виде да не ваља
Ту се образ црногорски каља.
Ви сте овдје живот оставили,
У овој се земљи прославили,
И добили два велика звања;
И у вас су куће и имања.
Уживате углед код народа
Ка' и један сердар и војвода;
А право је свакога владара
Да милује или да накара,
Ал' у главу вама нешто дуну,
Да ви даднем Душанову круну.
Ви не бисте задовољни били!
И мрав мали што по земљи мили
Па имају некак'ога реда,
И лав свакој звјерки заповједа,
Од орла се свака тица боји,
Бор у шуми као владар стоји.
А облаци који носе кишу,
Па слушају силу неку вишу.
Бит' немојте у несрећи брзи,
Књаз Никола никога не мрзи
А камоли два моја сената,
Два јунака, у свијет позната.
Ако ћете наћи неђе боље
Па ви хајте, широко ви поље!“
Али Јоле и Пеко војвода
То нијесу два људска изрода.
Ако су се с књазом препорекли,
Ал' нијесу у Стамбол утекли,
Ће се образ црногорски каља.
Чували су образ ка' светињу,
Ал' је Пеко умро на Цетињу,
А Јоле је сахрањен у Нишу
Као јунак, уз почаст највишу.
Краљ Никола неђе у Сан рему,
Част нека је и Њима и Њему.

ЂАУР-БАБА - ШУКО МИЛОВИЋ

У Плеади невоља и мука
У јатима горскијех хајдука,
Блиста име планинскога Вука
Миловића Ђаур-Бабе-Шука

Није има бркова ни браде
Ал Турцима задаваше јаде
Те им куле и чардаке пали
Зато су га Ђаур-баба звали,

Слушајући у пусте главице
Како цвиле сужњи из тавнице
У Требињу тридесет Хајдука
А спомињу Ђаурбабу Шука

Шта им Шуко може да поможе?

Не би војске стотину хиљада
Уљеђ могла у Требиња града,

Али може Ђаурбаба Шуко
Полако се бедему привуко

С Њим шест друга, ал змајеви љути
И право се апсани упути,

Све разагна засједе и страже
Један оста путе да им каже

Кад убише два мрка џелата
Одвалише од тавнице врата,

Разбјежа се тридес робијаша
Но Лазара Кандића је наша,

Јунак лежи како ће да бјежи
На њему су синџир гвожђа тешка
Он га зграби на плећа витешка
Носи гвожђе и жива костура
На срамоту Кула и пандура,

Зора подне и два прошла сата
А Требињска млатуњају врата,
Стид је турке да то чудо виде,
Како Шуко са четом изиде

И стари се паша разочара
Куд се ђеде тридес тавничара?

Но шта јечи у Требињске Горе?
Да. ли грми да ли Марко оре
Или сабљу од Наковањ проба?
Није то је давно прошло доба,
Но Шукова Ћемерлија крива
ЛАЗАРЕВЕ ОКОВЕ РАСКИВА

СУЛЕЈМАН ПАШИНА ГОДИНА

Avgusta 1877

Кад се Руси наканише
Са Турцима да зарате
Да с Балкана и Бугарске
Прођерају Азијате ,

И прећоше на Дунаво
Цариграду да су ближе
На границу Црногорску
Регуларна војска стиже

Ударише су пет страна
Анадолске љуте злице
И да војске смијешају,
Код вароши Подгорице

Да недаду Црној Гори
Да подиђи главе може
Да у такој околности
Московима не поможе

Сулејмана паше ето
На Звиздића куле стиже
Пред њим војска црногорска
Изнад Крсца шанце диже,

Султан га је оправио
И имаје над у њега
Да Алаху Теменише
На гробници Иваи-Бега.

Зареко се пред биљардом
Бедевију да одјаше
Ал' Хајдуци црногорски
Крвави му отпор даше

На Крстац их дочекаше
Црногорци као вуци
Али с много погибије
Вратише их натраг Турци

Које сили одољети
Рекао би гора иде
Повлаче се Црногорци
Докле бољу згоду виде

На пресјеку крв се проли
Али Турци продријеше
И с великом погибијом
У Град тајин унијеше.

Кад у Никшић уљегоше
Ту гаирет турци чине
Ал' Сулејман у град неће
Ни два дана да почине,

Под цијеном од живота
Нек хиљаде глава кошта
Угнати је тајин мора
Јунацима Оногошта

Да цијела Брда спржи
И Острошку ћабу свету
И три војске и три Паше
На Сушицу да се срету

Да се снађу да се здруже
На Цетиње да продуже

Крену паша из Никшића
И широко прође Сливље,
Ал то брате није војска
Него то су Хорде дивље,

Све пред ообом попалише
Све плъачкају што докуче
Мисле да ће амо проћи
Ка низ Дугу што су јуче.

Кад почеше да се пењу
Уз клисуре Планинице
Изненада нагазише
Црногорске јединице

Па када се сукобише
Двије војске двије вјере
Сулејман се Паша нада
На Цетиње да продере.

Пала тама од барута
Поврх греда од Острога
Ко је Србин ко је Турчин
Разузнати не би мога

Поломише Турску силу
Низ Острошке греде стрме
А топови Црногорски
Са Дрмића брда грме

На Њима је Књаз Никола
Он нишани и он гађе
А Сулејман не зна штаће
И како ће да се снађе?

Девет дана крвавије
Од Острога па до Спужа
Ту колико Црна Гора
Турске војске разоружа?

Ту је кажу син и отац
По двадесет глава сјека
Што је догнат да погине
Из Азије из далека

И најпотље заглавише
Око села Шобајића
Да се прича док је луди
И Мјесеца и влашића

Ал' Сулејман још се нада
На Цетиње да одјаше
Ал' му ето Црногорци
Преко Зете пређ не даше

И гледају напремасе
Ће манастир Острог гори
И силна се турска војска
Испод Спужа улогори

Чекају их Црногорци
И шанчеве и бусије
Докле црни Вран долеће
Са Карпата из Русије

Црни Гавран глас донесе
Да повлаче војску царску
Јер су Руси ударили
На Плијевну и Бугарску

У Плијевној Осман тужи
Они Осман с Вучјег Дола
На часну га ријеч пушти
Са Цетиња Књаз Никола

Да не рати на словене
Он на часну ријеч сједе
И ето га у Плијевној
Ће од глади коње једе.

И Сулејман с војском оде
На Плијевну да се бори
А крвави траг остави
У чувеној Црној Гори...

ЈУНАЧКА ОСВЕТА РИСТА ПОПОВИЋА

ШЕКУЛАРЦА

Тамо у крај Беранске равннце
У подножју горе Јеловице,
Спрема греда брда Јејевице,
На обали зеленога Лима,
Немањића задужбина има,
Ће су некад у стара времена,
Купио се народ и племена,
Те су хвале подизали Богу,
И чували Слободу и Слогу,
Једном бјеху на скупу главари,
Те племенске рјешаваху ствари,
И У пићу сташе да се хвале,
За јунаштво и ствари остале,
Док Божовић Вукадин завика:
,,Данас ми је испала прилика
Да ви речем браћо Шекуларци,
А ми да смо на гласу јунаци,
Светили би Поповића Риста,
Јер је био заслужан одиста,
Убише га Турци иза плећи
У Ругову куд се иде к Пећи,
С њим нас бјеше невоља повела
Нас шестину из једнога села,
Да гонимо храну на самару,
Из богате Пећи к Шекулару,
На Ругову у јелову шуму,
Чекагу нас зликовци на друму,
Да нам отму паре и уларе,
Манит ли је човјек на мукама
Бранисмо се голијем рукама,
Докле пушка окиде са стране,
Ту погибе Поповић Ристане,
Ми га мртва дома однијесмо
Још се тамо вртали нијесмо,
И ето му и данас мрамора,
У поножју планине Чакора,
Сад му ране у гробу крваре
Опомињу браћу Шекуларе,
Да је доша вакат да се свети,
Да Руговце учимо памети,
Зато браћо кунем вам се свијем,
У Ругово сам отићи смијем,
Најбољега од њих да убијем,
Да осветим свога племеника,
Ал пошто му незнамо крвника,

Руговца ћу чекат најбољега,
Да убијем и осветим њега,
Нећу неку да убијем шему,
Но јунака што је раван њему,
Кунем ви се браћо Шекуларци,
Пљували ми на ријеч јунаци,
Ако нећу осветити Риста,
На срамоту Руговаца триста,
Па тако ми овога олтара,
И нашега славна Шекулара,
Цетиња ми српске престонице,
И Дашине Камене Столце,
И његова перна буздована,
И славе ми светога Јована,
И српскијех Великијех Пости,
И у Скадру Васовијех кости,
И на Мокрој гробља Чобанскога,
И случаја тога злогласнога,
Оружја ми Љевачине Вука,
И Пећина старијех Хајдука,
И тако ми земље у коју ћу,
Некоме ћу ископати кућу,
Хоћу убит силног База Дема,
Јер Руговца онаквога нема,
С њим осветит Риста Поповића,
Рад угледа куће Божовића.
Смрт ме само може да спријечи,
Да не будем господар ријечи.

Није ласно у Ругово ући,
И Без Дема убити у кући,
Ил на раду ил на царску џаду,
Јер Руговци чувати се знаду.
Али срећа којим се окрене,
Те Руговци ограбе и мене,
Ја се надам у Васојевиће,
И у моје братство Јашовиће,
Ви да ће те осветити мене,
Ако ми се несрећа окрене,,.
Али много не прође земана,
Од Бурђева до Илина дана,
Већ се чују чете кроз планине,
Одметну се Божов Вукадине,
Да силнога тражи База Дема,
Што таквога зулумћара нема,
Ни таквога турскога Катила,
Заисто га је раја запамтила,
Од Велике до вароши Пећи,
Нико с миром није мога прећи.
Што му није ударио с плећи,
Ал га вреба Божов Вукадине,
Да му главу са рамена скине,
Али Турчин нешто предосјећа,
Да га чека некаква несрећа,
Једно јутро жалио се Були,
На оџаку у бијелој кули:

,,Ноћас на сан падох у ријеку,
Зло ме неко чека у вијеку,
Хајдуци ће да ме посијеку,
Највише се бојим зликоваца,
Величана и Шекулараца,
А дуже нас за некакве крви,
Ја бих мога подмирити први,
Они никад не траже крвника,
Него с главе добра племеника.
Но једнога у сред љета дана,
Слушала је Метохија равна,
Како вију у Чакору вуци,
А кликују по Ругову турци:
,,А напријед ко је вјере праве,
Кидају нам Црногорци главе,
У сред подне и бијела дана,
Нит се боје паше нит султана,
Нит закона Европскије сила,
А напријед срамота вас била,
Погибе нам јунак База Дема,
И на њему русе главе нема,
Но крвавом да хитамо влаком,
Да се стијем сретемо јунаком,
Што у подне кад косимо траву,
Однесе нам са Руговца главу,
Старац Мујо бјеше код оваца,
Кад натрча тридест Руговаца,
,,Од како си код оваца овђе,
Један турски крвник да не прође,
Шта носаше и какав бијаше?
А старац им оде да бесједи.
„Срце ми се у грудима следи,
Страшан јунак вуда кад пројури,
Летијаше као оро сури,
Стотину сам година присука,
Још не виђех таквога хајдука,
Кратка врата широкије плећи,
Вук му горски не може утећи,
За пасом му нож и пушка мала,
А два брка по токама пала,
Крвава му у рукама глава,
Мене викну: ,,Чобане код брава,
Ја сам данас на крв налетио,
Поповића Риста осветио,
Ко успита дервишино стара,
Кажи да сам са сред Шекулара,
Заборавих како рече име,
Ја се више не гледао с њиме".
Кад Руговци разумјеше старца,
Да је неко од Шекулараца,
Погубио данас База Дема,
Сви рекоше други нико нема,
У сред подне да уљеђи смије,
У Ругову неког да убије,
То ће бити Божов Вукадине,
Уризика данас да погине,

Дабогда му закукала мајка.
Што он уби накога јунака,
Да се хвали пред Црногорцима,
Како кида главе Руговцима.

КО ЈЕ БИО ШЋЕПАН МИЈУШКОВИЋ

То је био Црногорски Горчаков, син кршних брда Црне Горе, командант јуначког Пјешивачког батаљона, проглашени витез и војсковођа, од Мојковца до Мојковца. Трагајући за истином би убљен на звјерски начин, од људи заврнутог мозга, који су били до такве кобне мисли дошли, да га мученичком смрти уморе и баце у безданицу, али његову браћу Ђола и Стевана, нашли су људи на друму избачене, мртве из таванице.

О томе пјесма каже:

Нек се нико не зарече живи,
Да велике муке не доживи
Кад дочека што се нада није,
Мијушковић Шћепан из Повије
Без икакве његове кривице,
Бацише га на дно безданице,
У Требјесу поред Грачанице!
Та проклета јама у Требјесу
Ни Турци је надили нијесу
Ни дивина: Вуци ни лисице
Но откуд је ове улизице
У сред црне ноћи натуташе
Те оружје своје обрукаше!
Како Шћепан са браћом пострада?
Једно јутро бану изненада,
Црна Гарда из Никшића града,
Шћепан бјеше на сред винограда,
Јер он живи од зноја и рада!
И ту су их лишили слободе,
Калабић му говорити оде:
,,Ти си онај који стваараш буну,
Који тражиш црногорску круну,
Ви сте Гору узбунили Црну,
Краљ Николу да на престо врну!
Калабић га терети и каже:
Да засебну Црну Гору траже!
И да Шћепан црне мреже плете
Да доведу краља из Гајете,
Још Шћепана и браћу терете
Да донесе паре из Гајете,
Те по шуми хране зеленаше,
Издајнике домовине наше!

И на вјерност неће да се куну
Под наш барјак и под нашу круну!
Знаш Шћепане то нијесу гатке
Но ја имам о тебе податке,
У дан радиш луке и читлуке,
А поноћи идеш у хајдуке!
То се више трпјети не може
Нек ти ноћас јунаштво поможе,
Па пошто им тако подвалише,
Онда на њих муке навалише!
Виђе Шћепан грдну погибију,
Да ће ноћас сва три да убију
Онда Шћепан говорити оде:
Калабићу хрђо и изроде
Шумадинац, Цинцар али коси,
Зар су такви с' људима односи?
Ти све лажеш што о нама кажеш,
Због круне се непреотимамо,
Само прошлост, никоме не дамо,
Ја без краља ниједнога могу,
Но тражимо једнакост и слогу,
Да смо као два рођена брата,
У држави Срба и Хрвата,
А не да смо безусловно робље,
Па нек ђаво носи круне обље,
Ал смо против тебе и свакога,
Ко је против отачанства мога!
Пет вјекова ове горе наше
Са крвавом борбом не престаше
И зато си дошо да ме мучиш,
И ти да ме на поштење учиш,
Удараш ми на руке лисице,
Вријеђаш ми ране с Брегалнице,
Просипате на све стране новце,
Убијате врсне Црногорце,
Зар се тако дуг велики враћа
Што смо за вас дали као браћа?!
Зар да гинем од браће џелата
То ли нам је за Мојковац плата?
За Говедар и за Брегалницу.
И данас ме водиш на кланицу!
Пешић наше, заведе војнике,
И њихове побра ловорике!
Те вас данас туђе перје кити,
Црна Гора народ племенити!
Зар јединство такво да спроводи,
Кад се таква политика води?
Сад слушајте како пјесма вели,
Када су их под бедем довели?
Ноћ је очи извадила дану
А Калабић мајору Шћепану
Сунце зађе у дубине морске,
И залади крше црногорске!
А завлада ноћ црна и тмуша,
Бог је сами са небеса слуша,
Мучеништво три Мијушковића

Под бедеме од града Никшића
Од крваве руке Калабића!
Па ноћ црна кад би казат хтјела,
За велика не људска недјела
Калабића и његове гарде
За Шћепана и велике јаде,
И проклету јаму у Требјесу,
Гдје Шћепана надили нијесу!
За пуније три мјесеца дана!
Но по гласу, злогласнога врана,
Који бјеше кости намириса.
И на јаму крвнички кидиса,
Јуначкога меса да обиде,
Тамо људи пођоше да виде,
Ноћ оправи црну птицу врана,
Те он њима каза за Шћепана
Што то други знати није мога,
За Шћепана Милутиновога,
По вијању и грактању врана
Пронашли су витеза Шћепана!?
Док Шћепана по јамама траже,
Већ Калабић у прогласу каже:
,,Побјега је Шћепан из тавнице
Краљ Николу да на престо врне!
Ал ко тога убије бандита,
Или јатак ил контра-комита.
Благо њему докле му је трага,
Даће мо му два товара блага

ТРИ ХАЈДУКА

Завијала три планинска вука
Од велике невоље и мука.
То не бјеху од планине вуци,
Но то бјеху од горе хајдуци,
У Семољу гдје зимују вуци.
Једно ускок Кршикапа Миго
Што је скоро из Санџака стиг'о,
Гдје је борбе водио крваве
Око Таре и Борове главе.
А друго је Микић Радосаве.
Мрка брка хајдучкога ока,
Ол Сировца врдога потока.
А треће је момче од Мораче,
Тодоровић Јанко из Љевишта
Ол јуначке куће и огњишта.
Три хајдука у гори Семољу
Ако туже јес' им за невољу.
Снијег пао момку преко паса,
Већ им нема у планинн спаса.
Снијег пада, зима стисла зубе,
Хоће русе главе да погубе.
Зар толикој сили да одоле?
А траже их њемачке патроле.
Онда Миго Кршикапа каже:
,,Свуд нас чете Аустријске траже,
Претурају куће и огњишта,
Наме нема нигдје опоришта.
Јуче смо се са Њемцима били,
И два наша друга изгубили.
Два хајдука добра Црногорца.
Перошевић Милош из Сировца.
Божо Микић од малије Бука.
Два ускока к'о два мртва вука.
Снијег паде, из горе одосмо
Осветити браћу не могасмо.
Но знате ли до два побратима.
Да ли игдје пријатеља има?
У Ускоке и Мораче двије
Да нас хранит у потаји смије.
Док окопни сунце и огрије.
А веле му до два побратима:
„Свуд' нашије пријатела има,
Ад' немају мјеста ни' прилике
Да услуге учине толике".
Опет Миго Кршикапа рече:

,,Да одавде идемо довече,
Код једнога добра пријатеља,
Да нас спаси док окопни земља.
И удари у планину трава,
И под јелу могне да се спава".
Но кад смрче и ноћ црна дође
Чета мала из Семоља пође.
Здраво Баре Сировачке прође,
Док су дошли на Тимарско Поље
Снијег пада да не може боље
У Тимар су дошли код Боровца
У Србина добра Црногорца
Ту их срећа јуначка донесе
Код некаква Томића Алексе.
Томић их је дочек'о на вјеру
И дао им хајдучку вечеру.
И траже му да их зимус склони,
Од швапскије чета што их гони.
Њима Томић оде говорити:
,,Браћо моја ускочки комити.
Држа' бих вас до Ђурђева дана
Док окопни крвава пољана.
Но се бојим бруке и кастига
Да ја склоним Кршикапу Мига
Са његова оба побратима
Ту опасност неминовна има.
Свуд су црне разапете мреже,
Да се какав ђаво не улеже
М'огли би ше за вас прокопати
И моја се кућа ископати
Ја не жалим што бих погинуо,
Но би ми се образ окинуо.
Пала би ми на поштење сумња
То је теже но из неба муња".
Ту причаше два дебела сата,
Докле швапска патрола на врата
Комити се надали нијесу,
Томе јаду и зломе удесу.
А и Швабе у своме бијесу,
Урадили паметно нијесу,
Луда их је памет занијела
Те немаше у срећи дијела.
Мислили су без крви пролите,
Под оружјем хватати комите.
На собна се појагмише врата,
Ко ће први хајдуке да хвата.
Враг помаже Бошњанину Мију,
На љуту је нагазио змију.
Он је први до разбоја стиг'о
А срете га Кршикапа Миго.
За мушка се грла похваташе,
Из руку им пушке не пуцаше.
Микић срете Арнаута Дреша,
И перчине са њим помијеша.
У мушке се кости похваташе,
И остали на врата најаше.

Дако своје Факмајсторе спасе.
Но, дочека Тодоровић на се
Првим метком што је опалио
Лешином је врата завалио.
Остали се натраг повратише
Ови главом у кули платише.
Мјесец заша, лампа се истули
Стоји тутањ по бијелој кули
Секају се кроз поноћну тмушу,
Ко ће коме извадити душу.
Није шала Швабе и хајдуци,
Зубима се колју као вуци.
Сва се кула из темеља љуља,
Докле унук Кршикапе Суља,
Босанцу се на прси обрете.
Писну Мијо к'о мало дијете!
Зле судбине ноћас што га сплете.
Пишти, кука, окиде се душа
Као соко птицу кад перуша.
Кад Босанац виђе да се гине,
Од хајдучке чете из планине.
Богом куми а призива свеце:
,,Имам жену и четворо дјеце.
О хајдуче не заспи се гријом.
Немој дјецу раздвојити с Мијом.
Можеш мислит и претпоставити,
Може мајка дјецу оставити,
И подлећи каквој улизици,
Моја дјеца остат' на улици,
За њих нико неће упитати,
И моја се дјеца поскитати,
Своме јаду да траже лијека,
И тебе ће клети до вијека.
За њин хајтар немој ме убити,
И свијета оба изгубити".
Кршикапа говорит' му оде:
,,Мучи хрђо и српски изроде
Дивне Босне неваљали сине.
Зар се тако на мегдану гине?
Јунаку је љепше погинути
Но крвника за живот молити
Мислио си босански шљивару,
Да се хвалиш бечкоме ћесару,
Како смијеш у црно поноћи,
У хајдучка коначишта доћи.
Палит куће и јавити овце
Под оружјем хватат Црногорце".
Онда пушку у тмуши напипа.
Која бјеше московскога типа,
Удари га, муња тако не би,
Докле пушку по кундаку преби.
Колико га шину неболеће,
Сав му мозак на таван излеће.
Ето тако Босанац се сруши.
Но малисор љути шта обрши.
Задуго се са Микићем бори,

Дрхте пусти на кули прозори.
Два се горска похватала вука,
Ал' је боља срећа у хајдука.
Њега Микић догна до дувара,
И срећа га послужила стара.
Кад обори Микић Малисора,
Зубима га закла немилице,
Разбоде му ножем џигерице.
Онда загон на врата комити,
Ал се тешко кроз обруч пробити.
Стаде тутањ ручније граната,
Но солдати побјегоше с врата.
Пут Боана бјеже на станицу, '
А комити прешли у Кравицу.
А отоле к Рађенову Брду,
Да се склоне у Морачу тврду.
Но, ујутру глас кроз племе пуче.
Да су Швабе изгинуле јуче
У сред куће Томића Алексе
Све ће племе ђаво да понесе.
Те истога несрећнога дана
Бану швапска војска са Боана.
Иду као какви освајачи,
На освету дјеце и нејачи.
И у Тимар село кад дођоше
Те лешеве своје повукоше.
И Томића кулу запалише,
И зулуме порадише грдне,
Снијег неда никуд да се мрдне.
Да се народ у бјегове склони,
Од крвничке војске што их гони.
Онда војска у Сировац пође
Као облак кад од мора дође
Траже чардак Кршикапе Мига,
Кога му је шукунћед подига.
То је чардак Петра капетана,
Још из доба историјских дана.
За кога су у Цариград знали
На њега су Турци ратовалн.
Хајдуци га од њих одбранше
И данас га швабе запалише.
И Микића кулу на врх села
И још многа створише недјела.
Из торова одјавише овце
Жене, дјецу гоне у таоце.
Мигову су дјецу заробили
И у Тузл с мајком затворили.
А његова сина Миливоја,
У Тузи му остадоше кости
У најљепше доба од младостн.
Док је ситна допанула књига,
Од ускока.Кршикапе Мига,
Они пишу Ахметовић Кизу
Ми смо ви се примакнули близу.
Но ако.сте људи и јунаци,
Чекајте нас сјутра на станици.

Ишчекај нас Мујо да нам платиш,
Што свезану сиротињу гњавиш.
Сјутра ће ви црн барјак побити,
На касарну ускочки комити.
Кад им хабер дође на станицу,
Побјегоше швабе уз Кравицу,
А отоле пут Никшића града,
Гдје је главни логор и команда,
Вала њине срамоте и бруке
Гдје не смјеше исчекат' хајдуке
Крвопије ускочке комите
Град пустише без крви пролите.

ВОЈВОДА ДРЕКАЛЕ

КАСТРИОТОВИЋ

Овце чува Дрекале војвода,
На граници два мала народа,
Арнаута и Црногораца,
Ту Дрекале бјеше код оваца.
На Рикавцу високој планини,
Ту катуни бјеху војводини.
Шест колиба под планинским висом,
Покривене јеловијем клисом,
Ђе се кува и млијеко вари,
Ту војвода уживаше стари,
И ако је гора и планина,
Ту бијаше: ракије и вина,
Од оваца меса и млијека,
А зар има бољега лијека,
И за здрава и за рањеника?
Ту му бјеху струге и торине,
Од дрвета меке јеловине.
Код торина шест мркијех паса,
Не би овце пуштили без гласа,
Кидисаће Вуку и Хајдуку,
Два му сина бјеху уза њега,
И снновац Лисичића бега.
Бег Лисичић Подгорице глава,
Посла бјеше пет стотина брава,
Код војводе свога познаника,
Побратима и сололебника,
Да му пасу на Рикавцу брави,
А у јесен дома да их сјави,
Да му зиме на Рибничка врела,
Ал' несрећа друкчије је шћела.
Та војвода класа бјеше људи,
Мека срца а тврдије груди,
Повјерова љуте Малисорце,
Да изјави на Рикавац овце.
На богате ливаде и паше,
Шивтари му тврду вјерудаше,
Да слободно на језеро поји,
Да се иле никакве не боји.
Зле комшије погазише вјеру,
Да ту бруку никад не оперу
Окупише Хоте и Руговце,
На бијеле ударише овце,
Таман бјеше опучила зора,
Залајаше вашке око тора,
А удари чета Малисора,
Војводине овце да плијене,

Али су им високе цијене.
Јер за браве давају се главе.
Кад се с њима војвода суочи,
Он у шанац јуначки ускочи,
Брани себе и бијеле овце,
А кликује браћу Црногорце.
Нема нико ђе се чути може,
На витешкој нужди да поможе.
Бране овце три Дрекаловића,
И синовац бега Лисичића.
Малисора десет обалише,
Док бијеле овце изјавише,
И војводин катун запалише.
И на шанац тврди навалише.
Ту војводу турци погубише,
И сина му Николу убише,
Ту дванаест паде Малисора,
Док им овце пуштише из тора.
Ту се локва ухватила крви,
Бег Шеховић из Гуснња први,
Послужи га у несрећи срећа,
Те посјече Кастриотовића,
Посјекли га јуначки нијесу,
Јер су били погазили бесу.
Погубише Лисичића бега,
Мјесто Лала погубише њега,
Момче младо заметало шалу,
Даде рухо Дрекалову Лалу.
Он Лалово одјело обуче,
Те му с тога погибија пуче.
Убише га Турци мјесто Лала,
Шта уради грешка једна мала?
Турци дома оправише Лала,
И даше му половину мала,
Јер се боје бега Лисичића
И освете и крвопролића.
Лисичићу погибија пуче,
Лале овце одјави у Куче.
И постаде Кучима војвода,
И данас је од њега народа,
Да га нико пребројит не може,
Благо томе коме Бог поможе.
Кад погибе војвода Дрекале,
Планине су за њим лелекале,
Чудила се и гора и вода,
Куд се ђеде велики војвода?.
Те га јутрос на језеро није,
Да дојаше хата да му пије.
Не купљу се по језеру виле,
Нит пливају утве златокриле,
Прић не смију срне ни јелени,
Јер се црни вода не зелени,
Не чују се вашке ни чактари,
Нит се кашље војевода стари.
Гавран гракће јели на огранке,
Јадикују виле на пропланке,

Вуци вију у подне по горн,
А шемлуче љути Малисори
Рикавац је планина на гласу,
Куда овце црногорске пасу,
Арнауцки чобани н наши,
Састају се на љетњој испаши.
Некад су се клали ка дивљаци,
Данас као људи и јунаци,
Љуцки сједе љуцки егленишу,
Вјерске мржње презиру н бришу
Заједно се на језеро пои,
Већ се човјек човјека не боји,
То језеро од страшнога суда,
Знаће причат ерупције чуда,
И глечерска отапања леда,
И промјену земљина изгледа,
Оно прича из новога доба,
Историју зараслога гроба.
На Краљевцу тврдоме бријегу,
Ће катуни Немањића бјегу.
На обали језера и воде,
Ту су кости Дрекала војводе,
У Рикавац планинску пустињу.
А на поглед Плаву и Гусињу,
На Краљевац крај језера бријег,
Зар то није срамота и гријег,
Код толико његова порода,
Да ту лежи велики војвода.

У гроб који зараста у траву,
Да се лако преда забораву?
И данас му дугује потомство,
И цијело наше Црногорство,
Да на гробу накога јунака
Споменик му дићи до облака,
Вјешта рука слова да изрежс:
,,Овђе кости Дрекалове леже,
Великога кучкога војводе,
Заточника витешке слободе!"
Шест пута је у Скадар ходио,
Те с пашама преговор водио,
Приморава зулумћаре турке,
Да прикупе од народа руке,
Да законе царске не изврну,
Да на љуцки образ не насрћу.
Сузбија је тешко самовлашће,
Муслимана од старине бране,
Те за такав подвиг племенити,
Подићи му стубац каменити,
Да му никад име не умире,
Док Бојана у море увире...

ГЛАД У ЦРНОЈ ГОРИ

Послушајте, мила браћо, моја,
Кад слобода изгуби се своја.
Тешко ропство три године стаде,
Мртав народ леже на хиљаде;
Да пас пасу прича довијека,
Шта је било двадестог вијека,
Кило хљеба двадесет динара,
А немаше сиротиња пара,
И немаше ниђе да заради,
У несретној аустријској влади.
Смисли народ на тешке начине,
Поче мљети тролетне клачине.
И глогињу са трнове гране,
С тијем мајке малу дјецу хране.
Плачу дјеца додијале муке —
Склопи мајци око врата руке,
Па је куме: ,,Дај нам хљеба, мајко,
Не можемо више живјет вако."
Гледа мајка, незна шта да ради,
Види дјецу ђе јој мру од глади
Не може им да поможе ништа,
Нит замеће ватре ни огњишта,
Ннт нмају од брашна оброка,
Него пасу као друга стока.

Три године, и за то вријеме,
Црна земља не примаше сјеме.
Гдје бијаше засијана њива,
Растијаше трње и коприва,
Као земља да бијаше љута,
Шта је кваси лудска крв просута.
За два љеба и лубину овчу,
Човјек дава, огњиште и плочу,
Све продаде од велике глади,
Још му нема ни пола чељади.
Закопа је свако у гробницу,
Све једући траву жућеницу,
И још ресу са љескове гране —
Господа јој не нађоше мане.
У то доба и црне године
Народ једе кору с липовине.
И мељаху кости од ајвана,
И то бјеше сиротињи храна,
И трулина из букова пања —
Крвавога тога ископања.
Многи ћаше испуштити душу,
Да не једе траву сријемушу
То је трава што најпрва ниче,

Кад се снијег у пролеће миче.
Има као магареће уво,
Благо томе ко је није куво.
Коприва је многога спасила,
И зато се она огласила.
Без ње многи мора је нестати
Па је треба на олтар метати,
Те служити на њој летурђију,
Нека народ памти Аустрију,
Која нам је кућу ископала,
ЊЕГОШУ је кости прекопала,
Е, да бог да, у море пропала!
Какве бјеху Танталове муке,
Кад се оде гладно на кулуке.
Свијест мрчи а ноге спотичу,
А стражари млате и урличу.
Не да сјести, не да умријети.
Нити под кров главу унијети.
Глад је тада нагонила љута,
Да брат брата изда по сто иута
И да своје изгуби врлине,
Многи мртав оста у прлине,
Без укопа и самртне књиге,
За то Шваби не бијаше бриге,
Нит би цркве, нити свештеника,
Да сахране тужна самртника,
Ни да свуче ни да преобуче,
Но хитају да га прије баче,

Нема нико да за мртвим плаче.
Живи мртвом завиђаше тада:
,,Благо њему кад у земљу пада!

ПЕТРОВАРАДИНСКА АЖДАЈА

1898

Браћо моја и дружино драга
Кад би мене дозволила снага
И кад би ме грло послушало
А Гудало Гусле неиздало
Пјева бих ви црну попијевку
Шта је било у прошлом вијеку
Шта радише људи незналице
Да ви парам брацке џигараде.
Војник један од Бачке Паланке
Оста бјеше код болесне мајке.
За два дана ни минута више
Него што му у објави пише,
Кад се јави своме командиру,
Он га нешће оставит на миру,
Но за такву незнатну кривицу
Капетан га баци у тамницу,
То капетан није но будала
Шта уради мајка му кукала.
Што уради што не раде људи
На смрт такву брата да осуди,
Кукавица, зашто и због чега?
На смрт грозну да осуди њега,
У тврђаву Петроварадинску
Док чу стражар јауке и писку,
У овоме староме зиндану,
Шарка гуја кроз ходнике бану,
На војника крвнначки напану.
Кад се кучка поче да привлачи
А поганске очи исколачи
Упријеко језик кад избачи
А отровне кад указа зубе
Сучим ће му срце да искубе!
Дугачка је дванајест метара
Сто педесет кила са кантара
А столећа неколико стара
Љута шарка кад нападе Рајка
Шта дочека кукала му мајка,
Он стражара куми богоради
Чујеш Змија шта од мене ради
Отвори ми на бедему врата
Спаси свога Словенина брата
Видиш Змија да ми ломи кости
Хрђо који немаш народности
Мој гроб куми нека ти опрости
Нема браћо од погани спаса
Неста момку аваза и гласа!

Но испусти душу иа мукама
Бранећи се голијем рукама.
Задуго се мучио и чуја
Докле га је савдадала гуја.
Осам пута око њега спучи
И мука га живијех намучи,
Три га пута стеже око врата
И удави царева солдата
Па га свали и на земљу леже
Да јој мртва жртва не побјеже.
А он пред смрт чему да прибјеже?
Земљу куми у њу да пропане
Ил светога Ђорђија да бане
Ће ои ноћас светитељу Ђорђе
У тамницу к мене што не дође?
На твојему вилену ђогату,
Да поможеш словенину брату
Од Аждаје љуте заштитниче
И велики богоугодниче,
Јер он и ти као војник страда,
У далека Палестину града.
Боже један који си у моћи
Чеду своме што нешће помоћи?
Но допушти пужећему гаду,
Да у Петроварадину граду
Халаплъивост своју да зајази
Моје мртво тјело да накази
Куми бога да би му помога
Ал' му не би користи од тога!
Он испушти душу на мукама
Бранећи се голијем рукама.
Докле ова гадна неспримница
Уништи га са земљина лица
Па му зубе под грло задубе
Крв му попи и срце искубе
Оглода му изломљене кости.
Имају ли друте народности?
Ваке смрти и ваке жалости
Да се такво изврши базвлашће
Над војником што служи без плаће
Сва ће срца људски и болећа
Кроз вјекове на то да подсјећа.
Клањаће се његову костуру
И пљувати на такву културу
Да се може у новом вијеку
Тако нешто тревити чоеку.
У плејади мученија свије
Смрт његова изостала није.
Нит је било страшне смрти ове
Од кад чоек на небеса зове.
За смрг црну народи не знаду
Но за ову у Новоме Саду.
Да је има снагу Голијата
Није мога побјећи на врата
Ил' громови Пророка Илије,
Главу мога изнијети није,

Из тврђаве Петроварадинске
Ће су прије империје Римске
Ту живјеле ко зна какве вјере
Кроз вјекове прије нове Ере.
Но стражара погани и мрца
Ће он нема куражи ни срца
А има је бојеве меткове
Да прослави себе кроз вјекове
И да помоћ своме другу пружи
И цијели свијет да задужи.
Капетну хабер кад је стига,
Ка манит се из постеље дига!
Кад отвори од бедема врата,
А војника нађе оглодата
И Аждају да код њега лежи
Препаде се и шћаше да бјежи!
Али савјест поче да га кори:
Чини му се костур проговори:
,,Капетане твојега ти чина
Немој бјежат са мјеста злочина,
Ће си дига на вјетар ситницу
И створио јаде и кривицу
Отиће ти глава на вјешала,
Па сад да си у чину Маршала.
Дворио сам мајку двије ноћи,
Те не могах на вријеме доћи,
И зато ми руса глава оде,
Кукавицо и људски изроде".

Но кад ови велики злочинац,
Призна да је пред законом кривац
Па стражара поче да укара:
,,Зашто хрђо и ништа војниче?
Кад чу како које витез виче,
Имао си убојне меткове
Да прославиш себе кроз вјекове,
И да спасиш и мене и њега
Него си се крио и побјега,
Ту капетан донесе одлуку,
Да погине по кратком поступку,
Да не чека закон да му суди,
Да га коре и да пљују људи,
Па му иешто дуну у памети
Уби Гују Рајка да освети
Па се онда примаче костуру
И проклиње своју Диктатуру
За крв твоју ја сам кривац главни
Опрости ми мученице славни
Ко је знао за овога гада
Ту да живи у зидине града,
Те ме на то научио ђаво,
Што урадих није било право,
Зато и ја данас морам мријет
Да заједно оставимо свијег,
За велико моје покајање?!
Врући метак у чело опали
Три су леша у крв једну пали,

И тако се та заврши драма
Што је није било од Адама?!
Што Русима оружје остави!
Наполеон и Виљем су тако,
Оба пошли путем наопако,
Па и Хитлер и његова сила,
Сломио је на Балтику крила,
И нацију велику и јаку,
Оставио у вјечноме мраку,
И сваки ће тако да обрши,
Који људске односе прекрши!
Ето куд се у прошлост занијех,
И да туђи опомињем гријех,
Но слушајте Гусле наше миле,
Које су нас надом кријепиле,
Кроз велика и бурна столећа,
Биле су нам утјеха највећа.
Послушајте Гусле и гуслара,
Људска душа нек ви се одмара.

КНЕЗ ИВАН ОД СЕМБЕРИЈЕ

Војску купи Кулин капетане
Против Срба браће православне
Од бијеса бјеше поманита
Нити цара ни везира пита
Него ради што је њему драго
Српско робље продаје за благо
Он пороби Подриње и Јадар
Народ што се бранит није кадар
И наведе робље из Србије
Про гласите земље Семберије
Ту кнежеве набија на коце
И попове српске богомољце
Јадно робље повезано пишти
То Ивана Кнежевића тишти
Сузе проли а Кулина моли
Господаре Кулин Капетане
Ја те молим са божије стране
Прими кумство, прими побратимство
Ово робље то су моја браћа
Пуштај рају дома да се враћа
Знаш кулине турски капетане
Јунак неће ни кад га запане
Урадити оно што не ваља
Да јуначки образ не окаља
Капетане грота је и мана
Продавати робље ка ајвана
(Бити људе који се не бране)
Јели право турски капетане?
И човјека ватат кад не бјежи
Рањеника прибити кад лежи
Ти улеву што од цара примаш
И чивчија пет хиљада имаш
То ђаволу неби било мало
Па кад ти је до новаца стало
Продај мене робље поробљено
Капетане госпоцко кољено
Да не вуку по мору Галије
До Шпаније и Португалије.
Пуштај робље дома да се врати
Иво ће ти поштено да плати
Ако имаш страха од Алаха
Помисли се и сам проесапи
Послушај ме те се осевапи
Пушти рају дома нека иде
Да ти Турци и Срби завиде
Откуп ишти колико ти драго

Заимаћу у турака благо
У Дервиша аге од Зворника
И Абдула турског књижевника
Мул Ахмета изнад Бијељине
Омер аге са обала Дрине
У Авдића и у Љубовића
И два брата два Џулуповића
И у Муја Мухамеровића
У Звиздића и Реџипашића
Све су ово муслимани турци
Али ће ме помоћи на муци
То су људи што далеко виде
Што ничијој срећи не завиде
Који виде докле глупос иде
Те се људи међу собом кољу
И стварају јаде и невољу
Ти ратови, ђавољи сватови
Окошта се тако чудо збива
Кад је земља извор вода жива
Ће свак на њој може да ужива
Кад би људи са кугле цијеле
Што зараде љуцки да дијеле
Оружје би и њене фабрике
Постануле свијецке антике
Ово причам а ти ми опрости
Због овакве турске хуманости
Кои ће ми позајмити новце
Да непуште Јевреје трговце
Који вазда на распеће плъују
Да Хришћанско робље одкупљују
Да им вуку по мору галије
До Шпаније и Аустралије,
Кад Кулина убоде истина
И саслуша Кнежевића Ива
Мудру главу и сокола сива
Па му турчин оде да бесједи:
,.Оди овђе поред мене сједи
Примам кумство и божије име
И звађу те богом побратиме
Јесам чуо све како си река
, ,Знам и земља да свакога чека
Свако биће на земљи и води
Страх од смрти са њиме се роди
Ни смрт није никака правица
Или био пророк ил убица
Црна земља никога не пита
Ил се клања ил библију чита
Нека човјек на основу тога
Нек на земљи проживи да ваља
Да другоме ништа неоставља
Зато кнеже нијеси у праву
Зашто лупаш остарелу главу
Који људи за свијетом плачу
Дали знаду да у јаму скачу?
Па мој побро промисли се добро
Води робље куд је тебе драго

Да донесеш на вријеме благо
А најдаље за нељељу дана
Да подмириш Кулин Капетана
Три товара жутије млечића
Или главу Ива Кнежевића
Ко нескуцаш паре на речену
Даћеш своју главу одсјечену
Кад чу Кнеже чим га Кулин веже
Јадно робље напи и наједе
Па их Дрини на обалу сведе
И ту нађе орахове лађе
Пребачиј их с ону страну воде
Па нек бјеже куд их очи воде
Скиде попа и кнеза са коља
И сахрани ђе је њему воља
Благо снађе подмири Кулина
Докле Вишњић јуначка старина
Старе гусле стави преко крила
Па запјева као горска Вила:
„О Кулине капиџија царски
Зашто тако уради погански
Те пороби Подриње и Јадар
Народ што се бранит није кадар
Те продава робље као стоку
Оглашени турски крволоку
Што с толико војске и олоша
Не исчека Поцерац Милоша
Но побјеже преко Семберије
То јуначки ни поштено није
Нај утећи с крвавијем благом
Милош ће те пођерати трагом
Неђе ће се с тобом ухватити
И свећети на нос ударити
Да те пита од Поцерја влаше
За попове и кнежеве наше
Што на оштро коље набијаше
И за благо Иван што улупи
Сиротињу нашу те откупи
Да не пиште у туђе окове
Да се за то прича кроз вјекове
За Ивана и Кулина Бана ...
О велики Кнежевићу Иво
Бог ти није учинио криво
Но ти сила његова помаже
Те уради што други неможе
Јадну ђецу те мајкама врати
Да ти Српство довијека памти
Бог ти дао здравље и весеље
Смрт поштену и рајско насеље
Десна ти се посветила рука
Са којом си са толико мука
У метежу писке и јаука
Крвав откуп бројио Кулину
У тврдоме кланцу Огулину

НИЗ ХЕРЦЕГОВИНУ

одломак

Ил се Херцег из гробнице дига,
Ил Страхинић са Косова стига,
Или Тврtко Котромановићу ?
Није него Пеко Павловићу!
Зарека се књазу на Цетиње,
Да ће отет варош Невесиње,
Раскопати дворе Љубовића,
(И у Борчу кулу Фазлагића)
То је било у прошлом вијеку,
Глас допаде Павловићу Пеку,
Сила турска креће од Билеће,
Сви хајдуци Пека послушаше,
На сигурне коње појахаше.
Узја Пеко претила ћогина,
Страшан као Никац од Ровина,
Поред њега соко сива птица,
На дорату војвода Сочица,
Ко је с десне војводине стране?
То је Аџић Вуле капетане,
И Сердара Гаговића Мира,
Султан нема три таква везира!
Ко је онај алат што му скаче?
Оно ти је Рамовић Новаче,
Познају га и Срби и Турци,
По ханџару и крвавој руци,
А који је оно поред њега?
Под њим кулаш без игђе биљега.
Бритку сабљу ставио на крило,
Оно ти је поп Јововић Мило,
По ођелу и крвавој ђорди,
Не наличе попу но војводи,
Нема крста нити петрахиља,
Него сабљом турке благосиља,
Браду брије док бој љути бије,
Јер му вјера и црква не даду,
Турке сјећи а носити браду.
Ко је онај пјешке на опанке?
Што је многе ојадио мајке,
Вучки иде момачкијем ходом,
А бритком се подрамио ђордом,
У Мостар би стига док залади,
Како му се пјешке не досади?
Коља нема кога Србин држи,
Да се под њим може да одржи,
То је јунак с Крваве Пољане,
Јес Гузина Бошко капетане.

До њега је друга поглавица,
Зиројевић барјактар Јовица,
За заслуге алај барјак доби,
Зиројевић ада други ко би?
Па погледни онога делију,
Који јаше виту бедевију,
Носи главу спрема господара,
Да заштити Продана Рупара!
Поред њега Реметовић Стари,
Што у Стамбол за цара не мари.
Па четири Гатачке војводе,
Има ли их у друге народе?,
Такви људи не рађу се често,
Који могу уздрмати престо,
Зимоњићу и Ковачевићу,
Радовићу и Љубибратићу.
Па погледни онога јунака,
Из Бијеле села из Дробњака,
Три године иде у ајоше,
И Турци му ништа не могоше.
Но одметну сиротињу рају,
Да турцима хараче не дају,
Нема каур браде ни бркова,
Јаше јунак манита мркова,
Златне токе носи на прсима,
Што су биле Секанића Сима,
И џефердар Златанића Авда,
Што је купљен на сред Цариграда,
То је Кекић Јово капетане,
Поред њега Рођен Миловане,
То је љута из присоја гуја,
Посјека је Тановића Муја,
Команданта од Горанска града,
Што је раји дао много јада,
И посјека Станкова Стевана,
На Граховцу пољу од мегдана.
Па погледни сивога сокола,
Командира Шћепановић Шола,
Нема љепше главе црногорске,
Колико је главара и војске,
Кад погибе Шћепан на Пресјеку,
Шћаху Турци да га посијеку,
Њега Шоле унесе на плећи,
Те Сердара недаде посјећи.
Но им нема Орла са планина,
Милисава Станојева сина
Но је оста с толико јунака,
У гомиле мртвијех Турака.
И ено му јуначке гробнице,
На високо брдо Леденице.

ЧЕТИРИ ВЛАДАРА

На хиљаду девете стотине
Дванаесте при крају године,
Четири се састадоше краља
Заступници балгканских земаља.
Међу собом говор затурише,
Да не могу живјет ни дан дуже.
Један другом на састанку рече,
Да од рата нема ништа прече,
С' тијем своја, да тражимо права
Европски нам закон дозвољава,
Да можемо поћи на бојиште,
Јер нам браћа у окове пиште.
Није славно владари се звати,
А наш народ да пишти и пати,
Под туђином стегнутије шака,
А турска је царевина јака,
Ал' ће правда бити с наше стране,
Зашто Турци да нам наше бране.
Сјети мо се прошлијех јунака,
Што отеше народ од Турака,
Кад им нужда и невоља дође.
Како прегну витезКарађорђе,
Рат објави из вишњева топа,
Те се дрмну цијела Европа,
И државу у државу створи,
Да с' о томе довијека збори.
Па Данило, црногорски књаже;
Турско царство на срамоту саже
Закњажи се на главу султану
И Стамболу стаде на мегдану.
Без икога у кршном прокопу.
И он с' тиме задиви Европу.
А још да су наши моћни били,
С Босфора би њини коњи пили,
Нашој браћи суде Азијати
Дужност нам је с њима се поклати;
То рекоше, на ноге скочише,
Један другом тврду вјеру даше.
Да ратују, да се не издаду,
А у правду да полажу наду.
О вијећу и о томе раду,
Отправише абер Цариграду -
"Ил' слобода или да се гине
Да се оков петвјековни скине!
Тај састанак словенских владар
Што народе у Европи ствара.

И учиње та завјера њина
Те пропаде Турска царевина!
Аустрија пропаде дугачка,
И модерна држава Њемачка.
И учиње та балканска слика
Те ратити мора Америка;
Иза доба шест година дана,
Предводи се борба непрестана
И мржња се по свијету мота.
Срб' се роди са солунског фронта.
Још бих пјева' те мушке пропасти.
Кроз цијеле словенске области,
Пјевао би македонску буну,
Пјевао би борбе на Солуну,
Пјевао би за Принципа брата
Који смаче другога Мурата;
Бројио би гробља наше браће,
Јер славније за њих нема плаће
Али нека рата и мегдана,
Но да пјевам ропство наших дана.

ЦРНА ГОРА У РОПСТВУ

Сад да пређем на другу страницу,
Да још швапску опишем правицу.
Људи кажу, који "Ћабу" виђе,
Да те правде не наоди ниђе.
То су људи без срца и душе,
Праве људе на вјешала суше;
Један примјер, каква им је правда
Објесише команданта града,
Јест нашега витеза крилата
У Колашин Реџића Мијата;
С њим ђетића Вешовића Влајка
Какви бјеху родила их мајка.
Своје друштво слободно соколе,
Псују руже вахмајсторе голе.
А комесар градска поглавица,
Примаче им коноп до вилица,
А то Реџић са дружином гледа,
Па се Шваби објесити не да.
Коноп зграби, сам на грло стави,
Све му друштво тако опорави.
Баци Шваба њега и другове.
Поред Таре у меке лугове;

За три дана и три црне ноћи
Нико не смје код Мијата доћи.
С тијем Шваба свијет застрашава,
Поче сила да им умножава
Народ прште, А Бога не пазе
Пале куће кудије налазе.
Дневно бију по педесет људи,
Зато нема нико да им суди.
Но слушају пропале шпијуне,
Довуку се у љетне катуне,
Па плијени говеда и браве,
И некуд их на касарне јаве.
Ако нађу код оваца кога,
Псују њему црногорског бога;
Ухвати га па му свежи руке,
А тури га на велике муке,
Све му псује православну вјеру,
Казују левор и другу геверу.
Праве над њим жалост превелику:
Соли, гаса сипљу по језику,
И он тако мушки живот дадне,
На очима своје сестре јадне.
Многи виђе што чине злотвори,

Пушку узе да бјежи по гори,
Зло му гледат швапска бајунета
И торбаке жуте од телета.
И много се концентриса људи,
Да му пушка и слобода суди,
Име носе комита шумара,
Који много учињеше квара
И народу и Њемачкој војсци,
То бијаху храбри црногорци.
Међу њима бјеше и фукаре,
Те купљаху сиромашке паре.
Али бјеше и правијех муња,
Те је од њих многи шпијун сумња.
На постаје швапске нападају,
Туку, бију, благо отимају,
Одузимљу оружје и робу,
Много Шваба оправише гробу,
Зачуло се у њиноме раду,
Чак у Бечу латинскоме граду.
Бечка влада јави гувернеру,
У комите не држите вјеру,
Него војне ставите судове,
Те комитске разбијте групове,
А онога те им даје храну,
Све гоните на западну страну.
Кад наредбе на Цетиње дође,
Силна војска на све стране пође
Ћера, туче и у ропство води,
А четника све се више плоди,
Јер комити бјеже у планине,
Граде куће у мрачне пећине,
А браћа им додаваху храну,
Све кријући по ноћи и дану.
Виђе Шваба да ишта не море,
Па турише тајне подговоре:
Ко убије једнога комита,
Не можему нестанути сита;
Ко убије комитскога вођу,
Сву ће своју усрећити рођу,
А на прси добит знамениje,
За успомен љета далекије.
Но се многи преварише на то,
Омили им аустријско злато.
Заклеше се да ће вјерни бити,
И потајне здоговоре шити
Пошто су им планине познате,
И добише шпијунарске карте,
А уза њих пушке и вишеке,
Да слободно леже на душеке,
И никакве службе да не врше,
Но пред војском да иду уз крше,
Да ћерају браћу по торама,
А без стида и никаква срама.
А многи је примит пушку мора.
А на рачун комита и гора,
Да с' тим себе и имање спаси,

Многи напаст има од лупежа,
И за то се приватио пушке,
Ал' врлине чувао је мушке.
Али оне варљиве митише,
Што за мито на брата кидише,
И то ми се ништа не сјетише,
Да то ружи Црногорце наше.
Назваше се рода издајице,
Да предводе швапске јединице,
Зато треба награде им дати,
Како ће их цио свијет знати,
Да се стиди девето унуче,
Од те бруке, која с њима пуче,
Ти унуци Бранковића Вука,
Што им бјеше у магази рука,
Јер мишљаху биће тако вазде,
Стога они постадоше газде,
Јер примаху у покојне власти,
Без новаца и брашна и масти.
И стијем су зарадили новце,
У прве се прозвали трговце.
Ће год Швабе сјеме дијељаху,
Свуд се њине вреће бијељаху,
Они први добити могаху,
Те је својој браћи продаваху.
А највише за крв и за злато
Шпијунске је сите распродато;
Па дувана и другијех ствари
И хаљина милијона пари.
Све примаху швапски добротвори,
Те по Црној продаваху Гори.
Али шпјун само за то важи,
Док исприча истину и лажи,
И прелази послье у презрење,
Као свако ништаво створење.
С тога многи гадну смрт добише,
Да многоме нам не пане више.
Ал још живе неки људождери,
Који благо метровима мјери,
Крокодилске несите аждаје,
Међу људе треба да не стаје.
Предсједници и кметови многи,
И то бјеху зулумћари строги,
Али многи за народ падоше
Рад чувања домовине наше.
Али молим књижевности нове,
Да у Србе не рачуна ове,
Јер су они од другога рода,
Нема Срба да Србина прода.
Од њих Србин женити се неће,
Докле пјесма црногорска креће;
Име ће се утријети њима,
Као што је шареним коњима.
Многоме су пробили лубину,
Бог нека им ријеши судбину.

ШВАБЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

Сад ми треба споменути овђе,
Шта учини Шваба када дође:
На првоме мјесту у моменту
Велику нам учинише штету,
Одузеше пушке и топове,
Сматрајући војску ка' робове,
И још хитре пушке митраљеза
Што немаше бољих у Инглеза;
Још да видиш аустријске вјере
Ударише марку на перпере,
Уништише половину коште,
Те штетова вас народ уопште,
Ако жена ће закоље јаре
Чапру отме и неда јој паре,
Све однесе што год нађе вуне,
И ни зато не дадоше круне.
"За продају народ понудише,
Те бакрене суде покупише,
Реквизира сиротињску храну,
Да се преда среском капетану,
Да би народ угњавили више
Све народне млине развалише
Није кажу у старе земане
Било ваке војске разуздане
Али прости сви остали јади,
Но, што Шваба смисли те удари,
Скидоше нам звона с манастира,
Да гранате топе за мортира,
Да се с тијем одрже свијету,
О, најгрђа вјеро, и милету!
То се тешко обићи могаше,
Кад на цркви звона не куцаше,
Још нас и сад грдне ране боле,
Они српске затворише школе,
Да не смију писат" ћирилицу,
Но да само уче латиницу.
Ал наредбе бијаху му јаке,
Забранише друштва и састанке,
Они знају шта је Црна Гора,
Па се боје општег здоговора
Препале се аустријске вране,
Да им на јад једно јутро сване,
Па не хтеше народ да умире,
Но почеше хапсит официре
Да их гоне мађарској равници,
Да им труну кости у тавници,

Јер су они научени људи,
Па ће народ појурити луди,
Хватају их на вјеру и лажу
Да им врата Над-Међеру кажу.
Кад су дошли у Болдогасона
Међу собом зборе за Лондона,
Суди ће нам као бог ђаволу,
А све куну свог краља Николу.
У те дане трефи се несрећа,
За чувени случај Вешовића,
Чим Радомир уби официра,
Црна Гора немаше мира,
Него војска Ћесарова зађе.
Преварше многога на вјеру,
Те скупише у своме лагеру.
Нема жива на свијету тога,
Грдне муке што б" доказат мога";
Живјели су три пуне године,
У Мађарска поља и равнине,
За то доба колико је био,
Није ватре очима видио,
Трпе зиму, добра им је храна,
Кило хљеба за нељељу дана,
А мињаже само сама репа,
Тешко томе ко је празна џепа,
Далеко им куће и племена,
А удрила велика времена,
Ту се пати народ и војници
У затвору ка заробљеници,
Ђецу, жене и старе јадове
У дрвене угнали градове,
Ти градови српска губилишта,
У пустијем нема ниђе ништа
Без плетене жице и бараке,
Нигђе нема погибије таке.
И сва проста погибија тешка,
Но што Србин у лагеру чека
Команданта од Болдогасона.
Псује Бога, стотину вагона,
Љуће звјерке није нико гледа,
Он живјети ни умријет не да.
Носи сабљу о широку пасу,
А Србина познаје по гласу.
Ко претече од зиме и глади.
Он му сабљу у груди засади.
Броја нема колико их смаче,
Док се стража црножута маче.
По цртама и срамотном раду,
Доби назив у дрвеном граду.
Сви робови који ту бијаху
Именом га црни завијаху.
Те су куће што живе робови
Најопасни народни гробови.
Ту су многе кости окапале.
Да се отуд никад не поврате.
Што су коме дужне да му плате.

То Бог један нека знаде с неба.
Колико их умрије без хљеба.
У мађарске жице и окопе.
Докле дође помоћ из Европе.
-И помоћ се савезника јави,
Мали дио отуд се избави.
Ал' и тамо остаде их доста.
Црна земља нека им је проста,
Јер дадоше живот на мукама.
Ухваћени у туђим рукама,
Плаче српство, плаче Црна Гора.
Што им не зна гроба ни мрамора.

СРБИЈА У РОПСТВУ

Узех гусле у жалосну руку,
Да запјевам пјесму јадиковку,
За срамотне бугарске злочине,
Што не даше Србу да почине.
Кад Бугарску Руси избавише,
Да не ћути под туђином више,
Међу народ заведоше реда,
Да Словенин себе заповједа.
Подигоше цркве и олтаре,
Поновише обичаје старе,
Што су они, браћа не знадоше,
Нељудима државу дадоше,
Да у свом дому господаре.
И да своме брату благодаре.
Ал' Бугари дивље ћуди бише,
За добро се мржњом осветише.
У главноме Балканском Савезу,
Тврду братску прекидоше свезу;
И кидиса сабљом иза врата,
На Србина старијега брата,
Предводећи туђе доконике
Из свијета љуте разбојнике.
Из Србије браћу изагнаше,
И сами се направише паше,
Да се Србу прекрстит не даду,
И књижаре српске сагореше
Окле муња по свијету креше.
Ништа части њиховој не смета,
Бију ђецу од дванаест љета;
Нити штеде попа ни трговца,
Човјек им је заклат као овца.
У Врању је жалост превелика,
Седамдесет неста свештеника,
И тај округ шеснаест хиљада
Крије мртвих у гробници глава.
Што падоше од бугарске моћи;
Има са чим у Србију доћи.
Па несрећно мјесто Сурдулица,
То је права српска костурница.
Док је људи и докле је сунца,
Причаће се мјесто Сурдулица;
Ту Бугари Србе доведоше,
По црномс губилишту томе
Касапе их по закону своме,
Ту је Српско покопано робље
Осамдесет пуиијех стотина,

Жене, дјеце невиних жртава,
Све то данас мртвим саном спава,
Па остала губилишта многа,
Што од брата добише се свога,
О свијету мож' ли вјеровати.
Да су срамни бугарски солдати
Живу дјецу из жена вадили,
Да га коље мајку нагонили.
Мајка гледа а с' душом се бори,
А Бугар је с брзометком двори;
Живу Србу вадили су очи,
Па се смију ђе неће да крочи:
Нос, и уши, и то осијеку
У културном двадесетом вијеку.
Сваку жртву прије но убију,
С квашенијем конопима бију;
За то многи испред своје смрти,
Од зулума мора да полуди.
Бије њина зликовачка рука;
С једним метком ђеда и унука;
Живој жени раскини мишице.
Па проврзи коноп кроз вилице.
Ох жалосне и несретне боље,
Њена дјеца сама себе туку.
Крв мајчина по њима се стаче.
Грдна рана још Српкиње боли,
Да су ови Татаро-Монголи.
Ђевојкама и српским женама,
Свете дојке вукли клијештима,
Пиште младе српкиње дјевојке,
Није шала живој чупат дојке,
И одвајат живац од ноката,
То је била за Плијевну плата.
Жива Срба по земљи положи;
А ватру му на груди наложи;
Ватра гори живо пече тјело,
Нико грђе не учини дјело
Ко Бугари у село Смрдону;
Те нам грдну зададоше рану,
Жива мужа и његову жену,
Димитрија и тужну Јелену,
Скуваше их живе у казану.
Како чудо раде код Пореча,
Свака српска гробница зајеча;
Ту Бугари Србе наморају,
Сами себе раку да копају.
Па кад себе направи гробницу,
Онда у њу угнај по тројицу.
Браћо моја, па закопај живе,
Дођ несмију сестре ни одиве,
Да их жале живе у гробници.
Ах, пропасти српској породици,
То се њима још чињаше мало,
Но шта им је на ум срамно пало,
То се чудо вјеровати неда,
Вјеруј брате, то када си гледа,

Жива Срба свежи за вилицу,
Па у јаму спушта безданицу,
Па у томе подземноме мраку,
Не спомиње ни оца ни мајку,
Само моли Бога за Солунце,
Да донесе у Србију сунце.
Тело своје чупа и прождире,
И најпотље од глади умире;
Ту умире без никога свога,
Неправедно од крвника злога,
Без понуда и никога нијe,
Грдну судбу пред очима вијe.
Смрт јаднија каква може бити,
Може ли је ико измислити?
Нађе жену с чедом у рукама,
Њу и њега муче на мукама.
Да би звјерство извршили боље,
Надај мајку да чедо закоље,
И насилно крв са ножа пије
Од свог чеда горко ка' од змије.
А сад браћо да вам причам јаде,
Што у дио Србијанку паде.
Како тако урадити смјеше,
А од сестре без никакве преше,
Окини јој и руке и дојке,
И издахне од те муке горке;
Па на томе не извршe желју,
Да је тужну загрне у земљу;

На грдноме томе мучилишту,
Од ње срамно задовољство ишту.
И можели човјек вјеровати,
Да су срамни бугарски солдати,
Српске жене мртве силовали?
Ej, штоли су Срби дочекали,
Јел' истина, о велики Боже,
Да то човјек урадити може.
То је истина у Србији било,
Кад се у њој црно коло вило;
Је ли ико у средње вјекове,
Ка њих срамно очекива' звјерове.
Још су ово замашни начини,
Да су ови срамотни злочини,
Оба српска нагонили пола,
Око мртвих да окрећу кола.
Гледа свога сина или брата,
Гдје му вири колац иза врата.
Докази су истинити јавни,
Да су њини официри срамни,
У Ристовцу у кола се свукли,
Што су српски свештеници вукли
Упрежени у коњске кочије.
Што гој Бугар више Србе коље,
Српску душу учвршћује боље,
И што ти с више Бугар љути,
Више Србин васкрснућу слути.
Пошље ове велике Голготе,

Сам се Србин воскрснућу оте.
Воскрсење то је Бугар крио,
Али га је Србин осјетио.
Зато Србин натачен на плоту,
Шаље поздрав Солунскоме Фронту.
И сад тамо настадс јецање,
Бога моле да буде кретање.
И Бугарин пред Србином цикну.
Кано трска кад вјетрови рикну.
Док се јави свето предсказање,
Да мијења у Србији стање.
На гробове нигђе прије неће,
Сваку вече гораху свијеће
И падаху са небеса луче.
Глас одјекну и свијетом пуче,
Сињу муња од Солуна града,
Проговори неумитна правда;
Ударише Срби осветници,
Побјегоше божји одпадници,
Али спомен оставише срамни,
Ка' зликовци из проишлости давни,
Јер хиљада сто педесет више,
Што гробова српских направише.
Крв се братска потоцима лила,
Ej, Бугари срамота ве била,
Што покољее учињесте таке,
Без невоље у домове братске;
Грдну си нам направио рану,
С Маџарима у кућу нам бану,
Своме брату шљеме сагоресте,
Ал' оборит темељ не могасте.
Но на силу неситога гада,
На борби се диже нова зграда
Из ње дуга поникоше крила,
Лепша много но су прије била.
Вej се Марко зват бугаром неће,
Више за вас руске нема среће.
Стидите се срамотни изроди,
Кад се скупе Словенски Народи,
Кад Славија царевина буде,
Твоја дјела дивљачка осуде.
Протогеров, и зликовске вође
Нек устану кад суд страшни дође,
Нек погледну сјенима у очи,
Како мозак низ образе точи.
Карканџијев, нека вади сабљу,
Да представља пред сјенама палъбу,
Братске ће је поквасити сузе,
Он сам не зна шта живота узе.
Браћа наша када ово чуше,
У рају им запјеваше душе...!
..... Душе братске!
Нек се стиди брат од брата,
Да му гробу нема мјеста
Таман да нам Марка отму,
И тамо га више неста.

О, Борисе, Фердинанде,
Два бугарска великаша,
А знате ли није Словен,
Од Сгамбола Фети-Паша -
----- Покајте се браћо наша!

ДРОБЊАЦИ

Књаз Никола с Крновске Главице,
Посматраше Дробњак до Ивице
Ђе џамије нема ни тавнице,
Без вјешала турска код Петнице;
На Пушини дробњачкој голготи,
Ђе су многи остали животи.
Књаз питаше Алексића Мирка:
"Ђе посјече старога крвника —
Смаил-агу од села Липника".
"Ено онђе господаре драги,
Врат пресјекох Ченгић Смаил-аги.
На Мљетичку пољу под Ивицом,
Ал' погибе његовом кривицом".
Онда пита Петровићу књаже:
"Ко би овде знао да ми каже:
Ђе су осам погинуло паша,
Ђе је кула Косорић Оташа?
То је био девети војвода
Од те српске куће и порода.
Ко му чува ферман и челенку?"
Књаз залази у прошлост далеку,
И питаше дробњачке памтише
Што њихови стари запамтише:

"Ђе је црква књаза Владимира,
И Друм римски преко Туњомира.
Ђе су били млини Немањића
И бијела кула Балотића,
Грађевине гркиње Марије,
А огњиште Томића Илије.
Ђе извире вода Мукавица,
Ђе је била лавра Јеловица,
И бијела црква Придворица,
Због које су Дробњаци ходили
Те Султана за ферман молили?'
Ал' цар њима учиње на вољу,
Да градити смију богомољу,
Крај зелена Арапова вира
Да их нико са стране не дира?
Књаз је даље у питања иша:
"Ђе је рођен војвода Станиша,
Ђе долази Беришина Лука
И зидине Караџића Вука.
Ђе су двори Ђока Маловића,
И крвава кула Караџића;
Ђе је кула Церовића Бана,
И Кекића Јова капетана.

И ускочка стара чардачишта,
И Морача тврда и Љевишта?"
Па сердара пита Башовића
И старога попа Головића:
"Јел далеко од овијех гора,
Развалина Момчилова двора
И гробница Шибалије старца.
И костури турски под Руданца.
На граници цар Отмановића.
Славни мрамор Трипка Џаковића?“
Онда виђе на Крново равно.
Мрамор један што је побљен давно
Од Никшића Вука Николића,
Од Дробњака Ивана Чупића;
Погибоше двије поглавице
Због пасишта и древне границе.
Онда старе развезаше приче,
Кад дробњаци поломише Криче
И како су потукли Бугаре,
На обали од ријеке Таре,
Силну војску цара Самуила
Што је пошла на Млечиће била.

РОВЦА И РОВЧАНИ

Дај ми причај Вило са Мојковца
За камена на крајини Ровца,
Какви људи и земани бише
Од војводе Никше па навише.
Да запјевам пјесму роду своме
О Ровцима, о племену моме!
Причаћу ти, мој брате и друже,
Све истину чим се људи служе;
Једнога сам посматрала дана,
Три велика српска великана:
И то: Марка, Рељу и Милоша,
Ка уз Ровца облак да је проша.
Ручали су код Никшина сина,
Ту је Марко прекива Шарина,
Гледала сам војводу Булата
Како јаше помамна алата,
Знам Вуксана сина Булатова
Колико је с Турцпма ратова?
Бог га ропства скадарскога спаси
Он му Олтар диже и украси
У врх славне Љешанске нахије
На срамоту турске монахрије.
И Богдан ти од Нахије кнеже
Од зулума у Ровца побјеже
За њега се много братство веже
Знам Гуриша када је јуриша
Са његовом ђецом Гуришића
На крваве Турке од Никшића
Те одбрани лавру Немањића.
Па знам добро витеза и бана
Влаховића попа Радована,
Часна му је окапала брада
На бедеме никшићкога града,
И с њим глава Милутина кнеза
И шесдесет Ровачких витеза.
Ту је витез Радојичин Цоле
Надмашио ровачке соколе,
Ту ја куках за дуго земана
Докле Мутап стаса за мегдана,
Кога слави српска историја
Ка војводу уз Карађорђија;
Те јашаше Кучукова вранца
Та велика личност из Ровца,
Који онда на Видинско поље
Арапову јунаштву одоље.
На граду је погинуо Чачку,

Успомену остави јуначку,
Сахрањен је у Вујану Лаври
Што зидаше Немањићи стари.
Па каква је касапница била
За вријеме Петровић Данила,
Кад акнуше турске паликуће
На Миљана и Васојевиће.
Лим је крвав тека до у Дрину,
Ту тридесет Ровчана погину.
Ту је ханџар Биљка Шеховића
Погубио Павла Вучинића,
Другом махну Асо потурица
И погибе Глигор Пижурица,
Трећом махну врхом од ханџара
И погуби Мира Барјактара
Барјактара и два перјаника,
Ала силне славе за крвника!
Знам, гуслару, планинскога џина
Јест Павића Ђиканова сина,
На Петњему брду што погибе
Ће му војска ровачка изгибе.
Ту Милосав Драшковић је први
С оштром сабљом огреза у крви,
У турске се шанце умијеша,
Соко сиви испод Требијеша,
Ће Ровачки изгибоше Вуци
И њега су савладали Турци.
Па гуслару, зар нијеси чуја
За витеза Бећковића Вуја,
Из малога села Дубокога,
Тај марио није ни за кога,
Би ли иђе мегдана и боја
Ће тај отац Бећковић Мркоја
Не посјече главу или двије
Некрштене крви из Азије?
Па знате ли планинског Риса
Испод пусте Силъевице виса
На тридес' би Арапа кидиса;
То је Ибро кључаница тврда
Јуначина са Петњега брда.
Па што бјеше Булатовић Арсо,
Ко је бољи оружје припасо?
Петар Први барјак му дарова
За његова дјела соколова,
На барјаку од злата јабуку.
Па капетан Радивојев Вуле,
Сердар Миро с Влаховића куле;
То бијаху ровачки прваци
И паметни људи и јунаци
С ћететом су могли преданити,
А с Царом су знали диванити.
Па родила мајка мегданџију
Ка силнога Мићова Хаџију,
Цару даве идагу на њега
Те у Стамбол знаваху за њега;

Тјеши була сина кад га нина
А помиње свога душманина:
"Расти сине да си мегданџија
Био мајци ка Мићов Хаџија!"
Па бјеше ли Срба ил' Турчина
Ка силнога Реџа Даничина?
Колашинци кукагу на њега,
Да је стрва главу Асан-бега,
Знам, гуслару, кућића и соја
Мрка вука Божова Мркоја,
Ниђе не би мегдана и боја
Што не скиде главу или двије
Соко сиви из села Ибрије,
Од Мутапа оста био није!
Па Божина Булатовић бјеше,
Људске главе не бијаше љепше,
Ни јунака бољега од њега,
Ал' га Турци сасјекоше свега
У шанцима на Метеризима.
Кад је Омер Брда заузима.
Не оста му барјак у крвника —
С њим прекрише гроб војводе Мирка
Па што бјеше понос свога рода
Коћа Минић, Ровачки Војвода;
На сабљу је добио војводство
Да га славе Гусле и потомство,
За јунаштво и заслуге своје
Ровчани га уз Мутапа броје.

Па барјактар Глигорев Јокица
И Поп Јоксим Минић са Смолица.
У будућност који је прорица:
Да ће доћи вакат и вријеме
Да сви мудри људи онијеме,
Да бит неће поста, ни омрса,
Ни Великог Петка ни Васкрса.
Друмови ће пожељети људи,
Само ђаво ако се пробуди.
Слава попу док је петраиља!
Па да знате Вуковић Василља,
Љуту злицу, Шуњов Вукалицу,
Два крсташа орла из Роваца,
Шта рађаху од Колашинаца,
Кад сломише Цареву границу
У Липову, на Мигаловицу.
Па још памтим два сокола сива
Вукасова попа и Јосифа.
Па кога је послужила срећа
Ка Милина из Роваца Бећа,
Изнад Бара са горе Румије
Морнарицу турску да убије,
Па шест сина старога Пулете
Што у Јату ка орлови лете.
Да у Лозну слазе Ћоровића
Шест хајдука с Локве Пулетића,
А пред њима Живка Пулетина
Па ко не зна Бећа Зулетина,

Командира с Горњијех Роваца,
Међу прве од Црногораца.
Па јел' било бољега витеза
Од Пурена Тапушкова кнеза
Што је мога далеко да види,
Да јунаштвом племе не застиди!
Па четири бјеху барјактара,
Као да су родом из Котара,
Вучић Марков и Одов Илија,
И Станојев Перо сератлија,
И Павићев Зека на Зеленка,
Па јунака Мићова Новака,
И старога Радошева Иша,
И каурин Новичин Бориша,
С њим рођака Маркова Милинка —
Све то бјеху људи и јунаци
И гранитни људски споменици!
Кад Ровчани избавише Куче
Из Пећине, из Мале Ријеке —
То су људске заслуге ријетке;
Ето тако, Гуслару, витеже,
Турска сила кад од свукуд стеже
И тако су кроз тешка времена
И Ровчани ка друга племена
Бранили се од турске најезде.
А гуслари, ка с неба звијезде,
Буктиње су били кроз стољећа
Те нас спаси пјесма и свијећа;

Ал' ко ће их пребројати свијег,
Њина гробља до на морски бријег;
Не би Балзак у вријеме своје
Пребројио ровачке хероје,
А не рука слаба и нејака,
Да преброји толико јунака.

(ЦРНОЈ ГОРИ КАО) ЋЕЛЕ КУЛИ

Искушење баца људе с трона
Роба диже изнад Фараона
То је облак који небо кали
Гдје посрћу на нос идеали.

Ој, Крново, планино на гласу,
Не завиди гордоме Парнасу,
Нит' је љепши нит на боље мјесто —
С тебе видим Цар Јунака престо;
Малесију до морскије страна,
Ђедовина Кастриота бана,
И Комове, хајдучке домове.
Видим Јавор и древну Авалу,
И Дубровник на морску обалу.
Изнад тебе, лете орлушине
По врх гроба Вука Лопушине,
По неки му на мрамор почине,
Ка дијете на кости очине.
Преко твојих брегова и поља,
Колико је прошло самовоља;
Прође војска преко кланца твога,
Сулејмана Величанственога.

Гледали су три српска јунака,
И то: Рељу, Милоша и Марка,
Кад у Тару коње уђераше
Први Реља пред њима бијаше,
И ето их од лавре Мораче.
Низ Крново куда Марко рече,
Да у Скадар стигну трећу вече
Крновом је краљ Вукашин преша,
Под оклопом с Момчилова леша,
И проведе уплакану змију,
Те му роди Марка и Андрију.
То Вукашин није него ђаво,
Никад није знао шта је право;
Тура руку преко Јевросиме,
А још двори Момчилови диме —
У згаришту војвоткиња млада,
И заовин перчин са врх града.

Видосава, малоумна глава,
Издаде му онаквога лава.
На свој понос и поштење плъуну
Да би сјела под краљевску круну,
До које је краљ Вукашин доша
Кад је смака Царевић Уроша.
Закла своје у планини кумче
Да се славом земаљском обуче.
Ал' те мрље са његова лица
Опрала је ријека Марица.
Јевросима за брата Момчила
Зашто није низ бедем скочила;
Низ велике планинске литице,
Но бит љуба братскога убице —
Тако су јој српске рекле мајке
Кад је с краљем прошла кроз Дробњаке!
С Крнова је Оташ Косорићу
Отишао крваву Никшићу,
На састанак Махмутбеговићу,
Грађевину царску да честита
И да пашу за Илију пита.
Три су пута Турци од Никшића
Проводили Пециреповића,
Уз Крново свезаније руку,
Но на равну Беришину луку,
Ће бијаху на скупу Дробњаци;
Пјева Лазар: "Благо мојој мајци"
Ено браће, мојијех Дробњака,
Да ме опет отму од Турака!"
Не шћеше га отети Дробњаци
Лазар на њих црну клетву баци,
Да и данас стоји анатема,
Те старога берићета нема.
Пјева Лазар про Краљеве горе,
Да се мало Турци заговоре,
Дако ико чује од хајдука
Да га спаси од смрти и мука:
"Исјечена горо немилице,
Ће ће горске кукат кукавице?
Мрки вуче ће ћеш завијати,
Мајко моја, ој ли закукати?
На што соко пилад да излеже,
Зашто Марко Шарца да привеже?
Уза што ће Мујо да се пење,
Да посматра Котаре и Сење.
Куда ће се српске чете крити,
Ће ће Новак мрко вино пити?
Виле горске ће ће зимовати,
Ће ће Србин бадњаке убрати?
На што ће се небо облачити?
Шта ће љетњу кишу привлачити?"
Лазар тако рече и утече,
Вук се горски без ране не хвата —
Ал' Лазара код планине Гата,
Уби турско у срце олово,
У зло мјесто, у село Гарево.

ЦРНОЈЕВИЋИ

Шупље брдо кроз Гацкове Греде
У Крновске припада легенде;
Бор с гранама ту може да прође,
Јел' то вода могла да проглође,
Ил' је створен у доба глечера,
Ил' је ђаво отоле вечера?
Ту је Иван, Зете земље глава,
Пројавио пет хиљада брава;
Те се и сад, ето кад је било —
Зове Иван-бегово бројило.
Ту му близу бијаху катуни,
Сваке среће и богатства пуни;
Докле тога господара Зете,
Једну вече зла судбина срете.
Довурља се змија из језера,
У колиби беговој вечера,
И закла му, стоји у предању,
Двоје мушко дјеце на спавању.
И данас је српске мајке куну,
Што и Станка тада не запуну.
Кука јадна Иванова Мара,
Сву планину у тугу претвара,
Жали ђецу Вука и Лазара,
Опомиње Ива господара:
"Црни вране с Обода Иване,
Што издиже ђе је смрти ближе,
Ће се гине од планинске тмине,
Од љутијех гуја и олуја!"
Кука стара да не може више,
Нити лише Ђура ни Станише.
Види јадне кнежеве књегине,
Кукавице куми и преклиње —
Кад год љети тудије налете,
Да се ђеце Иванове сјете:
"Док огрије сунце, умукните,
Те ми ђецу зором не будите".
Кука Мара престајала није,
Иван-бег се од јада не брије.
У знак туге Иванова двора
Од Зете се прозва Црна Гора,
Али Иво од велике жеље,
Копа ружу у сред Зете земље,
И носи је у пусте бобије
Да културни споменик побије
Више глава два будућа лава.

И та ружа Ива господара,
И дан данас расте и беара,
Опомиње на прошлост далеку,
На Ивана и жалост велику.
Да бит неће вакта, ни вијека,
Да помири змију и човјека!
Но та змија и то њено клање,
То је било неко предсказање,
Да ће Иван и држава Зета
Нестанути са карте свијета.
Ивану се тако и догоди,
Он у кућу црну срећу роди;
Станко оде те се поислами,
Ђура жена у Млетке премами.
Не шће ова млетачка одива
Под Ловћеном останути жива,
Да се зове "Балканска царица"
Властелинка, али незналица!
Кад на Ђура муке навалише,
Од Стевана и брата Станише,
Иванов се Ђуро поколеба,
Те отиде тамо куд не треба —
У тазбину, у вучју јазбину,
Гдје је живјет сиромаху мана,
А не горском лаву са Балкана.
Није ишло великоме књазу,
Да са женом живи на миразу,
Код пунице, туђе баксузнице!

Црну Гору на душу је мака,
С турском силом сама да се јака,
А он да се снебива кроз Млетке,
Без јуначке сабље и челенке,
Без престола и поноса свога,
И очина орла двоглавога;
Те остаде Душанова круна
У олтару, два вијека пуна,
До Данила, књаза Петровића —
Он под круну сједе Немањића!
Под њом срете силу Омерову,
Под њом доби мегдан на Грахову.
Са њом поби Црној Гори међе,
Она после у насљедство пређе.
Кад нестаде Краљ Никола Први
И српска се круна обестрви,
И с њом сабља Милутина краља,
Која пола Цариграда ваља.

МАРКОВ САН

Давно некад у стару времену,
Изби јунак на коњу шарену.
Бојно копље носи на рамену;
Објесио топуз на Шарина,
С друге стране, у мјешину вина.
Одја Шарца на Крновско врело,
Из бисага извадио јело.
Шарац пасе по Крнову траву,
Марко глође од јелена главу;
Онда сврну од угича плеће.
А око му низа њ'га полеће,
Јер је Марко знао да тумачи
Сваки биљег шта на плећу значи.
Зна кад нема у чашици раке
Ни за стругом мала и наваке!
Виђе Марко у плећу лешине,
И да кућа нема старјешине.
На крст црни најали облаци;
Марко голу кошчурину баци —
Онда леже на рудину траву,
А на топуз наслонио главу.
Поред њега бојно копље лежи.
Шар-планинац поред њега режи:
Марко руку преко сабље бачи.
Мрко му се чело наоблачи.
Смркоше му два ока у глави,
А брци му панули по трави,
Покрио се кожом од међеда,
А хрт режи, птици прићи не да.
Тако Марко изгледаше мали,
Као вјетар бедем да превали!
И ту заспа два дебела сата;
На сан виђе змију око врата,
Бјеше змија страшна и дугачка,
Прождрла му сабљу до балчака.
Од тога би други да полуди,
Ал' се Марко из сна не пробуди,
Него поче опет да снијева,
Ће аждаја на њега зијева.
Виђе воду где лешеве ваља,
Позна сабљу Вукашина краља
И мач љути војводе Угљеше,
С њима Гојко, алај-барјак, бјеше.
Узела их вода на матицу,
Низ крваву ријеку Марицу.

Онда виђе крваву Ситницу,
И три цара у једну гробницу;
Једна мртва глава проговори,
Куне Марка и нешто га кори.
Марко у сну ка помаман скочи,
Мисли змија да му вади очи.
Јекну Марко, планина се стресе,
Па мјешину устима принесе,
Мрке брке на страну разгрну,
А грло јој у грло обрну.
Попи Марко седам ока вина,
Прекрсти се, поја на Шарина,
Јер је Марка оправила мајка
Да он види гроб свога ујака.

ДВА КРАЉЕВА ПУТА

Гром стравично са Ловћена сиђе
И удара у которске тврђе.
Други јаче са Калемегдана —
Боже мили стравичнијег дана!
Јер то мућа није ни громови.
Него српски с два краја топови —
Два Србина и српска владара,
Ударише на бечкога цара.
Ал' Турчина наговара Ћаба,
Рачун му је да помаже Шваба,
Јер жељаше земље и равнице,
Од Мојковца па до Ђаковице.
Жели Скопље и Једрена града
Што му бјеху кључи Цариграда,
А Њемачкој у предмету стоји.
Да судбину Словенима кроји!
А Бугарска кидиса на брата.
Затвори му од истока врата.
То заиста не бијаше шала
Два-три царства велика устала,
То би доста Америци било.
Да је тада на њу заратило;
Јер уд'рише сви једногадана.
Да Србина гоне са Балкана:
Свадише се по Балкану војске,
Крв се стаче у потоке. морске,
Навалују преко воде Саве,
А други се око Дрине даве.
Прегазише и Дрину и Саву,
Уљегоше у српску државу.
Из облака тврда бије крупа;
Српска војска поче да одступа.
Јадни народ оста у пламену,
Да погине на своме камену,
А краљ Петар пјешке на опанке
Крену војску про Србије мајке:
Нити гледа крша ни планина,
Смислио је некуд про даљина.
Да он тражи своју ђедовину,
Душанову стару царевину.
Арбанашке прегази врлети,
Хоће грдне ране да освети,
Мре му војска од глади и пута —
Аох. браћо, нама по сто пута!
Војску храбре два краљева сина.

Два сокола сива из планина,
(У шајкаче с мора тече вода)
И та сила про свијета оде.
Црногорци на границу гину.
Док им браћа из Србије мину.
Ту не жали сваки да погине
Да му Швабо путе не прекине,
То свједоче брда и главице
Од Ловћена па до Брегалнице.
Крвав Божић славе на границу
Док дођоше у шер-Подгорицу
Да одсудну употребе битку.
Да не падну у руке крвнику.
И још наду некакву имају.
Швапске пушке с Ловћена пуцају?!
Ал' чим војска за те јаде знаде,
Ловћен Шваби да у руке паде,
Онда војска своме краљу јави:
"Немој чекат' да нас душман гњави,
Но нас води преко океана,
До граница краља Талијана,
Да идемо низ Македонију,
Да згазимо земљу Бугарију,
Која нама ископа гробницу
И заузе српску престоницу;
Брат нам сваки из Србије мину,
Ми нећемо да нам сами гину —
С њима ћемо у ватру и воду,
Да наново тражимо слободу!"
А регрута шест баталијона,
У руке им Скадар и Бојана;
Надају се да одступе мору
Да наново траже Црну Гору.
Но врховни команданти војске,
Запливаше у пучине морске,
Не пазише на клетву, ни бруку,
Нит' народну претрпљену муку —
Побјегоше сами у Француске
Губале их сиротињске сузе.
Оста војска и народ цијели,
Те их туђин клети уцвијели.
Црна Гора и слобода њена
Сад постаде раја потлачена.
Историјски косовски војници
Постадоше тужни робљеници.
Оста барјак Бошка Југовића
У Биљарди, кући Петровића
И с њим сабља Црнојевић Ива,
Која прије у ропству не бива!
Оста круна Великог Душана,
Од трећине свијета слушана,
И остале успомене наше
У ропство се крвницима даше.
Тешко кући кад изнутра гори —
Тако дође пропаст Црној Гори!
Не би Швабо дошо довијека

Да не букну крвава ријека,
Те опали брда и границе
Ej, Бугари - братска касапнице,
Што срамнога послушасте краља,
Те вам образ узе и окаља!

СМРТ КРАЉА ПЕТРА I

Разбоље се Краљу Петре Први,
Од старости, од тешке болести;
Има старцу осамдесет љета,
Не одваја главе од кревета,
Нити може без туђе помоћи,
Од постеље до трпезе доћи!
Јер је тешко претрпио дане,
Проша многе борбе и мегдане,
Сто га јада било у животу,
Преживио Албанску голготу
И побио Југослав'и међе —
Што то нико није мога прећe!
Није шала осамдесет љета,
Прођ' толико мука и терета,
Ни панути, нити посрнути,
Нит' поштење људско натрунити!
И сад ево са смртне постеље,
Већ последње изговара жеље:
"Браћо моја и господо драга,
Већ је моја изнемогла снага,
Ја болујем, хоћу умријети,
Но аманет остављам вам свети;
"Ево књиге, браћо моја мила,
Што је земља небу оправила,
Љуб'те слогу, молите се Богу,
Нека буде као што смо рекли,
Да чувате ово што смо стекли,
Крв толику зашто смо пролили,
Душаново царство обновили,
Коме опште добро није мило
Све му црно и несретно било!
Александре, мој милосни сине,
Бог нека те чува са висине,
Пази, народ треба да се чује,
Нека себе срећу одлучује.
Вјерске мржње и неједнакости,
То су старе безумне глупости!
Ту немојте да будете прости,
Ми смо браћа једне народности.
То изусти - а душу испусти.
У рају му света душа дође,
Ту Лазара и војводе нађе;
Милош сједи до Лазара први,
А Вук пао и лежи у крви.

Бошко барјак више Цара храни.
Под барјаком борци одабрани;
Из љутога косовскога боја,
Све јунаци Душанова соја.
Бијаше се Марко поизмако,
Сједи Марко ни бриге га није,
Марко вино уз рамазан пије.
Но кад Петар пред Лазара стаде
И нешто му из њедра даде,
То бијаше књига шаровита,
А Косанчић узе да је чита;
Ова књига шаровита каже,
На Косову Турци да не страже.
Но су срећни наступили дани.
Признали су браћа, Муслимани.
Да смо једне крви и племена,
Но су крива проклета времена —
Те смо џабе крв невину лили.
Сад смо браћа као што смо били,
После много проливене крви
Нико нема потоњи ни први,
Свак вјерује у братство и слогу
Како хоће нек се моли Богу!
Када ово витезови чуше,
Онда њине запјеваше душе:
"Слава Богу на небеска поља,
А на земљи мир и добра воља".

Сви се љутих извидаше рана,
Онда Лазар дозива Стевана:
"Да виш' сине, овога јунака,
Каже нема у Призрен Турака!?
Краљ је ово, Петар му је име,
Хајде да се изљубимо с њиме.
Сви се с Петром изљубише редом
Марко иде, а све пије гредом.
Пред краљем се Марко поклонио,
А он му је гријех опростио,
Зашто није на Косово био.
И Краљевић пита за Прилепа —
"Кад је нестах ко је вино сипа?
Јел' ми Шарац вина докучива?
Јел ми Муса ишта поручива?
Кула моја у каквом је стању,
Газе ли ми Турци по орању?"
Онда Реља од Пазара рече:
"Не будали довијек, човјече,
Као што си научио вазда,
Ој' и амо да се правиш газда!"
Цар се смије и војводе знане
Онда рече стари Југ Богдане:
"Ево има пет стотина љета
Не гледасмо бијела свијета,
Сада ево видимо на очи,
Нека који од војвода скочи,
Нека узме оне гусле старе,

Да нас мало охрабри Лазаре!"
Да ви'ш једног војеводе млада,
Тек га брци тргнули и брада,
Згодан као нагоркиња вила,
Та је младост на Косову била.
То бијаше Орловићу Павле,
Виле су га Орловићем звале!
Гусле узе, а отрије сузе,
Кад запјева на оном свијету —
Чак су Турци чули у џенету:
"Царе Лазо и властело многа,
Да пјевамо, да славимо Бога
Који изли своју милост благу,
На нашу нам домовину драгу
Те сад неће Европу молити,
Какве ће им законе кројити!
Црна Горо, лучо нетрнута,
Хвала тебе по хиљаду пута —
С тебе нам је долазила зрака,
Те претече живот у јунака!
Кад је Павле са гуслама престо
Петар сједе с Лазарем на престо
И његова достојанства с њијем
Те га зову Петром Великијем!

КРАЉ НИКОЛА И ЊЕГОВА ЂЕЦА

Пошто народ Црне Горе паде
У велике оковане јаде,
Али народ више чудо виђе -
Петровића ниједнога ниђе.
Није шала низ великих љета,
Од кад ова српска лоза цвјета
И уз Ловћен замотава гране,
А мркије Црногорци бране;
Од олује и од жеге врућe,
Да тај украс не пушта из куће.
Па сад ево у најтеже доба,
Краљ одведе своја сина оба.
Не погледну на Лазара брата
Како срете Султана Мурата;
Нит' погледну браниоце своје,
Како с њиме изломљени стоје;
Нит' народна да спроведе права,
Што га шесет љета одржава.
Само Мирко оста на сриједи,
Да да живот у људској биједи.
Болест му је здравље нарушила,
И дивна се младост осушила.
Остави га и отац, и браћа
Да он гријех свога оца плаћа,
Као сужањ струну у тамници,
Ће и многа браћа Црногорци.
И на њега почину несрећа
За вас гријех куће Петровића,
И свој живот даде на мукама
За туђ' гријех - у бечким рукама.

СКУПШТИНА У ПОДГОРИЦИ

Књигу пише скупљена господа
Изабрана по вољи народа,
Из бијела Подгорице града,
Ђе је негда цар Немања влада.
Па је шаље Карађорђевићу,
Владаоцу, српскоме племићу.
А та књига овако му пише:
"Ми видимо нема ропства више,
Данас ево у здравље војника,
И вас, краљу, правога ратника,
Слободни смо сада да речемо,
Себи краља свога да стечемо.
Од Косова до овога дана
Не мицасмо сабљу са мегдана,
Бисмо вјерни земљи и владару,
А живјесмо ко вук у омару,
Без путева и без удобности —
Све трписмо без самосталности.
То је вама познато и јасно,
Да тај живот није држат ласно.
Ми имасмо храбра владаоца,
Чувенога Срба-Црногорца,
Док је био вјеран овој земљи,
Гледасмо га у великој жељи —
Што је хтио, сви смо хтјели тако,
У рад његов нико није тако.
А кад нам је окренуо плећи,
У највећој аустријској срећи
Од тада је изгубио мјесто,
Ђе је славу добијао често.
А ми данас, у име народа,
Црногорци —јуначнога рода,
У јединство ми први идемо
Па да моћни и јачи бидемо.
Црногорске и Србе и Турке
Ми у ваше предавамо руке.
Мис'о жељна што је Црногорца,
Краља Петра ставит' владаоца.
Овај народ жељно јавља вама,
Краљем Срба проглашен си нама.
И сви вјерну клетву полажемо,
Да ми Петра Краља помажемо;
А ми у вас полажемо наду,
Кад уредиш у Београд владу,
Нећеш наше заборавит' крше,
Ђе с' отмице и прогони врше;

Ако буде изрода којега
Да он цара вријеђа својега,
Милост ваша то ће опростити,
Заведени сви се покорити.
Живио нам ти честити царе,
Наша надо и велики даре!
Живио нам наследник будући,
Сачува га Господ свемогући!
Црногорци - љубимо ви дјела.
Никаква их сила не отела!
Црна Гора и Санџак цијели.
Скупа ваше заслуге цијени,
И сретни смо, нико досле тако
Кад виђесмо српску земљу 'вако:
У јединство и велику слогу
Шта нам силе и душмани могу!
Јер петнаест милиона више,
Становника биће да се пише;
Све уједно и на једно мјесто,
Ej, Душане, давно ли си несто!
Сад у Петра гледамо Душана,
Брат да му је, е зар му је мана.
Добро доша нови Немањићу
Јужни царе Карађорђевићу!"

ПОСЈЕТА КРАЉА АЛЕКСАНДРА ЦРНОЈ ГОРИ

1925

Боже један на свему Ти хвала
Шта то ради Црна Гора мала?
Ево има дана неколико
Све се дигло мало и велико,
Сва се села у вароши крећу —
Чобан виче: "Ни ја остат нећу."
Гроб се тресе пјесника Његоша
Као да је Свети Саво доша.
Шта је ово, ко то може знати,
Рус и Јапан да неће да рати,
Па да буде што бити не може —
Црна Гора Русе да поможе!?
Или Острог Црногорци бране.
Ил' је борба у Љевишке стране.
Ил' Требјесу запалише Турци.
Или Жабљак харају хајдуци,
Ил' је Драшко из Млетака доша.
Ил' Брђани лелечу Његоша,
Ил' на Обод Иван Беговића
Дијеле се два Селимовића,
Па се браћа завадила драга
Око пуста Селимова блага
Што остави ђеци потурица.
Или Пушка невесињска пуца?
Ил' се Јаков из пећине брани,
Или гракћу по Грахову врани,
Ил' на Скадар Краљ Никола креће
Од тог бити ни једнога неће.
То припада далекој прошлости,
Него хоће Његошеве кости
Црна гора да на Ловћен диже,
Па Велики Александар стиже.
На ову је светковину доша
Да на Ловћен изнесе Његоша,
И још Црну Гору да обиде,
Да га браћа Црногорци виде.

А с Ловћена црногорска вила
Пут истока раширила крила,
А просула перје по олтару
Па овако због Господару:
"Добро доша нови Немањићу
(Александре Карађорђевићу!)
Чекају те ове Горе миле
Које су те сунцем задојиле,

Да посјетиш Твоје родно мјесто
Ђе је био Цар Јунака Престо,
Ђе се некад краљеви купише
Па иако неће никад више,
Да Полјану видиш Обилића
И Биљарду, кућу Петровића,
И манастир Иван-Беговића
Ђе година триста или више
Велики се јунаци купише.
Но кад кренеш из Србије амо
Једну часну молбу да Ти дамо;
Познаће те Руговску клисуру
Ђе си страшну преживио уру
И провео Војску и Армаду —
За то добро Црногорци знаду,
Покољења ако им признаду?!
Ту ћеш видјет' Мојковачке горе.
Одакле су први зраци зоре
Обасјали домовину нашу
И спасили династију Вашу.
Па да прођеш кроз седморо брда.
Што су била кључаница тврда
Црне Горе и Њене Слободе,
Да гроб видиш Дрекала Војводе,
На граници Албаније стражи,
Нити спава, нити смјену тражи!
Па град Медун у крваве Куче
На коме се покољења уче,

Пред гробницом Миљанова Марка
Доцкан ће га српска родит мајка!
Колашинска да видиш вјешала,
Крв са земљом ће се мијешала.
Ђе је Рецић с неколико друга
С конопа се Аустрији руга,
Па да видиш ријеку Морачу;
Шанске буле и сад на њу плачу
И Морачу куну и Љевишта,
Ђе су била грдна разбојишта.
Ту је лавра Немањића стара,
Ту су кости Мркоја Сердара
И витеза Шуше Барјактара.
Па посјети једном у вијеку
Великога Вожда колијевку,
Великога Вука Караџића,
И војводе Петра Бојовића.
И Миљана од Васојевића,
И Стевана сјеничког војводе —
Кад ће да се таки људи роде!
Кад у стару дођеш Подгорицу,
Казаће ти Римску престоницу
И зидине на Рибници води,
Ђе се силни Цар Немања роди.
Отоле те пут у Острог води
Да с помоћу великога Бога
Пијеш Свете воде из Острога,
Да целиваш Старца Чудотворца

Великога Срба Херцеговца.
Он не гледа ко је каке вјере,
Само од зла руке ако пере!
Па да видиш Никшић и равницу
И у њему јуначку гробницу,
Стару триста и више година,
У њој глава Никца од Ровина,
Косорића Војводе Илије
Што их Бедем у њедрима крије.
Тај је Бедем гробница крвава,
У њој шесет ровачкије глава,
И ускока Лопушине Вука,
И хајдука Котлице Мијата,
Попа Мила, витеза крилата,
И Спасоја Попа Вуловића,
И старога Бана Јеринића.
Још, колико људи и јунака —
Та је глава освећена свака.
Зидине су крај Ншиића града,
Ђе је некад Бан Угрене влада
И велики бан, војвода Никша —
С девет сина на Ћабу је иша!
Нема више Моштанице града,
Упоришта Орловића Рада.
Сурвао се бедем од Никшића,
У коме је кућа Мушовића
Управљала три вијека више —
Црногорци док их разурише.

То су били полутурчењаци
Ал' велики људи и јунаци.
Да гроб видиш Рамова Новака
И Стојана на гласу јунака,
Који страже код кланца горскога
Задужбину Цара Московскога.
Па кад кренеш из града Никшића
Да посјетиш кулу Шибалића,
И јуначко племе и крајину,
Нагазићеш Крново планину.
Крново је планинама лука,
Оно памти Лопушину Вука,
Кад је турске торине бројио
И тридесет струга затворио,
И ту су га посјекли грађани
Ако су га издали брђани.
Па ћеш видјет Гору Ћеранића,
Ђе су некад Турци од Никшића
Издизали са триста буљука,
На срамоту чета и хајдука.
Ту је близу поље Лукавица,
Ђе још кука горска кукавица
И нариче Турке од Никшића,
А проклиње Радојев Савића.
Па кад будеш кроз Племе дробњачко,
Кроз гнијездо људско и јуначко.
Ту ћеш видјет пољану крваву
Ђе је Ченгић изгубио главу.

Ту Дурмитор облацима смета
И издиже главу до планета,
У његове крше и точила —
Ту су двори Војводе Момчила.
Ту га изда љуба Видосава.
Ту је некад син Немањин Сава
На Дурмитор закрстио воду,
Те ј' остала прича у народу
Али то је вјеровати мука,
Код те воде да чупају лука
Што посади Немањића рука!
Ту су кости хајдука горскога,
Барјактара Вожда Тополскога,
Великога Шибалије старца
И костури турски под Руданца.
Ту је лоза Вука и Цвијића
И Војводе Трипка Џаковића,
Ујчевина Марка Краљевића.
Можеш видјет с планине Ивице
И у Пиви Лазара Сочице,
Сјетићеш се Мирка Алексића
И војводе Шуја Караџића.
Кад Дедага бану из Липника,
Тражи главу Алексића Мирка,
Ускоци му војску растјераше
И о томе пјесму испјеваше.
Па Граховске да видиш потоке,
Ће су у бој ишле Црногорке.

Ту Пећина Даковића има,
Ће се Јаков клао са Турцима.
Ту ћеш чути о Вучјему долу,
За три паше и Књаза Николу.
Да починеш на крваво Чево,
Ће је Никац кроз ордију пјево,
И под шатор погубио пашу
Да слободу не угаси нашу.
Па споменик Пророка Илије
У врх топле Љешанске нахије.
Шта га Вуксан Војвода подиже
Кад из ропства скадарскога стиже.
Да с Ловћена изнад Црне Горе
Бациш поглед на Јадранско море.
Да те жеља од Солуна мине
Александре, наших гора сине.
Прићи, види гроб књегиње Зорке.
Твоје мајке, дичне Црногорке —
Што ти поји рајским пићем душу,
Па се нађи на селу Његушу,
Ће је лоза куће Петровића
Од старине од Ераковића,
Ће је Његош рођен и живио
И цијели свијет задивио.
Но, најприје, на пољу Цетињу
Посјетићеш велику светињу,
Светитеља Петра богомољца
Што запопи Његоша синовца,

Он је један у свијету био
Што је клетвом народу судио.

То изрече са Ловћена Вила,
Сави своја у пештере крила.
У то доба на Ловћен планину
Александар бритку сабљу скину,
И Албанску с грла споменицу
Код Његоша стави у Гробницу,
Да пренође у знак захвалности —
Ту код Рада Томовога кости...

ПОЛОМЉЕНА КРИЛА

(Српске погибије)

ВИТЕШКА СХВАТАЊА

Скупиле се виле из облака
На Језеро црно код Жабљака,
Ал не сједе ђе и друге жене
Но на јеле и гране зелене.
Дивиле се језеру и води
Ђе су стари гледали народи
Да аждаја зобље лаке срне
А лав гдеда и кожа му трне!
И жедан се са језера врне.
Ту змај плива и крилима лупа.
Ту се некад Цар-Јунака купа,
Ту је утве Момчило ловио
Ту је Марко Шарина поио.
Ту је некад Краљ Вукашин први
Прао руке од невине крви,
Кад запали Момчилове дворе
Њега уби, љубу му сагоре!
Ту је једном код тога језера —
Краљ Тополски под јелом вечера.
Такве горе, планине и воде
Нема што је земље и природе
Нити љепше рибе у Охриду
Ни харије куда људи иду.

Ту су виле пјесму саставиле
За јунака родом из Дробњака
Поручника Жугић Божидара
Тако ова пјесма изговара:

Имал ишта љепше од поштења?
Ил правије од јавнога мнења?
Нит прошлости ка' у Црногорца
Нит од рата вишега зликовца,
Од изрода нема више хрђе
Нити ништа од лакомца грђе
Коме није домовина мајка
Ту човјека нема ни јунака.
Ко се стиди мајчина млијека
Он ће бити ништа довијека.
Јел' имена љепшег од јунака?
Јел' најцрња самохрана мајка?
Као она под Краљевом Гором
Која кука увече и зором
Код четири синовска мрамора
Јадно мај'ко јадна разговора
Мајка Мара Жугић Бажидара
Од Жабљака из Новаковића

А унука Тривка Џаковића
Ако кука јест јој за невољу
Јер изгуби на Бачкоме Пољу
Четвртога сина Божидара
С кукањем се стара разговара.

Кад је оно мјесеца априла
Нечувена катастрофа била
Четрдесет и прве године
Кад је оно преко Војводине
Оступала војска са границе
Низ велике Панонске равнице
Од Барање и Батинске скеле
И бјеху се двије војске среле
Код Петровца и села Гложана
Војска силна и наоружана.
Ђе Мађарски тенковски пукови
Кидисаше ка гладни вукови
На посадни пук Југославије
Бој крвави поче да се бије.
Док ево ти изрода племића
Генерала Неваљаловића
На преговор Мађарима оде
Би за "Голеш" војску да засводе.
Смијући се с крвницима љуби
У част тога што државу губи.

Пред вратима њемачкога тенка
Генерал је својој пратњи река:
,,Вас ће свијет Хитлер да посвоји
Ни Русије више не постоји
Прегазиће западне народе
Све ће морске замутити воде
Прегазиће у Азији Кину
Док Јапанска острва размину,
И посједе афричко богатство
И на Нилу абисинско царство
И Хитлер ће велики Месије
Заузети поља од Персије,
А у руке сву Европу има
А не да се ми боримо с њима.
Но да овђе савез потпишемо
Барем војску да курталишемо!"
Ал не виђе планинскога вука
Из десетог посаднога пука
Поручника Жугић Божидара
Који ће му срце да распара.
К' њему Жугић приђе и завика:
,,Ђе да љубиш у сабљу крвника
Зар то раде људи и јунаци
Да се смијеш домовини мајци
И њеноме јаду и пропасти
Кукавице који немаш части
Ти што много не видиш далеко,
Губало те мајчино млијеко

Са којим те узалуду храни
Зар се тако домовина брани?
Да ли игђе у Уставу пише?
Ко би има право да потпише
Акт срамотни капитулације
Испред наше словенске нације
Окле Хитлер да буде Месија?
То је нека свијецка бестија,
Он ће на нос брзо да посрне
И грдан се са бојишта врне.
А ти који ие знаш да се стидиш
И толику срамоту не видиш
Ће ме с тобом црни ђаво срете,
Доле скидај сабљу и палете
Да непуцам у чин и у звање
Но издајник један да је мање
А ти Швабо што му руку стежеш
Код њега ћеш у брлог да лежеш
Код овога нашега изрода
Издајника земља и народа".
Стаде писка аутоматика
Ђенерала уби издајника
И маџарског жбира пуковника.
Обојици прси изрешета
И одјекну витешка освета,
Па момачки на врх тенка скочи
Вала збиља хајдучкијех очи!
Бомбе баци под куполу тенка
А настаде грмљава и јека.
То нијесу бомбе но чудеса
Кад тенкове дижу у небеса.
То је први поткопати лагум
Под брљави мартовски споразум!?
Сва тенкозска посада изгоре
Ту погибе витез Црне Горе
Међу војске тридесет хиљада
Ка Синђелић код нишкога града
Момче младо двадест и пет љета
Обилићу оба ти свијета
Одликујете овога витеза
Са легијом Косовскога Кнеза!
Но како се та крајина зове
Која такве рађа витезове
То се зове Црна Гора мала
Што је много витезова дала
Тога дана у њега је била
Десна рука Принципа Гаврила
Мушко срце Никца од Ровина
А љепота Југовић Војина
Тврде очи Костреш Харамбаше
Мјесто Шарца да тенкове јаше
Све то њему горске виле даше
Оличење величине наше!

ПОГИБИЈА БЛАЖА БОШКОВИЋА

Једна кобна септембарска ноћ 1912. год.

Послушајте, браћо моја мила.
За ноћ једну каква ли је била;
За ноћ једну срамну и ријетку,
У крвавом двадесетом вијеку.
Та ноћ и сад страшно дјело крије,
За њ'га нико одговара није.
Кад су оно државице мале
Као средство мегдан изабрале,
Да с оштријем гвожђем на попришту
Своја права у султана ишту.
Црна Гора зато прва крену
Но слушајте злу судбину њену:
На првоме ратноме конаку
Враг донесе судбу наопаку,
Јер проклета „косовска вечера"
Свуд Србина наоди и ћера.
Па и ове историјске ноћи
Смје у логор црногорски доћи,
Те се српска не укрца војска,
У бедеме паше Скадарскога.
Све се ниже двадес'то столеће,
Ал' то панут у заборав неће,
Но ће гусле ту крваву слику
Изнијети свијету на видику,
Да докажу чија уби стража
Брђанина Бан-војводу Блажа.

Бијаше се облак диго густи
Арбанију земљу да опусти,
Да покаје витешке гробнице,
Владаоца зетске престонице;
Ал' то морска облачина није,
Кроз гудуре љуте Арбаније,
Нит' је тама панула толика
Него двадес'т хиљада војника.
То је одред Зетске бановине
Тражи Скадар или да погине.
Но та сила сама не бијаше,
Пред њом соко тица летијаше,
Оштру сабљу у рукама стиска,
Па га стоји кроз облаке писка.
Крсташ орле крила гвозденијех,
С војском бану накрај Арбаније,
То бијаше витез и племићу,
С Орје Луке Блажо Бошковићу.
Мрк каурин што га није лако —-

Е Јадан ти Бан-војвода Јанко
Мрка брка а мркога лица,
Страшна чела поврх трепавица.
Зорна стаса широкије, леђа
Рекао би — Срђа Злопоглеђа.
Два му ока горе ка' планета,
Зоран јунак овога свијета,
Црн му перчин бијел, врат прекрио
Ка' да му је црн гавран засио.
Када дија гора се савија,
А кад збори, модар плам избија
А кад зубом бијелијем шкрине
Би рекао да жив огањ сине.
А у злато замотао тјело,
На њему је војводско оћело;
До тјела му од риса вањела
Да га чува преко Бардањела
У случају студеније дана:
Па кошуља која није ткана
Но од златне жице преплетана
А низ бедре од чохе димије
Ширит златни до колъена бије,
У џамадан прси запучио,
Из Стамбола што је поручио;
Златне гране притиснуле свега,
Ни султан га не носи љепшега.
Па по њему од злата доламу
И сто пуца на јелеку саму.

Навукао чизме с врх местава,
Свиленим се пасом обмотава.
За пас меће љута самокреса
Што стријељa орла под небеса,
Троје тока једне по другијем,
Описат' их добро не умијем,
Једне слите а друге су вите,
А треће се као злато свите;
Све то бјеше навалио на се
Па по њима од сабље кајасе.
На кајасе сабљу на гајтане
Што је била цареве катане.
Но кад Султан ратова на Крoју
Скендер-бег је задоби у бoју,
Но кад неста Кастриота Ђорђе
Њему сабља на Цетиње дође,
Ту је виле од хрђе чуваше,
И данас је Бошковићу даше —
Да он с њоме по старински мане
Као некад Скендер беже бане.
Па на грло крст рускога цара,
Што на исток сунцу одговара,
И најпотље ћурак од међеда
Да му злату зарђати не да.
Још на главу калпак и челенку,
Па пред војском бану на зеленку.
Оштру сабљу баца у облаке,
У бијеле дочекује руке,

Но ево ти несретнога часа,
Кад Бошковић под Фундину стаса,
Ту велику војску улогори,
А ратне им налоге отвори:
„Чујте, рече, браћо Црногорци,
Витешкијех јунака потомци.
Ја сам срећан што м, у дио паде,
Те прилика вака ми се даде,
Од остале свите црногорске,
Да сам вођа најхрабрије војске,
Осим Бога и краља мојега
Ја до Скадра немам старијега,
Те ми дужност војничка налаже
Ратни поход да се војсци каже.
Потреба је Црне Горе така
Да отмемо Скадар у Турака,
Јер нас за њ, га историја веже,
Ту се љута Арбанија леже.
Па нам тамо похитати ваља
На бедеме Вукашина краља,
Кога кваси из прси отока
Вјерне љубе Мрњавчевић Гојка;
Да узмемо ту крваву луку,
На хитање и на брзу руку.
Нек Турчину изненада биде,
Када свезан из Скадра изиде.
Јест, на Скадар тврди полазимо
Ал' војнички углед да пазимо!

Зато добро чујте Црногорци
Нек послушност царује у војсци,
Да не реку с мора Талијанци
Глупи ли су словенски Балканци.
Што ће нама војна дисциплина,
Ми имамо адет од старина,
С чим чувасмо Црну Гору нашу,
Да поштује чета харамбашу,
А он с њима зло и добро свако
Да дијели и сад ћемо тако.
Сви напријед с божијом помоћи,
И на море брзо ћемо доћи!
У тај српски Скадар од старина,
Немојте се плашити планина.
Дечић, Тузи и два Бардањола,
И Тарабош и Брдица гола,
Биће наши за нељељу дана,
Моја дична војско одабрана!
Осмог дана Скадар освојисмо
И на море коње напојисмо,
Нек вапори црногорски бану,
Низ крваву ријеку Бојану,
Јер кад бисмо много двоумили,
Турци бише Скадар утврдили,
Направили жице и окопе,
А тражили помоћ од Европе.
Лако бише свијет умолили
И нас бише од Скадра одбили,

Јер Европа сва ће да се бори,
Да не дође Скадар Црној Гори,
Да његова не узмемо права
Јер је Скадар Арбанији глава.
А Европа око ње се мучи,
Да у канџе своје је прикучи,
Која главу тврду не преклања
Никаквоме цару од постања.
Зато јуриш на неспремне Турке
С московкама у бијеле руке;
Ће се жице зубима сијеку
Гледаћете мене на зеленку,
Да ви служим за примјер војника,
Јер ми дужност налаже толика,
Па ако ме суђен данак стигне,
Те ме лагум у небеса дигне
Погинућу ал' умријет нећу,
Јер ћу дужност испунит желећу.
Човјек није смрти ко се плаши,
То су стари доказали наши.
Црногорац у бој кад је хтио,
Живот му је најпотоњи био.
Сви су сложни за слободу били,
Те су цио свијет задивили,
За тај примјер треба да служимо,
И аманет свети продужимо.
И више ви ређи немам ништа,
Него да сте спремни за бојишта;

За план ратни ја ћу се старати,
ја ћу знати кад ћу ударати.
Ко мој правац крене да развали
За мене ће бит' ситан и мали.
Ја ћу с вама у логору бити
Срећна зора докле нам засвити.
Зато спремни за тога будимо,
Да на Дечић Турке пробудимо!"
То изрече па под шатор оде,
А уз пратњу велике господе.
Ал' судбина није шћела тако,
Но преврну ћурак наопако.
Заспа Блажо под шаторско крило,
Сад слушајте шта је с њиме било:
Ноћ бијаше мрачне и тумала,
Студена је киша ударала,
Бјеше сјајни мјесец потамнио,
А облак се на исток нанио,
Кроза њ црни свилутаху знаци,
Све крваве сабље и барјаци
Прелијећу с југа пут сјевера,
А ствара се у логор завјера.
Нит Данице бјеше ни Влашића —
То знак први од крвопролића,
Да ће турско царство да пропане
И да Србин на ноге устане.
А под силом небескога свода,
Мирно спава велики војвода,

Око њега војска на логоре
Разапела војничке шаторе,
И свуд честе постављене страже
Да се каква напаст не покаже.
Но кад ноћи половина бјеше
У логору пушке загрмјеше,
Јер уљезе зликовачка банда,
У сред црне ноћи изненада,
Свилуће им злато низ грбове
Као мјесец кроз гране врбове —
Сваки бјеше господскога лица
Ка' да служе некаквога принца.
У капуте дуге запучени
И на грдно дјело научени;
Те су прву преварили стражу
Да су пошли господину Блажу.
Кад пред шатор зликовци стигоше,
На бајонет крило подигоше,
Зликовце је ухватила страва
Кад виђоше лава како спава.
Притискао сабљу под бедрицу,
На самокрес турио десницу.
Ко је доша, да је мога, знати
Не би смјели у њега гледати,
Ал' у страху изметнуше пушке,
Те му прси опалише мушке.
Крв обоји гране од јелека
Ал' нит' јекну, нити залелека.

Док прићоше змије послушнице
Те му дивно нагрдише лице,
И разбише чело на четворо,
Куку теби, ноћас, Црна Горо!
Скупо ли те смрт његова кошта
Под тврдијем Скадром ни око шта,
Те се ноћи црна слутња крила,
За крв праву која се пролила,
Јер се строго наређење дава,
Да свак мирно под шаторе спава.
Док питоме запјеваше птице
А усташе војне јединице,
Свуд тишина а хатови вриште
Војска чека трубе да запиште.
Дан освану, а сунце огрија,
Ал' још војна не јечи борија.
Војска спремна па се сама чуди,
Витез Блажо зашто се не буди?
Док се загна једно Црногорче
Па из гласа говорити поче:
„Устај, Блажо, са сабљом у руци,
Утекоше са Дечића Турци!
Знаш ли синоћ како си нам река
Па те ево силна војска чека,
Да се Скадру бијеломе креће."
Али Блажо ни да чује неће,
Нека Турчин чека, нек не бјежи!
Он у крви до рамена лежи.

Врућа су га изломила зрна,
А два брка помршена црна,
У прсима срце опаљено,
А јуначко чело разваљено.
За довијек заклопио очи,
А низ њега крвав мозак точи,
Десна му је рука оронула
А у крви сабља потонула.
Кад је војска за те јаде чула
Море суза залуд је просула.
Сви жаљаху војсковођу свога
И судбину Скадра бијелога.
Но не прође ни два сата дана,
Нанијеше Бошковића бана
На крвава војничка носила,
Ej, судбино, горка и немила!
Необична дана и спровода,
Што дочека велики војвода,
Да га носе ка мало дијете
Без челичне топовске лафете,
На којој се наки јунак носи.
Смрт проклета када га покоси!
Нит' имаше часног свештеника,
На немилост књаза нашљедника,
Да сахране другог Страхињића
Само тужно братство Бошковића.
Глас одјекну с мора до Дунава
Уби неко Бошковића лава.

Свак се чуди ко закла витеза,
У логору црногорског кнеза.
Ко с'усуди душа му проклета,
Те витеза кријући мушкета.
Питали су у логору стражу:
„Шта би лаву Бошковићу Блажу?"
Стража каза: „Не смије се знати,
Па да ћемо сви животе дати
И не смије нико да нас пита,
Авет га је заклала манита,
Која ништа урадит' не знаде
Без сокола Блажа што украде."
Кад смакоше тог великог мужа
С Орје Луке и бијела Спужа,
Заплакаше виле у пештере,
Киша пада гријех да опере.
Пита Скадар ријеку Бојану:
„Ће то војска црногорска стану?"
Онда зетска поче јадит вила:
„А ох, Блажо, узданице мила
Ко те уби мучки иза плећи?"
„Уби онај ... не смије се рећи,
Али смијем судбом погодити
Доцкан ће те Брђанка родити.
Кад шће Скадар да отмеш Европи,
Тебе поган гурну и утопи.
Ће му мушка бјаше рукавица,
Да ти пише мегдан кукавица,

Него мучки прође изненада
Међу војске двадесет хиљада,
Усред мрака у поноћној тмуши,
Кад тијело дава живот души,
Притиште те троглава аждаја
Дични сине Бошковића Баја,
И закла те међу оба ока
У сред црне ноћи, без свједока.
Гадни отров по срцу ти кану,
Те стуб трећи Црне Горе пану.
А нека га, срамота га била,
Што поломи свој Крајини крила."

РАДЕ БАКОВИЋ

Добровољац из 1917. године

Који оно црногорац бјеше?
И откуд га виле донијеше?
У Француску земљу савезничку
У јуначку војску америчку
Да крв своју за слободу лије
Тај је јунак из Југославије
Из Ускока изпод Дурмитора
Из вјечитог ратнога логора
То бијаше Баковићу Раде,
Такве главе не бијаше младе
Ни таквога стаса и погледа
У четири француска одреда,
Да су токе на плећи широке
Налица би на старе ускоке
Па откуд се под Фердун обрете?
У крваве Вилсонове чете
Гдје сто смрти одједном пријете
Кажи вило чути нам је мило
Рече внла са Фердуна града:
„Ја познајем Баковића Рада
И сведок сам његовијех јада
Он је рођен у тврде стијене
Ће јунаци поштење цијене
Слушао је пушке и плотуне
Причали му за битке и буне,
О Немањи и цару Душану
О Косову и Видову дану.
Кад се момче доватило снаге
Он остави родитеље драге,
У врлетне крше и точила
Да заради у свијет новаца,
Па да купи кућу и оваца.
Кад је поша овако је реко:
,,Ја оддазим у свијет далеко
Тамо негђе да зарадим злата,
Па се вратим на рођена врата".
То је река и у свијет оде
Кроз велике океанске воде,
Докле дође у туђем свијету
На петоме земље континенту.
У сјеверну земљу Америку
Ће су права пружена човјеку,
У бијелу Клеалуму граду
То је мјесто омилило Раду,
Полажући у будућност наду.
Но Њемачка кад Европу згази

Америка пропас кад опази,
Примората у рат да загази
Те предсједник земље Америке,
У рат позва своје подајнике.
Почеше се купит добровољци
А најпрви мрки Црногорци.
Но шта ради Баковићу Раде,
О јунаштву размишљати стаде,
Ријеши се и овако рече:
,.Од поштења ништа нема прече
Слушао сам ка мало дијете
Како стари турцима пријете
И како ме проклињала мајка
Да јој будем јунак од јунака
Па што ће ми зарада и новци
Кад ме стану корит Црногорци
Па га ето у редове војне
Ће бијаху масе многобројне
Спреман да се одупире свему
Узе пушку и опрему њену
Шљем иа главу од челика љута
Боже мили страховати пута.
Ту се вије велика застава
Од четрдест и осам држава.

Атланскијем океаном јуре
До обале француске културе

Види Рада јуначкога сина
Не плаши се ратних сумарина!
Док до фронта дошли Оригона
А прати их маса авиона,
Ту се раде чуда од Европе
У крви се царске круне топе!
Ту хиљаде трупа некопати
Историја свјецка то не памти
Бој се љути бије у ваздуку
Хиљаде се авиона туку
Али соко Ђаковићу Раде
Од тога се чуда не препаде
Но напријед јури пр'о шанаца
То је адет код Црногораца
Да најпрви од народа свије
На мегдану поштење добије
Као стари ускочки черкези
Диве му се јунаштву Инглези!
У сред тога крвавога рата
Њега срете њемачка граната
Половину његова тијела
Граната је љута разнијела
Нема једне ноге до кољена
Лијева му трипут преломљена
Носе врани од њега комаде
А још један у животу Раде
Гледа Раде сам своје комаде
Како му их црни вране краде!

Није шала у далеки свијет
Ко ће њега виђет и унијет?
Око њега хиљаде палије
Нико нема да им прићи смије
Још не бјеше ватра утолила
Ал стигоше војничка носила
Притрчаше два Инглиза млада
Свога друга исправише Рада
Питају га браћа санитети:
,,Друже Раде оли умријети?
Јели ти се памет твоја смела
Камо тебе половина тјела?"
,,Рече Раде ја још имам наде
Врани су ми повукли комаде
Ал се надам да ће Америка
Извидати овога рањеника
Отоле ће њега санитети
На обалу морску донијети
С њим одоше преко Океана
Видаше га три године дана
Залуду га лијече доктори
Никад неће доћи Црној Гори
Јер хи1аду девете стотине
А тридесет четврте године
И октомбра дана двадестога
Оста Раде без живота свога
Грдне му се ране позледише
А јуначке прси оледише

Баш у вакту и времену томе
Кад хће поћи завичају своме.
Кад хће сестру да загрли Станку
И да стару обрадује мајку.
И да тури од вијенца грану
На гроб брату Баковић Јовану.
Који паде у љутом покољу
На тврдоме граду Бјелопољу.
Али кад се са душом борио
Он је своме друштву говорио:
,Не можете знати ни појмити
Како ми се с вама раздвоити
Жао ми је дана и мдадости
Најжалије што м' осташе кости
Про свијета у туђину овђе
Да мој нико на гроб ми не дође.
Зато драга браћо црногорци
Ваку поздрав оправићу мајци:
Црна мајко не надај се сину
Сва те срећа и нада размину
Кукај црна мајко без лијека
Не надај се мене довијека!
Суве јеле када се омладе
Онда ће ви тамо доћи Раде
И пањеви суви прозелене
Па ни тада виђет нећеш мене
Што ће суво у планини борје
Што ли мајци синовско мраморје?

Ал послушај Раде што те моли
Кад ти жеља синовска одоли
Пођи на гроб код Јована твога
Пољуби ми мрамор брата мога
Што погибе довијек му хвала
Рад чувања српских идеала
И кажи му мила моја мајко
Да ни мени није било лако
Јер сам и ја за исту идеју
Оставио кости у музеју.
Исплачи се и натраг се врни
Те нам на дом побиј барјак црни
Да се види и нека се знаде
Да је неста Баковићу Раде
И Брат његов Баковић Јоване
У крваве битке и мегдане
Па нека се црни барјак вије
Нек се подаљ љуте легу змије!
Затрните врата и прозоре
Нико тамо да уљеђ не море
Нека расте с огњишта зовина
Нек се црни наша имовина
Онда сестру поздрављаше Станку
Немој нашу поскитати мајку,
Ту умрије Баковићу Раде
А дођоше војничке параде
И народа три хиљаде бјеше
Лелечући Рада понијеше
Спровод иде од града до гробља
А заставе пале на по копља
У Клеалум у граду Рослину
Почас чине брату словенину.
Који муке претпље велике
Под заставом земље Америке
Три су ратне организације
Америчке велике нације
Са заставом ратном и музиком
И војничком почасти великом
Испратиле тога Црногорца
Ко ратнога свога добровољца.
Ту је било много говорника
Али говор Браон пуковника
Истаче му заслуге велике
И признање земље Америке
Извршише прекаду гробници
Православни руски свјештеници
Онда књигу послаше му мајци
Стругар Машан и Лопичић Мило
Јављају јој све како је било
„Кукавице Маркова Ружице
Немој имат какве двоумице
Види добро књига шта ти пише'
Сина Рада гледат нећеш више
Вјекови ће као дани проћи
Ни на гроб му никад нећеш доћи
Кад оживи срце у камену

Кад изгори море у планину
Кад се земља на Бога нађути
Тада ћеш се с Радом састанути
У бијелу Клеалуму граду
Ту је душа испанула Раду
Сахрањен је у граду Рослину
Ал је спровод био твоме сину
Уз учешће америчке власти
Дате су му највеће почасти
А предсједник земље Америке
За Радове заслуге велике
Мртву Раду дао је награду
То је ратна војничка застава
Од четрдесет и осам држава
Сва од свиле и чистога злата
За заслуге Раду даровата
То је орден највишега лика
Што га дати може Америка
Дат је њему а послат му мајци
Нека виде браћа Црноторци
Да Инглези црногорском сину
Част подижу небу у висину.
Па два црна врана добавише
Те по њима књигу оправише
Црне птице море прелећеше
Ни на Ловћен починут не шћеше
Лете птице и дневи и ноћи
Није лако под Дурмитар доћи
Бану књига јесењега дана
У заставу ратну замотана
Узе књигу Маркова Ружица
Па закука као кукавица
Па је кћери додаваше Станци
Читај књигу црној твојој мајцн
Чита, плаче, докле залелека
Ево мајко књига из далека
Из Рослина несрећнога града
Каже да смо изгубили Рада.
Кад је за то разумила стара
Па с мртвијем Радом разговара:
,,Раде сине рано без лијека
Ископана кућо довијека.
Црна Горо кршу један сами
Ти ми Рада про свијета зајми
Мога Рада од двадесет љета
Пропала се та земља проклета
Њено благо и златне маине
Створиле се од њих развалине
Што на благо туђи свијет маме
Остављају родитеље саме
Види тога ископања мога
Од четири сина ниједнога
Јована ми Турци ггогубише
У крваве Муминове крше
Али мајци осташе троица
Два ми закла Шпањолска грозница

Дјецу моју Радоја и Јова
Куку мене кито соколова
С двије шћери остала сам црне
Ал мишљасмо Раде да се врне
Ал о томе нема више збора
Сад ни њему гроба ни мрамора
Но остаде у свијет бијели
С Црном Гором жељу подијели
Дјецо моја црни моји дани
Ко ће вашу мајку да сахрани
Из камена не ниче цвијеће
Вашој мајци више свитат неће! !...

ЈУНАЧКА СМРТ ХЕРЦЕГОВАЧКОГ ВОЈВОДЕ ТРИПКА С. ЏАКОВИЋА 1876.ГОД

У планине слободарске,
На Цетиње, равно поље,
Под Бријестом, на вратима
Иванове богомоље.

Скупили се црногорци
Од невоље и од муке.
Није лако чекат било
С неколико страна Турке.

Књаз Никола говораше
Као јунак и дипломат:
"Видите ли, Црногорци,
Зло уђало свако за врат!

Туска сила од свакуда
Свој гвоздени обруч стеже,
А од глади Црногорци
У државе друге бјеже.

Гладан јунак и не гледа
Кудије ће да сијече,
И од своје фамилије
На свијету шта је пречe'.'

Додијала свака мука:
Суша, борбе, неродице,
Да се скиђу по свијету
Црногорске породице.

Само могу Црногорци
Издржати такве муке;
Остављати дим и кућу
И бјежати у хајдуке.

Хоће да се одупиру
Турској сили и бијесу.
Дигли су се Херцеговци
Да са себе јарам стресу.

Ми морамо Град никшићки
Да отмемо без одлога,
Него би нас Черкез-паша
Изненадит' отуд мога.

Код њега је силна војска,
С ону страну воде Таре,
Да Никшићу помоћ пруже
Црногорци кад ударе.

Но има ли овђе који
Од волико соколова
Да попали карауле
Код Вашкова и Бобова.

Да се диже на оружје
Уплашена српска раја,
Но се бојим пострадаће —
Неће борби бити краја.

И страг ме је да бог рата,
У Аду се крије нећe,
Да ка лани турска сила
На Левере-мост не пређе.

Те нам онда попалише
Сва Језера и Шаранце,
Иако су заглавили
У Гредама под Руданце".

Онда скочи јунак један
Од четрдес' љета скоро.
- Кад таквијех људи имаш
Благо теби, Црна Горо!

Такве главе не бијаше
У сто би га људи бира.
Ниска би му врата била,
Од Морачког манастира.

На сабљу се налактио,
На балчак му гуја спава,
А коса му низ врат пала
Замршена ка у лава.

Намрштено мушко чело,
Кратка врата црна ока,
Бољи јунак бит не може
Нит' га родит Херцеговка!

За пасом му леденице
Са бегова из Азије,
Међу њима црносапац.
Вас од срме и мазије.

Џевердан је прислонио
У седефу и у срми,
Кад опали из бусије
Рекао би гром да грми.

Пригрнуо међедину
Сврг доламе и јелека,
А на глави лепрша му
Перјаница и челенка.

А џамадан и димије
Различите боје двије,
А звијезда на токама
Ка да из ње сунце грије.

Добио је у земану
Од Стамбола и Султана,
Кад је рају заступао
У врхове Кајмакана.

О грлу му лента виси,
Ка у Бана Церовића,
И још таква једна има
У Јоксима Кнежевића.

А дувана домаћега
На дугачки чибук пуши.
То је трава чудновата
Што у људској живи души.

Пушти ћесу са дуваном
У дружину, нека диме,
Међу собом говораху:
- Нема љепше људске стиме!

То Џаковић Трипко бјеше
Са обале мутне Таре,
Па завика: "Хоћеш ли ми
Дозволити господаре,

Да ја идем да побуним
Нашу рају по Затарју.
Да вјековне зулумћаре
И касарне похарају".

И пуштити Турке нећу
Да про Таре прећу воде
Могу само преко мртва
Џаковића војеводе.

Књаз Никола похвали га
Пред господом црногорском,
И написа одобрење
Војсковођи дурмиторском.

Да купити војску може
Од Крнова до Љубишње
И барјаке дијелити,
Постављати старјешине.

Свак да му се покорава,
Да ударе ђе он рече,
Да свакоме образ узме
Са мегдана ко утече.

Џаковић је поздравио
Књаз Николу и племиће.
Више никад господара.
Ни Цетиње, гледат неће.

На тврдоме Белведеру
Појаха је коња вранца,
Око њега седам осам
Биранијех Шаранаца.

За два чела доспјели су
На обале воде Таре
И окупи Крајишнике,
На Турћију да ударе.

Окупио племенике
Дробњак, Пиву и Мораче.
У сред подне Тару прешли,
Испод села Брајковаче.

Попалише турска села.
На оружје раја скочи.
Кидисаше као вуци
Да Турцима ваде очи,

Попалише карауле
По Вашкову и Бобову,
На предају Црногорци
Из шанчева Турке зову.

Али ко ће да се преда,
Јуначки се бране Турци.
То су сиви соколови,
То су, брате, горски вуци!

Чуо Султан у Стамболу
Да је раја дигла уши,
И да царске карауле
На четири стране руши.

Па оправи коњанике
Пут Плъеваља и пут Фоче,
Наређује да сви Турци
На јуначке ноге скоче.

Да прогнаду Црногорце
С ону страну Таре воде,
Да у Стамбол главу пошљу
Џаковића војеводе.

Најстрожије наређује
Черкез-паши Миралају,
Да он мора, пошто пото,
Умирити српску рају.

Горе турске карауле,
У небеса облак лиже,
Докле војска регуларна
Са Черкезом-пашом стиже.

Боже један шта се ради;
Навалила сила турска
И стигоше на Пренћане,
Ће је Тара вода уска.

Одступише Црногорци
С ону страну Таре воде,
А на мосту ено сама
Џаковића војеводе.

То обични чоек није,
Но ка тврди бедем стоји.
Од јуначке таке смрти —
То се само рђа боји!

Кад се на то ријешио
Да се плаши, нема преше,
Од јуначке погибије -
На свијету шта је љепше!

Све му лебди пред очима
На Цетињу шта је река,
Те остаде сам на мосту,
Да велику силу чека.

Драго му је, није стио
Да понесе клетву дома,
Него чека облакове
Великијех Крстолома.

Не плаши се турске силе,
Ни мачева, ни олова;
Имају ли друге земље
Оваквијех соколова!?

На њ'га Турци јуришају,
Мисле жива да ухвате,
Ал' нијесу предвиђали
Да ће скупо да га плате.

Ријетки су таки људи,
Витезови и јунаци.
То су били горостаси,
То су били кременштаци.

Под ранама жестокијем
У сједећем бјеше ставу,
Кад му Турци показаше
Ћор-Симову стару главу.

Па кад виђе посјечена,
Од стотину љета оца,
Шест Калића убио је
Из љутога гасеровца.

Борио се ка Обилић
Док га ране освојише,
Ђурђевићи и Калићи
На њега се окомише.

Не би наша љуће братство
Ка Калића из Лијеске
.....
И толико мржње вјерске.

Ама, Алђо Мицановић,
Преко мртвих седам брата,
Успио је да војводи
Мане ножем иза врата.

Силан Турчин долетио,
Неустрашив ка вук горски,
Те под његов ханџар паде
Војевода дурмиторски.

Ала батли потурице
Те толику доби славу,
Посјека је тога дана
Кнежевића Рада главу.

Бјеше одред црногорски
С ону страну Таре преша.
Те Турцима не дадоше
Про Трипкова прећн леђ

Вратише се Турци натраг.
Куд толика сила бјежи
Кад Џаковић војевода
На Ћуприји мртав лежи.

Није Никац од Ровина,
Нити Вуче Лопушина
Погинули отмените,
До Џаковић орлушина.

Да се прича у земане,
Докле Тара вода тече
Како гину Црногорци,
Кад јуначку ријеч рече.

Друкчије је погинути
У биткама и у боју,
А друкчије умријети
За задату ријеч своју.

То смрт није, него живот,
Наново се јунак роди
Кад он живот свој приложи
Домовини и слободи!

То нијесу смртни људи,
То су нека страшна бића
У којима обитава
Дух Милоша Обилића.

Такве смрти небо чува
И дава их богу рата,
Да вјекују на попришту
Код Милоша и Мурата.

Опала ми десна рука
Ко нијесам од Баука,
Војводина млађег брата,
Ово слуша прије рата,
Што је на мост преша прије
Војводине погибије.

Сви су прешли преко моста.
Један јунак са њим оста,
Вук Вуковић из Шарана,
С њим погибе тога дана.

ПОГИБИЈА ВЕЛИКОГ ВОЖДА КАРАЂОРЂА

У зору 13, јула 1817. годиие

Гусле моје, мој свети олтару,
Рода мога божанствени дару.
Бог ве с неба Србу оправио
И Србина пјеват научио.
Пет вјекова гусле моје миле,
Утјеха сте српског рода биле,
Па зар данас да се роде људи
Да не слуша Србин кад загуди
И кад мртве из гробова буди.
Сад слушајте гусле и гуслара
Да вам пјевам за времена стара;
За два српска велика владара
И за многе јаде и несрећу,
Али овдје помињати нећу
Да се човјек на планету пење
И с мјесеца доноси камење,
И Косовске ране спомињати
Цар с Милошом кад се поинати.
Но слушајте једну пјесму црну,
Од жалости кости да утрну,
За смрт грозну Петровића Ђока,
И његова кума крволока.

Сиви соко Петровићу Ђоко
Тревио се бјеше код Москова
Да би какве јаде испослова
За Србију и слободу њену,
Ал' се на њ'га нико не окрену.
Бјеху Руси на Ђорђија љути
Што он двије царевине мути.
Виђе да му под ногама гори
Е се нешто о Сибиру збори.
Те отоле витез Карађорђе
Из Русије у Србију дође,
Би јунаштво старо да настави
Да на миру Турке не остави.
И зато се боје Карађока
Замутиће Запад до Истока.
Зато им је Милош ко поручен,
Од природе мудар и научен
Уплеко се те везире лаже,
Докле неко дође да му каже
Да су Руси послали поруку
Да се нада планинскоме вуку.
Док ево ти врана, црне тице,

Ће он носи књигу од Вујице.
Дође књига код Обреновића
Од Вујице, од Вулићевића:
Опрости ми господар Мплошу
Што ти морам послат вијест лошу
Ево ноћас Карађорђе стиже
Да Србију на оружје диже,
Па те зове да се састанате
И од чиста конта останете.
Па ако ћеш, на састанак дођи
Великоме српском војсковођи:
Ћуд његову ти добро познајеш
Што одлучиш немој да се кајеш".
У тој књизи, што Вујица шаље,
Карађоко наставио даље;
Хајде дођи Милошу војвода
Да тражимо изум од народа
И с Турцима заметнемо кавгу,
Јер је наша побједа на прагу.
Ако бисмо чекали и даље
Да нам султан слободу пошаље,
Онда срећи да се не надамо,
Само турске коње да водамо,
Да нам робље на пазаре воде
И незвани у сватове доде.
Кориће нас Црна Гора мала
Што се никад рајом није звала,
Какве силе ломише се на њу

Ми нијесмо ни данас у стању
Наша људска да тражимо права,
Што нам турска сила оспорава.
Кад Милошу такви абер дође
Да је, збиља, стига Карађорђе
Од кога му опасност пријети,
Од човјека што неће мријети,
Од кога је довијек стрепио,
Ал' је себе надом кријепио;
Руси ће га у Сибир прогнати
И Вождову славу закопати.
Ал' се ево срећа указала
За Милоша, турскога вазала,
Те му Ђорђе ко поручен дође!
Неће Милош с њиме да се веже,
Но староме лукавству прибјеже.
Па размишља дуго и дубоко,
Није вако ка што каже Ђоко.
Не зна Ђоко турске марифете,
Без крваво коло да заплете.
Сад је доша да ради о звеку
Кад је Турска у највишем јеку!
Кад је наша земља под ферманом
И ја кад се лажем са султаном
И ја носим турбан око главе,
Само Турци мање да нас гњаве,
Док Европа знаде шта је право
И прегазе Руси на Дунаво,

Нећу Бога за милост молити
Ни црноме Ђоку дозволити
Да ми отме оно што сам стеко!
Бог је сами властодршцу реко
Да све брише оно што му смета.
Нећеш Ђоко, душа ти проклета,
Да останем као турски слуга,
Да се са мном цио свијет руга!
Бог и враг се боре око власти,
А не човјек који има страсти.
Немањићи због власти и славе
Један другом скидали су главе,
И данас им кажу да су свети
Само тога кад се човјек сјети!
Каква грота и каква срамота,
Стварај себе срећу за живота!"
Све то Милош кад наједном сконта.
Ништа друго смислит не умије,
Без љутога змаја да убије,
Устаничку жељу да угуши
Која живи у народној души.
Хоће да га иза себе бачи
Да му Ђоко славу не помрачи.
И поче му запињат удицу,
Па поздравља војводу Вујицу:
"О Вујица, десна моја руко,
Одакле се вук горски привуко?
Код тебе је Карађоко доша
И код себе позива Милоша.
Ал' је сила ко мутна ријека
Нико није мога довијека!
Ништа нема чему нема краја,
Нико нема што се није каја.
Карађоко оде преко Саве,
А Србија оста ка без главе.
Ја с Турцима остах да се секам,
Да кнежеве у народ уплекам
И да живим у разумној нади,
Рус и Турчин дако се завади.
Но, војвода, није ово шала,
Оправљам ти Лисовића Павла,
Моју ће ти донијет поруку,
Немој да ми идеш на окуку!
Убиј кума у дан ил' у тмуши,
Све о мене и мојој души!
Главу ћеш ми његову послати,
Ил' ћеш твоју за његову дати!
Само ако пустиш да утече,
Пази добро, шта ти Милош рече,
Јаме нема ђе можеш утећи,
Од тебе ћу живо месо пећи!
Ако ли му погазиш по крви,
Код мене ћеш вазда бити први!"
Онда Ђоку другу књигу шара,
Још и више сумњу да завара:

"Добро доша огњевити змају
Да дижемо на оружје рају,
Јер нам нема без устанка спаса,
Нит имамо милијега гласа;
Него кад смо чули кад си доша,
Вјерујт твога војводу Милоша!
И дођи ћу до нећеље вече,
Зато ће ти Вујица да рече".
Прими писмо Петровић Ђорђије,
Ал' то није писмо но мађије,
Јер то Милош замотава мреже,
Да му како Ђоко не побјеже.
А ту Ђоко не виђе далеко
Да ће слагат Милош што је реко.
Но кад абер допаде Вујици
У каквој се нађе неприлици;
Препаде се од Милоша књаза
Да сачува главу без образа.
Ријеши се, рад књажеве воље,
У спавању кума да закоље.
Не промисли у овој несрећи
Шта ће за то историја рећи.
Па он лаже вожду Карађорђу;
Сви ће српски кнежеви да дођу,
А пред њима Милош коџобаша,
Ал' да Турци не знаду и паша!
Па дозива Николу џелата:

"Сакриј ноћас сјекиру за врата,
И пазићеш Петровића Ђока
Кад зажмури два уморна ока,
Јуначки му расијеци груди
Да се никад више не пробуди!
Ил' ми оба гинемо за њега,
То нас чека од Милоша бега,
Јер не смије Милош да му дође,
Није шала — зове Карађорђе!"
После ове крваве завјере
И нељудске кумовске вечере.
Све Ђорђије на Николу мотри.
Гледа како л' пасје очи оштри.
Много нешто у Николу сумња.
Очима га коси као муња,
Ал' се нада у кума Вујицу;
Каква кума, какву кукавицу!
Но кад доба од спавања дође,
Ал' не спава витез Карађорђе.
Нешто му се ноћас не дријема,
Но све мисли што Милоша нема,
Да он нешто друго не припрема.
Чини му се неко му шапуће,
Бјеж' Ђорђије из поганске куће,
Не надај се кумство да те спаси,
Бјеж Ђорђије, погинуо ка си!
Али ко ће томе да се сјети
Да од кума опасност пријети.

Тешке мисли притискују Вожда,
Милош неће ни долазит можда,
Све ме нешто на јаде посјећа
Ту ме наква привукла несрећа;
Још ако је сану вјеровати,
Ej, Ђорђије, доме ископати!
Ја знам, султан, главу да ми тражи,
А никога немам да ме стражи
И јопет се мађи не умијем,
Ја Николу требам да убијем?!
Па да бјежим гори у хајдуке
Ал' не могу поганити руке,
Е је оно поган и убица,
Ал' ме неће издати Вујица
И кумови Милош и Љубица!
Вјенча сам их и дјецу кршћава,
Шта ми ово ђаво обећава
Да о куму мислим да не ваља,
Зар он себе образ да окаља!?
Прости боже и Свети Јоване
Какав гријех на ум да ми пане,
Како могу бити без разума
Да ја сумњам у два нака кума?
Али ноћас заспивати нећу
Дако ову преживим несрећу;
Па ујутру како зора сине
С оружјем ћу бјежат у планине!
Сан превари планинскога риса
Те његова пропаде замиса,
Да погине Вожд буне сељачке
Без икакве замјене јуначке.
Зора дану отвараше врата,
У три и по, по поноћи, сата
Лежи Ђоко страшан ко громада,
Крвник му се полако прикрада;
Надаху се под заштитом ноћи
До крвава обрачуна доћи.
Вид' Николе, види крволока
Препа би се и од мртва Ђока,
Побјега би крвави убица,
Него му је за леђа Вујица,
Са запете двије леденице
Да му саспе међу печенице!
Убица се привлачи полако,
Није Ђоку ударити лако.
Сјекира му у рукама дрхти
Све се боји да га не осмрти,
Али кад га гађе оштримице
Указа му црне џигерице.
Вожду сину на оружје рука,
Ал' испусти душу без јаука.
Зоро рана, што у очи дана,
Не пробуди Вожда великана,
Да онаки витез не погине,
За вријеме твоје владавине,
На граници смрти и живота

Од погани и од идиота!?
Привуче се поган из буџака
Те осмрти онаког јунака.
Кад се ова угаси планета,
Царевини турској да не смета
И погину у сну спавајући,
На вечери, у кумовској кући,
Од крвника, од богобитника!
Убише га, лупешки, по ноћи
Кад му Милош није смио доћи.
Убили су онаквога змаја
Да градове турске не осваја.
Кад убише Ђока господара
И слугу му Наума Канара,
Онда томе великоме лаву
На трупину откинуше главу.
И погину српски надвојвода
Као некад Јован од Ирода,
Те га Милош у Цариград прода.
Узеше му бритку сабљу с крила,
Што је цара Александра била,
Да се с њоме Обреновић зори,
Али да га српски народ кори.
Ту Вождову љуту аламанку
Предадоше с главом у паланку,
У Београд главу однијеше
И у Стамбол цару понијеше,
Нека види главу како страда
Која им је много дала јада.
Мртва глава поглед има вучки
Прича цару да је убјен мучки.
Страшна глава ка јесење плиме,
Стамбол тресе кад му чује име.
Цар окупи везире и паше
Те се Ђоку јада нагледаше,
Шћагу ову турску крвопију
Да сахране у Аја Софију,
У храм прошле српске величине,
Нека земља у земљу почине.
Ал' цар од стра не смије да спава
Да га мртва не закоље глава.
Од страха му стара кожа трне
Па нареди глава да се врне
И уза њу три товара блага,
За Милоша и турскијег ага.
Карађоко, од Србије главо,
Зна си шта је поштено и право;
Зна си мртве из гроба будити,
Зна си право и мудро судити,
Ал' не знаде промислити дуже,
Но се спушти Милошу на уже.
Са царем си знао говорити,
Јуначки се на мегдан борити;
Па како си мога дозволити,
Ка велики српски надвојвода,
Да те Милош превари и прода?

Ће Милоша нађе и Вујицу
Да се њима спустиш на узицу?
Сури ора кад на јелу пане,
Гледа грану ће смије да стане.
Па вук горски кога поноћ храни,
На ризично мјесто не задани.
А ти не зна, руко дарежљива
Да је Милош звјерка грабежљнва.
Ти му каза злато закопато
Он одрије главу твоју за то.
Ће вуцима паде у грљупи,
Те ти султан русу главу купи.
У крвника у вјероломника!'?
Ти му благо закопато каза
Те Милоша обогати књаза.
Но како му под руку улеће
Те ти глава с рамена одлеће?

ПОГИБИЈА КРАЉА АЛЕКСАНДРА КАРАЂОРЂЕВИЋА

Диван чини витез и племићу,
Александре Карађорђевићу.
У његову стојну Београду
Окупио велику господу.
У пространој краљевој палати
Скупили се мудри дипломати;
Девет бана од девет земаља
Окружили словенскога краља,
И остала велика господа,
Међу њима Бојовић војвода,
Побједитељ из свјетскога рата —
Краљ га воли као свога брата
А краљ сио у златну столицу,
Као оро на тврду литицу,
На столицу коју му је дода
Унук славног великога Вожда.
Па отоле поче да бесједи
Тој господи што уза њ'га сједи
"Сазво сам вас, соколове моје,
Да видимо како ствари стоје;
Ми смо, браћо и господо мила,
Трн у оку европскијех сила,
Наша земља и њена богатства
Још су предмет њемачкога царства,
Те се наши противници стари
У балканске мијешају ствари,
Не бише ли саломили врата
Овој земљи што је нама дата.
Рим се роги и град Будимпешта;
Албанија не чини се вјешта,
Јер се боји и нешто је дира
Да не бану Грци од Епира.
Свуд од рата опасност пријети,
Враг би мого свијет понијети.
Зато радим и дневи и ноћи
Неће ли се у споразум доћи
Да и Балкан велесила буде,
Да Словени сами себи суде.
Те сам зато у свијет одио
И Словене за савез молио.
То примише Грци и Румуни,
Но Европа поче да се буни.
А ја стекох више пријатеље
У негдашње Аустријске земље —

Нашу браћу Чешку и Пољачку.
То потресе Берлин и Њемачку;
Али мени и то не би доста,
Јер Бугарска за леђима оста,
И Турћија до Арабистана,
Која држи врата од Балкана.
Те ја пођох кроз морску пучину
Мом душману, под Босфор Турчину,
Код Мустафе Гази Кемал паше,
Да би ствари уредили наше.
Он ме срете код грчког бријега
Као свога брата старијега.
Изложих му ствари како стоје;
Он захтјеве задовољи моје,
Јер то није помамљено Туре,
Него човјек високе културе:
Братско срце преда мном отвори
У царскоме двору у Ангори.
Обичаје старе погазисмо
И вјечити савез постависмо,
Нека један за другога пита;
И звали смо краља од Египта,
Дако и он дође про Азије
На високе наше Теразије.
Онда кренух из Ангоре града,
Испред врата стојна Цариграда,
И ту зовнух с Егејскога мора
Некадашњег нашега злотвора,
Бугарскога Бориса Првога,
Из Софије сокола сивога.
Чим ме чуо на ноге ме срио,
Није шала - брат је брату мио.
На морску се риву састадосмо,
Један другом вјеру зададосмо
Да смо браћа као што смо били.
Ту смо сузе обојица лили;
Забацисмо старе трзавице
И крваве муке Брегалнице,
Те споразум закључисмо тврди.
То централну Европу расрди
Да се купе у древноме Риму,
Да цијелу вијећају зиму
Како ће нам запети удицу
У ту њену стару престоницу.
Зато морам у Париз одити,
Гдје ћу нешто за народ створити.
Са помоћи источнога риса,
Коме Јапан крвнички кидиса".
Па нареди маршалату двора:
"Прими к знању, путоват се мора!
Моме путу одлагања нема —
Пратња одмах нека ми се спрема,
Сва велика из државе лица,
И са мном ће свијетла краљица".
Па ушета у царске одаје,
Нема ништа да му недостаје

Одијело краљевско удеси,
Бритку сабљу о пасу објеси;
Па одатле низ дворове креће,
С њим краљица полагано шеће
У великој њиховој милости,
А прате их високе личности.
Краљ у томе на капију сиђе,
Ту господу окупљену виђе,
Ће га пратња велика чекаше,
Те му поздрав величанствен даше.
Краљ у злату и свили сијаше
Ко да сунце из њега гријаше.
Сјаје зв'језде на краљевској блузи,
Нек се диве господа Французи
И народи са запада стари
Какви ли су словенски владари.
На грлу му објешена лента
Ка признање пет части свијета
За његова јунаштва велика;
Па крст до ње од љута челика
Што је стека на мегдану мука;
Још на прси, Вождова унука,
Албанска се споменица вије —
Ни цар Душан носио је није.
Александар први је припучи,
Јер је мушки на мегдан закучи,
Продирући кроз Албанске горе
И газећи Средоземно море;
Па звијезда Карађорђа сјајна
И велика од злата колајна,
Коју доби рата европскога
Од силнога цара московскога;
Грб се вије орла двоглавога
На прсима сокола сивога;
О бедра му гадарија љута —
Колико је крвавио пута,
С њом газећи кроз људске намете
За вријеме Косовске освете!
Тој се сабљи цио свијет диви.
На глави му соко птица сиви,
У кљуну му позлаћена круна,
На њој драги камен са Солуна.
Краљ из своје престонице креће —
Бог зна да је више видјет неће!
Све се дворској окреташе свити,
Жао му је земљу оставити;
Никад тако у животу није,
Јесте нешто што се пред њим крије.
Последњи се примицаху дани,
Уз њег' иду слуге и дворани.
На дворове уставио очи
Док у аут' с краљицом ускочи.
Оставише китне Теразије
И сиђоше низ градске капије.
Кад су били на главну станицу,

Ће воз чека краља и краљицу,
Ту их хитра прихвати машина;
Стаде звека гвозденијех шина,
Ватра гори и машину гони —
Замакоше краљеви вагони.
Али неће куда им је пређе,
Но морају краљ кудије рече.
Јер он жели да још једном сврне
Преко своје ломне Горе Црне.
Ето прође преко Дукађина,
До Ругова, турскије планина;
Ej, каква је та планина љута,
Довијек је пуна Арнаута,
Стоји рика лава и кошута,
Сурљају се змије око пута,
Вуци вију, међеди се криве —
Туда виле и змајеви живе.
Вире крши кроз облаке голи,
Вјетар дува, жене се ђаволи.
Танке јеле сунце заклониле;
Око пута кости на гомиле
Од добрије коња и јунака,
Страх би било Краљевића Марка!
Кличе виле с планине Чакора:
"Немој, краљу, ићи преко мора,
Немој ићи немој погинути,
Немој своју главу изгубити.
Туђа земља калауза нема,
Тамо ти се погибија спрема,
Дани су се примакнули црни,
Но се натраг у Биоград врни".
Ни то краља препанути неће —
Кроз пустињу јуначки пролеће,
Па отоле про зелена Лима,
Много с ићи Подгорици има.
Све пролази села и паланке;
Срета тужне без синова мајке,
Стиже малу ђецу без отаца,
Гледа босе старце код оваца,
Чује сестре ђе за братом туже
Види гладне ђе богате служе,
Па их себе зове и дарива.
Нема тога господара жива,
Да толико сиротињу воли,
Царско срце за сваким га боли.
Бјеше дана прошло половину,
Кад је сиша у зетску долину,
Да још једном види у вијеку,
Немањину славну колијевку.
Па отоле про Царева Лаза;
Ту му вила црногорска каза —
Ће су биле битке и мегдани,
Ће погибе Махмут паша славни,
Са стотину хиљада бораца,
Од владике и Црногораца.
Краљ у томе на Цетиње дође,

Град му цио у сретање пође,
А пред њима — Дожићу Владика,
Тај је Србин крај Мораче ника.
На њему је митра и мантије,
Лик о грлу блажене Марије,
За њега је Јерусалим чујо —
Ту бијаше бан војвода Мујо,
Син војводе Сочице Лазара,
Који суди с мора до Вардара!
Кад краљ виђе бана и владику,
И цетињску господу велику,
Поздрави их јуначком десницом,
Са његовом свијетлом краљицом.
И ту, кажу, да је по прилици,
Обећао бану и владици,
Кад се отуд из свијета врне,
Да ће наљеђ' преко Горе Црне,
Да умањи порезе и данке
И раздужи уморне сељаке.
Онда сиђе на Которску риву.
И ту виђе историју живу:
Историју покапану крви.
Ће погибе Књаз Данило Први —
На вратима града Котора,
Од крвника Кадића Тодора.
Кад у варош дође Зеленику,
Ту је почаст имао велику,
Од народа и од ратног брода;

Ту га срете поморска господа —
Грме морем челични торпеди;
Много такви дан човјеку вреди!
Није шала сва Европа знаде,
Да краљ иде кроз Јадранске воде,
У Француску, савезничку земљу.
Краљ с краљицом дијељаше жељу;
Краљ отиде морем широкијем,
А краљица путем пријекијем;
Састаће се код Лиона близу,
Да заједно пристигну Паризу.
Ал' судбина друкчије се креће —
Гледати се нигда више неће!
Краљ поздрави свијетлу краљицу,
Па закрочи љуту морнарицу;
Око њега београдска свита,
Брод загази морем да манита —
На њему се тробојница вије.
Господара од Југославије.
Оклопница као мућа оре,
Продирући Средоземно море,
Док убојна зарамала лађа —
Би река је гром из неба гађа!
Ледно гвожђе, па и оно слути,
Да ће данас владар погинути,
А чуде се свјетске морнарице,
Откле владар с далеке границе?

Ето краља на морске обале,
Ће су масе француске чекале;
Стаде јека тешкијех топова,
С францускијех ратнијех бродова,
А Пијетри, министар марине,
Као соко сиви са планине,
Срете краља на ратноме броду,
Те заступи поморску господу.
Краљ на морско сиђе пристаниште,
Ће га чека грдно разбојиште,
И педесет хиљада народа,
И велика париска господа;
Кад краљ бану пјешке из вапора
Међу свиту Француског двора
На високу пред Марсељем понту
Изиђоше краљу на рапорту;
Њему пјева срце од милина,
Док Луј Барту, јуначка старина,
Краља срете, те се руковаше,
Ал' за јаде велике не знаше —
Да ће прије раздвајања свога,
Панут мртви један до другога.
Ал' Бартуа дипломата стари,
Поче краљу излагати ствари,
У погледу љубави и мира —
Француску му жељу рапортира:
"Ја сам доша у име Француске,
Пред владара од земље каурске,
Да Вас сретем, Величанство Ваше,
Добротворе домовине наше;
За Ваш долаз сви Французи знаше,
Зато мени ваку почаст даше
Те су мене оправили старца,
Златна круно Југословенаца,
Да дочекам најмилије госте,
Са великом француском вјерности.
И част имах ка икоме живу
Поклонит се балканскоме диву;
Добро дошли, Достојанство Ваше,
Сад изволте на земљиште наше,
Јер Вас Париз чека у радости,
Вас, велике са Балкана госте!"
А краљ њему одговори на то:
"Француско је јунаштво признато —
Хвала Вама на Вашој смјерности
И Француској, на њеној вјерности,
Што одавно у заштиту стоје,
Као бедем домовине моје.
У ауто царски уљегоше
С њима Жорже, генерал бијаше.
Тај ауто постаће гробница,
У коме ће панут сва тројица!
Око њега војска у параде,
Ал' се змија из прикрајка краде
Што ће много учинити јада,
Ће се томе нико није нада.

Томе јаду неће бити мјере,
Докле изби крваво звијере,
Такве звјерке нико није гледа,
Очима се погледати не да;
Поганога срца у грудима
Не наличи другијем људима!
То бијаше звјерка из далека,
Из крвава села Каменице,
Божије га не гледало лице —
Из Софије бијелога града,
То бијаше Георгијев Влада,
Што је много починио јада
И свака му пропанула нада!
Па се ова доскитала звјерка,
Да силнога Александра чека,
На сред пута што иде Паризу —
Но кад му се примакао близу,
Тад похита грдосија љута,
До деснога крила од аута;
На ауто искочио вучки,
А револвер извадио мучки,
Па загрмље ка небеска муња,
Свакога је ухватила сумња —
Стаде писка љута маузера,
Под притиском манита звијера;
Уби краља ујединитеља,
Војсковођу и предводитеља.
Како мога, свијетска авети,
Туђу пушку на њега запети,
И убити оваквога лава,
Без разлога и икаква права,
С туђом жељом што кроза те ниче
Словенскога рода издајниче!
Па се љута обрнула гуја,
Пут министра францускога Луја,
Са три метка и њега погоди,
Кад ће такви Француз да се роди?
Јединца је за Француску дао,
И он данас за част њену пао.
Но шта чини генерале Жорже,
Умало му Боже не поможе,
Јер та муња и њега задеси,
Али ту се добар јунак деси,
По имену храбри Виолета,
Што је први од масе свијета,
Долетио до краљева скута,
С оштром сабљом од челика љута;
Те с њом вучје копиле пресјече,
И та љута звјерка не утече.
Кад погибе Александар Први,
Ту се двије смијешаше крви,
Крв краљева и министра Луја.
Као каква божанствена струја —
Два велика народа смијеша,
Пред незнањем бугарскога леша,
Кога посла малоумни Ванча,

Дако нашу државу распарча —
Рад хајтера западнијех сила;
Зашто тако, срамота их била,
Нашу круну крвљу зацрнише,
Ал' државу боље утврдише!?
Но да видиш жалосна призора,
Краља вида дванаест доктора;
Сви су своје уложили знање,
Његово је безнадежно стање;
Он не може да се излијечи,
Ал' његове осташе ријечи
Кад је почо с душом да се лучи
Он народу својему поручи:
"Чувајте ми [е] Југославију!" —
Зато слава великом генију!
Краљ умрије и аманет даде,
Цио свијет тога дана знаде.
Кроз ваздушни простор отворени;
А принц Павле и Југословени,
Дознали су истога минута,
Да се жалост догодила љута,
Да краљ неће више да се врне,
Те заставе раширише црне.
Учитељи затворише школе,
Попови се у црквама моле
Пред олтаром Христа распетога,
За спас душе господара свога.
Хоће вију калуђери служе,
Црногорке по горама туже,
Стоји писка на огњишту старца,
Плачу мала ђеца код оваца.
Глас краљицу стиже у вагону,
У бијелом граду Безансону;
И ту јој је саопштена туга
Да је свога изгубила друга.
Те краљица жалосна и бона,
Јавила се из града Лиона
Министрима у граду Марсељу:
" Краљевску ми испуните жељу,
Нека чека Александар Први
Да га видим огрезла у крви".
Сад болница постаде капела,
Стоји стража код краљева тјела,
А министри од двије државе,
Сузе лију више мртве главе.
Ту не горе лампе ни летрике,
Но воштане свијеће велике,
А попови држе јеванђеља —
Крст на њима и света неђеља.
Виси сабља више главе пуста,
Краљ господска затворио уста,
Два му ока, двије санте леда,
С којијем је сиротињу глада.
Те су очи мушкога полета,
Задивиле биле по свијета.
Мушко срце у груди бијеле

Разбиле су муње и стријеле.
Не мараше негда за Њемачку,
А сад смрзле руке на балчаку,
Којијем је ропске ланце кида,
И државу на костуре зида.
Мало стаде и много не прође,
Док краљица из свијета дође;
Сретоше је високе личности —
Сад да видиш јада и жалости,
Кад краљица у црноме велу,
Прије мртву краљеву тијелу,
Свијет јој се претворио тама,
Па закука у одаји сама.
Сузе лије, у прси се бије,
А љуби му мртве очи двије.
Па у јаду поче да нариче:
"Александре, Божји мученице,
Куд отиде, јарко сунце наше,
Какве ли те виле савладаше?
Знаш ли да су скупи твоји дани,
Што не чува себе од погани,
Но ти јуче у морску отоку,
Твоју личност сломише високу?
Мене мајка у дан црни роди,
Што ме с тобом пушка не погоди,
Но остадох без краља краљица,
Живот ми је без тебе тамница —
Да подносим сиротињу тешку,
Што ће чути Петар у Енглеску,
Па Томислав и Андрија мали,
Татом су те сви тројица звали.
Па сад ђеца изгубише тату,
И о моме остадоше врату.
Просто триста домаћије јада,
Куд ће народ што се у те нада?"
Још оћаше говорити више,
Но је дворске даме умолише;
Отоле се полагано мече,
А срце јој у грудима плаче,
И у томе великоме јаду,
Неће губит у судбину наду —
Но се врати ка Паризу граду,
У сретање наследнику младу.
У Београд с њиме дохиташе,
Ће га престо велики чекаше.
А Французи и Југословени,
Великијем губитком сломљени,
Понијеше ковчег позлаћени,
У коме је владар напаћени.
Под вијенцем од златна метала,
Који му је Француска послала,
Про Лебрена, свога поглавице,
Знак да их је заболело срце.
И на лађу краља изнијеше;
Ту хиљада вијенаца бјеше
Што му земље оправише друге,

За његове велике заслуге.
Крену лађа заљуља се вода,
Прати краља француска господа,
Но шта чини ратна морнарица,
Кука морем као кукавица.
Свак би река да и она виче:
"Куку краљу, велики војниче!"
Оклопница као морска вила,
По мору је раширила крила,
У црну их боју увалила,
Би река се бјеше помамила;
Све прсима о таласе бије,
Кроз велике морске провалије,
Хита, кука колико је кадра,
Носи тјело краља Александра;
Преко мора у црно поноћи,
Докле сване у Сплит мора доћи!
Док заплави јутро на Јадрану,
А кнез Арсен на приморје бану,
Са господом краљевога двора;
Таман бјеше опучила зора,
Кад кнез прић̈е и његова свита.
На обалу жалоснога Сплита —
Ће чекаху масе од поноћи,
Кад ће вапор из Француске доћи.
Свијет ћути ка скресана гора,
Све упрло поглед преко мора,

А ту близу овога народа,
Четири су усидрена брода;
То бијаху ратне морнарице,
Енглескога краља и краљице,
Притјерани на морске обале,
На њима је Фишер генерале.
Хоће ове средоземне флоте,
Што Енглеска од Њемачке оте,
Да поздраве витешкога краља,
Господара словенских земаља.
Докле вила из облака виче:
"Ето иде вапор, Дубровниче,
На њему је краљево тијело,
Нека чује Словенство цијело".
У шест сати и двадес' минута,
Појави се оклопница љута;
На њој гробна владаше тишина,
Не чује се подводна машина,
На њој ништа немаше бијело,
Носи мртво краљево тијело.
Црн се барјак више њега вије,
Такве флоте прилазило није.
Кад је Павић, морска поглавица,
Угледао краљевога стрица,
Црне му је рапортиро гласе,
Да је јутрос кроз морске таласе,
Великога владара довеза,
А синовца Арсенија кнеза.

Кнез плакаше при томе рапорту,
Па изиђе краљу на корвету,
Поздрави га и ближе му приђе,
Пољуби га и лијепо виђе,
Да му нема ранама лијека,
Па завика: "Куку до вијека!"
И ту краљев ковчег затворише,
Да се никад не отвара више;
Док се зачу војничка команда,
Онда приђе убојна посада,
Изнијеше ковчег из вапора,
На обалу Јадранскога мора,
Свак је плака од ђака до кнеза.
Стоји тутањ с мора баљемеза;
Ко ће томе јаду да одоли,
Док прињоше краљеви соколи,
И његово тјело понијеше
На воз дворски, ђе му мјесто бјеше.
Кад звекнуше од вагона врата,
Сва су села чула до Цавтата.
Сад ватрена полећеше кола;
Сплит изгуби двоглавога орла,
Који често долазити знаше,
Про Ловћена на приморје наше.
Кад је био кроз земље Хрватске,
Ту га сузе дочекаше братске.
На вратима од града Загреба,
Ка да мућа удари из неба,
Вас се народ од жалости сруши,
Хрватска се у сузама гуши.
Тако тужна повјесница каже,
Плакале су под оружјем страже.
Дворови се по Загребу црне,
Ето краља, оће да им сврне —
Јер је поша у наручје мајци.
Сретоше га хрватски сељаци.
Прихватише кости соколове
На уморне сељачке дланове;
Да почине од љутијех рана,
Пред дворове Јелачића бана,
Великога старога Хрвата,
И краљевог најближега брата.
Онда сташе приступати масе,
Сто хиљада да је било, зна се,
Што у Загреб из Хрватске дође,
Да аманет чује свога вође,
Што је преда на самрти прије,
Своме роду краљ Југославије!
Сад поздрављен од браће Хрвата,
После двадес' и четири сата,
Краљев ковчег крену пут сјевера,
За њим кука неколико вјера.
Ал' до Брода и вароши Сиска,
Чујаше се Босанаца писка,
Јер их прати одавно несрећа,
Још од доба Котромановића.

Кад су били у равне Винковце,
Народ куне Мађарске зликовце,
Вила виче с града Осијека:
"Куку нама, краљу довијека!
Ти погибе, шта нареди нама?
Барања ти на крајини сама,
Обрни се, Мађарима кажи,
Да ћеш бити на вјечитој сражи,
Да ће твоји падати вијенци,
По Банату и Драви ријеци".
Кад су били у граду Земуну,
Ладан вјетар од Авале дуну,
Црне гласе Београду јављаː
"Дај сретите Александра краља!"
Краљица је на жалосну пругу,
У сретање дошла своме другу,
С њом краљевић од дванаест љета,
На њ' краљевски знаци и палета,
А принц Павле и велика свита,
И застава црна разавита.
Чекали су код главније врата,
Врховнога свога команданта.
Докле бану из равна Сријема,
Жељезница глува и нијема;
Нит' се јавља нит знакове дава,
Краљ у њојзи вјечним саном спава.
Док одједном као камен стаде,
Краљев ковчег из њедара даде.
Њега бјеше допратила војска,
Сувоземна као и поморска.
Господа га Београдска срете,
Гарнизони и војничке чете,
И остале из свијета масе,
Све пред краљем, до земље, клања се.
Пренијеше кости соколове,
На његове високе дворове;
Што су Петра великога били —
Ту су црни ковчег поставили.
Боже мили жалоснога кола,
Докле бану пиле од сокола,
Петар Други, краљ Југославије,
Краљице га допратиле двије;
А кад виђе очину гробницу
И на њојзи црну тробојницу,
Срце дршће, 'оће да изгори,
А краљевић поче да говори:
"Аох мене, мој велики оче,
Куд ће твоје жалосно сироче'?
Ја напустих школу у Лондону,
И похитах краљевскоме трону,
Те још јуче, ка мало дијете,
На врат узех владарске терете.
Куне ти се твој насљедник млади,
Подизаћу двоје сирочади,
Мајку слушат, поштовати стрика,
И народно триста представника.

Свакоме ћу своје право дати,
Ја ћу први сам пред закон стати,
Ал' да смијем од мајке краљице
Тражио бих Маџарске равнице,
И у њима татина крвника,
Да свезана доведем пред стрика;
Мога стрика кнежевића Павла,
Па нека би сва Европа знала,
Која своје благо не жалише,
Докле твоје очи извадише!
Ал' крви ми, и твојијех рана,
Чим дорастем јунак за мегдана,
Ја у здравље домовине моје
Осветићу грдне ране твоје!"
То изусти, а сузе не пусти.
Сад што, брате, да говорим више,
Историја никаква не пише,
Нити памте усмена предања
Да је било икад од постања,
Такве жалбе и таквије јада —
Није шала хиљаду хиљада,
Држављана дође и јабане,
Да пред краља на колъена пане!
За два дана и три црне ноћи,
Хита народ ко ће прије доћи
Да његовој поклони се сјени,
У краљевски дворац отворени.
А трећега на освиту дана,
У цркви је код Калемегдана,
Владарево освануло тјело;
На њ' патријарх држи опијело,
Ту Варнава православна глава,
Свети помен господару дава.
С њим духовна из свијета лица,
Онда прић свијетла краљица,
Цјелива га и почаст му даде
И сва редом велика господа.
Цјеливају и Богу се моле,
Онда спровод крену пут Тополе.
Ал' откад је Бог створио свијет,
И човјеку каза да ће мријет,
С таквијем се почастима није,
До сад нико сахрањива прије.
Па ни Толстој, нити Леополда,
Не имаше таквога спровода,
Ни велике старе фараоне
Што трошаху дневно милионе,
Пирамиде до неба дигоше,
Ал' овакву славу не стигоше!
Јер то шала није ни изрећи,
Ће заплака месије највећи,
Јер владике светога Синода,
Бјеху у част овога спровода,
Дохитале од Црнога мора,
На ту жалост словенскога двора.
Па Ватикан, двор римскога папе,

Дом најстарији са свијетске мапе
Чи се престо веже за небеса,
Презируђу земаљска чудеса.
Те и папа посла про свијета,
Заступника свога Пелгринета,
Који папу слуши као свеца.
Онда спровод крену пут Опленца,
Прво изби јунак на алату,
Вас у срми и чистоме злату.
Бритку сабљу држи поред главе;
То бијаше Томић Војиславе.
За њим војска иде у параде.
Док ето ти краља Петра гарде;
Међу њима топовска лафета,
Пред њом иду знамениј света —
Крст дрвени са голготе нове,
На њ' вијенац од гране трнове.
Тај вијенац од сувога трна,
Оправи му ломна Гора Црна.
Па краљевског достојанства знаци,
Њих носаху признати јунаци;
Златна круна у рукама сјајна,
Генерала Недића Милана,
Скиптар носи адмирале Прица,
А јабука од златнијех жица,
У рукама Лазић генерала,
А сабља се Јуришићу дала;

А генерал Крстић Радивоје,
Стег носаше спрема главе своје.
Лако иде челична лафета,
Кроз редове бијелог свијета,
Полагано крећу пут истока,
На њој личност лежаше висока.
Иде Павле поред брата свога,
Дворске даме и књегиња Олга,
И остала браћа и рођаци,
И велики из рата јунаци,
Чија дјела признаде Србија —
Они носе лик Карађорђија,
Први орден јуначке слободе,
С њима ето Бојовић војводе;
Тај велики српски војсковођа,
На прси му лента Карађорђа.
С њим војводе ниједнога није,
Он једини од њих још се вије.
И с њим виђех Арсеније књаза,
Оба плачу, не суше образа.
Док ето ти краљице Марије,
Води своје чедо најстарије,
Сузе лију и полако газе,
Онда свјетске личности налазе.
Ко то може да упамти, брате,
С крај свијета главе непознате,
Ту краљ Карол и Никола Принца,
С њима мајка румунска краљица,

Полагано иду за лафетом,
Сузе роне за својијем зетом.
С њима бјеше посланик Фужита,
Јапанскога цара Хирохита.
Ту је Вилсон са Сјеверног пола,
Кога Рузвелт посла са престола;
Па принц Ђорђе војвода од Кента,
Из Енглеске далеког свијета;
Док ето ти храброга Геринга,
Који бјеше из Берлина стига,
У руци му од злата вијенац,
Да вјекује с краљем на Опленац.
Златна пера пала до балчака,
То му посла Хитлер и Њемачка,
Негдашњему своме противнику,
За његову способност велику.
Ту је Лебрен Французима глава,
Ће се судба одигра крвава.
А Масарик посла Малипетра,
Са вијенцем од четири метра,
Вас од злата и слонове кости,
У знак братске велике жалости.
С њиме ето министра Бенеша.
Што је амо про Француске преша;
Кемал-паша посла Ружди-бега.
Да сву Турску заступа и њега,
А кинез Кирил и бугарска свита,
И Шарибег од земље Египта;

Сва та сила низ Београд сљезе,
Па најпосле три грчке принцезе,
Из црне се не вињаху свиле,
То су горске из планине виле.
Кад краљеве понијеше кости,
Сад да видиш јада и жалости,
Стаде тутањ друма чавленика,
Док ето ти хата тавленика,
Грозне сузе низ чутуру ваља -
То је вранац Александра краља.
Празно седло, господара није,
Зенгије му устурене двије,
Рже вранац господара тражи,
Куне земљу: "Дај ми ишта кажи,
Ко погуби мога господара,
С ким сам дошо из рата крвава!"
Сад да видиш великије јада,
Краљ из свога оде Београда,
И остави престоницу своју,
Коју доби у љутоме боју.
Он је исту ко себе волио,
Ту се Богу за народ молио.
Куку нама, узданице врућа.
Двор сиротан ко и друга кућа;
Млада сина осташе тројица,
Међу њима мајка удовица.
Ал' су краља освојиле ране,
Па он хита дако прије бане,

Мајци својој на жалостно крило,
Чини му се лакше би му било.
Ками мајци да ће да преболи,
Он замаче великој Тополи,
А прате га звона и топови,
А сретају ђаци и попови,
И сва села до врх Шумадије,
Те његове најближе комшије.
Носе краља кроз Тополу стару,
Ће су двори Ђорђу господару;
Ту је лоза с великога пања,
Дала стожер данашњега стања.
Краљ изађе на Опленац горди,
Пут одавде напријед не води.
Ту је српска подигнута ћаба,
Задужбина његовога баба,
И гробница витешкијех кости,
И споменик велике прошлости.
Док бануше уморни сељаци;
На ноге им горштачки опанци,
У дебело сукно запучени,
Њих чекаше владар намучени
Да га спусте у ледну гробницу,
Међу своју славну породицу;
Јер је и сам сељачкога рода,
А чуди се свијетска господа...
Ту витеза краља сахранише,
На то брдо, у свијет највише,
Ће ће примјер његова прегнућа
Опијати времена будућа.

ПОГИБИЈА ПЕТРА КРШИКАПЕ

(Ускочког капетана око 1842. г.)

По Мљетичку крв се лије,
А хатова стоји вриска.
А Ченгића главу носи
Горштак љути са Малинска.

Ал' како је до ње доша
Тај ускочки пушконоша?

Ништа нема немогуће.
Оно јутро у свануће,
Акну чета Бана Нока
На Ченгића крволока,
Смаил-агу старог вука.
Не боји се од хајдука,
А нада се у Баука.
Он да му је десна рука,
Но кад пуче пушка прва,
Ал' Бауку ниђе стрва!
Но се хвали у Никшићу
Капетану Мушовићу,
Он како је с грађанима
Кида главе Брђанима,
Улијета у Черкезе,
Нека лаже, нема везе!
Ченгић викну на сеизе:
"Брњаша ми, амо брже!"
Мисли да га слуге држе

Бег Јагличић рече паши
"Кака било коња јаши!
За нама су дани наши.
Не надај се у Брњаша,
Не би ти га Шујо наша -
Он је коња обестрега!"
Кад нађоше јади Бега,
Виђе нема нада у се,
На свезано поја кључусе.
Па кликује браћу Турке
"Јуриш, за мном, у хајдуке!"

Још ни трга сабљу није,
Убише га синџирлије.
Бог ће један знати чије;
Дуловића ил' Јакића,
Ил' Ускока Попа Мића,
Ил' Милије Косорића.
Бег лежаше вас у крви
На њ'га Мирко стиже први
Те Ченгићу главу скиде.
Докле љуцка срећа иде,
Те се у тај бој прослави,
Алексића нож крвави.

Но ће му је пушка диљка
Са Ченгића из Липника?

Кршикапа с њом умаче
Пут Ускока и Мораче.
И понесе пушку дома
С гатачкога крстолома,
Која ће му главе доћи
Не може му Бог помоћи!
Није било тога дана
У ордији Нока Бана,
Као Петра Капетана.
И по ножу и по пушци
Ка што знаду бит Ускоци.
То бијаше сератлија,
Ал' велики небатлија.
Залуду је хајдукова,
Залуду је сабљу кова,
Залуду је главе кида,
Залуду је пушке скида,
Залуду је ране вида,
Залуду је чардак зида,
На Ченгића Агалуке
И на њему чека Турке.
Залуд иша сустопице,
Поред Мирка и Новице
И Војводе из Петњице,
Те Ченгићу дошли главе.
И сад на њ'га иду даве
Да Ченгића пушку носи,
Сердара се и поноси.
И на те је гране доша
Да погине од Његоша.

Пише Његош преко власти
Што немају много моћи,
Да му мора Кршикапа
На Цетиње с пушком доћи.
Кршикапа ни да чује
Што Петровић поручује.
Још манити Кршикапа,
Рекаој е, или није:
"Што ће пушка калуђеру?
Да са њоме тице бије?
Она клета мене треба,
А панула није с неба,
Нит' је мираз Петровића,
Но скидена са Ченгића!
Ће крв људску земља пије,
Но гледале војске двије
И сад траже да је предам;
Без мртве је главе не дам
Да у друге пређе руке,
Но с њом идем у хајдуке"!
Кад Његошу доушници
Уврђеше то у уши,
Ко зна шта се дешавало
У његовој младој души.
Потресе га прича ова,
Велики му разум смути,
Ка обични смртник неки
Потресе се и нађути:
" Шта он мене да пркоси,
И крвницу моју носи.
И зашто ми пушку не да
У Биљарди да се гледа?

Иако сам мале моћи,
Али ћу му главе доћи.
Платиће ми кад сам реко
Да је као Хајдук Вељко!"

К.о ће томе да се сјети
Да све Петру осујети.
На све стране прича пуче
Да је дошло неко кумче,
У заранке једног дана,
У дом Петра Капетана.
Упућено од главара,
Ови ђаво да затара,
Да Његошу пушка дође
И тај ијед да га прође.
И то кумче ту занођи,
Али неђе по поноћи
С чивилука пушку смаче
И у густи мрак умаче,
Сава црни из Мораче.
Да су Мијат или Мина
Скинули му пушку с клина,
Платила би глава њина,
Али ко ће заклат кумче!?
И тако се то провуче.

Дође пушка у Биљарду,
Ал' је криво било Раду
Зашто пушку да украду,
Преко кумства, соли, хљеба,
"Мени такви дар не треба!"
Од јада се сав потресе,
Што је Петар не донесе?
Но се са мном подинати,
Ал' ће главом да је плати!
Али људи око Мине
Шћагу да се то размине,
Да Капетан не погине.
Мислили су да ће бити
Овца свака, вуци сити.
Ал' Владика, с друге стране,
Хоће што му људи бране!

Кршикапи кад досади,
Шта да чини, шта да ради.
Од Владике нема мира
Па од два зла — горе бира.
Неће цару за везира,
Неће Ускок да се турчи,
На Цетиње право спучи.
На вјеру га зове Раде
И часну му ријеч даде,
Да му неће ка јунаку
Нико скинут с главе длаку.
Кад размину равно Чево,
Изгласа је Петар пјево.
Око њега гора јечи:
"Је ли Његош од ријечи?
И ако је и 'ко није
Ко ме бољи убит смије?
У несрећи има среће,
Милију ми убит неће,
Јер коме је за то стало
Убит момче тек настасало,

Што старога стрица прати
Зар да и он главом плати?"
Са Цетиња, из далека,
Чула су се звона јека.
Перјанике кад упути,
Размисли се и разљути.
У њему се страс' угаси,
Кршикапу би да спаси,
За Петром га боли душа
Што га барем не саслуша.
Перјаници други лете,
Жив ако их Петар срете,
Да га смрти ослободе,
Код Његоша да га воде,
Полећели поклисари,
И то што су могли брже,
А кад тамо гавранови
Опијело Петру држе.
Убили су Капетана,
Свезанога роба с плећи,
Да је био под крилима
Не би мога жив утећи.
Два убише Црногорца
Из Ускока, из Сировца,
И то стрица и синовца!
Ниђе гроба ни мрамора.
Ко их нађе и сахрани,
То не може нико знати,
Без орлови и гаврани.
То је мјесто освјештано,
Ће невина крв се проли.
Са именом његовијем
Петрови се зову доли.
Био чоек сваког дана,
Без урока и без мане,
И тако је завршио,
Кршикапа Капетане!
Кад се чуло у Липнику,
За тај случај и Владику,
Сташе Турци да шенлуче,
Кад су за то чули јуче.
А Дедаги сузе лете
Што му баба Власи свете!

Стеван Перков у Сенату
Рекао је истог дана,
Да је Раду била мана
Убит' Петра Капетана.
Ка Петровић са Његуша
Што га барем не саслуша,
Па га на смрт не осуди
Ка што раде мудри људи.
Но онаког змаја смаче
Због Пашине кремењаче.
Друга Лука Лопушине
Због обичне гвожђушине!
Који му је много ваља,
Свуд јуначки траг оставља.
Пред свакијем судом части
Његош не би има власти,
Петру пушку да отима
Јели право на то има,
Његов трофеј са Крешева.
Ал' крвница Његошева

Којој пише на отпонац
"Ја сам била на Граховац
И убила, за два сата,
Његошевих осам брата!"
И Петар је треба знати
Да се свака дрскост плати.
Јер ко ведри и облачи,
Њему сила ум помрачи.
А ко веже и дријеши
Он не види кад гријеши!
Стеван таки суд донесе —
Његош мирно све поднесе.
Ови Божји изабраник,
А велики покајник.
Кајање је љупки цвијет,
Његош никад неће мријет.
Та велика људска душа
Ка Петровић са Његуша
Родио се, како кажу,
На откосе ил на стрну.
И мајка га замотала
У хајдучку струку црну.
Преко пушке задојила,
А на селу одгојила.
Чува овце по планини,
А школован у Савини.
У Русији завладичен,
На Цетињу устоличен.
С три највећа људска лика
— Пјесник, владар и владика,
А најљепша људска слика.
У Европи па и даље,
Ал' изгуби рано здравље.
Мозгајући о свемиру,
Ће духови не умиру.
И постао отац Луче,
На којој се људи уче
Да разумну наду гаје
Што природне силе таје.
Његош поче млад да суди
У народу дивље ћуди,
Ал' јунаци мимо људи;
Оружје им не одмара,
Ал' је њина болест стара
Да се пењу спрам Владара.
Ал' за данак не да пару,
Ни Владици нити Цару.
И за то је многи страда
Још из доба прије Рада.
Тај је народ собом влада
А навика на бесуђе,
Разгонећи хорде туђе,
Није мога Петар свети
Да то племе упамети
Од нужде је клетвом влада
Све од Саве па до Рада.
А Његош је био пријек
И не најђе здрављу лијек,
Ал' ће живјет задовијек.

СТЕВАН ПЕРОВИЋ - ЦУЦА

(1830-1857, сердар и сенатор црногорски и заповједник војске)

Тревила се велика несрећа
У гласитој кући Петровића,
Пошље смрти славнога Његоша,
На његово мјесто ко би доша?
Отимљу се браћа владичина
Око тога великога чина.
Ђуро, Перо и војвода Мило,
Ту је дошло до покоља било.
Али не да Петровић Данило.
Каже да је Његош за живота
Њега као нашљедника конта.
Да је руком написа повељу
Да му народ оставља и земљу.
Стеван Андрин Перовић из Цуца
Тестаменат ради да избуца,
Да доведе Пера или себе.
Ој, Његошу, да је виђет тебе
Ће се кољу браћа без потребе,
На коме ће да остане круна.
Секаше се два мјесеца пуна.
Па позваше бана Церовића,
Због престола и због Петровића
Да он каже на коме је царство"
На самрти Његош шта је каза?
Је ли земљи одредио Књаза?
Кад виђоше Церовића Бана
И мудрога Перкова Стевана,
Да Данилу приступише руци,
Црногорци као горски вуци
Данила су прогласили Књазом
С Перовијем јадом и поразом.
Но Даниле кад дође до власти
Владичину браћу упропасти.
Отвори их из ледне тавнице
И у свијет зајми про границе.
И Побјеже Перовић Стеване
Да Данилу у руке не пане,
Јер он важну играше улогу
Црногорци ако га помогну,
Да би како до престола доша,
Мјесто свога ујака Његоша.
Слабо иде Данилу за руком,
Да се с тијем обрачуна Вуком,
Јер му отуд опасност пријети
Мога би га ђаво однијети.

И нанијет штету црногорству
Зато што је с Његошем у сродству.
Па он поче да тражи некога
У зло ово да би му помога,
Да га плати и да га задужи
Стеванова мајка да затужи.
Па Данило размишљати оде;
Да ли има попа ил' војводе
Перовићу на јаде да оде.
Па он попа дозива Кусовца
И приморца, Андрију Смоковца:
"Чујете ли вјерне моје слуге.
Да идете ту ви нема друге
Да у року од петнаест дана
Убијете Перовић Стевана.
Те напасти људске да се трсим
И односе наше да размрсим,
Јер он мене пањка код владара,
И многе ми неприлике ствара.
Кажу да се у Стамболу крије,
Но хитајте што можете прије
Да трагове своје не укрије,
Ил' га неко други не убије,
Док је мене и од мене трага
Вама неће нестанути блага".
Ово попу мило не бијаше,
Ал' "не могу" рећи не смијаше.
"Страг животу често образ каља'
Ту уради попе да не ваља.
Он свештеник који чува вјеру
За Стеваном пође у пођеру.
Обукоше калуђерску ризу
Да Стевану лакше прићу близу.
Поставише капе камилавке,
Босе ноге у кожне опанке.
Око врата крстове од злата,
А у руке ситне бројенице
Под мантије пушке леденице,
А у њима зрна синџирлије,
Кроз Стевана Сунце да, огрије ,
Отидоше од мора до мора
До обала мутнога Босфора.
У Стамбол их истурише лађе,
Но и ту се Црногорац нађе
Те им Цуцу Перовића каза'
Рад ајтара црногорског књаза.
То је Јово Митров Греговићу
Што о глави ради Перовићу,
У сред града и велике вреве
Успјели су да Стевана треве.
Лако им га познати бијаше,
Ка да сунце из њега гријаше.
У толико сваке народности
Не бијаше онакве личности.
Згодан брате ка вила бијела,
На јунаку страшна одијела;

Ко таквога има да обуче?
Сабља му се по калдрми вуче.
О рамену пушка прекоморка,
А на глави капа црногорка.
А грб на њој књажева Сената
А црн перчин пао око врата,
За пасом му двије леденице
А тргле га мрке науснице.
На токама од паса до врата
Шесет пуца од сувога злата.
Многи гледа и за њима чезне
Ал' све то ће у крв да огрезне.
Док ево ти издајника попа
Перовићу кућу да ископа.
На сред пута и градске улице
Њему двије прићоше убице.
Поп Стевана покорно затече,
Полако му испоснички рече:
"Вићу да си Србин Црногорац
А и ја сам отац светогорац,
Па те молим наш у Христу брате.
Милостињу неку да нам дате,
Ради среће и вашега здравља,
За Храм један, народ што обнавља.
Ја колико обијам свијета.
Таквог људског не виђок цвијета
Каквог ли те Бог може створи
Сгид је мене с тобом говорити
Благо тебе, благо Црној Гори,
Но нијесу такви људи спори,
Ал' ми ћемо да молимо Бога
Ради здравља и живота твога".
Види попа како зановета,
Страх га нешто и савјес' га смета.
Сашта братске очи да заклопи,
Што љепшијех нема у Европи,
Да обрља руке свештеничке,
Ради глупе игре политичке.
Све се дава крају и улици,
Није лако ударити Цуци!
Свуд око њих под оружјем Турци.
Стеван вади три лире у злату
И пружа их Словенину брату:
"Ево вама ово мало пара
Ради здравља мога господара,
Што ми не да кући да се вратим,
Но ме тражи главом да му платим!
Ни сам не зна зашто, ни због чега,
Бог велики нек сачува њега.
Нека јаде Турцима задаје,
А за ропство моје да се каје".
Поп због ваке страшне хуманости
Оћаше му живот да опрости,
Ал' су чим ће натраг да се врати?
Морао би главом да га плати?

Па кад шћаше да прихвати новац
Од попа се обрете зликовац;
Из мантија пушке испотеза
Што су биле Петровића Кнеза.
И погибе на сред Цариграда
Стеван, сестрић Петровић Рада.
Ће убише накога делију
Што личаше ујаку генију,
И имаше пјесничкога дара
Син Андрије Цуцкога сердара.
А мајка му Петровића Мара
Има сучим да се разговара.
Седам сина има да је служи,
Ал' довијек за Стеваном тужи.
Жали сина, жали брата Рада,
Што немаше од срца евлада.
Он је звао Мушира Дервиша
Кад је била опасност највиша,
Да се Црна Гора не прегази,
Да Стевану на мегдан излази.
Ће год хоће на двије пољане
Ил' на Чево или на Дољане!
Али Турчин не шће да изађе
Ни да за се замјеника нађе.

ПОРУЧНИК МАРКО БОЖОВИЋ НА ТОПУ

Браћо моја и дружино мила!
Има нека свемогућа сила
Што никоме не да докле хоће
У ту тајну завирити ко ће?
Није Балзак или други неко
По тој ствари видио далеко!
Многи хтједе свијет да покори,
Ал му сила некаква оспори!
Слабије му нечим омогући
Да га сломи и да врати кући.
То је било и за наше доба
Кад је Хитлер силу своју проба
Да су Њемци сој људскога рода,
Ал не рече крвник: „ако богда"
Осилио па вјерова није
У ту силу што се пред њим крије,
Мислио је што не може бити
Својој вољи свијет покорити!
Раздвојен је Исток од Запада,
Он се у ту политику нада.
Но кад бише искушења дани
Политика остаде по страни!
Исток није са западом једно
На муци се нађоше заједно,
Виђе Хитлер колико је сати
Али нема пута да се врати,
Прије но је стига до Ламанша
На путу му бјеше земља наша!
Мислио је по његову плану,
Да нас баци као с пута грану
ударио без објаве рата
положаје главне да похвата
Но стадоше соколови наши
Пред ту силу која свијет плаши,
Трчимице проћи мога није
Про границе од Југославије
У пољима Бачке и Баната
Њемачка је војска крдисата!
На град Вршац упоришта стара
До Ватине и Алибунара
Бану швапска моторизација
Кроз државе толико нација
Пук посадни од Југославије
Стаде против њемачке армије
И створи се у Вршац завјера

Против туђе силе и Хитлера
Ту је један витез од Никшића
Од јуначке куће Божовића
Истака се и овако река:
,,Ја сам овђе доша из далека
Да погинем земљи на бранику
И не паднем у руке крвнику,
Ми сви знамо ошта свијет живи
Од сјемена што труне у њиви
А пјевање и духовна храна
То су дјела људи великана!
Што су дали живот за слободу
Да довијек живе у народу
Па ко неће да погине овђе
Он полако дома нека пође
Нека бјежи нека тамо каже
Нека дођу да нам кости траже!
И ја мога тражио сам тату
Што погибе у Балканском рату,
Ће су многи панули јунаци
А ја остах у наручје мајци
Учила ме ко мало дијете
Да очине чувам аманете
Ко живјети мисли довијека
Смрт је онда потреба, пријека!
И ја мислим моја браћо драга
И ако је мала наша снага
Не треба се сили покориги
И без крви ропство дозволити!
Срамота се на мир ослонити
И крвника за милост молити!
Тако збори ова сератија
Не би љепше Сењанин Тадија!
Потомак је Радојев Савића
Од јуначке куће Божовића
Сте јунака главосјековића.
Кад се Марко пред Њемцима нађе.
Топовима нишани и гађе,
Брани врата равнога Баната
И Њемачке тенкове комата,
Што на Вршца јуришаше града
С пјешадије двадесет хиљада
Но кад неста праха и граната
И пропаде одбрана баната
Пред том силом што гази Европу
Марко чека ка Рајић на топу!
Бацајући крагујевке бомбе
Да га њемци жива не заробе
Он се брани с топовске лафете
Свилуће му сабља и палете
А шлемови по пољани лете
А борба се води у ваздуку
Ће се триста авиона туку
Ту остаде Марко и топови
И лешеви људски ка снопови
Ту га њемци сасјекоше свега!

А на десно крило с према њега
Ту помеђу Вршца и Ватине
Паде витез од Вршца војине
Скочио је на куполу тенка
Зар прсима челик да зачека!?
Ту изгибе пук осамнајести
Храбри људи високе свијести!
Сташе с мало снаге и технике
Против силе њемачке велике
Али ко ће одољети сили
Сто су пута јачи Њемци били
Домовину нашу преплавише
И за собом пустош оставише
Онда тога крвавога дана
Испод Вршца из Баната равна
Полећеше два злогласна Врана
Спустише се крај града Никшића
На бјелу кулу Божовића
Загајаше два злогласна врана
Прије Зоре и бијела дана
Но их стара опазила Мара
Мила мајка Божовића Марка
Ал се јаду осјетила стара
Па с гавраном тицом разговара:
,,Окле врани црни гласоноши?
Од кога сте села ил вароши?
Са кога сте боја и попришта,
Бисте ли ми знали казат ишта?
За мог сина Божовића Марка,
Оће ли га икад виђет мајка?'
,,Слушај стара јуначкога соја,
Ми смо јуче из љутога боја,
С града Вршца с румунске границе,
Са велике грдне касапнице
Ће је војска крдисата многа,
Виђели смо Марка сина твога,
Оста ти је ка Рајић на топу,
Па да ти је био у оклопу!
Да је има соколова крила,
Ту је таква погибија била,
Не бише му помагала ништа.
Нит би доша са тога бојишта
На топу га сасјекоше свега
Никад мајко нећеш видјет њега!"
Онда стара кроз плач проговара:
„Сине Марко, сунце моје јарко,
Како ће те мајка прежалити,
Хоће ли ме памет оставити,
Истина је стара записана
Ништа није тврђе од иксана
Ћаво не зна у сну да се снађе
Несрећнога стркотина нађе,
Вуци вију од зиме и глади,
Дан се крије сунце кад залади,
И крокодил може да заплаче
Кад га гоне животиње јаче!

Облаци се од стијене ломе
Ал завидим Марку сину моме,
Који није с мегдана побјега,
Ја бих лако прежалила њега
Само јадна кад бих могла знати
Ова земља чија ће се звати?

СИНОВАЦ

Да ви причам случај гласовити
Кад се бише Швабе и комити
Недалеко од града Никшића
Код Острога више Богетића
У јуначко племе Пјешивачко
Међу Острог и Будош планину
Официра седам ђе погину
Побише их од горе комити
Ал' ће Шваба таоце побити
Све хајдучку браћу и рођаке
Многе ли ће закукати мајке.
Швабе клете хоће да се свете,
То је закон и обичај ружни
Да плаћају ни криви ни дужни
Док гласови почеше да лете
Како Швабе кажу и пријете
Да ће сјутра више Главе Зете
Међу Дрмић и међу Вардиште
Све таоце водит на стрелиште
Док закука двадест кукавица
У домове двадест Пјешивака.
Кад је чуо Ускоковић Петко
У Ћурчиће село подалеко
Имао је таоца синовца
Сирак љути који нема оца,
Па јунака на срце заболе
Да му Шваба сироче закоље.
Па је Петко Породици реко:
.,Ја ћу данас ићи да погинем
Мога Крста да с вјешала скинем
Мученичком смрти да обршим
Родитељску дужност да извршим.
Ћецо моја шта ви помоћ могу
Остављам вас на аманет Богу
Ни овако неће вазда бити
Нестануће Швабе и комити
Природа се својим током креће
Дјела људска умирати неће."
Па похита што је мога брже,
Хита некуд да је смрти ближе
На крваве Богетиће стиже.
Води Шваба двадесет таоца
Док ево ти мрка Црногорца
Црном струком прекрио рамена
И то му је ознака времена,
Она ће му црни покров бити

Што му даше Швабе и комити!
Па изађе пред свезано робље
На крваво пјешивачко гробље
Па он швапске официре моли
Да му закон ћесаров дозволи,
Да ја идем у смрт за синовца
За сироче које нема оца.
Отац његов кад се преставио
Код мене је ђецу оставио,
И мене их на аманет преда
Чини ми се он из гроба гледа.
Све зло ово које се догађе
Све то мене у срце погађе,
Па за хајтер брата мога Сава
Ево моја да полети глава,
Па зар данас његово дијете
Да на моје очи убијете
Но убијте стрица за синовца
И за оне који су у шуми
Нека мене изломе куршуми
Зато ћу вас за милост молити
Хоћете ли мене дозволити?
Да ми брацко пуштите дијете
И да мене старца убијете!
Живот ми је дати као ништа
А да Крста спасим са стрелишта,
Јер је код нас остала изрека
Што је давно неко мудар река:
,,Не удари стрица код синовца
Нит ујака код добра сестрића
Да те љута не уједе гуја"
Зато у смрт идем пјевајући
Само њега да пустите кући.
Шта су ђеца за хајдуке крива
Штал' је крива за браћу одива,
Но се швапски официри диве
Ваки људи и треба да живе,
Ово нема у свијет бијели
Да се љубав овако дијели!
Само ово Црногорци чине
Види ове љуцке величине
Како у смрт за другога иде
И пустише Крста нека иде:
А Петко му збори са стрелишта
Не мој ми се препадати ништа
Него хајде у планину бјежи
И сјећај се стрица ђе ти лежи.
Када будеш у љутоме бoју
Да осветиш русу главу моју
А ви Швабе римске паликуће
Шта радите то је немогуће.
Убијате старце у кревету
Крв пијете жени у ђетету
Пет вјекова наша Црна Гора
Бранила се од окупатора,
И клонули у борби нијесу

Крај ће доћи и вашем бијесу,
Што по туђој роварите кући
Брзо ће ви згибеније пући.
Ће оу тако покварене власти
Тај ће народ доћи до пропасти.
Ал, им Швабо забранити неће
Те су смртно примили причешће.
Поп Илија Мијушковић стари
Који много за Швабу не мари
Причести их и исповиједи
Па им онда оде да бесједи:
Да их надом слободи и тјеши:
,,Сваки човјек на земљи гријеши
Покајте се то је Пророк река
Па вас вјечно спасеније чека.
Куку томе у зло ко се нада
Благо томе ко на правди страда
Вас ће чекат на небеса плата
Не плаште се мркије џелата
Они могу тјело да ви сруше
Али ваше мученичке душе
Милош чека на вратима раја
Вашој слави неће бити краја.
Из рајскије поља и милина
Гледаће те убицу Кајина
Гори усред ужарене пећи
И сви што су брзи у несрећи.
Па ће тако и ваши џелати
У сумпорне воде запливати.
Поп их тако храбри и соколи
Онда поче да се Богу моли:
„Немој да те молим узалуду
Кад будемо на страшноме суду
Ти се смилуј на ове хероје
Нека стану с десне стране твоје
Да се њине овеселе душе
Што ка људи мушки изгинуше".
Овакве су пернате ријечи
Мелем који од смрти лијечи
У души се одомаћи нада
Да је блажен ко на правди страда.
У то доба јекнуше плотуни
И ендек се лешева напуни,
У гомили овије јунака
Бјеше глава Бошковића Марка
И с њим глава Бошковића Сава
И три брата три Перуновића
И ћетића Контића Милића
И старога Вучинића Ива
Нађоше га пред законом крива
Што је дига на ћесара руке
Јер два сина има у хајдуке,
Попадаше народни хероји
Ал још Петко Ускоковић сгоји
Швабе кори и свашто им збори:

„Видите ли љути крволоци
Како мушки гину Црногорци
Разбојници и продата стоко
Зар да стрекне Црногорско око?
И њихова срца да уплаше
Нечувено безакоње ваше.
Хрђе једне и немрчи-пушке
Што ми прси не сломисте мушке
Но мучите старе моје кости
Бог велики нека ви опрости
Ал' ви неће опростити људи
Мач ће нечи и вама да суди.?
Кад им тако укреса у очи
Један крвник манито прискочи
И гађа га међу обље очи
Још с три метка савладаше Петка!
И прибише рањенога лава
Црногорче нека ти је слава
И свијема који с тобом леже
Благо теби који тако преже
Те од страшне уре не побјеже.
Није таде лако било тебе
За другога жртвовати себе
И раширит прси пред крвника
За синовца непунољетника
И имали људи у заблуди
Да га вака смјелос не побуди?
Име које никад не блиједи
У смрт оде те смрт побиједи.

ПОГИБИЈА АРСА МИЛИЋА

официира Црногорске стојеће војске априла 1918.

Протужјели сужњи у тамници,
У далекој маџарској равници,
У челичној жици Црногорци!
Ту је много остало живота,
Великије људи патриота.
У логору у Болдогасону
На срамоту,Москви и Лондону,
Али многи синуше да бјеже
Да очитој смрти не подлеже!
Бјеже људи из логора смрти,
Није лако туђи сужањ бити?
Арсо Милић.из ломније Куча
Тврду жицу ломи и распуча
И побјеже с неколико друга
Од прилике пут топлога Југа,
Да се Црне докопају Горе,
И избију на Јегејско Море!
Под Солуном градом да се боре!
Није шала мио побратиме,
У зле дане за вријеме зиме,
У вртлогу европскога рата,
Побјећ испод планине Карпата!
И пренијет распадене кости,
Кроз велике туђе народности,
Ће смрт гледаш како ти пријети
И тудије главу пронијети,
Про толико гора и врлети,
Не би соко мога да прелети,
Ил орлови гласовите птице
А не јадни сужњи из тамнице!
Да размину толико ријека,
Облак не би преша довијека!
Кад погледаш на европској карти
Ће је Ловћен, а ће су Карпати?
И клисуре ломне Горе Црне
Има човек од стра да утрне,
У дан леже а поноћи бјеже,
Од зоре им нема ништа теже
Нема нико ко ће им помоћи
Без мјесеца господара ноћи!
Он им један покажује путе
,,И чува их од засједе љуте"
Мјесто хљеба ,траву пасти треба!
Ал' гамбају и голи и боси,
Има нека сила што их носи
Страх од смрти са ивице гроба,

И још наде у будуће доба?
Савладаше кланце и беспуће,
Него кад су били близу куће,
У крај Дрине код града сокола
Похвата их њемачка патрола!
На домаку ломне Горе Црне
Сваки да се у Мађарску врне,
Арсо Милић у града Мостара,
Пред војнијем судом одговара,
И пресуда бану од маршала
Сјутра Милић иде на вјешала.
Ал он скочи са трећега спрата,
И ограби на капију врата,
Те умаче између џелата!
И спаси се отворена гроба,
У поноћи у најтеже доба.
У гору је умакао Црну,
Ту у добра црногорца сврну,
С Чева равна Балетић Томаша
Ту је људско почивало наша,
Те га држи од Ђурђева дана.
Док букова озелење грана,
Онда пређе у крваве Куче,
Те му црна погибија пуче,
да погине ђе се није нада,
Под зидине Јеринина града
Глас кроз Куче као муња пуче:

Ето Арса из Логора стаса,
И јуначко оружје припаса,
И ето га у Хотска Корита
Са њим јато Кучкије комита,
Почеше се замршиват ствари,
Док бануше швапски поклисари,
Од Цетиња и од Подгорице,
Да сумњиве гоне породице,
На обалу Скадарскога блата,
Да ту труну за вријеме рата!
На Милића навалише Арса
На човјека великога гласа
Бијелу му кулу миниираше
Старце жене све интерниираше
А дјечицу слабу и нејаку,
Оставише на туђу сокаку,
Да се скиђу и да траву пасу
Небили се ражалило Арсу!
Неће моћи муке да им гледа
Дако би се крвницима преда
Ал јунаци за милост не моле
Арсо туче њемачке патроле,
Кад им ова не успје тактика
Онда они преко издајника,
Увребаше мјесто и прилику,
Да се своме освете крвнику,
Који их је са четом хајдука.
На друмове пресрета и тука,

Једну вече опколише Арса,
Одакле му неће бити спаса
Те су ноћи њихови вазали,
Ову малу чету проказали
А тешко је у такве прилике
Сачувати јуначке одлике?
Јер зли дани и крвопролића,
Много људска измијене бића.
Тако ове ноћи страховите
Швапска војска опколи комите,
Арсо Милић с два рођака своја,
Јуначкога племена и соја,
Туку швабу с врата и прозора
Док с истока опучила зора!
Кад евоти солдат ће долази,
Са бијелом крпом на тољази,
Да га не би убили хајдуци.
Носи књигу у бијелој руци,
Тако пише књига шаровита:
„Чуј Милићу гласити комита,
Предајте се лудо не гините
Тврду ријеч и вјеру примите,
Да слободно ка људи живите,
„Наш је владар који људе схвата,
И кривице велике опрашта.
На вама ће закон благовати
А на друго немојте контати".
Јер то није срамота комити!
Царевој се вољи покорити"
Онда Милић другу књигу шара
И Мартину Стеги одговара:
,,Невјерујем у вашу поруку
Свака лажа иде на окуку,
Свако биће од смрти се боји
И највиши људи и хероји,
Човјек не зна шта у њему лежи
Докле почне да од смрти бјежи!
Суд о себи донијети може,
Кад га људи мукама изложе.
Кад се човјек нађе у биједи,
Тек зна онда колико вриједи,
Док власт стече ил се обогати!
А другога не може познати
Зато наме немојте контати
Вашој сили да ћу се подати.
Јер нећемо себе дозволити
Да то чују у гори комити —
Арсо Милић Шваби да се преда
То ми понос Црногорски неда
Да ме Ђуља кори са вјешала,
Па цар да ме стави за маршала
На предају никад не бих приста,
Вама што су разапели Христа,
Ја који сам доша са Карпата
Да ме данас свака хрђа хвата?

Ви што сте ми оца уморили,
Од мајке ми ђецу одвојили,
Да се скиђу, од врата до врата,
Срамна руљо бечкије џелата!
На вама ће клетва да почине,
Платићете крваве злочине,
Но Мартине швабски капетане
Промисли се нам нека ти пане
Да ти иде у прилог вријеме,
Те зло радиш у јуначко племе!
Но ако си официр њемачки,
Изађи ми на мегдан јуначки,
Ће ти твоје засједе гледају
Тако ћу ви изаћ на предају".
Но кад Швабе одговор добише.
На Арса се звјерски окомише,
Тешко дјело да приведу крају,
Па нагоне сиротињу рају.
Који живе на своје имање
Да нанесе сијено и грање,
Те Милића кулу запалише,
Онда Швабе огањ потпалише,
Дим се црни у облаке диже,
Солдати се примицаху ближе,
Своју браћу оћаху да свете,
Сташе бомбе да унутра лете,
Докле ручна улеће граната,
Те ранила два Милића брата:

Два сокола Петра и Мијата
Не могаше допријет до врата,
Но у живи огањ угазише,
И на муке душу испустише!
Сама брата, оставише Арса,
Ал и њему нема више спаса,
За браћом га братско срце боли.
Али себе храбри и соколи!
Па он пјева себе да куражи
Помоћ тражи али шта му важи
Припијева, Драга и Новака,
И Јакиће браћу из Дробњака,
И два Вида из Бјелопавлића,
Ћуровића и Павићевића,
Од Пипера Вука Стојовића,
Од Никшића Обрен Божовића,
Од Ускока Жижић Радосава,
А од Брда Распоповић Сава,
Ће вам црна погибија пуче,
Те вас нема у крваве Куче!
Залуду вас кликујем од јуче,
Да нам Ровца нијесу далеко
Нас би данас избавио неко,
Као што су у Малу Ријеку
У пред-прошлом страшноме вијеку
Из пећипе избавили Куче,
Јер их братсво и љубав привуче!
Те у Ровца живјеше толико,

Ће им прићи смио није нико,
Докле ђеца. Дрекалова соја,
Вратише се на огњишта своја;!?
Тако пјева сератлија ова,
То је унуук Ђуље Јованова!
Свијетлога Кучкога образа,
Који паши послушност отказа,
Презре барјак из његове руке,
Да на Куче не предводи Турке!
То урадит није било шала,
И скакати на турска вјешала!
Види Арса Ђулина унука,
Кад му огањ одоље и мука,
Он на врата јуначки излеће,
Ал куршума стотину долеће
И колико ручнијех граната
Те Милића сретоше на врата!
На њега се живи огањ сручи
И Земља га, Небу препоручи
Те овога планинскога Риса,
У бесмртне ликове уписа,
Зато што је с два рођака своја
Улетио у јата хероја,
Ту ће они осташе тројица
И данас је роваш чаурица,
И петнајест швапскије мрамора
Који ћуте ка скресана гора!
Ту је гавран о овоме дјелу,
Написао крилом по пепелу,
,,Ови овђе пеп'о страховити,
Разносиће вјетар плаховити,
Црногорске горе нека кити.
И трнут се неће ова луча,
Док је Кома и докле је Куча,
Док по Гарчу гавранови гачу,
Докле виле кроз планине зиме,
Док облаци по Ловћену диме,
И ова ће у Куче свијећа,
Кроз далека будућа столећа,
На крваве дане да подсјећа,
Како су се давали животи
На великој словенској Голготи!
Ова ће се спомињат Ломача,
Док у Зету увире Морача,
Неће ово умријети дјело,
Док је воде на Рибничко врело,
У овој ће историјској кући
Подигнут се споменик будући!
Нит од злата нити од гранита,
Но од праха Милића комита
Нањ' ће писат Његош што је река:,
„Част и брука живе довијека".

МИЛОШ ЧЕЧОВИЋ - ВУКАДИНОВИЋ

Од како је Бог створио свијет
И човјеку каза да ће мријет
Од кад змија под каменом спава
И од кад се за јунаке знава
Те се грђи од бољега крије
Нико љепше урадио није
Нит јуначки на мегдану проша
Ка што кажу Чечовић Милоша
Из Мораче крваве клисуре,
Ђе су турске и данас чутуре,
У најтеже од Косова дане
Кад почеше царства да тамане
Кад се дрмну Мадрид у Шпанији
И Лисабон у Португалији
Тијех дана момче од Мораче
Много Срба са вјешала мače,
За то дјело сјајно и велико
Још се није заузима нико
Те ћу за то награде му дати
Како ће га цио свијет знати,
Који дјело уздиже ријетко
Е просто му мајчино млијеко,
Који мушки без никога преже,
Ђе се језик кроз вилице веже,
Те подиже ступац каменити
Да остане спомен вјековити,
Да се прича на овом свијету
За Милоша и његову чету
Зато гусле моје другарице
Гласовито развуците жице,
Ти гудало примакни се амо
Да о томе српски запјевамо:
Вала Богу и његавој сили
Ко' но нако у невољи цмили
Ил се виле у језеру даве,
Ил се јеле од студени краве,
Ил' је јелен друштво изгубио
Ил је соко пилад погубио
Ил се кољу по приморју змије
Но од тога ниједнога није,
Нит су виле нит се јеле краве
Нит јелени изгубљени јаве,
Нит је соко нити змије миле
Но јунаци у тамници цвиле,
У бедему тврдоме Никшићу
То бијаше Владо Змајевићу

И са њиме Џаковић Млађене,
Чето-баше на смрт пресуђене.
Шњима друга од стотине више
На вјешала пресуђени бише
Још 'им нема три бијела дана
Извешће их крај војнога стана,
Рано јутро тридестога марта
Вјешала ће чекат сигурата
И конопи тврди примотани
Под никшићски бедем обурвани,
Још вјешала докле буду празна
Смртна ће се прочитати казна
Да се други не усуде више
Та пресуда наопака пише:
,,Франци Јосиф император стари
,,Дознао је како иду ствари
,,Да се буни народ покорени
,,Да су царски друми затворени,
,,Закон хоће да свак знаде ће је,
,,Цар не трпи словенске идеје,
,,Но власт дава у његаво име
,,Ко год неће да се сложи с тиме,
,,На терену царске провнниције
,,Решење је војне полиције
,,Да с' објеси Змајевићу Владо
,,У дан црни кад се није надо
,,И Џаковић Млађен из Шарана
,,Један коноп а једнога дана
,,На цареву друму на раскршћу
,,На вратима у граду Никшићу,
,,И са њима дружина цијела
,,Смртна их је казна занијела."
Кад оваку пресуду дадоше
Сва племена зато дознадоше,
Тужан абер по свијету скиће
За дан црни и крвопролиће,
Ал што ће се Боже један мили
Ко ће дивљој одољети сили
Који пишу закон у поноћи
Нема тога ко ће им помоћи,
Но Бог даде нека му је хвала,
Једно момче српских идеала,
Те се треви у царевој војсци
Да се с' њиме поносе потомци,
На царевој стражи у Никшићу
Од Мораче Милош Чечовићу
Кад је момак за то припазио
Љеб је царски ногом погазио
Као јунак и патриот прави
Добра своја на банду остави
Презре живот, кућу и родбину,
Да спријечи проклету судбину,
Сад слушајте гусли како кажу
За Милоша и цареву стражу:
,,Једне ноћи тавничка су врата
,,Била тврда и осигурата,

,,Врата тврда мандала велика
,,У пенџере шипке од челика,
,,Врата једна а четири браве
,,Од мазије начињене здраве
,,Да удари из неба стријела,
,,Неби браву с' врата однијела,
,,А зидови ка бедеми стари
,,Зар то љуцка рука да поквари,
,,Ноћ облачна студен ветар дува,
,,Милош стражу на тавници чува,
,,А све мисли и начине ствара
,,Дако пушти тридес тавничара,
,,Оће Милош ка прве војводе,
,,Па тавницу разваливат оде,
,,И јуначку употреби снагу
,,Даде шипке проклетоме врагу
,,Челик ломи ка суве палице,
,,Док отвори врата од тавнице,
,,Прије зоре на четири сата
,,Тавница је била откључата,
,,Јер Србина српска мајка роди
„Да толико брата ослободи
,,Како звекну сломјена тавница
,,А улеће соко сива тица,
,,Који с' царом ратовати смије
,,Из руку му јарко сунце грије,
,,Па он Влада и Млађена зове
,,И осталу браћу соколове

,,Да бјежимо Милош њима рече
,,Да нас црна зора не затече
,,Они мисле јели ово јава
,,Ко слободу на вјешала дава
,,Ал познаше с оружјем јунака
,,Па сви за њим загон без узмака.
,,Прегазише никшићке равнине
,,До Товића зелене планине
,,Док у гору уљегоше густу
,,А тавницу оставише пусту.
,,Те три зиме и два црна љета
,,То се звала Милошева чета,
,,Да му живи име у народу.
,,Који даде јуначку слободу
,,На његово тридес тавничара,
,,Рад поштења без мита и пара,
,,Да пас пасу прича за то смјело
,,И јуначко Милошево дјело,
,,Што с' одужи држави и цару.
,,Ка Поцерац на пољу Мишару.

МУЧЕНИЧКА СМРТ ЈОВА ЏАКОВИЋА
1917. ГОД

Вран загракта у Тарске стијене,
Гдје јунаци поштење цијене,
Гдје су шанци Паше Миралаја,
Гдје је с царом ратовала раја.
Ту од давно гавранови гачу,
Под крваву гору Бусовачу,
У шаранско село Брајковачу
Зачу врана хајдук из омара,
Па с гавраном птицом разговара:
,,Зашто јутрос јадикујеш вране?
Црни вране а у црне дане
Или ти је старост додијала?
Или су ти перја попадала?
Ил' те болест дохватила јака?
Ил' си жељан меса од јунака?
Ако ти је нестануло хране?
Што ие тражиш битке и мегдане?
Тамо гдје се кољу војске двије,
Гдје се Москов са ћесаром бије,
Тамо иди те се напој крви,
С очи ми се мичи и бестрви".

Али гавран неће ни да мрдне
Но хајдуку прича јаде грдне:
„Мени није нестануло хране,
Свуд лешева на четири стране,
Гину Швабе, гину и комити,
Свуд се могу крви напојити.
Него знаш ли од горе хајдуче,
За зло једно што сам гледо јуче?
Како Јова Џаковића муче,
И каква му погибије пуче?
Ево има три бијела дана,
Како кука удовица Стана?
Црна мајка Јова Џаковића,
Са Грахова од Ковачевића,
Поранила бјеше испред зоре,
Отворила на кули прозоре,
Па је ватру наложила стара,
И са Јовом сином разговара:
— Хвала богу шта се неће снити,
Ноћас на сан дођоше комити,
Ти им сине, нешће отворити,
Но бијаше на великој муци,

Док се од њих обретоше вуци.
И мрки се вуци помамише,
Нашој кући врата одвалише,
Тебе гладни растргоше вуци
А ја носах црн барјак у руци".
Прича стара грозница је хвата,
У то Швабе и зора на врата,
Донесе их ђаво у свануће
Да сумњиве претурају куће
Дозиваху Џаковића Јова,
Утура се Шваба да га проба:
,,Ми смо Јово из горе комити
Хоћеш ли нам врата отворити?
Да рањена друга огријемо,
И грдне му ране превијемо.
Морамо га код тебе склонити,
Зато ће те наградит комити.
Ми смо једва умакнули довле,
Јер нас гоне њемачке патроле,
А три су нам погинула друга,
Међу њима један божји слуга,
Који није треба да погине,
Поп Грбовић из Добридовине",
Ал' се Јово поче да колеба,
Не зна да ли отворити треба.
Но га Швабе чекати не шћеше
Но ка' горски вуци улећеше,
Ал' не вуци животиње суре,
Но зликовци без људске културе.
Те у томе црноме сванућу,
Џаковића претресаше кућу,
Једни страже, други пушке траже
Трећи Јова муче да откаже,
Али поган што свршит не може,
Њему ђаво дође да поможе.
Кад таване кули одвалише,
И однекле метке извалише,
О, како се тада помамише,
Јер на добру нагазише грађу
Да ту Јову закучицу нађу.
Ти су метци у потаји били,
Што не смију имати цивили.
Сад да видиш зликовца Венека,
Он је Јову Џаковићу река':
,,Кривица је твоја пронађена,
Ти си крио Џаковић Млађена,
И хајдука Змајевића Влада.
За њих дава њемачка команда,
Златних круна стотину хиљада.
Ти их кажи ја ћу их побити,
Па ћеш благо од цара добити.
Морат ћеш их свакако одати,
Боље тих је за паре продати,
Него своју кућу ископати.
Нашу сумљу неможеш одбити,

Ти знаш добро гдје живе комити.
Знаш пећине гдје се зими крију;
Знаш изворе гдје слазе да пију;
Знаш планине гдје се с нама бију;
Знаш јатаке гдје долазит' смију;
Ти знаш траве чим ране лијече;
Знаш кудије пролазе увече;
Све о томе мораш нама рећи,
Ил' ћемо те на ватри испећи".
Све то Венек збори пријетећи,
Кад Џаковић грдне виђе муке,
Звекнуше му лисице на руке,
Па говори Венеку и свијем:
Бит издајник никако не смијем,
То ми кућа моја не налаже,
А правда ми код вас не помаже.
Бит ћу жртва вашега бесућа,
Таква ти је самовоља туђа,
Шта ко може вашему бијесу,
Гдје сви људи под закон нијесу.
Зар поштење смије да се прода?
И Трипко је Џаковић војвода,
Код султана везир бити мога,
Но он брани орла двоглавога.
Крв његова и у мене тече
„Од поштења нема ништа прече".
Ја сам готов поднијети муке,
За свој понос и горске хајдуке,
Дивно виђу шта ми припремате.
Ал' ви моћи никакве немате,
На то дјело да ме приморате,
Ја који сам прошо кроз три рата,
Борио се на Скадарска врата,
У коштац се с Бугарима хвата,
Зар да данас издам свога брата?
Колико сам граната бацио,
На вас Швабо никаква нацио".
Но сад швапске да видиш дрскости,
Почеше му бребијати кости.
Разуздана шака сметењака,
Навалише муке на јунака.
Одведоше Јова ка' хајдука,
Оста мајка да за њиме кука.
А поред ње чавка црна птица,
Та Јовова сестра јединица.
Све га туку и за ланце вуку,
Док му десну извалише руку,
За два дана и за ноћи двије,
Таквих мука нико гледа није:
Од њега су живо месо сјекли
Месо сјекли и на ватри пекли!
Под нокте му клинце угонили,
Сврдловима табане пробили,
И месо му од кости одбили,
На глави му косу запалише,

А још Јово у животу бјеше.
Сви му зуби поломљени тврди,
Ал' нит' јекну, нити се намрди,
Но овако говори Кунешу:
„Кукавице у људскоме лешу,
Што ме мучиш кукала ти мајка,
Потомак си Сибињанин Јанка,
Коме Срби пронијеше славу,
Па ти незнаш изгубљени браву,
Да се данас по свијета бори,
И твом роду да слободу створи.
Па зашто ме на муке мећете.
Кад се питат ни с Бечом нећете?
И ако сте прешли про Кавказа,
То је датум вашега пораза".
Више снага издаваше Јова,
Кунеш скочи бога му опсова:
,.Ти се рђо надаш у Мускова,
То су мрави што по земљи миле,
С према наше свемогуће силе".
Опет ријеч запанула Јова,
Полу мртав рече из окова:
,.Луч догоре руци до ноката,
Имал' овдје Срба ил' Хрвата,
Ил' иокле Словенина брата,
Од толико црнијех џелата.
Да ми смије дати чашу воде,
Свезаноме робу без слободе.
Не тражим је живот да ми спаси,
Него моје ране да загаси,
Имадните толико милости
Ви погани моје народности.
Што сте тако пакосни и груби,
Ко у вама људску савјест уби?
Смилујте се срамота вас била,
Ради душе Принципа Гаврила,
Који тамо у Терезин труне,
Рад сломљене Ћесарове круне".
Онда један Турчин из Мостара,
Кад чу Јова како разговара,
Па се сјети Сарајева града,
Гдје је царски наследник настрада,
Кад су Турци с Принципом дружили,
И Швабе их пред судом тужили.
Пробуди се савјест код војника,
А омекша срце у крвника,
Закану га водом из ибрика.
Тако раде људи и јунаци!
Онда Јово поручује мајци:
,,Мајко моја, убила те муња,
На мене је обаљена сумља,
Да долазе код мене комити,
То ја хтио нијесам откритн.
Нит' примити ћесарово благо,
Нећу мајко, и није ми драго,
Јер сам ради у Тару скочити,

Но поштење своје уновчити.
А рђа је доказала нака,
Да сам био с вођама устанка,
Зато мајко, нећеш ме познати
Од мене се нема шта копати,
Јер је моје лице нагрђено,
А око ми десно извађено.
Пребјене ми и ноге и руке,
Грдне су ме савладале муке.
Зуба немам да бих мога' јести;
Тјела немам да бих мога' сјести;
Ноггу немам да бих мога стати;
Грла немам да бих мого звати;
Воде немам да ми ране гаси;
Смрти нема да ме мука спаси;
Ад' вјерој ми моја мајко мила,
Има нека невидљива сила,
Као неко надземаљско биће,
Ил' је стигло посмртио откриће,
Ил' Обилић поред мене сједи,
Ил' дух очин изнад мене лебди?
Те ме тјеше и те ме кријепе,
Кад ме муче погани слијепе.
Ал' то није ниједно по реду,
Него тврда вјера у победу,
Без које би било немогуће,
Трпљет' ваке муке вапијуће.
И три дана живјет на распеће,
За које се вјеровати неће,
Да су људи двадестог вијека,
Жнва пекли на ватри човјека.
Наћи ћеш ме јадна и жалосна,
Али опет срећна и поносна,
Што издржах муке за хајдуке,
Те ме жива пекоше на ражњу,
А на закон не окрећу пажњу.
Ал' ће мене осветит' комити,
Ја се онда наново родити.
За мене ће убити Венека.
Што је моје живо месо пека.
За све јаде љутога Кунеша
Све границе људске што је преша.
Него мајко мојиех ти мука,
Ти се прођи пдача и јаука.
Остала си без нигдје никога,
Али буди срца каменога.
Него што ме грдно боли рана,
Гдје ми сестра остаде Јована,
У пустуљи кући без никога,
Те се неће мицат с гроба мога".
Још јој нешто јадовати шћаше,
Но му мушка душа испадаше.
Кад му мајка црни абер доби,
Па на кућу црни барјак поби,
То је код нас адет од старина,
Цгни барјак мајци мјесто сина.

А одатле одоше Шаранци
Мртва сина да донесу мајци.
Кад су дошли у село Златицу,
Ту нађошс грдну касапницу.
Мученика Џаковића Јова,
Нањ немаше земље ни по.крова.
Нађоше га покра друма пута,
Буковијем шушњем загрнута,
Још му вире из нокти чивије,
Ни мајка га познат могла није.
Кад се човјек сјети такве смрти
Свијест му се око главе врги.
Искушења Џаковића Јова,
Ставила је у ред соколова.
Сахранише свога племеника,
Гдје је њему мјесто и прилика,
Код Војводе Џаковића Трипка,
И хајдука Кривачевић Вука,
И његова дједа Милована,
Што га некад с дванаест Шарана
Снлни паша Миралај посјече
На задату ријеч што им рече.
Пошто Јова земљом загрнуше,
Мајци му се мисли преврнуше,
Плачући јој очи испадоше,
Босе јој се ноге распадоше,
А од руку прсти опадоше.
И тако је ни здрава ни луда,
А нека је и није јој чуда,
По горама обијала свуда,
Те крвави трње и цвијеће
Нешто тражи али наћи неће.
И тако је шест година јадна
Обијала, гола,боса,гладна,
Док је ловци нагазише мртву,
Ту невииу благородну жртву.
А мутно се небо наоблачи,
Као клетву да на земљу бачи.
Би река се васиона кара,
На силнога Бечкога ћесара.
Што на земљи без закоње ствара.
То изрече гавран и одлеће",
А хајдучке чете у пролеће,
На све стране ломне Црне Горе,
Потукоше швапске факмајсторе.
Па најпосље код Таре Крапежа
Залуду се бранио и бјежа.

ПОГИБИЈА РАДОИЦЕ ВОЈИНОВИЋА ОД НИКШИЋА КОМИТСКОГ ХАРАМБАШЕ

(одломак)

Подиже се чета из Никшића
Под командом Фрање Ферјанчића.
То небјегу Турци агалири,
Но све љути Њемци и Мађари.
Пошла чета да комите хвата
Ал' не бише војничкога бата,
Отидоше Никшићском равницом
А отоле водом грачаницом.
На дно Жупе ђе почињу села
Ту је чета у заклонак сјела,
Пушке мажу ноге одмарају
О злу мисле и разговарају.
Разматрају шуме и потоке
Док ево ти једне Црногорке
Иде млада од Никшића града
Е каква је стотину јој јада?
Дивна стаса а бијела врата
Има осам у хајдуке брата!
А кад тражи кроз планину браћу
До земље јој ноге не довађу,
Како краче када Срна скаче
Родом бјеше од куће крваве.

Замотала косе око главе
А по коси црни вео носи
За слободом и Српскијем родом
Вјеђе црне, очи грахорасте
А нешто јој у њедрима расте,
Није вила да јој расту крила
Него дојке пединан ћевојке.
Уз прси јој везана ошвица
А под грлом сребрна кошчица
По кошуљ од танка ђенара
Црногорска ћеисија стара
Све сукнени скерлет од оваца
Од, танкије ручније конаца
А опанци од волујске коже
Сој ђевојка љепша бит неможе.
Згодна као нагоркиња вила
А узочас испрошена била,
За хајдука Вујовић Благоту
Али све је спорно у животу!
Она данас за другога оде
Сад ће црни свати да је воде.
Од швабе се бои ко од змије

Због хајдучке тајне коју крије,
Јер су код ње хајдучки превоји
У њедрима ће јој срце стоји,
Упућене од њина крвника
Од доктора Мартиновић Ника.
Док угрезну у љуту засједу
Ће ће вуци јагње да изједу!
Ту западе у крвничке руке
Феранчић је удара на муке,
Подноси јој пушку под вилицу
И нељуцки тутњи на Милицу,
Окле идеш и чија си кажи?
И исправу грађанску покажи
Но каки јој помогоше врази
Нити стрекну нит се пренерази,
Но зликовцу поче да говори:
Ка у гори кад поток жубори
Мене ваша не требује карта
Док је мене осам моих брата.
Мене нико не смије такнути
Што му неће на јаде сванути.
Лако ти је тутњет на Милицу
Но смијеш ли чекат Радоицу?
Па ти њега на мегдан позови,
Ка што раде прави витезови,
А крит нећу родитеља мога
Ја сам шћерка Луке Поповога.
Мајка ми је од Павићевића
Искрај Спужа из Бјелопавлића,
Која роди осам својих тића
Осам сина све Војиновића,
И девету мене јединицу
Која слушам брата Радоицу.
А ти пази бечки најамниче
Куд ја идем шта се тебе тиче?
Знаш ли да је ово земља наша?
Колико је позобала паша
И турскије бегова и ага
Докле српска побиједи снага
Све то прође ка црно прољеће
Па ни ваше дуго бити неће.
Још ђевојка шћаше да их бручи
Ферјанчић се на крају одлучи,
Пет метака у прси јој сручи
И ту жупску нагоркињу уби
И зато ће главу да изгуби,
Јер се чета придесила тада
Код старога Моракова града,
И стигоше чету Ферјанчића
Под бијеле куле Николића.
За три сата борба се водила
Док се Жупа у дим претворила
И послије борбе и поклања
Заробише Ферјанчића Фрања.
Капетан их отиде молити
Немојте ме убити комити

Благо за ме можете добити
Али њему Војиновић каже:
Све ти Бечко благо не помаже,
Што ми сестру не поштеђе моју,
Да ја спасем русу главу твоју.
Помишљају на свашто јунаци
Жао ни те што си један мајцн!
Ту погибе крвави убица
Сва је Жупа његова гробница.
За два дана и за ноћи двије
У Никшић се за то знало није
Јер дохита једно Црногорче
Телефонску пругу те пресјече,
То бијаше соко сива тица
Јањушевић Божо Копривица
С лаза села изнад Озринића
Од малога братства Головића.
Кад крв жупске обоји Богазе
Сад почеше даве да долазе
У Никшића бијелога града
Са Швапскијех кула и посада:
,,Пред Обрстом гологлави ћуте
Оптужују Црногорце љуте
„Хај помагај драги господаре
Црногорци кроз нас таламаре
Отимљу нам куле и станице
С нас живијег свлаче кабанице
Жижић хвата официре живе
И вјеша их ни дужне ни криве,
Па Марковић Божо Малоцуца
Дана нема кад на нас не пуца
Још од доба Балканскога рата
Нити оре нит волове хвата
Но о Пушци и јунаштву ради
Каурин је убили га јади.
Станко Сабак из Драговољића
Учесник је смрти Ферјанчића
Њега треба жива одријети
И главу му у Беч понијети
Нека виде бечки готовани
"Каке звјерке Црна Гора храни
Па из Жупе Мушикић Јагоша
Што је давно у хајдуке поша
У Ханове мрко вино пије
С нашијем се патролама бије
Ал му дужни остали нијесмо
Бијеле му овце плијенисмо
Убисмо му брата код оваца
Порад њега и Црногораца
Па што има хајдук од Никшића
Од јуначке куће Божовића
То је злица Божовић Обрене
Који држи друме затворене
Три пут нам је бјежао из руку
Ко шта може планинскоме Вуку?
Два Јакића Јован и Матије

Ријетко је јунака такије
С њима злица Чупићу Грујица
Харамбаша Змајевићу Владо
И Барјактар Кнежевићу Мидо
Око себе скупљају комите
Око Таре воде валовите
Побише иам војску на логору
У тврдоме Кланцу Пиликтору.
Ђоко Бурић и два Николића
Не даду нам изаћ из Никшића
Затворили Дугу и пресјеку
И мостове на Зету ријеку.
Па Вујовић Благоту и Маја
Били смо се с њима код Благаја
И код Дрине воде гласовите
Куда дижу рају у комите.
Па шта ради Дуловић Тодоре
Морачанин изнад Светигоре
Од ријеке Лима до на море
Свуд нас гони Дуловић Тодоре
А јест јунак какав бити море.
Па из дуге Вујичић Спасоја
То је љута гуја из присоја
Момче младо али соко сиви
Он с вуцима у пећине живи
Али јунак ,да се чоек диви.
Гардашевић Јован са Убала
Мајчина га храна огубала

Прећи не да преко Лигунара
А у чете иде до Мостара
Па два Вида из Бјелопавлића
Ђуровића и Павићевића
Све друмове држе до Никшића
И пипера Вука Стојовића
И два брата два Распоповића
Петар Дакић у планини Пиви
Ка одметник на крајини живи
Харач неда цара не признаје
ИИ јаде нам велике задаје
Па игуман Гломазићу Јевто
Свему било црно и проклето
Под оружјем служи летурђије
Чете води против Аустрије
Никчевић Иво са Будоша
На крваву пандурицу доша
А Никчевић Иво са Будоша
И крваво братство Никчевића
Држе шанце на врата Никшића
А шта да ти набрајамо више
Ко имена њина да опише
Свуд их има ка на гори листа
Међу њима има комуниста
То је наша срамота и брука
Да страдамо од шаке хајдука
Ферјанчића десну нашу руку
Жупска звјерад по јамама вуку

Ми без вашег неможемо знања
Осветити Ферјанчића Фрања
Да тражимо његова крвника
Ферјанчића у мајке јединка
Кад разуми Босанац сиједи
Мудар чоек ал се наиједи
Па он другу нареди Крајцугу:
Чуј Крајцуже јуначе и друже
Видиш како Црногорце туже
Три пут смо им слали амнестије
Ал шта знаду из горе бестије
Да се закон од нужде мијења
Ал то за њих нешта не пријења
Него прави звјерства и глупости
Иди тражи Феранчића кости
Немој штеђет ни права ни крива
Док ухватиш Радоицу жива.. .
Онда Крајцуг силну војску диже
Близу жупе прије зоре стиже.
И нагази на грдну лешину
Ферјанчића војног старјешину.
Сагна с њега птице и лисице
Што му дивно нагрдише лице.
Даље једну нагазише стару
Јадну стару Војиновић Мару,
Те је Крајцуг на ријеци Мачку
Своју смјелост показа јуначку,
Уби бабу и у воду баци
Зар то раде људи и јунаци?
Докле неко каза испријека
Срамота га била довијека.
Да болује хајдук Радоица
На њему је Шпањолска грозница
Те је Крајцуг у минуту томе
С војском доша мјесту жељеноме.
Но к пећини кад је прилазио,
Клетан их је Ђогат опазио,
Копа, вришти заклали га вуци
Но се јаду сјетише хајдуци.
Побише се Швабе и комити
Без муке се неће раздвојити,
Радоица доби ране двије
Пребише му ноге обадвије.
Па подасе двије бомбе баци
Тако раде људи и јунаци,
Ал га Клете издадоше бомбе
Жа им бјеше да витеза здробе.
Па кликује рањен Радоица
Ко је овђе швапска поглавица,
Празна ми је пушка у шакама
А умирем рањен на мукама.
Сину Крајцуг на рањена вука
Пуче пушка горскога хајдука
Те швапскога гађа команданта
С њим затвори од пећине врата.
Ту погибе витез Радоица

Оста пуста гора Прекорница
И још Милош Војиновић с њиме
Да им никад не умире име,
Упуштише Мушикић Јагоша
Те је рањен на Ђогину проша
У Штитово вучју постојбину
Како прође како не погину?
И Милован Ђуричковић с њиме
Јуначина и познато име
И на себи изнијеше рана
Колико је у мјесецу дана.
А колико мртвих Шваба има
Знаду они што су били с њима
Швабе стигли до Војиновића
Нањ нађоше пушку Ферјанчића.
Коју скиде са жива Ђетића
Под бијеле куле Николића.

РОПСТВО И СМРТ РАДОЈА ЂИЛАСА
1918. ГОД

Хајте браћо да се послушамо.
И да ове гусле окушамо,
Да чујемо пјесму и гуслара,
За јунаке и времена стара,
И за црне дане и земане,
Кад су швапски џелати и војске,
Запосјели кланце Црногорске,
Те једноме славноме народу,
Петвјековну отели слободу.
Направили велике злочине,
Што јунаци и људи не чине.
Због једнога њиховога леша
Што је био све границе преша.
Извршише крваву освету,
Нечувену нигђе у свијету,
За једнога вођу зликоваца,
Убили су сто Црногораца,
Од Крнова до града Никшића,
За зликовца Фрања Ферјанчића.
И у томе мучкоме нападу,
У Никшићкој Жупи на Заграду,
Стравичну су направили жртву.
Оставили ни живу ни мртву
Жупљанина Ђиласа Радоја.
Такве главе и људскога соја,
И момачке виле на бијесу.
Моје очи гледале нијесу,
Таквог вучјег ода и корака,
И таквијех очи у јунака,
А изнад њих обрвице двије,
Као соко крила кад развије,
Вучји зуби а хајдучка уста,
А тргла га наусница густа.
А низ врат му густа коса пала,
Какав бјеше мајка му кукала?
Мрка чела а лица весела,
Крупна гласа госпоцкога стаса,
Но што снађе тога горостаса?
На великој правди од погани,
Ал' је за то поста витез славни.
И ка човјек заслужан по свему,
Да уз гусле пјевамо о њему,
И у славна Црногорска кола,
За наквога сивога сокола.

Који страда зашто, и због чега?
Шпијуни су оптужили њега
Да оружје у потаји крије,
И да нешто с Комитима шије,
Па га муче тајну да открије,
Ил' отрова чашу да попије,
Везаше му наопако руке,
Па вјешали на гвоздене куке,
И на сваке ударали муке,
Ватра му је под ноге горела,
А на глави коса изгорела,
Под нокте му клинце угонили,
На бездану јаму наводили,
А момачке зубе поломили,
Онда муку Принципову праву,
По кап воде да капље на главу,
Некад ледне некад воде вруће,
То су биле муке свемогуће,
Тврђи бјеше од камена станца,
Ни синови Вујадина Старца,
У Лијевну на зломе удесу,
Више муке трпјели нијесу,
Кад му муке додијаше тешке,
Говораше ријечи витешке:
,,Ви нијесте јунаци ни људа,
Док живите у таквој заблуди,
Да роб свезат, од вашег зулума,
Остат мора без људског разума,
Да се прича за ваше поганство,
И пропало Аустријско царство,
Свака сила заврши се ничим,
Ал' ја мртав могу да се дичим
Што ми баста живот да изгубим
А да вашу сабљу не пољубим,
А погани што немају стида,
Они бити људи неће нигда.
Из буњака не ниче цвијеће,
Шпијун никад чоек бити неће,
Нит ће поток постати ријека,
Нити поган родити чоека,
Никад поље није било страна,
Нит издајник јунак од метдана,
Не мислите лути крволоци,
Осветиће ово Црногорци,
И ваше ће поганске чутуре,
Останути кроз ове гудуре",
Све им њине грдне мане каза,
Докле може давати аваза,
Брдо јада на Њега се сручи,
Ал' и даље оста да се мучи,
Јер некаква сила не допушти,
На мукама душу да испусти,
Док полуђе у окове туђе,
А отац му на постељи лежи,
Ка срчани болесник најтежи,

Него мајка несрећна Радуша,
Са откупом и митом покуша,
Велике је муке поднијела,
Те за сина откуп донијела,
Сто хиљада аустринске круне,
Да му тамо младост не сатруне,
И таде му дадоше слободу,
Кад не треба Богу ни народу.
Мученице Ђиласу Радоје,
Ко би муке описао твоје?
Не би рука Караџића Вука,
Ни пола ти описала мука,
Ал' ће Жупа твоја колијевка,
У живе те писат довијека,
И заисто га уписати треба,
У највише мученике неба,
Његово је измучено тјело,
Припремљено за велико дјело,
И по томе јаду и злочину,
Још његово тјело не почину,
Но ето му мученичке кости,
Још бијаху на путу вјечности,
Болова је ране без мелема,
По горама ће склоништа нема,
За петнајест година и више,
Били су га вјетрови и кише,
Врућа љета и студене зиме,
Природа је ратовала с њиме,
Ледне слане у јесење дане,
Грдне су му покривале ране,
Обија је и љети и зими,
Док вијенац мученија прими,
Свуд га сестре по горама траже,
Неко бану да му мајци каже,
„Немој више да се надаш сину,
Јуче ти је у Шару планину,
Твој Радоје погинуо јатко,
Твоје сунце заладило јарко,
Убише га на граници страже,
Није знао одзив да им каже,
То што страже од свакога траже.
Ту Он нађе ранама лијека,
Црн му барјак на дом довијека,
Доста су га потуцали јади,
По насеља птица и звјеради,
Он је живот завршио тако,
Ал' га нећеш препознати мајко.
Ни по стасу ни момачком гласу,
Ни по лицу на сину јединцу,
Кога земља небу препоручи,
Да се више смири и не мучи,
У насеље рајско да почине,
Презирући нељудске злочине" ...
Свака сестра за браћом болећа,
Брацку љубав гаји и осјећа,
Па и сестра Радојева, Сава,

Женска глава али сестра права
Није могла срцу да одоли,
Но у зиму о светом Николи,
Зањ, га оде у Дукађин равни,
Те кроз Чакор Пометеник главни,
У Жупу га догна и сахрани,
Ће његови леже преци славни,
Њега што је за поштење страда,
Њега што се у побједу нада,
Горског Вука са села Заграда,
Кога сломи зликовачка банда,
Сад дом његов као прамен таме,
И зидине опушћеле чаме,
А у њима нема нигђе ништа,
Црно трње расте из огњишта
Мјесто дима диже се прашина,
А зидине попала машина,
Радојеве сестре разудате,
Гледају му куле обурвате,
Опушћеле њиве и ливаде,
Обаљене струге и ограде,
Исјечене шуме и воћњаци,
А грозе се браћа и рођаци,
Како му је камен био мајци?
Поштен чоек кад тудије мине,
Згрози му се на пусте зидине,
Кад остане чавка иза јата,
Тражи сестре што немају брата,
У њихову роду да преноћи.
Ће Радоје никад неће доћи,
Нит ће додит одиве ни људи
Ће не свиће нити зора руди,
Кукавица мртво робље буди
Дуго ће се и за дуго знати,
За Радојев оџак ископати,
За његове јаде и несрећу,
Угашену ватру и свијећу ..

ЛАЗАР С. ЧЕЧОВИЋ

граничар

Долетио црна птица вране,
Са Дечића на Љевишке стране,
Ту је вране пао и запишта —
Те забуни цијела Љевишта,
И сва села до доње Мораче.
Црни вране настави да гаче:
"Је ли кога у планини жива,
"Који би ми истину кажива?
"Да га питам и да би ми каза'
"Ђе је кула Чечовића Лаза,
"Јел' му мајка у животу стара,
"Е бих с њоме мало разговара,
"Ко ми за то казати умије,
"Да разминем све сунтулије,
"Јер не летим одавно 'вудије.
"Ево љета осамдесет прође,
"Још нијесам заграјао овђе,
"Нити пио крвавије чаша,
"Од како је проша делибаша,
"Те се више никад враћа није.
"Ја сам свједок турске погибије.
"Кад сам пошље великије зала,
"Кљува главу Ибричића Фазла,
"Потурице из Никшића града,
"На обору Бећирова Рада,
"Тудије сам вијек оставио;
"Давно било па заборавио.
Ал' чу вр'ана Ускочко чобанче,
Па га шуткат' стаде да не гаче
"Муни вране црно ти грајање,
"Ти си баксуз и твоје падање!
"Кога тражиш шта си захтијева,
"Данас нема вила ни змајева ?
"Да ти кажу о Лазовој мајци,
"Њих су љуцки прождрли облаци;
"Но ја ћу ти казат немилице,
"Црни вране необична птице,
"Ја сам твоје разумио приче.
"Слушај вране то се мене тиче:
"Јер ти лажеш што за тебе кажеш,
"Да од давно меса не залажеш;
"Ти си скоро проша' са Мојковца,
"Кад си кљува главу мога оца;
"Те те бјеху нађерале птице.
"С говедара и са Брегалнице.
"Ал' да имам пушку моју драгу,
"Ка што моји стари носијагу;

"Ћетињу би прикупио снагу,
"Дао бих ти перје твоје врагу;
"Да испустиш живот на мукама,
"Ал' кад немам пушке у шакама;
"Казаћу ти црна птицо вране,
"Да не летиш низ Љевишке стране,
"Јер ти није потребито ништа,
"Због Лазара слазит у Љевишта.
"Овђе скоро у мјесецу јулу,
"Браћа су му оставила кулу;
"И издигли под Лолу планину,
"У ту јадну постојбину њину
"На Ускочка стара катуништа,
"Зато немој ићи у Љевишта.
"Но ако те такве мисли гризу,
"Катуни су ниже тебе близу;
"Па ти гракни то није далеко,
"Тад ће тебе опазити неко.
Кад је за то разумио вране,
Звекну кљуном у јелове гране;
Ал' некако дрско и манито!
А запишта танко гласовито,
Те пробуди Лазареву мајку:
Црни вране на црну уранку!
Кад је птицу разумјела црну, —
Одмах стара из постеље трну;
Виђе врана па стаде да виче:

"Од куд јутрос, божји злосретниче?
"Одакле те виле оправише?
"Какви ли те врази донијеше?
"У ту нашу врлетну Морачу!
"Ће буљуци дивокоза скачу,
"Ће су вуци довијек хајдуци,
"Ће барјаке погубише Турци,
"Ће крв љуцка земљу замијеси,
"Ти ту доша без јада нијеси.
"Па ми кажи од које си банде?
"Какве имаш да ми кажеш јаде?
"Да те судба донијела није?
"Од крваве земље Арбаније?
"Ће су била разбојништва стара,
"Дал' ми сина познајеш Лазара?
"За лијепу варош Подгорицу,
"Чува тамо цареву границу;
"Он је тамо отишао лани,
"Да нас брани и да мајку храни,
"Па ме јутрос црна птица тражи
„Но ми барем по истини кажи,
"Ела вране, живота ти твога,
"Знаш ли ишта за Лазара мога,
"Чини ми се по талику своме,
"На сну моме и доласку твоме,
,,И по слутњи која ми се крије;
"Да ми Лазар у животу није,
"Па ми кажи немој ништа крити;

"Вићу вране добро неће биги?
Кад је вране разумио стару,
Па јој поче причат о Лазару:
"Црна чавко Лазарева мајко!
"Ја не смијем да лажем никако,
"Бог ме сами за јада створио;
"Те се црним ка пањ огорио,
"Ево има шест стотина љета,
"Дата ми је ова дужност клета,
"Те у јаду проводим часове,
"И несрећне преносим гласове.
"Ће ја падам ту је вазда тама
"За то ћеш се увјерити сама;
"Видиш какво носим перје на се,
"Али ћу ти црње казат гласе:
"Ја сам јутрос са Хотских висина,
"А познајем твог Лазара сина —
"Момка млада и црномањасга,
"Црне су му вјеђе као ласта,
"Крупна ока а чела висока,
"Преко паса танак ко московка;
"Широке му плећи два аршина,
"Кад идаше лети ка машипа;
"А бијела јуначкога лица,
"Тек га мало тргла наустица,
"Дивна стаса подмашита врата,
"Гледа сам га гладан по два сата;

"Како скаче скока са момцима,
"Са Хотама и с Црногорцима;
"И бача се рамена камена,
"Као момци старога времена.
"Не бјеше му мане ни зазора,
"Па син да је од Задра Тодора;
"Ал' се зањга немој молит' свецу,
"Он ти мртав лежи на Крушевцу.
"Стегни срце гвозденијем пасом,
"Те се бори са црнијем гласом;
"Кога нећеш моћи поднијети;
"Сина ће ти мртва донијети;
"Кад му кости у Морачу врну.
"А сад слушај злу судбину црну,
"Ће ти сина потреви несрећа;
"Како му се утрије свијећа.
"На граници земље Арбаније,
"Нигђе крша ни бријега није;
"Што нијесу шанци нрокопати,
"А у њима цареви солдати.
"Подижене карауле скупе,
"Пограничне разређене трупе;
"Те на браник домовини страже,
"Ту се момци одабрани траже;
"Који змију смије ухватити
"На запету пушку ударити;
"У помоћ се своме другу нађи,
" Ил' Арапу на мегдан изађи.

"Те у здравље овијех бораца,
"Мирно спава чобан код оваца;
"Јер су наше утврђене страже,
"Да не прећу стране шпијунаже.
"Док навали тридес Арнаута;
"Про стијена и камена љута,
"Све најбољег ће су нашли Хоту,
"Да границу прећу на срамоту;
"Арнаути силни и бијесни,
"Ама кланци тврди и тијесни;
"А у њима Чечовић Лазаре,
"Од ускочке породице старе.
"Не да лако проћи про границе,
"Без велике грдне касапнице;
"Него чета на јуриш кидиса,
"Да на силу прећу преко виса.
"Љуљ-Ђуровић-Белош из Селишта,
„И Чечовић Лазар из Љевишта;
"Двије вође ископања овога,
"Загнаше се један на другога
"Прије дана и зоре бијеле,
"Да јуначки мегдан подијеле.
"Бјеше сјајни мјесец на заходу,
"Поздрав дава земљи и народу;
"Њих прехлади за вазда двојицу,
"И остави срећа обојицу.
"Крвав мјесец заће за Румију,
"Јунаци се чуват не умију;
"Докле му се кућа не зацрни,
"Једанак им пукли карабини.
"И срећа их послужила лоша,
"Лазар закла Ђуровић Белоша;
"Изломи му ребра као дрва,
"А чету му растјера безстрва,
"И Ђуровић мушки отпор даде,
"Ни његова на празно не паде —
"Но погоди делију Лазара
"И прси му јуначке распара!
"Погоди га љута маузерка,
"Ал' нит' јекну нити залелека, —
"Но још стоји на ноге јуначке,
"Гледа влаке од крви качачке;
"Но кад преста борба и пуцање,
"Ал се зачу лелек и кукање.
"У Хотама на бијелој кули.
"Е јест нешто Белошевој були.
"Мора да је јади неки тиште!
"Зоре нема Лазар на бојиште —
"Чека црну зору дако сване,
"Али му се охладише ране.
"Још лијепо зора не раздани,
"Они с'њиме на Крушевац равни;
"Ал судбину ко ће спријечити,
"Кол' човјека мртва лијечити;
"Стаде Лазар с'душом да се бори,
"И потоњу ријеч изговори:

"Своме друштву ноћас што га двори:
"Браћо моја ја морам мријети;
"Од судбине што свијем пријети.
"Жао ми је оставити свијег,
"Али шта ћу кад се мора мријет!
"Ја сам живот за државу дао.
"И за то ми мријет није жао.
"Па вас молим браћо и јунаци,
"Јавите ми тужној мојој мајци.
"Мртав 'нема да нареди ништа
"Само нек ме носе у Љевишта,
"Да ми моје сахране тијело,
"Под Рзачу крваво здријело;
"У гробове мојијех предака,
"И ту ће ми земља бити лака".
"То изусти и очи заклопи,
"Живот му се скрати и утопи;
"Десетога мјесеца августа,
"Остаде му брзометка пуста,
"У клисуре Хотски је висина,
"И ти мајко без онаквог сина!!
Кад вран црну исприча истину,
Он се диже небу у висину.
Да некоме опет изненада,
Глас донесе великије јада,
Но кад стара разумјела врана,
Кука, пишти, лица уплакана;
Хоће очи да извади своје,
А нека је за невољу јој је;
Сузе лије у прси се бије,
А нека је чудит јој се није,
Па да неће престајати нигда,
За наквијем сином од завида,
Кад му браћа за то разумјеше,
Љевишана тридес окупише,
Сад његово изнијеше тјело;
На врх Лоле ће зимују виле,
Ће су многе погибије биле.
Код катуна Ахмета Баука,
Ће су кости Лопушине Вука;
Па одатле низ Љевишке стране,
Ће су и сад кости некопане,
Босанскије ага и бегова,
Ал' га кућа не виће његова;
Нити кућа нити нико више,
Ту његове кости сахранише;
У Љевишта ниже ,,Коњеваче"
На извору ријеке Мораче.
А „Ћаф Миљаш" крвава флотица,
Његова ће бити споменица,
Држава му ратну кулу даде,
У знак ове јуначке награде;
Да се зове у времена стара:

,,Караула Чечовић Лазара"!
Куд ће виши ступац знаменити,
Куд ће љепши спомен вјековити;
Но урезат име у флотице,
За одбрану државне границе.

ПОГИБИЈА МАРКА ПУЛЕТИЋА

Ој Србине мученице прави,
Ти измисли гусле и направи.
Од муке их измислио јеси
Поносно их у кућу објеси.
Ито ти је светковина нека
К'о да ти је Бог с Небеса река
Јер су оне чуда запамтиле
Кад су земљом крстариле виле
И змајеви ватрене природе.
То је олтар јуначке слободе;
Зато метнух гусле преко крила
Да запјевам пјесму браћо мила
Што је Зетска саставила вила,
Под Ловћеном у кршне стијене
Ће јунаци поштење цијене
За витеза и људску делију
Који оста у Македонију
Ће се и сад гавранови вију
Навађени на људска тјелеса
Гракћу: хоће јуначкога меса.
Шћаху птице да скаплъу од глади
Да им не би бугарске звјеради.
Али брдо Кајмак-Чалан звани
Он и данас гавранове рани
Са људскијем и коњскијем месом.
Још га вуци славе урнебесом.
Та висока крвава планина
Сад изгледа ка стара лавина;
Кад му ребра укажу лисице
И од њега тако хаубице
Направише стрмене литице.
Ће су биле шуме и ливаде
Ту су данас гробља на хиљаде.
Гранате су од ове пданине
Направиле јаме и прлине.
Крв је људска земљу понијела
Те осташе крши и ждријела.
Сад изгледа вис ове планине
Као стражар битољске долине;
Чудовиште великога типа
На домаку Марковог Прилипа.
Ови узор словенокога југа
Што позоба свијет као куга,
Као џин се у облаке диже
И по себи кости људске ниже.
Нањ куцају Принципова звона

Те глас има мрачног Маратона
Врх су његов утврдиле виле
Да се нањ га редом ломе силе
Ал' иако облакове дере
Крв јуначку не може да сперe,
Јер је крвца од силне већиие
Направила јаме и пећине.
Кад је месо присједало врану
Пред Солуном на Кајмак-Чалану;
На врх тога крвавога виса
Историја овако записа:
Гроб је овђе незнаног јунака
Официра Пулетића Марка
Побједника са Кајмак-Чалана
И свједока крвавијех дана.
У подножју од Кајмак-Чалана
Стоји спремна војска од мегдана
Да Бугарске армије напада
Пред вратима од Солуна града.
Ту официр Пулегаћу Марко,
Чети својој говораше вако;
И бритком им сабљом покажује
Окле Бугар Србе надражујс;
,,Тамо горе ђе је она тмина
Видите ли планинскога џина
,,Вис иајвиши од Кајмак-Чалана,
„Ту је туђа војска закопана
,,У ендеке и тврде ровове
,,Да чекају Србе соколове;
,,На великој крвавој стијени;
„Шанчеви су жицом заплетени.
,,Ту су врата крвавога рата.
,,Ту брат треба да не изда брата.
,,Пут слободи кроз крв људску води!
„Ко погине наново се роди.
,,Ко утече неће да претече.
„Историја своје ће да рече,
,,Ка' о Вуку и пољу Косову;
,,Но за свету вјеру исусову;
,,За мном браћо лави од мегдана,
,,На висове од Кајмак-Чалана,
,,Да сломимо тврду кључаницу
„Која чува Битољску равницу.
„Пред вама ће Пулетићу Марко,
„Мријет ће се једном свакојако.
Онда српске полеђеше чете,
Али Марка вис најтврђи срете;
Непрелазни крши и точила
Више двора Војводе Дојчила.
Неби дивља коза искочила.
Ту су с Марком Соколови сиви
Урадили да се свијет диви;
У те тешке и мучне часове
Друг је друга вука' на пасове
Уз литице и тврда ждријела

У поноћи без дана бијела.
Прије зоре хоће да ударе
Да кушају срећу на Бугаре
Док избише на тврде стијене
Српске гусле нека процијене;
Како бјеше тијем јунацима
Међу греде и међу шанцима,
Амо греде хиљаду лаката,
Тамо туђа војска закопата
Уватила брда и висину
Би да згазе правду и истину!?
Иду Срби смртноме видику
Али с тијем створише прилику;
И прођоше ђе вук мог'о није
Уз велике тврде сунтулије,
Ће се душман никад надо није
Да жив човјек прићи туда смије.
Сад крв људска поче да се лије.
Пушка пуца картеч земљу диже,
Марко с војском све шанцима ближе.
Он на оца наличаше Живка,
С тога тако јури на крвника.
Боже мили крвавог покоља;
Сва се земља тресе до Битоља,
Стоји јека на четири стране
И Бугари јуначки се бране.
Ту се човјек у ваздушне лађе
С орловима у облаке нађе
Те с бомбама из Небеса гађе.
Нигђе такве није било свађе,
Ни пред Римом у стара времена
Ће су и сад кости на бремена
Бој се бије испод облакова
Боже мили јаднијех знакова;
Техника се показала нова
Гину људи у киши олова.
Што се ово на земљи дешава
Ту бајонет и бомба решава.
Марко с четом шанцу наступаше
А оштра му сабља свилуташе
С којом стаде жицу да сијече
Да на шанцу врата просијече,
А војници са бајонетима
Ломе жицу шанцу на вратима
И падају мртви и рањени.
Авиони лете обаљени
И топе се у Вардар ријеку.
Људи жицу зубима сијеку.
Ал' Пулетић са четом кидиса
Да на силу пређе преко виса;
И почеше у шанце скакати
С душманом се за грла хватати
Сила силу ћера и пријети
Од ребра се ломе бајонети,
Ал' бог суди Црногоцу томе
Кад већ шћаху душмана да сломе,

Кад шће дјело своје да заврши,
Смрт најтежу виће и обрши;
Сто куршума одједном га срете,
Разнешен је вас на бајонете,
На челик га разнијеше свега,
Ал' побјеже душман испред њега
Са бојнога поља и мегдана.
Србин узе вис Кајмак-Чалаиа.
Ал' не могу да кажем од јада
Ту погибе Срба пет хиљада.
Много више Швабе и Бугара
До обала мутнога Вардара.
У тој битци и крвопролићу
Паде витез Марко Пулетићу,
Као мирис планинскога биља
Свјестан свога високога циља.
Овако се слава заслужује,
Овако се Српство задужује,
Паде ова неуморна енага,
Ал' воскрсну домовина драга.

ВИТЕШКА ПОГИБИЈА РАДУЛА М. РАДОВИЋА

(Комитског ХАРАМБАШЕ) 1918.

Шта Радуле Радовићу рече?
Кад од Швабе у гору утече,
Заклео се оружјем и части
Да им неће жив у руке пасти,
Па с дружином у гору побјеже
Ко ће вука горскога да свеже?
Који чуда од јунаштва ствара
Момче младо с Радовића Бара,
Од јуначке куће гласовите
Харамбаша поста у комите,
Згодно момче ка на гори вила
Не краси га ни злато ни свила,
Но сукнено ођело сељачко
А на њему оружје јуначко
Крагујевке око себе носи,
Московка му вазда на готов си,
Каква носи у пасу наганта?
У којиму осам стоји брата,
Руска марка у свијет позната. .
Око врата дурбин од биљура.
А по свему међедина сура,
Жива слика старије Каура,
Каква стаса а млад као роса,
Мрка чела орловскога носа,
Низ врат пала замршена коса,
На рамена мушка наслоњена
Ка соколу перје на кољена,
Помало га наусница гари
А он као Црногорци стари,
Кад вјешала виђе и зулуме,
Докопа се планине и шуме,
Те постаде онога времена
Понос свога братства и племена,
А страшило кула и посада,
И бијела Колашина града,
У комите три године дана
Тешкијех је допадао рана,
Хајдучком се лијечио травом
Ране прао шљивовицом правом.
Завијао с кошуље рукавом
Под пећине лежа на носила
Понуде му мајка доносила,
У зло доба уз гладне године,
Хљеб од траве и од липовине,
И по чашу воде и млијека
Није има другога лијека.

А најмање за нељељу дана,
У бој иде завијених рана.
Док једнога дана јесењега
Швапска војска опсадира њега,
На планински извор љековити
Ће долазе да пију комити,
Неко каза и погази вјеру
Да ту пију и да ране перу,
Знаде Шваба у колико сати
Ту Радовић треба да наврати,
Да погине и да главом плати
Мало стаде а много не прође
А Радовић до извора дође
У горама у планини ,,Доли"
Ту га војска чека и опколи
Прије но се сагао да пије
Пушке су га погодиле двије,
Пребише му ноге обадвије,
Али то му не би изненада,
Јер се вазда погибији нада
Мушки бомбе око себе бача
Одлијежу Ровци и Морача
Ал' се Швабе надале нијесу
Шест мртвијех дома да однесу,
Мислили су да ће да се преда
Ал' вук рањен ухватит се неда,
Но је лакше ухватити вука

Но Радула рањена хајдука,
Но пјеваше кад шћаше да гине
О јунаштву Радовића Мине,
И многије своије предака
За вријеме борбе и Турака.
Он до своје традиције држи
Хоће дату ријеч да одржи
Чим је вазда храбрио хајдуке
Да Швабама не падне у руке,
Вешовић се сиви соко преда
Ал' Радовић ухватит се не да
Сам се данас са швабама бије
Са њим друга ниједнога није,
Неко умро а неко се преда
Неко мјесто својој глави гледа.
Рањен хајдук из планине зове:
Радовиће, браћу соколове
И рођака Војводић Машана
И ускока Жижић Радосава,
Од Никшића Ђура Миковића
И племића Божа Головића
Од гласита села Озринића
Ће си данас Дуловић Тодоре
Што су ове опушћеле горе?
Њему Шваба иза плећи виче:
„Предаји се стари одметниче!"
Од тих нема живи ни двојица
Све поклала шпањолска грозница

Неки су се под закон склонили
А неке смо по шуми побили
Но се предај и сачувај главу
Да све друго дамо забораву,
Радуле им мушки одговара
Изађите хрђе из омара
Видите ли да немам заклона
О ваше ми вјере и закона
А зашто сам поша у хајдухе
Него да ви не падам у руке,
А кад швабе јуртисаше нањ'га
Ал' јунаку малаксала снага
Ал' и свјестан великога чина
Као јунак, као величина
Хоће себе да овјековјечи
Јер је образ од живота пречи,
Ријеши се мушки да погине
Ка потомак војеводе Мине
У планини неразумној мајци
Ће аманет чувају Горштаци
Ће се мује од стијене туле
Шта уради Радовић Радуле?
Склон јунаштву још од колијевке
Живи огањ у бомбу унесе
Наслони се преко крагудевке
Те му тјело јуначко разнесе,
Мушке му је изломила груди

Да причају до послије људи
За његово јунаштво у гори
Ни Синђелић да га не прекори.
Нит се преда нити је побјега
А кад швабе дођоше до њега
Но га бомба разнијела свега.
Да га ова не ухвати банда,
Којима је много дао јада.

Кад се ова дознала несрећа
На крваве Баре Радовића
Стасаше му браћа и рођаци
Те комаде донијеше мајци
Нека види остарала мајка,
Каквога је родила јунака.
А два брата и три сестре миле
Ту су срца јуначкога биле
Мање им је мртва брата жао
Него да је жив у руке пао
А да ви'ш му црне сестре Стане
Женска глава ал' јој није мане,
Да је сестра Томашеве Плане,
Радулове кад виђе комаде
Па у јаду нарицати стаде:
Мој Радуле мој очињи виде,
Ће крвнику на нишан изиде
Што учиње брате одабрани
Ко ће да нас од душмана брани

С тобом сам се по горама крила
И црну ти храну доносила
Од кунове коре и од ресе
Да ми брата швабе не објесе.
Ко многога Црногорца што су
Заш ли наша дико и поносу
Још ти отац лежи у таоце
Ће угледне муче Црногорце
Лакше ћу те прежалити брате
Кад не даде жива да ухвате
Но одржа оно што си река
Онда кад си у шуму утека.
Да те неће ухватити жива
Ја сам црна сестра и одива
Још ме једна запунула змија
Кад изгубих брата Димитрија
Што подлеже ранама из рата
Ал' још имам у свијету брата,
Но Радуле сунце моје јарко
Умира би једном свакојако
Кад би љепше и гласовитије
Но противу змије Аустрије
На коју се грозила Европа
Да је живу у земљу закопа
Зато што је нађулила уши
Слободарске земље да угуши
Мој Радуле покој твојој души
Јер на јадној Мијатовој кули
Јуначки се огањ не истули
Једна жишка има да свилуће
Ал' ту нема шљемена нит' куће
Сурвала се клета до темеља,
У њој нема среће ни весеља,
Нит се слави нити божићкује
Нит се пјева нити јадикује,
Нити плачу у повоју ђеца
Нити пјева у кући пијевца,
То већ није кућа но гомила,
кроз камење зовина пробила
То је дрво које нема лада
Ал' је свједок великијех јада.

РАДОЈИЦА Ј. ПОПОВИЋ

1944

Сан уснила Јанкова Петруша
У Љесковцу долу код Никшића.
Спрема Лаза из Драговоља
На жалосни оџак Поповића.
Виђела је на сан ко на јави.
Гдје је облак засио крвави,
С обје стране до ријеке Зете,
А сјевер га од Будоша срете.
Побише се под Гарчем облаци,
Све по земљи падаху угарци.
Црна Гора у пламену гори,
Видје змију гдје се с' лавом бори.
На сан змија извади јој очи
Од стра' стара из постеље скочи.
И влашиће потледала с врата
Још до зоре нема ни по сата.
Још сан није испричала била,
Док бијела кликовала Вила.
Са Товића из више Никшића
А дозива Јанка Поповића,
Па је вила говорила Јанку:
,,Зло ти јутрос јутро на уранку
Ако спаваш главе не дизао
Зар ти није црни глас стизао?
Да су Њемци до Слапа допрли,
Ту су стали и ту су запрли,
Мислили су да пријечцем бјеже
Ал' их сила партизанска стеже.
Погоне се по дугу мегдану
Ту мртвије на гомиле пану.
И Њемци су на пушку јунаци,
Ту је куку било многој мајци.
Слушала сам са планине Гарча,
Тутњавину топа и бацача
Докле силу њемачку вратише,
Али многи животом платише.
Особито на Обадов Бријег,
Више зете гдје не пада снијег.
Ту се много домова ископа,
Није има ко кога да копа.
У сред тога крвавога боја,
Ту се кућа ископала твоја.
Твога сина комесара чете
У нападе и честе налете,
Гледала сам гдје гази по крви
Да ко пред њим не украби први.

Док на шарац њемачки налеће
И крвник га гађа неболеће,
Више мајци долазити неће.
Но примите моје саучешће.
За вашега сина Радојицу,
Тај смијеше чекат' седморицу
Но хитајте у село Церево,
Прихватајте тијело његово,
Закопато у подземној тмуши.
Кад глас дође Јанку и Петруши,
Обоје су били срца тврда
И одоше гроз горе и брда,
Док су нашли у селу Церову
Свога сина у војничком рову
Загрнута шест чела у земљи,
И опет је од снијега бјељи
Као да је насмијана лица
Јел' то земља чувала јединца?
Или неко друго провиђење,
Док му старци дођу на виђење.
Кад га отац виђеше и мајка
Боже мили жалосног састанка.
Љубе сина по крваву лицу,
Неће ли се ражалит јединцу,
Родитеље једном да погледа,
Ал' му црна погибија неда,
А је осам на јунаку рана
Што донио бјеше са мегдана.

Кука јадна Јанкова Петруша,
Крвника би забољела душа,
Имала је на гласу јединка,
Ка' Сенића из Бјелица Живка.
Па је пао у љутоме боју,
Нек је слава младоме Хероју,
Њега пита у кукању мајка:
,,С ким остави Петрушу и Јанка?
Зар ти жао оставити није
Саморане твоје мајке двије.
Шта си ђеду наредио Крсту
Што је у те има' наду чврсту.
Који има осамдесет љета,
Не одваја главу од кревета.
Нити може без туђе помоћи,
Од постеље до трпезе доћи
Ја ћу сине од твогаината
Црни барјак побит више врата,
И шљеме ти пресјећи на кући,
И сестре ти у црно обући.
Да кукају јутру на уранку,
Да ти стару цвијељају мајку.
А да ране вријеђају Јанку.
Брата, сина, оба изгубила,
Шта да радим муња ме убила?
Све се јаду великоме чудим,
Како живим како не излудим?
Ал' је исан од камена тврђи,

Челик љути па подлеже 'рђи,
Бор се суши кад га муња гађе,
Оркан ломи по пучини лађе,
Мраз велике океане стеже.
Лаф доспије мачка да га веже.
Пред олујом и орлови бјеже.
Сунце силне изворе исцрпи,
Ништа нема к'о човјек да трпи".
Јадко ћути као скресан јавор,
Непомичан к'о синовски мрамор.
Мрка брка сузом не окваси,
То су људи, то су горостаси.
Као што је Поповићу Јанко,
Нити јекну нити је заплак'о,
У то ратна дохиташе кола
Да пренесу овога сокола,
С Богетића до Драголовића
Мртва носе ал' се сњим поносе.
Док их срете крвава Стубица,
Разбацано село без улица,
Ал гнијездо јунака и Људи,
Чија прошлост нараштаје буди.
Ту је кекад паша од Пљеваља,
Хтио Ружи образ да окаља,
И јуначкој кући Никчевића,
Али грдан оде пут Никшића.
Због његова срамотнога ћефа,
Оседла га Ружа Батрићева.

Кад Гркињу воду разминуше,
Стаде писка Јанкове Петруше.'
Одлијеже гора Пандурица,
Заплака' би Новак и Грујица
Да су окле у тој гори били,
Кад би чули како стара цмили.
Кад прећоше преко Пандурице,
Ће су многе јуначке гробнице.
Већ се виде никшићке улице,
И бедеми турски обурвани
Што су наше зидале погани.
Србин паша Махмутбеговићу.
Он подиже бедем у Никшићу.
Закити му куле и капије,
Русом главом Косорић Илије
Смаче главу дробњачкоме змају
Да устраши око поља рају.
Па их ето пр'о Царева моста,
Ал то није грађевина проста.
Но зданије на двадесет ока
Про ријеке Зете и Растока,
На дно Сливља до кланца горскога
Задужбина цара московскога.
Нигдје стали отоле нијесу
До Петрове цркве под Требјесу
Дужд млетачки ту је долазио
Цар је Урош у њу улазио.
Ту преноћи у тој светој кући,

С њим анђели и цар свемогући.
А ујутру како зора сину,
Родитељи доранише сину.
С њим кренуше из Никшића града
Што је скоро у рату пострада,
Кад је био у њемачке руке,
Енглеске га разорише штуке.
Па их ето води Грачаници
На којој су стари споменици.
Развалине Моракова Града,
И гробница Неимара Рада.
Стари мрамор Угрен-Бега-Бана
И огњиште светога Стевана
Ту још није изапрала киша,
Траг куда је свети Сава иша.
И велики бан-војвода Никша.
Док дођоше у тврде клисуре
Пред споменик хришћанске културе
Што дигоше Апостолу Луци,
Чуваше га и Срби и Турци.
А пред овом лавром Немањића,
Костурница има Поповића,
То је Ћаба старије хероја
Што је сваком Црногорцу своја.
Где су двадесет и три попа пала,
Са турскога кољa и вјешала.
И ови су наши бесмртници,
У тој њиној блаженој гробници
Уступили мјесто Радојици
Ту гдје су му стари поповали
И слободу јуначку ковали.
То су људи и то су потомци,
Завиде му мртву Црногорци.

МИЛОШ ДЕЛИЋ

(Објешен од стране окупатора 1917. г. у Пљевљима)

Процмилио Сужањ у тавници
На Мојковцу у швапској станици,
Чи је Сужањ чија ли тавница
Тавница је Ћесара Јосифа
А Сужањ је Соко тица сива
Делић Милош из ПРОШЋЕЊА села
Зла судбина каква га је сплела
Те се шваби предаде на вјеру
Те са њега жива месо деру
У тавници кући безданици,
На њој нема прозора ни врата
А мучи га толико џелата
Особито Богуновић Марко
А тобож је Србин наопако!
Босно наша јели ти срамота
Да таквога родиш Идиота?
Који нема поноса ни части
Но срамоти државу и власти.
Који мучи Делића Милоша
Што је рањен са Мојковца доша,
Његови су доселили стари
Из Дробњака при ријеци Тари,
Борили се противу турака
Вазда било људи и јунака
И он данас запа у зиндана
Ће невиди бијелога дана
Ће је ледна вода до кољена
И јуначке кости до рамена
Шта од њега Богуновић ради
Он га мучи од жеђи и глади
Здраве зубе из главе му вади
Врућијем га гвожђем опашује
Те све друге муке надмашује!
Мучио је Јовановић Сава
И велике муке издржава
Јуначкијем мукама подлеже
И с овога свијета побјеже.
А Милоша шест мјесеци више
Великијех мука намучише
Несрећну му кућу запалише
А бијеле овце одјавише,
Цијело му робље поробише
И од ђеце мајку одвоише!
Јер је неки шпијун из племена
Тешка поган онога времена
Казао је рад чуала сите

Мнлош крије пушке и Комите"
И стотину чуда надовеза
На Милошу правога витеза
А Шпијун ће за ово дознати
И самога себе препознати
Знат нећемо овога изрода
Рад његова братства и порода?
Са Милошем даље шта се случи
Богуновић пошто га намучи
Војноме га суду испоручи.
И властима њега препоручи:
,,По истрази и другоме свему
Да бјешала припадају њему"
У Плъевљима у царскоме суду
Бранио се Милош узалуду!
Воде сужња пребијених кости
Али то су за њих формалности
То су људи од знања и пера,
Ал без душе и без карактера
Још Хришћани старо-древна вјера
Али много далеко невиде.
Шта све може и од њих да биде?
Шта су они и какви органи
Кад судије нема да га брани!
Нит питају Цара ни маршала
Него одма с њиме на вјешала
Сами они кидају и мјере
Како чоек зна бити звијере?

Једно јутро објаве прибише
А у њима суд пријеки пише:
„Милош Делић да грађани знају
(осуђен је на смрт за издају)
То ће бити пазарнога дана
У Долове код војнога стана
Да свак дође наређују власти
Да гледају коноп кад омасти
И да чују о чему се ради
Ту ће да се удовољи правди?
Дан који је од прилике зна се
Велике се прикупише масе
Доведоше сужња из тавнице
Свезате му руке у лисице
Све му шкрипе изломљене кости
Великога јада и жалости
Каквијех је људи без милости
На Милошу крвавијех рана
Више но је у години дана
Народ гледа и вата га језа
Ко онога мученика веза?
Што не може сјести ни лежати
А камоли од смрти бјежати
То смрт није но васкрсеније
Да се спаси људске тираније
Руке му се и образи жуте
Само суве кости не просуте!
Очи му се од лема не виде

Данас ће му људи да завиде
Како мушки на вјешала иде
Један Швабо златнијех ширита
Он пресуду Милошеву чита:
Делић Милош из Прошћења села
Кривична је починио дјела
Учио је по селу сељаке
Да недају хараче и данке
Против нас си у комите иша
Ту је твоја кривица највиша,
Кривица је утврђена на те
Да си царске побио солдате
Два војника два сина јединка!
И закон те сматра за крвника
И пушке си у потаји крио
Што то цивил не би радит смио
Па си бјежа с државнога рада
И сијасет осталијех јада
Због овога што сам ти прочита
Смрт најтежу ти си замирита
Ал то више радит нећеш моћи
За мало ћеш на вјешала поћи.
Иза тога судија му вели
Сад ти реци срце што ти жели"
Рече Милош ал гласно иначе
Као црни Гавран кад загаче
,,Ја сам чуо шта ми кажу власти
Ал и ви сте на рубу пропасти

На Принца се нешто нађутисте
Те цијели свијет замутисте
И гроб ће ви на Балкану пући
Због случаја у царевој кући!
Та вјешала што овуда дубе
Те вјешате српске Родољубе
Ништа друго немојте мислити
И ви ћете на њима висити!
Немислите дивљи Идиоти
Живо ће вас дријети Комити.
И ми ћемо у рајско насеље
Слушат ваше вапаје са земље
А тај шпијун мрчи-пушка мртва
Биће и он обрљана жртва
Те ми с вама раскопа огњиште
И данас ми ђеца моја пиште
Гладна гола на туђу сокаку
Како од њих одвојисте мајку
Шпијун Шваба, два друга најгрђа
Панула ви на оружје хрђа!
Ђецо моја љута сирочади
Ви ћете ми скапати од глади
Ко о вама има да се брине
Данас ће ви отац да погине!
На вас неће погледати нико
Чујеш ли ме драги брате Мирко
Остављам ти ђецу на аманет
Послушај ме као чоек и брат

Моју карај с твојом разговарај
твоју шаљи да у школу уче
Моја нек се на имању муче
Кад им сване, нам нека им пане
Те им икад узастрану крене
Нек се сјете вјешала и мене
Ко небили људи и јунаци
Ниједно ми неживјело мајци!?
Но куд ће ми мајка моја стара
Мила сестра Бошковић Лазара.
А шта ће ми моја сестра Стоја
Ако неби пошла за несоја
Оће им се за здравље молити
И брацкој се ђеци наклонити
Још хоћаше нешто говорити
И таман га шћагу да објесе
Поп хришћанско причешће донесе
Причести га из глатне ожице
И поп оде пут свете Тројице
Милош ногом Џелата помаче
И сам коноп на грло намаче?!..

МИРКО МАЛИШИЋ

(погинуо као комита на Лукавици 1917. године)

Крнову је сестра Лукавица,
Гдје још турска кука кукавица,
И нариче аге од Никшића
А проклиње Радојев Савића!
Тудије је многа крв пролита,
За вријеме Швабе и комита,
Ту је витез Малишићу Мирко
На ордију швапску уризико.
Са двадесет друга биранија,
Ту се нико курталиса није!
Од патроле испред дивизије!
Али нема Мирка Малишића,
Из Главице из Бјелопавлића,
Да затвара друме с комитима,
Разнешен је на бајонетима!
И ено му и данас гробнице —
На врх равна поља Лукавице
Да се диве покољења нова,
Каквијех је било соколова!

КЉУЧИ ЗЕМАЉСКОГА РАЈА

(Свадбарске и женске пјесме)

СТАРЕ ЦРНОГОРКЕ

Какве бјеху Црногорке наше?
Што кошуље у пепелу праше
Све правиле од тврдога Лана
Са њинијех уморнијех длана
Од кошуље па до кабанице
Све са њине натре и прешлице
То су биле старе вукобаше
По горама ћецу што рађаше,
Ил' пластећи или копајући
Ил' бијеле овце чувајући
Ил' тражећи брађу по разбоју
Рађале су јадну ћецу своју
Све велике људе и јунаке
У колибе и у савардаке,
Без болница и породилишта
Без љекара и без обданишга
Ал' тој ћеци не сметаше ништа
Што су расла уз колено мајци
Да постану људи и јунаци
На студеној плочи спавајући
И бијеле овце чувајући,
Прирастали витезови млади
Од јуначке ћеце сирочади
Пјевала им мајка удовица
„Расти сине да осветиш Оца"
Хранише их и васпитаваше
У бијеле цркве кршћаваше,
Јел Милена са Чева селанка
Удала се за цара Јунака?
Племенита с Чева чобаница
Постала је балканска царица
Њене шћери Књаза Петровића
Узела је свака царевића,
Онда снаха Бана Милоњића
Или сестра Перовић Батрића
Ил Љубица из Прогоновића
И Фемија из Братоножића
Ил Хајдана с крвавога Чева
О којој је Књаз Никола пјева
И чувена Ћетна Јововића
Ил сељанка Ружа Лаковића
Јел у Чардак била Алексића?
Јел сељанка Томашева Плана
Оглашени јунак од мегдана
Па Милица сестра Даичића

Борила се с четом од Никшића
Док је Мојаш стига са сједнице
На глас њене двије Леденице
Па за љубу Косорић Илије
Причаће се докле Сунце грије
За удају Зирке Кајовића
За женидбу Бега Љубовића
За љепоту Бјеле Станишића
Са Његуша од Ераковића
Па каква је Црногорка била
Што изнесе главу попа Мила
Те за тако њено доброчинство
Књаз Госпави даде Командирство
Па Симона са села Превиша
Што пођера у Аипник Дервиша
На дорату коњу лро самара
Да избави сина из Мостара
И доведе чедо из тавнице
Преко Пиве и Муратовице
Каква бјеше велика Српкиња?
Из Пипера Гашова Крстиња
А да стара Крушића Мируша
Што главаре Морачке послуша
Те понесе књигу на језера
Код плъеваљског паше Серашћера
Па имамо Прентину Главицу
Ъе је Прента побила Прешлицу
Кад јој паша нешће примит кумче
Да не иде на Ровца и Куче
А да жене у Малој Ријеци
Што су душе узимале ћеци
На великој невољи и муци
Да их неби опазили Турци
У камена Ровца док утеку
Из пећине у Малу Ријеку,
Јели Манда морачанка љута
У бој била неколико пута?
Јели Мара Перовић Андрије
Мила сестра Његоша гениje
Урадила што друга не може
Да крвнику на нужди поможе,
То су била женска огледала
Многа ти је у заборав пала
Ка Марица Божовића стара
Из крвава кланца Шекулара
Која роди код оваца сина
Да задиви Теслу и Пупина
Њена сина Божовић Нећељка
Те пронађе од Рака лијека
Страшно чудо Двадестог вијека. ..

ЖЕНИДБА БЕГА ЉУБОВИЋА

а свадба ЛАКЕШИЋА

Вук на овцу своје право има
Ка' тиранин на слаба човјека
Његош

Запросио беже Љубовићу
Хајку булу у бега Ченгића.
Која има стотину просаца,
Од добрије кућа и отаца!
Ниједан се не допаде були,
Ниједнога цура не кабули.
Но се млада с љепотом поноси —
Као цвијет док се не покоси.
Није цвијет овце што га пасу,
Но Туркиња дјевојка на гласу.
Љепоте јој на исану нема!
Дорасла је цура за харема
У њедра јој два божура расту,
Благо томе за кога дорасту.
На њу ћемер од сувога злата,
Три ђердана висе око врата.
На њој рухо од златније жица —
А низ плећи седам плетеница,
Уплетене амајлије двије
У којима хоџин запис крије!
Да јој чије очи не науде,
Тој љепоти њеној кад се чуде.
Какве су јој ноге ко у срне —
Два се ока соколова црне,
А т'јело јој од бијеса трне,
Куд толико просаца да врне.
Љубовића послужи талија,
Дјевојци се допаде Алија
Те му прими прстен и јабуку
И стотину дуката у руку.
Како неће, мила браћо моја,
Љубовић је господскога соја,
А Алија делија на гласу.
Бритку сабљу носи на кајасу —
Двије златне пушке у појасу,
Међу њима од срме ханџара,
Би с бечкијем царем разговара.
Сав у злату од главе до пете,

Лаке слуге око њега лете,
Коња јаше што га други нема
Млађи му га храни и опрема.
Ће би нашла сератлије таке —
А Алија јединак у мајке,
Сам је оста као иза грома,
Од цијелог Љубовића дома,
Сви падоше у бој ко, јунаци —
А он оста у наручју мајци!
Па сад цуру у Ченгића проси,
Бег је проси, Ченгић се поноси.
И потроши седам ћеса пара,
Док с Ченгићем свадбу уговара;
Кроз три ефте Ченгић да га срете
Пред бијела од Загорја врата,
С три стотине бираније свата,
Што ће доћи да ђевојку воде,
И Љубовић к Невесињу оде;
Танкој кули стаса у заранке,
У одају сједе покрај мајке.
Слуге носе кафу на табаци,
А он старој казиваше мајци
За просидбу у Ченгића бега
Оде стара благосиљат' њега:
„Е, нека си хаирли ти било
То је мене повољно и мило,
Кад си наша цуру у кућића,
Ка' што личи дому Љубовића
А сад пиши у све кадилуке,
Купи свате и Србе и Турке.
Пред Турцима пашу Шерифлију,
Пред Србима Ивковић Илију.
Не остави Осман барјактара —
Лакешића из града Мостара,
Јер је био слуга куће наше,
А данас га призивају паше.
А кад немаш за ђевера брата,
Зови сине пашу од Бушата,
То је Турчин хришћанскога соја,
Мајка му је иста тетка твоја.
Нек поведе љуте Малисоре,
Да га прате преко Црне Горе.
Ризик му је пр'о триста кланаца,
Од крвника од Црногораца".
Још хоћаше баба да набраја,
Но ево ти врага и белаја:
Једна лака књигоноша дође
Пита: „Ко је бег Љубовић овђе?"
Не назива алећи селама,
Као кућа да бијаше сама.
Бачи књигу бегу из њедара,
Натраг оде и не проговара.
Бег привати књигу са серџаде,
Распучи је и читати стаде.
Вић, у њој погибију црну —
Књигу бачи и на ноге трну,

Бритку сабљу с чивилука скину.
Сам са собом збори и пријети:
„Сјутра ћемо један умријети."
А стара га погледује мајка —
Види мајка да је мука нака.
Па га стаде упиткиват' стара:
„Окле књига, што ти изговара?"
Бег објеси сабљу о дувару,
Па на мајку обрну се стару:
„Мајко моја, не могу ти крити
За нас нема нешта црње бити.
Књига страшна од лоша јунака,
Од Турчина скоровечерњака,
Са Неретве од града Мостара —
Од Турчина Осман барјактара.
И пише ми Турчин по улаку,
Да је моју препросио Хајку,
А просидба моја да не важи,
Још ме крвник у сватове тражи.
Не зове ме ка другога свата,
Но да водим под дјевојком хата,
Мога вранца бега Љубовића,
У Загорје под дворе Ченгића,
Да дојаше була до Мостара,
Ја да држим за крај од улара,
Или сјутра на поље столачко
Да кушамо оружје јуначко,
Он ме чика и ја имам вољу
С њим се срести на столачком пољу,
Нека виде и Срби и Турци
Сабља моја у каквој је руци.
А дабогда сабљу не носио,
Кад би ми је султан препросио,
Те му не бих главу одрубио,
Ил' бих црну земљу пољубио!"
Бег то збори у великој тузи
Па говори Усеину слузи:
„Прије зоре и бијела дана,
Да је вранац спреман за мегдана.
Е не могу више гаисати,
Што крвнику нећу кидисати!"
А кад баба саслуша Алила,
Па је сину говорила била:
„Гле зулума и гле зулумћара —
Некадашњег нашег измећара,
Који смио баукнути није
Од нашега реметли спахије,
Сад се прави сила и јунака
На Алију мојега сирака,
А тако ми поста Рамазана
Дошло ми је ићи пред султана,
Јадна, стара с тојагом у руци,
Да му кажем како раде Турци!"
Тако сву ноћ јадикује стара
И Алију сина разговара.

Моли стара, преклиње Алила:
„Несрећна ти моја храна била,
Ако ноћас не послуша мајку,
Да му пуштиш од Загорја Хајку.
Послушај ме, мој Алија, сине,
Па та срећа нека те размине.
Презри њега а умири себе,
Ја ћу, сине, оженити тебе,
Бољом цуром од бољега соја,
Послушај ме, мила срећо моја,
Послушај ме, мога ти млијека,
Кајати се нећеш довијека,
Јер ту нема јунаштва ни нама,
Што је напа, на сирака сама.
Ће год буде јунака и бега,
Све ће сине осуђиват' њега,
Што је напо, на људско дијете,
Могу доћи дани од освете".
Тако мајка сина разговара,
А и слуге моле господара,
Да се прође јунаштва и ара,
Ал' Алија неће ни да чује —
На бијелој кули јадикује,
Нити спава нити вечерава.
Велики га задесили јади —
Момче младо не зна шта да ради.
Нема браће, нема братучеда,
Мајка куне и иђи му неда.

Да не слуша, од Бога грехота,
Да послуша, укор и срамота.
Тако дјело срамно и опако,
Није било поднијети лако.

Куд је стара те је дома нема,
Она вранца с Усеином спрема
Да га шаље, лијека јој није
Ал' кријући од сина Алије,
Спрема вранца и зоби му дала,
Онда стара прије до астала,
Да Осману књигу уређује —
Слуга пише, баба наређује:
„О, Османе од Мостара града,
Е нашли те јади изненада
Шаљем вранца коња без биљега
О, дабогда врат сломио с њега,
Што учиње од мога Алила
Дабогда ти црна свадба била.
Није било људскога разума,
Да измисли таквога зулума,
Ка' ти што си, босанска балио,
На Алију мога навалио,
Камен ти се у дом увалио.
Дабогда те Ченгића одива
На оџаку не затекла жива.
Није било страх Алију мога

Ни од тебе ни мегдана твога
Смјело би ти на мегдан изаша,
Но презире тебе кућа наша.
Јер је бегу Љубовићу мана
Таквој рђи ићи на мегдана.
Кад је барут пред очи горио,
Нит' си био, нит' си се борио.
Сад Алији момчету нејаку
Пишеш мегдан и цвијељаш мајку
Што је осам изгубио брата,
У бојеве до града Багдата,
Отац им је Озији на врата
Са четири погинуо брата.
Те се мора оџак Љубовића,
Да подноси зулум Лакешића.
Ал' то није право ни поштено
И неће ти бити опроштено.
Ако има Бога и чудеса
Мој ће вапај стићи до небеса.
И моје те сузе сатријети
Те ће твоја сила запријети!
Могла би ти срећа излињати,
И с твојом се свадбом уклињати.
Најпотље те поздрављам Османе
Да ти сјутра црни дан осване".
Кад је такву књигу направила
И по Усу с вранцем оправила.
Замче слуга низ поље јашући,
Оста баба пред кулом плачући.
У одају код Алије сврну,
И каза му погибију црну,
За мегдана да се не опрема,
Јер му вранца у подруму нема:
„Прије зоре и бијела дана,
Послала сам Уса и Гаврана,
А свака је мана за три дана".
Кад Алију нови јад задеси
Скиде с врата сабљу и објеси,
Од јада се сниза на серџаду,
Слуге трче шербет да му даду.
Стаде мајци зборит' од невоље:
„Мајко моја било би ми боље
Да погинем на јуначко поље,
Но срамота жива да ме коље.
Е дабогда за мном закукала,
Зашто си ме јутрос обрукала?
Зашто стару душу огријеши
Те крвнику коња одријеши?
Љубав твоја за јединком сином,
Не слаже се са људском врлином.
Није, мајко, мана за три дана,
Но је мана брука дуготрајна.
Нић неће бити кадилука
Гдје се чути неће моја брука;
Да ми други заручницу оте,
Те цар постах највеће срамоте!

Зар Љубовић смије да се крије —
Изласка му међу људе није,
Јер је боље главу изгубити,
Но крвничку сабљу пољубити,
И свијетли образ изгубити.
И трпјети грдна безакоња,
Да му пошљем под ђевојку коња
И нашега Усеина слугу,
Те остадох свијету за ругу,
Да ме народ по прсту кажује
Да ме свака рђа надражује,
У свој Босни, доме, најжалосни.
Мајко моја, ти си за то крива —
Дабогда ме не гледала жива.
Како ћу се с бруком поносити
Више нећу оружје носити,
Нити другу ђевојку просити,
Нит' људима у очи гледати,
Нит' с пашама на диван сједати.
Кад се Усо врати из Мостара,
Хоће слуга корит' господара,
Оће слуга мене да се руга —
Сва ће Босна томе да се ћоса,
Гдје Љубовић оста без поноса.
Да су мене браћа на ћеману,
Не би било приче о мегдану.
Нит' би могла за њина живота,
На ме панут' волика срамота!"

Тако прича и мис'о га мори
Каквом смрћу себе да умори,
Дане чека свијетда га кори.

Но кад бану вранац Љубовића
Под бијелу кулу Лакешића,
Сви сватови изишли да виде
Ко на вранцу Љубовића иде.
Но кад бану Усеине слуга,
Згледаше се три стотине друга,
Жале људи и вата их туга.
По два и два збораху крију̇ћи:
„Дабогда је не довео кући!"
Кад Лакешић прими коња врана,
Као ратни плијен за мегдана,
И бабину кад виђе предику,
Галаму је створио велику.
Па он бабу напремасе кара:
„Што не ћути аветиња стара,
Но ме куне и љути се на ме,
Њена клетва да пријене за ме!
Ја с толико мојијех јунака;
Не бојим се Бога ни Алаха,
А не бабске приче и лајања,
И њенога бога и клањања.
Па зашто јој Боже не поможе".
Сад кренуше свати из Мостара,

Триста свата Осман барјактара.
Но да видиш врага и белаја,
Кад су били негдје код Благаја,
На некакво Чобаново поље,
Без икакве нужде и невоље,
Ту им црна погибија пуче!
Триста свата кабанице свуче
Јер им данас нијесу за прешу,
Пошто нема магле на Велешу!
Дан је лијеп зашто да их вуку,
Сјутра ће их опет да обуку —
Кад се отуд из Загорја врну,
Кабанице топле да пригрну.
Ал' судбина друкчије се креће,
Облачит их никад више неће.
Турска сила про планина креће.
Прегазише Травањ и Морињe —
Док сиђоше поље гдје почиње,
Онда пољем играју хатове,
А свадбари сеире сватове,
Чине Турци из кубура паљбу,
Док дођоше свати под касабу,
Ту чинише до поноћи свадбу,
Триста свата оста на конаку,
У староме Ченгића оџаку.
Још колико силе и свадбара,
Свему томе Ченгић начин ствара:

Триста коња једу на јаслима,
За свакога зоб и подрум има.
Сили опет све у реду није,
Хајка сузе у кавазу лије
Жао јој је Љубовић Алије.
Хоћаше се була замакнути,
Ил' поноћи некуд умакнути,
Да јој кости у свијет остану,
Да не падне у руке Осману.
Но је браћа моле и слободе,
Да за бега Лакешића оде.
Плачући им сестра одговара:
„Узет' нећу Осман барјактара,
Све његово да је до Мостара.
За шта ће ми дервишина стара,
Какав ђаво амо га доноси,
У имање туђе да закоси.
Радија сам на коноп цркннути,
Но у конак његов замркнути".
„Немој, шћери, бабо јој говори,
Какав кастиг ноћас да се створи.
Све Загорје и Ченгића дворе
Ујутру би свати да изгоре".
И тако је сву ноћ преклињаше,
Док влашићи небом препливаше!
Него шта се код Алије збива —
Нешто баба Љубовића снива.
Па се у сну пробудила стара,

И с Алијом сином разговара:
„Ноћас на сан, мој Алија, сине,
Изби вранац из горе Трусине,
А за њиме три стотине свата,
Сваки главу изгубио с врата,
Нас огрија сунце у поноћи,
Мого би нам вранац брзо доћи".
Док се зачу ријеч од Алила:
„Снила баба што би рада била".
„Немој тако, MOJ сине, Алија,
Може бити нека алавија,
И Бог моју услишити клетву
Те поломит' свате у Неретву.
И Бог нам се неће оглушити,
Који може море пресушити,
И премјештат' горе и планине,
А не нама вранца да не врне",

Нека прича баба Љубовића
Но шта раде свати Лакешића?
Подранили бјеху у свануће,
Да ниједан не гледају куће,
Примили су цуру и дарове,
Сад да видиш муке за сватове.
Од судбине нико нема јачи,
Ведро бјеше па се наоблачи.
У сред зиме о светом Трифуну —
Ледан вјетар од планине дуну.
Три стотине свата попијева,
А студена киша улијева.
У планине пусте угренташе,
Ал' за јаде велике не знаше.
Да ће прије раздвајања свога,
Сви помријет један код другога.
Сви су мокри, сви су нагрђени,
Ка' из воде да су извађени.
Шаловима младу замотају,
Те јој киши на тјело не дају.
Док обрну ледна лапавица —
Сјетише се свати кабаница,
Што на путу оставише Јуче,
Докле муња сјеверова пуче.
Магла паде небо се нађути,
Турске свате у планину смути,
Изгубише путе и богазе,
Кроз планину скиђу и залазе,
Угазише међу три планине,
Међу Бабу, Травањ и Морије;
Ђе ће сваки данас да погине,
Морије је к'о овца без руна
Јер отале за три сата пуна,
Ниђе нема села ни катуна,
Нити има горе ни сувоте,
Да би могли спасити животе.
Грми, пуца, мује сијевају,

А планине пусте зијевају.
Снијег пада облаци се боре,
А планине диме к'о да горе.
Ђе је јутрос копна земља била -
Сад не бише пролећела крила;
Јер се збија снијег у сметове,
Да нагоди Ченгића зетове.
Већ почеше коњи пропадати,
У намете смрзле остајати.
А мећава сјеверова јака —
Одвајаше коње од јунака.
Носи месо с јуначкијег длана!
А издире пушке из кољена,
И откида пуца са долама;
Носи с главе косу у ћулафе.
Не чује се гласа од сватова,
Смрзнуле им руке до лактова.
У намете живи пропадају,
А од муке очи испадају
О брцима висе леденице
А примрза језик за вилице,
Примрзнуле токе за јелеке,
А доламе за кошуље меке,
Пуца тјело под платно бијело.
Јунацима муке додијаше.
Друг за друга више не знаваше,
У намете живи пропадају
А комади меса отпадају.
Цркавају витке бедевије,
А умиру босанске делије.
Није шала три стотине свата
Ђе све оста мртво за два сата.
Три стотине бираније глава,
У Морије под намете спава,
Такве црне свадбе и весеља
Није било откад памти земља,
Нит' је никад над људима правда,
Толикије починила јада.
Сва та сила у планину смрже,
Само вранац Љубовића хрже,
И на њему була без ђевера,
И Лакешић мрзне од сјевера,
Ал' још један за Хајкуном жури,
Докле и он паде и зажмури.
И у намет најдубљи западе,
А була му говорити стаде:
„Још је било и без мене жена.
Још је било злата неношена,
Куд шће тебе цура испрошена.
Што уради кућо ископата?
О души ти три стотине свата,
Што осташе данас у Морије,
Да се дуго прича и спомије".
Тако збори цура преудата,
Ал' је була великога бата,

И вранац је велики батлија,
А на њему цура сератлија —
Ће бегова триста помријеше,
А њих горске виле пронијеше,
Про смрзлије брда и главица,
Куда не би пролећела птица.
С њима нема ни једнога друга,
Без несретни Усеине слуга,
Што се вранцу за реп придржава —
И велике муке издржава;
Силан вранац кроз пустињу броди,
Има нека сила што га води
Ил' се була у дан срећан роди,
Да је крвник у харем не води.
Вранцу коњу придолази снага,
Прешао би про архипелага!
Боже мили коња виловита,
Све му сипље ватра из копита.
Вришти вранац а ушима стриже,
Плаши звјерке да не прињу ближе.
Змај тудије не смије да лети,
Без у подне кад је ведро љети.
Није чудо како вранац гази,
Но планинске путе ће запази?
Како пређе три га клала вука!
Од намета и од карамлука.
И прегази Травањ и Мориње,
Док у поље сиђе Невесиње.

Позна поље и гору Трусину,
Па к'о муња из небеса сину.
Док их вода дочека Бистрица,
Коју не би прелећела птица,
Придошла је вода као Дрина.
Све проноси јеле из планина:
Виђе була да ће да погине
Усеина куми да је скине:
„Усеине, по сто пута брате,
Дај ме скини да умрем преда те,
Дошла ми је у коталац душа".
Ал' Усеин булу не послуша,
Но је Турчин слободити оде:
„Ћерај вранца про Бистрице воде,
Већ се двори Љубовића виде;
Него вранца пушти нека иде,
Баста њему воду пребродити
И ти ћеш се наново родити,
А кад будеш дошла код Алила,
Казат ћеш му, сестро моја мила,
Бегу кажи нека ме потражи,
Дако би ме затекао жива,
Не кажеш ли, бићеш Богу крива"
Докле вранац преплива ријеку,
Ка' сто пута што је у вијеку —
И пренесе од Загорја Хајку,
Да Алину обрадује мајку.
Мало стаде, а много не прође,

Под дворове Алилове дође.
Ту се стресе и булу донесе,
Три пут хрза под бијелу кулу,
Зове бега да прихвати булу.
Бег познаде вранца како хрже,
Па он стрча у авлију брже,
И познаде Ченгића одиву,
На Гаврану само мало живу.
Бану сама була без сватова,
Премрзле јој руке до лактова,
И господске ноге до кољена
Три ђердана с врата искидата,
Фереџа јој смрзла к'о на плоту,
Жива цура у слабу животу.
Још јој душа у костима куца,
Три је не би откравила сунца!
Примрзле јој ноге за зенђије,
А примрзле гаће иза терћије,
Низ минђуше висе леденице,
Разнио јој сјевер плетенице,
А примрзо језик за вилице.
Сва је смрзла као санта леда,
Од седла се одвојити неда;
Бег пресјече на седлу каише,
Носи седло и булу навише!
Ватру ложе булу открављују,
А великом Богу захваљују:
Захваљују небу и Алаху,
Што им оте у Османа Хајку,
Трљају је пријепек ракијом,
Заливају шербет медовином;
Док оживље була у каваза,
И за црну погибију каза:
„Гдје је триста пометено свата,
У Морињу пали за два сата,
Није жива остануло друга,
Без несрећни Усеине слуга,
Прећe као соко птица сива,
И ено га крај ријеке жива!
Но Алија Усо ти је река,
Жив ал' мртав ту ће да те чека".
Но Алија појаха дората —
Те прихвати Усеина брата,
Изведе га на бијелу кулу,
Закле му се пред мајку и булу:
„Досад си ми био моја слуга,
Сад те примам за брата и друга,
Крај моје ти куле направити,
А пола ти очевине дати".
Док запјева баба Љубовића:
Припијева бега Лакешића:
„Лакешићу наопако за те,
Ће те стиже клетва бабе Фате,
Те Бог посла погибију на те.

Те ти јуче гроб на путу пуче,
И погину под Бабу планину;
Ни од пушке нити од јунака
Но од живе муње из облака,
Ништа нема грешније и јаче,
Но сироче туђе ко заплаче,
А ти беже то знао нијеси,
Но те твоји нагнаше бијеси,
Те се загна на мога Алију
А ја одох Богу на давију,
И добих те на страшноме суду,
Те би твоја сила узалуду;
Свак ће тако прије ил' послије,
Заслужену казну да добије.
Мислио си данас свадбовати,
Ал' је мука с правдом ратовати.
Правду нико ухапсит' не може,
Па ни тебе сила не поможе".
Тако каже Љубовића мајка,
Вала Богу је л' то била бајка?
Није него истина, човјече,
Три стотине гробова свједоче,
И зарасло у траву мраморје,
Међу Мостар и росно Загорје.

ЗИРКА КАЈОВИЋА

На Крнову Гора Ћеранића
Гдје је расла Зирка кајовића,
Која није ка' остале буле
У никшићке тамновала куле
Гдје су буле клеле Црногорце,
Но чувала по Крнову овце.
Пила воду с Крновског врела,
Из торбице са ледине јела.
Безазлена ка' босо дијете,
Пландовала овце на намете.
Цвијет бере те вијенце плете,
Облакове гледа како лете.
А ждралове броји кад издижу
И јелене кад солила лижу.
Слуша како кошута лалече,
По Крнову кад тражи јеленче.
И зна Зирка чему гавран слути
Да ће негдје чета изгинути.
Завиђаше орлу на крилима
Што толико преимућство има,
Кад с Крнова у облаке оде
И вије се по царству слободе.
Гледала је седмобојну дугу,
Дивила се њену полукругу,.
Како собом небо подупире
И нашто се на земљу опире,
Одила је откривена лица.
Слушала је од Деира брата
За јунаштво Котлице Мијата,
И хајдука Лопушину Вука.
За џефердар Ратка Зиндовића,
И Лазара Пециреповића,
За господску кућу Мушовића,
И љепоту Бјеле Станишића
Са Његуша од Ераковића.
Од сунца јој лице горијаше
И мајка је лудом зовијаше.
Једном су је и хоџи водили
Да би од ње ђавола одбили.
Хоџа каже: „Неће много проћи –
За Зирку ће црни свати доћи
Јер јој пише на лијевој руци,
Одвешће је морачки хајдуци
Враг јој не да да покрије главу
Те погани нашу вјеру праву,
Али ја јој помоћи умијем,
Да јој нешто у поруб ушијем –
Мало коже од живога вука

Дјетелину од четири струка,
Тисовине и омановине
Кост од виле и зрно летеће,
Да је чува од сваке несреће.“
Зирка хоџу слуша па се смије:
„Ала, хоџо, чудне лакрдије,
Никад неће људи од вредности,
Вјеровати у такве глупости,“
Док природни закони и чуда,
Открише јој жељу да се уда.
Вребају је из горе хајдуци
А просе је османлије Турци
Мушовић је иште капетане,
Ал' јој браћа Кајовићи бране,
Да Османа узме капетана,
Јер му знаду неколико мана,
И не држи до дате ријечи –
Та се болест ничим не лијечи.
Најпослије Кајовића Зирка,
Шћеше узет' Крајиновић мирка,
Ал' јој мајка не да без џулусе,
Не дала јој црна земља у се:
„шћер моја нећеш узет'Мирка
Ту ти није мјесто ни прилика.
То је Србин, то је друга вјера
Њих је господ из раја ишћера.
Три бих сина укопат' најрадија,
Но да чује требињски кадија,
Да је Зирка Кајовић Алила
У ђеурску вјеру заглибила.“
Онда Зирка поче да се диви:
„Зар тај момак што у мени живи,
Крив је што је хришћанскога соја“ –
Пробуди се црна мајко моја
Ми смо ђеца једнијех небеса,
А обоје од крви и меса.
Сви су људи на свијету браћа –
То је вјера права и најкраћа.
Тако здрави људски разум схваћа,
Нема вјере која гријех пере.
Они који окаљају прсте,
Зашто да се клањају и крсте.
Знаш ли, мајко, неразумни створе,
Да још Срби муслимане коре,
Што од браће и једнога рода,
Постадосмо два туђа народа.
Па што онда, родитељу стари
Наопако изврћете ствари.
Што ће на плот ловоров вијенац,
Што на гробљу да пјева пијевац,
Што ће коси поваљана трава,
Што ли кожа од живога лава,
Што ће вили о грлу ђердани,
Што пролеће одсјеченој грани,
Што ће коме извор кад пресуши,
Што л' молитва обрљаној души

То је младу знати немогуће
Ако нема неко надахнуће.“
Тако Зирка с мајком разговара
Док је виђе хајдук из омара –
Љути ускок Лопушина Вуче,
Колиби се полако привуче.
На колиби одшкринута врата –
Виђе седам Кајовића брата.
Причају се око ватре Турци:
„Јутрос ће нам ударит' хајдуци
Са ускоком Лопушином Вуком!“
Слуша Вуче што му мило није,
У колиби женске виђе двије.
Виђе Зирку поред мајке свиђа
Је л' то вила, ил' му се привиђа?
Чини му се цура спрема луча,
Султан би јој с њена крила руча.
Пио воде са њена длана
Много слађе него с Видрована,
Нарав јој је ка' зора румена,
А два ока два жива пламена.
Какво јој је лице кад се смије,
Ка' планину мјесец кад огрије.
Косе су јој јесењи облаци,
А на ноге горштачки опанци.
Онда гаће од морскога миша,
Као небо кад престане киша.
На гајтане притегнула дојке,
Да су љепше прси у ђевојке.
А кроз дојке два цвијета вире,
Гдје ће рајско пиће да извире,
А спуштила ђердане низ гаће,
Те јој злато у злато доваће.
Гледа Зирку Лопушина Вуче
Он бијаше ка' Обилић јуче,
А ноћас је про јунаштва преша,
Булу гледа а срце му мекша.
Не може се цуре нагледати,
Но је река, чети да се врати.
Ту се срцу зарекао своме:
Да ће бјежат у Морачу с њоме.
„Седамдесет торина изброји“,
Сенту бјежи а зоре се боји
С планином се Вуче разговара,
„С џефердаром сабљу уговара“,
Са зором се на Закосе срете
Ту да чека док му стигну чете
Силан хајдук на планини сједи –
Као ора, на високој греди,
На џефердар наслонио главу –
Зирка мисли на свадбу крваву,
Вук погибе тога истог дана
На Крнову пољу од мегдана,
Турски плијен с Крнова гонећи.
Води Зирку ал' није кријући
Ал' ни она не врта се кући.

ВОЈВОДА ИЛИЈА КОСОРИЋ
И
МЕХМЕД-ПАША СЕЛМАНОВИЋ

1705

На крај дивне Језерске равнице.
Ће извире вода из главице,
Ће у подне може да се смрачи,
Ће планина громове привлачи,
Ће Дурмитор облацима смета,
И уздиже главу до планета!
Ће вукови дивокозе лове
Ту Пашина вода ће се зове,
Ће кошута долази да пије,
Ће врх поља буковина крије,
Ту је Мрамор Косорић Илије.
Ту погибе Паша и Војвода,
Да се прича докле је народа,
Илин Мрамор и Пашина вода,
Ту је Мехмед-паша од Плъеваља
Погинуо и себе окаља,
На мир божи и на тврдој вјери,
Он с војводом бјеше на вечери,
Па намигну оком на џелата!
Те Илији оде глава с врата
И турчин је у прлину баци,
Што не раде људи и јунаци!
Шта би даље код Пашине воде
Ето турци Војвоткињу воде
Но кад бану кауркиња млада,
Пашина се изјалови нада!
Кад јој виђе лице и господство
Обузе га животињско својство,
Па изагна аге и бегове
Из шатора из куће његове
Па прекрсти ноге на серџаду
Да приволи кауркињу младу
Покушава страсти да обузда
Да је склони да се зањга уда,
Па мудрује Турчин ка умије
Да вучици обуче димије
Па јој поче причати о свему,
Како ће јој бити у харему
Ти си досад живјела у мраку
У проклетој земљи у Дробњаку!
Илија је турске сјека главе,
Ти му прала хаљине крваве,

Доносила дрва у узице
Из далеке горе Буковице
Чистали му оборе и стаје,
Сад да шеташ кроз моје сараје
Срећнија си од икакве жене,
Кад си дошла да живиш код мене!
И кад видиш у харему буле,
Које носе гаће и нануле,
И ђердане ситне око врата
И јелеке од чистога злата,
Свилу преду, гурабије једу,
Шербет пију од људи се крију,
Па кад тебе у харему виде,
Од љепоте твоје да се стиде,
Ти ћеш мене зате приковати
Ја ћу с тобом вијек вјековати,
А остале буле и госпоће
Ишчекаће док им паша дође,
Кад му поче одговарат Анђа,
Пашу ка да гром из неба гађа,
Твоја прича срце моје пара!
Ти превари мога господара,
Некако си почео Турчине,
Да завијаш трње у кучине,
Да оставим ђецу у пепелу,
У маломе Косорићу селу,
И да сидем с планине Ивице,
У прљави харем и улице,
Да не гледам Вука ни Хајдука,
Ће Орлова нема да се вију
Ће овнова нема да се бију,
Да не гледам срне како пију,
Да не чујем чактар ни свиралу,
Да не гледам волове у ралу,
Да планински не миришем цвијет.
И бијели да не гледам свијет,
Да не слушам гусле ни гудала,
Но како си паша ал будала,
Не стидиш се була ни харема,
Што то нико у свијету нема
Десет жена да дијеле мужа,
И да свакој задовољство пружа
Свака жена српског поријекла
Такве би се срамоте одрекла!
Љепше жена да у воду скочи,
Но да живи завјенијех очи,
То је црно без ниђе бијела,
Ја то жива не бих поднијела,
Око тебе да се препрежемо,
Која ћемо с тобом да лежемо?
Па у јаду река би да неће,
Мрк јој осмјех про лица прелеће,
Силан турчин вучки јој прилеће,
Нема каде више да је слуша
Докле оно најгоре покуша,
Кауркињи лице да обљуби.

Ал га она из кубура уби,
И скиде му русу главу с врата
Ограби му оружје и хата,
Кад доака манитоме лаву,
Она зграби војводину главу,
А пашина поја четвртака
И умаче у племе Дробњака
Донесе је дорат у свануће
Код несрећне војводине куће,
Старој баби војводиној мајци
У крило јој двије главе баци,
И пашине двије срмајлије,
Да на њима стару душу грије,
Па докопа два нејака сина,
И побјеже с њима про планина,
У родбину у Дрекаловиће,
Те подиже мале соколиће,
У село их врати Косориће,
Те посташе Дробњачке војводе,
И да чете низ Турћију воде,
Јер је ова кућа из Дробњака,
Била извор људи и јунака!

КНЕГИЊА МИЛЕНА О РАДОЈУ КОНТИЋУ

На хиљаду и осме стотине,
Осамдесет и прве године,
Јунаци се на Цетиње купе,
Да прославе дан побједе скупе,
Црне Горе и слободе њене,
Окупане у крви стијене!
Па на ово историјско мјесто,
Веселе се и скупљају често!
Књаз Никола, стао пред Биљарду,
Па поздравља војску и параду!
Онда оде слушат са балкона
Страшни одјек топова и звона,
Види народ плива у весеље,
Давне му се испуниле жеље,
Задовољан по свршену чину,
На пријесто оде и почину!
У разговор питаше књегињу,
,,Кад си данас била на Цетињу
Посматрала вјежбе и параде,
Које млади Црногорци раде
Како ти се светковина свиђе?
Шта најљепше на Цетињу виђе?"
Но књегиња књазу одговара,
Ка да збори са врата олтара!
,, Гледала сам гарду и параду
Дивне момке ,у дивном граду:
Официре по свему делије,
Под командом Пламенца Илије,
Трепти младост оружје *у* срма,
Обилића Полјана се дрма,
Ржу коњи ко тмурни облаци
Ка соколи кликују јунаци
Са високог Орловога крша,
Застава се Косовска лепрша!
Силан народ у поље се слега,
Дивно рухо народно на њега,
Зетско коло и Црмничко оро,
Игра,пјева, одлијеже гора,
Веселе се и млади и стари,
А пуцају бистри џевердари!
Други тамо играју се пловке,
Трећи бију нишан из московке,
Бацају се камена по страни,
А прескачу коњи оседлани,
Двојенице и свирале лаке,
Извијају мелодије сваке,

Његош гледа са Ловћена виса,
Како му се остварује миса,
Звона јече са свете Госпође,
Дан ми ови за час један прође!
Страни гости који код нас живе,
Сиромашном богатству се диве!
Жељели би такву традицију,
Да имају у своју нацију.
Све прекрасно погледати бјеше.
Али ништа не угледах љепше,
Црногорца ,нити каквог странца
ОД КОНТИЋА РАДОЈА НА ВРАНЦА,
Да је рођен у старе вактове,
Марко би га звао у сватове,
Као Рељу свога побратима
Да му барјак носи пред сватима!
Да га види дуждева супруга
Својега би укорила друга,
Са љепотом црногорског џина,
И горска би вила из планина,
Одрекла се крила и облака,
Рад љепоте некаквог јунака!
Побјегла би за њим из свијета
Гдје мај вјечно у природи цвјета
Гдје сурова не долази зима
Да прољећу љепоту узима!"

Никшић ,на Видовдан 1967.

По народном предању

ХАЈДУК ВИЛА

Шћер Јелена, попа Шаулића,
У јуначкој кући Бојовића
Зорна стаса лица јуначкога,
Латила се пута дугачкога
Не плаши се горе ни планине,
Мјесец јој се смије од милине.
Низ оружје дуге пале власи
Зна шта хоће ,идеал је краси
Кроз пећине пјева о Новаку
Кроз планине о вили и Марку,
А гдје чује швапских труба рику
Ломи врсте своме реденику!
Смјелост њену громови цијене,
С Дурмитора високе стијене
Ал смрт неће ниским да се шали—
Хајдук Вили, плаче голуб мали!? ..

ЖЕНА ЈЕ ЖИВОТ

У несрећи нема више среће,
Но брак који личи на пролеће,
Ту су кључи земаљскога раја,
Ће два срца једна душа спаја,
У највишој тајној у самоћи,
Сзе по некој чудотворној моћи,
Али шта се иза тога крије,
,,Шта би Земља Сунце да не грије,
Шта би Чоек да му Жене није"?
Али Жене вјерне домаћице,
Самирнице и васпитачице,
Стиманице и домодржнице,
А не жене глупе и лијене
Која купи по улици приче,
А на мужа ка манита виче.

ОТВАРАЊЕ НЕБЕСА

(Пјесме посвећене свецима)

СВЕТИ ПРОРОК ИЛИЈА

На врх Јерихона кога облак пере
Живио је Пророк прије нове Ере
И велики гласник истините вјере
Да ће доћи Они да грехове пере
Молитвом и постом заслужи код бога
Те је Јордан штапом раздвојити мога
Воскрсава мртве, облак га је слуша
Да му пушти кишу, да завлада суша.
Зна је кад ће Ђаво да господа куша,

Од племена Аронова
Тесвићанин из Тевида
С ирелским цар Авивом
Слагао се није нигда
Нит с проклетом Језавељом.
Због Идола и због лаже
Он је смио да им свашто
У четири ока каже.

Ахаву је прорекао
Пси да ће му крв локати,
А царици Језавељи
Пси да ће је оглодати,

На Хориву разговара
Са великим створитељом
На Тавору са Мојсијем
И са Христои Спасителом

Небо му је слало храну
По Гаврану црној тици
И тако је састарао
На гредама у литици.

Бог ватрена кола посла
Те привати слугу свога
Што никакав живи чоек
Заслужити није мога.

И назва га над пророком
И Илијом Громовником
Да управља облацима
И са силом оноликом...

РОПСТВО, ЖЕНИДБА И СМРТ ЗЕТСКОГ ВЛАДАРА ЈОВАНА ВЛАДИМИРА 1016. ГОД

У Бугарског Цара Самуила
На удају шћер стасала била
Као горска из планине вила.
Каква бјеше принцеза бугарска;
Црња јој је коса од угарка,
Какве женске и каквога фиса —
Пером би јој по образу писа.
Не зна шта је обмана и лажа,
Кад говори све се преобража.
Стид је јести, непристојно сјести,
Не видиш јој ништа нако лице,
Шћер велике Бугарске Царице.
Често шћаше из царскога двора
Кроз пашњаке поћи до извора,
Воде пити и лице умити,
У марами и у опанцима
И пјевати са чобаницама.
Цвијет бере те вијенце плете,
Облакове гледа како лете,
Све се стиди славе и сујете
Самуила, бугарскога цара.

Није шала шћер царева бити,
Почеше је властела просити,
Она на њих не окреће главу,
Презире им господство и славу
И одбија цареве принчеве,
А не пита оца ни стричеве,
Има накав ђаво те јој смета,
Већ изброји осамнаест лета
И било је великијех људи,
За Косаром хоће да полуди.
Зборили су стари Македонци:
"Шта би ово Косари ђевојци,
Ил' је мудра или мало луда
Те јој ђаво не да да се уда,
И шта ово срећу њену кочи
Може ли се отићи од очи?"
Но кад Цару додијаше просци
Он говори Косари ђевојци:
"Удаји се или некуд бјежи,
Каква сметња на души ти лежи,
Шта ли мислиш, у што ли се надаш,
И шта радиш те се не удаваш!

Цара нећеш да свијетом владаш!
Ил' те сине оставила памет,
Ил' си Богу учинила завјет
Да останеш у хришћанској вјери
Као што су многе царске шћери,
Да се мучиш и да душу течеш
Шћери моја - треба да ми речеш".
Косара му одговарат поче:
"Опрости ми мој велики оче.
Стид је мене с тобом говорити,
Али ћу ти срце отворити.
Зашто ће ми дворови и царство —
И мрав има своје достојанство,
Зашта ће ми дворови и круне
То понесе вјетар ако пуне!
Нема више муке за чоека,
Но бит богат цијела вијека.
Ја нећељом, а на беспослици,
Посјећам ти сужње у тамници
Па сам срце закопала моје
У тавницу међу сужње твоје.
Има тамо јунак у окове
И рекоше Јован да се зове,
А однекле из државе Зете
И запао у окове клете;
Па ме даруј накоме јунаку
Да живимо у светоме браку,
Јер у срећи нема више среће
Но брак који личи на пролеће,
Ту су кључи земаљскога раја
Ће два срца једна душа спаја.
Ако ћеш ми сужња поклонити
И окове његове сломити,
Волим узет свезанога лава,
Но мрцину да на благу спава.
Поклони ми сужња из окова
Да се прича докле је вјекова,
Да је једна словенска принцеза
Вјерила се за сужња из веза.
То ако ми нећеш дозволити
Ја ћу ти се са куле сломити,
Или скочит' у воду Марицу,
А он нека струне у тавницу".
Цар се на те ријечи смилова
И Јована пушти из окова
И Косара постаде Књегиња,
Јован владар зетски и светиња,
Да благује у вјечноме сану
У староме граду Елбасану.
После црне битке код Румије
Цар Симеун напречац умрије,
Но Владислав, царевићу млади,
Са старијем братом у завади
Закла свога брата у спавању,
Око круне пукла мућа на њу.
Но он има Владимира зета

У кога је Књажевина Зета,
Па то цару Владиславу смета.
Рад би био Зету покорити,
Ал' Јовану треба врат сломити
Па га зове у Пријеспу града,
Кад да дође, кад да му се нада.
Зове зета да дође у гости
И да зближе двије народности,
Хоће с тијем сумњу да укрије
На вечери - зета да убије!
Кад је Јован добио поруку
Шћаше поћи у грљупи вуку,
Но му вели госпођа Косара:
"Дај се прођи бугарскога цара,
Он је са мном рођен и пораста —
Ништа њему витешко не баста.
То цар није, но братоубица,
Тамо ти је сигурна гробница —
Владимир је лукава лисица.
Он би Зету да присвоји себе,
Али прво да убије тебе.
Брат је мене, а тебе је шура,
Али он се у свашто утура.
Не Јоване, погинуо ка си,
Бога нема главу да ти спаси,
Само да те до руку докучи,
Послушај ме и цару поручи;
Срамота је жена да те учи
Да не иде бољи код горега,
А ти ако отиђеш код њега
Црна ће ти погибија пући —
Више нећеш долазити кући.
Он у лажи самог себе тражи
За њ'га веза родбинска не важи,
Но се прођи Бугара џелата,
А мојега рођенога брата
Крвавијех руку до лаката!
Ја знам шта је уживати царски,
Ту се ради највише погански.
Ко не иде с владајућом кликом
Они њега зову издајником,
А вјера је срество и тактика
За зликовца и вјероломника.
Није тебе живот на одмету —
Убиће те и посвојит Зету.
Тај крст његов од дрвета тисе
Што на њему свете мошти висе,
Што ти шаље ради вјере тврђе,
Ту ти нема ослонца ни тврђе.
Крст ти шаље у Божије име,
Али ће ти крв попити с њиме.
Ти то дрво на ватри изгори,
А Бугару цару одговори:
- Не помаже твоје политика —
Вјере нема у вјероломника!"

Тако ова бугарска одива,
Мучила се колико је жива
Да га спаси од сигурне смрти —
Стари људи били су задрти.
Ар му бјеше послушати жену
Но отоле за Бугарску крену
И са њиме госпођа Косара,
У Пријеспу, код лажнога цара.
Би преварен на крст и свијећу.
Дадоше му отров у Причешћу

КРСТ ЦАРА БУГАРСКОГА КАО ЛАЖНА ЗАЛОГА

(срамне преваре откинуте главе
Светог Јована Владимира,
господара Зете)

Тај крст пуних десетак столећа
На срамотну превару подсјећа,
Те у њему нараштаји виде
Докле људско ништавило иде.
Јован поста хришћанска светиња,
А остаде Косара књегиња
Са јадима сама да се бори,
И њини су потамњели двори.
Ал' остаде име да им блиста,
А види се из онога крста
Њина вјера праведна и чиста.
Крст је онај сребрен па позлаћен
У Млеткама, и Косари враћен.
Чуван испод планине Румије,
Каке јаде причати умије
Од онога доба па до данас —
То је света успомена за нас!
Окле дође са царскога двора
До сељака из овијех гора,
Ће је био и куда се скита -
Како оста, Бог нека те пита!

Цареви се отимаше за њ'га
И даваше два товара блага,
Али ови горски планинштаци
Као људи и као јунаци,
Трпјели су и гладни и голи,
Ал' им људска савјест не дозволи
Од невоље њега да продаду —
Да му за стрв Словени не знаду.

СВЕТИ СТЕВАН ПИПЕРСКИ

Чудна је судбина,тог великог Срба
Који није има, ни сабље, ни грба,
Нит' јахао добра коња од мегдана,
Нит' је има копља, нити буздована,
Нити о рамену бистра џефердара,
Нит' за пасом пушке, ни оштра ханџара.
Не носаше људску телусину на се,
Нит' јуначке токе да му прси красе.
На срцу немаше мржње ни освете,
Ал' је био Србин од главе до пете.
Никад није младост пољубио дивну,
А срећу је гледа у туђему сину.
Његов језик никад ништа није слага,
Нит' је био скупљач земаљскога блага.
Бројанице само носаше о пасу
И због тврде вјере био је на гласу.
Само босе ноге и мантије црне,
Ни камиље коже нема да пригрне,
Покрива се косом, а простира браду,
А из уста пушта молитву и правду.
Он припада није ни селу ни граду,
Но пећини ледној, да људи не знаду,
Вучјему насељу и грубој пештери,
Савременој мисли и хришћанској вјери.
Није знао шта је пизма и клевета,
За њ'га није могла, свијетска сујета.
Доброћудан и благ ко мало дијете.
Вас је био Србин од главе до пете.
У Пиперској шуми поред изворића.
Горела је ова духовна свијећа,
Богомољац ови, тјело своје сруши.
Молитва му дође до божијех уши,
И у сну му стиже са неба порука
Да ће бити спашен земаљскије мука.
Те послије дугог мучења и поста,
Он велики српски преподобник поста.
И његове мошти нетакнуте стоје
Од којих се дуси нечастиви боје,
И Бог му је дао чудотворне моћи —
Ко се вјером моли може му помоћи.
Сад дух његов пјева кроз небеске дворе,
А тјело му спава у ловћенске горе.
Над њим звона јече, држе се 'денија.
То се мјесто зове "Пиперска Ћелија
Да његова тјела нико није така,
А ко му је стража? Муња из облака!

СВЕТИ ВАСИЛИЈЕ ОСТРОШКИ

У славу тристогодишњице
његовог престављенија (1671-1971.)

Слава Тебе, о Господе!
Над извором Зете воде.
У планини, у Острогу,
Ће се дижу хвале Богу
Има једна шума густа,
И пећина ледна пуста,
А испод ње рајски врти,
Ту мученик један лежи,
Који никад нема смрти,
А то други нико није,
Него свети Василије!
Тај је Србин из Тврдоша,
У Острошке греде доша,
"У тај ледни дом без врата"
Због римскога конкордата.
Тамо мога остат није,
Од катила босанскије,
Те у овај кланац горски,
Митрополит црногорски,
Сједе јадан те почину,
У столицу владичину,

Да велики дух одмори,
У слободној Црној Гори;
Ће слободом народ дише,
А за живот мање више,
Ал' зли људи и интриге
Даваху му много бриге.
Он те лажи и клевете
У вијенац свој уплете!
Највише је после с тиме
Прослављао Божје Име,
Ал' и њему име Бож'е
Много ваља и поможе,
Те чудеса стварат може!
Све у име Христа Бога,
Што то други није мога.
У пећини ледној јами,
У камену и у тами,
Није било живјет ласно,
Тако мушки, тако часно.
Туда љети вуци вију,
А зими се виле крију,
Туда скачу лаке срне,

Од страха се ватра трне,
Ту од мраза камен пуца,
У тој кући нема сунца.
И у таквој дивљој страви
Духовни се отац сави
Да ту тешки живот бави,
И Божије име слави!
И у таквој густој тмуши,
Нашао је спокој души!
У Острогу, у пештери,
Подига је олтар вјери,
Не од чега што се мрви,
Већ од своје чисте крви
Ту је српску вјеру чува
О корици хљеба сува,
Ту је вјеру проповједа,
А у њега народ гледа.
Ту се мучи и ту пости,
Док отпаде месо с кости,
Живио је како треба,
Чекајући милост с неба,
О Причешћу и навори,
Са страстима да се бори!
Нит' се жали нити једи,
Док Сатану побиједи.
У Острогу у пустињи,
На студени камен синьи,
Молитве је сузне дава,
Те пећину загријава,
И на томе душу грија,
Свети отац Василија!
Тај велики светац Бож'и
У Острогу жртву ложи,
Под гредама у клисури,
И сам себе на њу, тури
И спаси га вјера јака
Духовнога див-јунака,
Те вријеме не исплака,
Дух острошког пустињака!
Но се Бога удостоји,
Што ријетко светац који,
Јер та вјера не би празна,
Но небеске тајне сазна,
Виђе силе три небеске,
Из пећине витлејемске,
При његовој благој молби
Острошка се греда проби,
Зби се чудо једног дана,
Изби вода ко с Јордана!
И то вода љековита,
Али окле Бог те пита?
Љековита и планинска,
Што у Бога светац иска,
Те владику држа жива,
И с њом народ причешћива.
И тај извор и дањ-дањи,

Нит' је виши нит' је мањи.
Ту и данас иду масе,
Те том водом руке квасе,
Моћ чудесну у њој виде,
Ту са страхом народ иде
Од те воде да обиде.
Ил' су пјани ил' су луди
Или живе у заблуди,
Ил' велика сила с Неба,
Учи народ како треба?
Ће је овај свети отац,
И велики чудотворац,
Двадес' љета тражи спаса,
И Христово стадо паса.
На овако мучилиште,
Он од Неба милост иште,
Да с његове домовине,
Тровјековни јарам скине!
Та је српског рода дика,
Био вођа устаника,
Друг старије бесмртника!
Као јунак и владика:
Носио је под мантије,
Самокресе, пушке двије!
У лијевој руци Христа,
А у десној ханџар блиста.
Људску злобу не познава,
А свакоме милост дава —
Кога вређа - он опрашћа,
Ко га мрзи - он га схваћа!
Он све људе зове браћа.
Ето један смртник шта је
Па сав свијет његов да је,
Ту му спаса нема збиља,
Ако разум нема циља
Ал' Бог му се не оглуши,
Већ му даде покој души.
Једног дана, ваистину,
Оде Богу на истину,
Те толико мука, јада,
Све претрпје и савлада.
Шест година ту је лежа
Без задаха и трулежа;
Тјело у гроб закопато
Здраво оста као злато,
Нити му се разум просу,
Ка обични људи што су.
Јер његове свете мошти,
Бог сачува и овошти,
Да су свете, да не труну,
Да се њима људи куну.
Док глас Црном Гором пуче,
Да падају с неба луче;
И чудеса да се чине,
Код гробнице владичине,
И с Небеса глас доприје

Да се тајна та открије,
Острог сунце да огрије!
Док ево ти једног дана
На гроб тога великана,
Бану вјерни народ мали,
Да Божије име хвали —
Што толико чудо створи,
У слободној Црној Гори.
И тај народ зборит поче:
"Опрости нам, свети оче,
Што ће грешне руке наше
Да дотичу мошти ваше"!
И та маса што приступа,
Извадише цјелокупа
Из прашине и из блата,
Здрава као грумен злата,
Тог духовног стратилата!
То заради, то заслужи,
Зато му се Бог одужи.
Те те кости, грумен воска,
Чува земља црногорска
У образу од Острога,
Ка највећи дар од Бога!
Турско царство мре од страха,
Од чудесне шаке праха,
Губили су силну војску,
На светињу Црногорску!
Два пут силу Омер-паше,
Црногорци крдисаше,
И силноме Сулејману,
Црногорац на пут стану!
"Крвавије двадес' дана"
Задржаше Сулејмана,
Под гредама од Острога,
Те дођ у Спуж није мога!
Сломише му војску силну,
Све пропаде, све изгину,
А то војске што претече
Некуд оде и утече,
А осташе костурнице
Поврх тврде Планинице!
И Турци су себе клели,
Што су Острог палит хтјели?!
И још данас мру од страха
Од те чудне шаке праха.
Обични се разум диви,
Ће да мртав чоек живи:
У Острошке дивље греде,
Ни да пије, ни да једе,
Да му свашто очи виде,
Да код њега народ иде,
Да му своје јаде каже,
Да од њега помоћ траже,
Да не може ватра за њ'га
Да не пали пушка на њ'га,

Да га тужне ране боле,
Да га друге вјере воле;
Чудесима да се бави,
Да га многи народ слави,
Да му тамјан тјело кади,
Да му восак душу слади,
Да над њиме звона јече,
Да цареви пред њим клече —
Све то може - кад Бог рече!
Тебе народ, свецом зове,
Ти, духовни филозове,
Зато што су твоја дјела,
Ка бијели дан бијела;
Добровољно што си приста,
Распет себе поред Христа —
Ће вјечити живот блиста!
Чим бих гријех свој окупа,
Па да видим цјелокупа,
Свечанога једног дана,
Тог духовног великана!
У будућност што ли пише;
Хоће ли се икад више
У планине ове наше,
Док на Ловћен облак јаше,
Док се људи - људи плаше,
Док Дурмитор мује троше,
Родит таквог Крстоноше?!

ДУХОВНА РИЗНИЦА

Оцу Јустину

О Јустине, Српске Цркве сине,
Бог једини с небеске висине
По Његовој великој милости
Спасио те од људске пакости,
Да одмараш у Његове дворе —
Заједнице људске - добротворе!
Што преживље осамдесет љета
Све пишући знаменија света.
Докле људска величина иде —
Покољења будућа да виде.
Све си своје мученичке дане
Привијао на Христове ране,
Служио си истини и правди
А живио у разумној нади
У спасење и у Васкрсење.
И сад вјекуј, духовна ризнице,
На обали ријеке Бистрице,
Уз темеље од цркве Ћелије
Поред кости Бирчанин Илије.
Ал' ту глава Војводина није,
Него су је оглодале тице
На бедему код цркве Ружице!
Но те молим, духовна свјетлости.
Да опростиш мојој маленкости.
Што сам има толико смјелости.
Мртво биће, што по земљи гмижем,
Да ја себе из прашине дижем —
Да ја пишем о твојему лику,
О великом богоугодннку!

Никшић,
8. мај 1979.

ПУТ У СВЕТУ ЗЕМЉУ

Вадио бих из воде мазију
Да дођ нећу никад у Азију,
Нит' Гробницу посјетити Свету
На петоме земље континенту,
Ђе је Христос рођен и живио
И створење свако задивио;
И стварао на земљи чудеса,
Из гробнице поша на небеса!
И Бог мојој удовољи жељи
Мртвом бићу, што мили по земљи.
Те сидосмо испод облакова
У државу пра-Оца Јакова,
У бијела града Тел-Авива
Ђе је морска средоземља рива.
Ту нас браће четрдесет има
Отидосмо пут Јерусалима,
Вјерујући у једнога Бога
И Његова Сина Распетога.
Што живимо у разумној нади
Кад Бог душу из тјела извади
Да дух људски на небеса иде
Што то очи тјелесне не виде,
И тако се у светим мислима
Пребацисмо до Јерусалима.
Тамо ђе се зове "Света Земља“
Дошли на Гроб Христа Спаситеља,
Кад се нађох код ове светиње
И ту моје кајање почиње;
Из мојијех дана и младости
Бог велики дако ми опрости,
Моја дјела наивна и дивља
Ради душе старца Израиља.
Кад доживљех у своме животу
Грешном ногом стати на Голготу,
Ђе Бог страда рад нашега спаса
Ђе је оно неразумна маса
Сва викала из једнога гласа,
За вријеме Понтија Пилата:
"Распните Га међу два Џелата!"
Пилат опра руке обадвије
Због невине крви што се лије,
Кад су Христу угонили клинце,
И кад су Му пљували у лице
"Оче, рече, због ове неправде,
Опрости им, не знаду шта раде"
Онда сазух са ногу опанке

Да бос прићем гробу Богомајке,
Најславније на свијету жене,
Која роди из утробе Њене
Спаситеља наше Васељене.
И тога је великога Спаса
Осудила неразумна маса
А ми данас пред ову гробницу
Призивамо Њу, Богородицу
Да се моли великоме Сину,
Да сачува нашу домовину;
Ту велику звали Богомајку
Која није живјела у браку
Но од Духа Светога занесе,
И Сунце нам на земљи донесе —
Мајка поста - непорочна оста.
Виђели смо мјесто жртвеника
Ће је Аврам Исака јединка,
На жртвеник хтио да наложи;
Свети пророк саговорник Божи,
Шће јединка сина да закоље
Ради вјере и Божије воље,
Али му се кућа не угаси,
Но Аврама тврда вјера спаси —
Сама звјерка из горе дојави
Те је Пророк на жртвеник стави.

Храм гледасмо Цара Соломона,
Развалине његовога трона,
То највише на свијету здање
И види се, у жалосно стање.
Зар Соломон и Његово знање
Није знао да му све не треба,
Ако нема одобрење с неба;
Зид га Плача у зајсенак бача —
И то здање, свијех кућа круну,
Полумјесец закопа под Луну.

Виђели смо гроб цара Ирода,
Великога људскога изрода,
Препаде се држави и власти
Те толики свијет упропасти,
Јер му неко од пророка рече
За Витлејем и новорођенче,
Да ће прије него друго расти
И крај бити Иродовој власти.
И он за то од страха и јада
Покла ђеце двадест хиљада.
Туда око Витлејема града
И старога града Назарета —
Ће цар да се боји од ђетета?
И сад тамо код царева гроба
Коликоје царских Катакомба?
У подземне пећине и јаме,
Те гробице остале су саме,
Земља им је потрошила кости,
А сила им припада прошлости.

Видио сам гроб цара Давида —
Нијесам се томе нада нигда,
Да ћу виђет од гробнице врата
Великога цара Азијата
Што је смака љутог Голијата.

Пећину смо Витлејемску глали
Ће се зубља вјечита упали,
Коју нико нема да истрне
Док је људи, док је земље црне.
У древноме граду Витјелему
Бог велики да је слава Њему —
Он то мјесто на земљи избира
Син да Му се роди код пастира,
Да Му јасле буду колијевка,
Да се за то прича довијека.
У Ад сиде да Демону суди
Да Сатане изгони из људи,
Да слијепе и хроме лијечи
Све с Његовом божанском ријечи;
Мртве диза да говоре с Њиме
Све то ради у Божије име.
Па сам случај Јаирове шћери
Тога нема ни у једној вјери,
Што три дана укопата лежа
И спаси је смрти и трулежа.
Па у малу Витанију село
Створи чудо и велико дјело,
Кад утјеши Марију и Марту
Те Лазару, њиховоме брату,
Сашао је у подземну тмушу,
Дан четврти, вратио му душу.
Води Христос из земље Лазара,
А људско му тјело заудара,
Прича Лазар, а људи се диве -
"Сви ће мртви 'вако да оживе!"
Ја пронијех осамдесет љета
Кроз древнога града Назарета,
Ће је извор Новога Завјета,
И поглавље књиге Еванђеља
Ће бијаше Јосиф дрвођеља
Заручио Блажену Марију
У свијету жену најстарију.
Би ђевојка у другоме стању
Те је Јосиф помрзнуо на Њу,
И Он грозне сузе пролијева,
Али Јосиф заспа и снијева
То дијете, Андио му јави,
Од Духа је и Бог га оправи,
И доћи ће у великој слави
Да истину свијету објави.
Причаше нам, у овоме граду,
За Ирода и Иродијаду,
Ће Јовану духовноме лаву
На трупину одсјекоше главу.

И ова се догодила сјеча
Што Ироду не да да се вјенча
С удовицом свог брата Филипа —
Два погана неваљала типа.

Прегледасмо цијелу Јудеју
Ђе је Христос ширио идеју.
Израелску гледали долину
Ђе се двапут сије на годину,
И гледали с планине Тавора
Про пустиња до Мртвога мора,
И гледали зелена пространства
Негдашњега израелског царства.
С Јордана смо свете воде пили
И с нама су свештеници били,
Закршћали воду на Јордану,
Молили се Светоме Јовану.
Гледали смо Јордан како мили,
На језеро Галилејско били,
Ђе је некад Апостоле наше
Искушења могла да уплаше;
На великој олују и бури
Да се њима лађа не претури,
А Христос се међу Њима вози,
Шта су људи - Боже ми помози!

Па смо били у Капернауму,
Што је туђе обичном разуму.

Ту је Христос ка посланик с неба
Са три рибе и четири хљеба
Нахранио масу око Себе —
Боже један, да је хвала Тебе!
Па кака је Гана Галилејска
Ђе се сила догоди небеска,
И ту Христос страшно чудо створи
Ледну воду у вино претвори.

Виђели смо прла и амбисе
Ђе је чобан нашао записе,
У пећини званој Вади Кумран
Архив стари нашвен је сачуван,
Ту остављен прије нове ере —
Пророчанство за хришћанске вјере.
На Мртво се наклањасмо море
Ђе Бог Содом и Гомор изгоре.
Због њихова покваренога доба
Та су града сагорела оба,
Све сагоре у живом пламену,
Не остаде камен на камену.
Лот праведни само што се спаси,
Јордан уврe, огањ те угаси.
Ту се мртво зајазило море
Ништа живјет у њему не море;
Лежи испод површине морске
Ка Јадранско под стране Которске.
Туда лађа пловити не море

И зато се Мртво зове море.
То је море прво и потоње
За велико људско безакоње.

Виђели смо града Назарета
Ће је центар бијела свијета,
Ће је било Христово зачеће
Кад Му Мајка у Витлејем пређе.
Зби се писмо старије пророка
Ту је сина родила ђевојка;
Јосиф своју заручницу води
Те ту Сина Божијега роди.
То је мјесто сам Господ избира —
Син да Му се роди код пастира.

Гледали смо Пилатову собу;
Ће је онда у његову добу
На смрт, права, осудио Христа
И на тако безакоње приста,
Против своме разуму и вољи
Да неправди дивљој удовољи.
И најпосле уочи Васкрса,
На крај поста, уочи омрса,
У Суботу око неко доба
Сину огањ из Христова гроба,
Расклопише Анђели небеса,
А Бог огањ од облак искреса
Да вјерују људи у чудеса.

Нек вјерују они који виде —
Да ће опет да на земљу сиде!

Кроз велика библијска слушања
Ја сам знао за Гору Кушања,
Ето сам је очима видио —
Ће је Демон са Христом сидио,
Низ греде га покуша да бачи
Као да је Враг од Бога јачи?

Гледао сам и сузе росио
Крст страдања куда је носио,
И изаша са њим на Голготу —
Крај ће Му је земаљском животу,
Ће Га браћа бише и псоваше
И жива Га на Крст приковаше.
Он још докле бјеше у животу
Бога моли за њину греоту —
Душу пушти, к небу очи бачи,
Док се сунце ухвати и смрачи.
Један дан је у гробницу лега,
У нећељу на небо побјега
Од духовне браће и отаца —
— Књижевника и властодржаца!

ЛОВОРИКЕ

(Посвете)

ПЛАЧ ВИЛЕ РАВИЈОЈЛЕ

Тужбалица за краљем Александром

Сад ћу с тобом да говорим
краљу, сунце
Што нам грија, па нам зађе
за врхунце.
Ја сам вила са Велбужда
и Марице,
Са Косова, са Плочника
и Ситнице,
Па Грахова, Вучјег Дола,
Царев Лаза
Црногорских Термопила
и Богаза.
Пратила сам одступницу
и колоне,
Преко брда албанскијех
до Валоне;
И виђела твога оца,
прегаоца,
Како за њим народ хрли
Боже мили!
Ко лав рањен кад с' одупре
јачој сили.
Кад брањаше Црној Гори
одступницу
Мртвих Шваба напунише
Качаницу.
Од Јавора и Чакора,
преко гора,
Отпратише своју браћу
чак до мора.
Ти похита с војском твојом
пут Јадрана,
Препун мржње и освете
за мегдана.
Ко метеор пробиј'о си
дивље хорде,
Све падоше под замахом
твоје ђорде.
Идеш с храбром твојом војском
триста пута
С голом сабљом скакао си
врх регрута.
Кроз жив огањ и згаришта
коњ ти вришта,
А злотвори бјежали ти

с разбојишта.
Кајмакчалан када скрши,
битку сврши.
Отаџбини барјак ти се
залепрши.
Љубав, пажња на све стране
велика ли
Те загрли Срб', Хрвата
и Словенца
А на чело јарко стави
ловор в'јенца.
Све утјеши, и загрли,
и измири,
И државу твоју моћну
уоквири.
Твој рад моћни и врлина
твоја воља
Подигоше Отаџбини
углед споља.
Душмани ти завиђеше
Бог их клео!
Јер си њину политику
мудро сплео.
Нађера их да одступе
од свог плана
К.'о што су ти одступали
са мегдана.
Тужише те у Женеву
форме ради,
Само да те црна судба
изненади.
Црна тужба, црња дружба
мржња стара
Од жабара, Талијана
и Мађара;
Који вазда колју мучке,
као кучке,
А гранчицу мира држе
објеручке.
И праве се људи часни,
душе чисте,
А свуд шаљу непрестано
терористе.
Зар ти наша историја
то не каза
Да нам Швабе утукоше
оба књаза,
Да се не би сјединили,
то платили!
Књаз Данила у Котору,
у сред лађе,
Михаило у Кошутњак
смрт пронађе.
То су Швабе учиниле
и сад чине,
Ал' ће брзо доћи на ред

главе њине.
Мусолини, Гембеш, Кања
са три пања
Брзо биће њина сила
много мања!
Па си требо да се чуваш,
преко мора
Од комшије и Латина
и злотвора.
Да се могла подигнути
мајка Зорка
Да те види у ранама,
судбо горка.
Она би те загрлила,
сузе лила,
И до куће вјечне — сина
испратила;
Сва три твоја мила сина,
окулила
И краљицу, удовицу
загрлила.
Па би рекла: "Шта уради,
сине мили,
Зар не мога избјегнути
вишој сили,
Зар да рука разбојничка
на те пуца
И да твоје срце мило
сад не куца?
Зар да и твој мили живот
брзо свене.
Па да дођеш тако рано
ти код мене
И оставиш отаџбину,
њену славу —
Жао биће Петру, Андру,
Томиславу!
И краљицу, снаху моју
црно зави,
Па ти на двор црни барјак
она стави.
Зар не видиш да смрт твоја
сваког таче.
Видиш како свуда народ
јеца, плаче.
Но те јадна мајка пита
сине, змају:
Ко ће водит војску твоју
у окршају?
Ко ће стајат на престолу,
на висини
И говорит војсци твојој
о врлини?
Ко ће славу кроз ровове
да нам шири
И у народ љубав, слогу

да пропири?
Твој је Петар још дијете,
мили сине
Треба доста још времена
да он мине,
Да научи како треба
да управља
Савез чини, преговоре
успоставља,
Ти си био анђел мира,
анђел' с неба
Ти си сваком знао своме
шта му треба.
Ал' зла судба, мили сине
тебе узе
Па ти народ пролијева
горке сузе“,
Тако би те твоја мајка
ожалила
Својих суза потоцима
гроб залила.
Али боље што ти мајка
жива није
Да не види ове твоје
трагедије.
Боље исто што је мртва
да не пати,
Јер смрт твоју не би могла
издржати.
Ал' ти данас судба дође,
краљу мили
Да одлетиш у небеса
вишој сили;
Да оставиш мили народ,
отаџбину
И трагично да завршиш
у туђину;
Да плачемо и тужимо
у црнину
И душмане проклињемо,
злу судбину;
Који су нас опколили
са свих страна.
А пред тобом утекоше
са мегдана;
И сада се њима крива,
хоће наше!
Не дамо им, хоће попит
отров чаше
Док Срб, Хрват и Словенац
сабљу паше,
Злотвори ће да нам бјеже,
да се плаше:
Од Француске и Антанте
да нас памте.
Ти потражи мир и слогу

ради свију,
А злотвори - ревизију
да нас бију;
Па кад стаде ногом за врат,
душманима,
И балканску лигу створи,
тешко њима!
Подла средства изабраше,
експлозива,
Да не пуште тебе, краљу,
ниђе жива.
А ти ниси плашио се
љути змају
Увијек си презирао
њину грају;
Тежио си општем циљу,
благо теби
И бесмртност заслужио
самом себи.
Кроз државу јурио си
на све стране,
Да дрвета племенскога
сложиш гране;
Да с' сломљених огранака
ћераш њије
Да нас једно са истока
сунце грије;
Да међу нас нема мржње
нити шизме,
Да нам не би тукле ребра
туђе чизме.
Ал' душмани испунише
своју жељу,
Убише те нечовјечки
у Марсељу.
На праг наше савезнице,
кукавице
Ће ти пехар, смрти даше
напојнице.
Злотвори се сада наши
луди смију
И планове нове кроје,
па их крију;
Да нам нови удар спреме
испријека,
Све ће платит, ако Бог да,
нека, нека!

ИСТОЧНИЦИ СЛОБОДЕ

Селањанка је родила Његоша
Кара-Ђока и кнеза Милоша
Синђелића и Томановића
Павловића и Вукаловића
И војводу Мирка Петровића
И Губеца и Острошког свеца
И Вукове из Горског Вијенца
И Вишњића Филипа слијепца
Па Сочицу и бана Новицу
Командира Радовић Јовицу
С Чева равна Перкова Стевана
А од Гацка Зимоњић Богдана
И Радова Сулу из Комана
С крај Бањана Вука и Шћепана
Из Бањана Ћетка и Максима
Од Шарана Тривка и Јоксима
Шибалије два ведика брата
Од Мораче Мину и Мијата
Барјактара Вуксановић Маша
Бећирова Рада стотинаша
Од Роваца Павла и Павића
Од Пипера Радојев Савића,
И Мушику из Братоножића
И Милића Ђуљу Ораховца
Јел бољега било Црногорца?
И силнога Миљана Вукова
И војводу Илију с Лукова
Два сердара Шћепана и Ђока
И Кузмана и Гиљена Јока
Од Завале Пилетића Јола
Од Бијеле командира Шола
Од Пошћења Прото-Попа Гола
Два Новака и с Медуна Марка
Из Главице Јова Пајовога
И Лакића Мирка Токовога
Два ускочка Петра капетана
Правосуђу Церовић Грубана
Из Цеклина Кења Станковога
Од Дробњака Јова Кекинога
Милована сина Перишина
И војводу Мијајла Нишина
Мијаила Луковца витеза
Перјаника Петровића Кнеза
И сердара Радовић Јагоша
И Војводу Бојовић Милоша
Од Црмнице Стругара Ивана

Од Острога Поповић Јована
Па Николу попа из Брскута
И мудрога Рогановић Шута
Од Грахова Даковић Јакова
И Хајдука Ђаур-Бабу Шука
Па од Плане Шоботу Авдића
А од брда Тодора Кадића,
Какви бјеху Ускочки Чардаци
И на њима крвави јунаци
Све са села Чобани сељаци
Што за цара немараху ништа
А имаху логор у Љевишта
Ускочили са стотине страна
Код Ускока браће Требјешана
Те су тамо зимовали зиму
И слободни били ка у Риму
Док окопни снијег у планину
Онда чете низ Херцеговину
Па ко да им наброји имена
Великијех људи и племена
И ко би им јунаштва описа
Неби брате Балзакова миса
А не рука старца самоука
Што је много претрпио мука
Да је карта Ћемовска равница
А мастило ријека Рибница
Да је перо више од Румије
А да Ловћен писати умије

И да му је Његошева рука
А звијезде словенска азбука
Па да пише за једно столеће
Спрема сунца небеске свијеће
И не бише могли да опишу
прошлост нашу у свијет највишу
Да су Гусле по Косова Луга
А гудало седмобојна Дуга
Да су струне са Маркова Шарца
Да је кожа са Мусина Јарца
Кад би Коњиц направили свеци
Ка мост нови на Малој Ријеци
Кад би уз њих пјева Пелев Бријег
Не бих мога избројити свијег
Те Чобане што чуваше Овце
А вођагу у бој Црногорце
Чобани су бивали војводе
И ковачи јуначке слободе
Носили су Колајне о врату
Са Његошем били у сенату
А примали од Русије плату
С владарима преговор водили
И свезане паше доводили
Са везира главе доносили
И јали су мисирске Хатове
Царевима ишли у сватове
У Латина заимали благо

Издизали ђе је њима драго
Милош овце остави у Шару
Незван оде у сватове цару
И да не би њега и Кулаша
То би била црна свадба наша
Па велики војвода Дрекале
За њиме су горе лелекале
Кад погибе код оваца старац
У крваву планину Рикавац
Је ли Никац од Оваца доша
Те друг поста Обилић Милоша.?
Славили су Божић и бадњаке
А Овнове пекли на саџаке
Доносили лова из планина
Пили мрка уз рамазан вина
Сад нит има Чобана ни струга
Свак се томе занимању руга.
И стиде се мајчина млијека
Јел им село била колијевка?
Сви градови на свијету што су
Сељачкога поријекла то су
И Рим древни у прастаро доба
Сељачка је била насеоба
Ту је била Ромелова кућа
Оплетена од љескова прућа
Покривена сламом ржаницом
Замазата земљом црвеницом
Ће му бјегу овце и торови
Ту су данас Папини дворови
Па град Котор перјаница Боке
Ту је било пландиште за стоке
Ту ће бјегу колибе сељачке
Град постаде одбране јуначке.
И Бог сами на земљи је бира
Син да му се роди код Пастира
Да му Јасле буду колијевка
Да га свијет слави довијека.
Црна Гора сељачка држава
Каке страшне муке издржава
Иду с гробља кући пјевајући
Све у јаду добро чекајући
Пет вјекова тешкијех столећа
Горела је под Ловћен свијећа
Ни вјетрови с ајфелове куле
Нијесу је могли да истуле

КЛАНАЦ ДУГА

Под планином под Голијом
Има тамо кланац: Дуга
То крваво разбојиште
У свијету нема друга

Тудије су чете ишле
Да потраже Љубовића
А често су нападали
И на Кулу Фазлагића

Туда војске налазише
Од Стамбола и Ангоре
Да угасе живи огањ
И слободу Црне Горе.

И туда су остајали
Кроз кршеве и пропланке
И данас им пра-Унуци
Не скидају црне траке

Тудије су Гавранови
Подизали насеобе
У љуцку се крв купали
Вукли главе и утробе.

И данас се туда виде
Турске Куле и Фолтице
Кудије су многе буле
Остајале Удовице

Одкако су Мушовићи
Зло створили под Требјесу
Више никад без кастига
Могли туда проћ нијесу

Нит су смјели издизати
Ни под Шишман ни Сриједе
Нити стоку изјавити
Да сијено зими једе.

Да нијесу Црногорци
Турчили се одината
Не би смјели Мушовићи
Отворити граду врата.

Али Дуга, дуга Дуга
То је био кланац-Кута
Што имала ниђе није
У бијели евијет друта.

Многе ти је позобала
Црногорске главе наше
Ка на Петње Брдо штосе
И на Крстац ископаше

Црногорке по разбој:у
Тражиле су свака овога
Ал' ту не би Свети Петар
Познат Павла брата мога

Ње да љуба познат може
Тело свога господара
А глава му однешена —
- Пут Травника ил Мостара

Ни Илију Ђуканова
Препознала не би вила
Кад Његова руса глава
У Стамбол је пошла била

Ње Ђулека да познаду
Заробљене удовице
Кад је глава однешона
У крваво племе Цуце.

То припада све прошлости
Ал' казата ријеч живи
Да се тијем јунацима
Вас бијели свијет диви

Ту се нема ниђе сјести
На то црно разбојиште
Без на мрамор ил' на Змију
Ил на љуцко Рвлиште.

ЊЕГОШУ

Кад Његоша читам, збиља се дивим,
И стид ме с колико памети живим!
Сва су му слова од ловорике
Прозрачна ума - славе толике,
Свака је његова ријеч ријека
Ал оно, оно „Ноћ скупља вијека"
Велики пастир Христова стада
Под шатором се Богињи нада
Ето је истече у сјају светом
И одликова га својом посјетом.
Сад ће му срце на мјесто сјести
Па нека седме заповјести
Па кад са Луне облаке скиде!?
Бесмртне зове да му завиде!
Његовој срећи немаше краја
Па макар никад не гледа раја!
Те на тај олтар испјева тропар
Његош, владика-пјесник господар.

ПРИНУДНЕ МИСЛИ

Шта је љепше чути и виђети?
Но с људима пити и сиђети
Претресати и јегленисати.
И Кад младић мудро разговара
И паметан старац кад се кара
Кад комшија добројутро рече
Ил у кући гусле кад заječe
Кад кум куму кућу не пролази
Кад кум кума срета кад долази
Ко у цркви иде о тољази
Кад син мајку умије да пази
Да на љуту гују не нагази
И ко дату ријеч не погази
И јако се љубав не омрази
Нема сина кога мајка мази
Нит човјека који уобрази
Нити мужа кога жена гази
Нити жене коју узму врази
У сумпорне воде кад загази
Нема вука кад у село слази
Примјери су најјачи докази
Мржња душу и срце зарази
У свашта ће лажов да загази

Зар ће поган да се преобрази
Ко се чува мрава да не згази
Јадно живи и јадно пролази
Ратови су сметња и порази
Ту би сила жвала да зајази
А то јој се хрђаво одрази
Шта је љепше од момка на снази
Све докле га старост не накази
Снаха почне језик да му плази
Јер је један остара и гадан
Рукавом се отире кад једе
Надају се дако му присједе
Нема љепше боје од бијеле
И јетвре кад се не дијеле
Јер је љубав дивна и лијепа
А мржња је гадна и слијепа
Ко је срећан у људској невољи
Они што се с мало задовољи
Ту се шала замеће у кући
А одиве долазе смијући
Кајање је људски накит први
Јер се стијем умирују крви
Вјерска мржња гавранове леже

И дијели људе на сталеже
Све су ово племените ствари
А час нек је Перовића Мари
Истој сестри пјесника Његоша
На врата јој крвник бјеше доша
Рањена га носаху из рата
Али сестра великога брата
Нешће пред њим затворити врата
Око њега јато соколова
И носаху поп Кусовца Јова
Са Граховца поља од мегдана
И на њему седам осам рана
Он је закла Перовић Стевана
Мила сина Перовић Андрије
Од Његоша оста био није
И проклети поп Кусовац Јово
Разнесе му срце на олово
Оправи га Књаз Данило први
Те загази по невиној крви
Ла не стрепи Петровић Даниле
Па га ноћас донијеше виле
Баш код мајке Стеванове Маре
Код велике црногорке старе
Што уради што друга неможе
Да крвнику на нужди поможе
Кусовца је предусрела попа
Који јој је Стевана закопа
На постељу његову га леже
Како ова црногорка преже
Кауркиња из ломнијег цуца
Стеванову кошуљу избуца
Те му осам замоташе рана
Зар кошуљом Перовић Стевана
Боже мили немила састанка
Шта то ради Стеванова мајка
Није шала за цијелу вече
Уздржала се ништа да не рече
О Стевану да не проговори
И Кусовца попа не прекори
Но кад Јово мало ксебе дође
Око себе разгледати пође
У поноћи без бијела дана
Позна слику Перовић Стевана
Кога уби на сред Цариграда
Нађоше га јади изненада
Кад му виђе слику о дувару
Препознаде Перовића Мару
Виђе попе колико је сати
Али му се доцкан покајати
Ал га мање боли осам рана
Него једна Перовић Стевана
Те у зору и само свануће
Носе попа из крвничке куће
Оста да се прича у будуће
Како љуба Перовић Андрије

Мила сестра Његоша геније
Пред крвником врата не затвори
Нит му каза нити га прекори
Бил то друга урадила-која
Као жена Његошева соја?

ИЗГУБЉЕНА НАДА

1940

Шта 'но пишти у гори Семољу?
Ако пишти јес му за невољу.
Или пишти у процијеп гуја?
Или тутњи вјетар и олуја,
Ил' рањена кошута лелече,
Или вода из језера тече?
Ил' срндаћи по горама скачу,
Или гладни гавранови гачу-
Ил' се јеле врховима тичу,
Ил' чобани код оваца вичу,
Ал' од тога ниједнога није;
Него нешто од свега јадније,
Јер је мајка сина изгубила,
Па цијело племе узбунила.
Кука јадна Јекнића Стамена,
Линуле би сузе из камена,
Она сина Радомана тражи.
Куми земљу дај ми ишта кажи?
О мојему сину Радоману,
У којој је битци и мегдану,
У бездану твоме пропануо
Ил' је туђег ропства допапуо.
Земља ћути а мајка се љути,
Што му не зна гроба ни мрамора,
Нит' му чује гласа из затвора.
Не зна шанац у коме је био;
Не зна врана који га је нио;
Не зна воду гдје се утопио;
Не зна гдје је очи заклопио;
Нит' крвника кога је убио,
Нит' планину гдје се изгубпо.
На свашта је промишљала стара,
Па се јадна с јадом разговара.
Туда кука и ноћи и дневи,
Дако кога са боишта треви,
Који бјеже из ратније база
Дако би јој ико за њ га каза.
Јел' га гледа" мртва или жива?
Туда чека Кљајића одива.
Са кукањем срце своје пара,
Гором иде с гором разговара:
,,Чарна горо твојега ти лада,
Сушиш ли се од мојијех јада?;
Ил' кад неко дође изненада,
Те ви јелу посијече младу,
Друге јеле да ли зато знаду?

Дал им срце од жалости вене,
Као слабе изнемогле жене?"
Тако ова јадикује стара,
Звјерку срете и с њом разговара.
Јер је Семољ вучја тркалишта,
Гора пуста у њој нема ништа.
Не може га прегледати око,
На сред њега језеро дубоко.
Ту су змаја гледали да плива,
Гл'али коња ће му вири грива,
Зими вуци око њега вију,
Љети виле долазе да пију.
Ту се утве у шевару крију,
Ту су гл'али страховиту змију,
Ће под јелом крај језера спава,
А поред ње од јелена глава.
Ту је кажу у стару земану,
Свадба била Љутици Богдану;
Ту путници и данас сврађају.
Те с језера воде завађају,
Па и ова Морачанка стара,
С језером се често разговара.
И жали се језеру и води,
За зло њено које је погоди.
Скрај језера и росне ливаде,
Нешто јој се погледати стаде,
Рањен јунак гдје кроз гору ходи,
Примиче се језеру и води.

Опире се на пушку крваву,
А кошуљом замотао главу.
Приђе јунак води иа обалу,
А потеже чутурицу малу,
Из језера воде те завати,
Па под јелу полагано сврати.
Ране пере а ране утеже
Ледне воде низ грло потеже.
Уз јелу је прислонио леђа,
Воду пије вода га вријеђа.
Од глади је заложио биља,
А језеро воду благосиља:
„О језеро што се осевапи,
Те ме уми и воде ме напи.
Одморих се овде ко на свили,
О дабогда с тебе Руси пили.
У то доба бастисала стара,
Похитала да с њим разговара.
Пошто му је ране честитала,
Онда га је за сина питала:
„Богом брате дај ми кажи ошта
Окле идеш, из кога бојишта?
Овдје чекам има мјесец дана
Све пролази војска са мегдана,
Мога сина нема са бојишта,
Зањ' ми казат незна нико ништа.
Ти ми каже јунаштва ти твога,
Окле идеш са боишта кога.

Да ми сина не познајеш мога?
Из пука је осамнајестога.
Подофицир из академије,
Који прије боја гледа' није.
Из Мораче Јекнић Радомане,
Па га нема с крваве пољане,
Од бијела града Осијека,
Ту ће бити, оста довијека."
Рањеник јој вако проговара:
„Казаћу ти Црногорко стара.
Идем сестро са ријеке Драве,
Идем с борбе страшне и крваве,
Гдје се Њемци са нама поклаше,
Ал' нам с леђа уд'рише усташе.
Такве борбе страшне и јуначке
Били смо се пушкама млатачке.
Ту сам твога Радомана гледа,
Гдјесе момак десетини не да.
Но кад двадесет на њега навали,
Крагујевке четири опали,
Неда главу но скочи у Драву.
Не знам даље шта је с њиме било
И мене је зрно погодило.
Али мислим да је има крила,
Колика је Драва вода била
И велика ватра из небеса,
Не би крила изнијела меса.
Кући иди и сина не тражи,
А оцу му црне гласе кажи.
Радоману нека се не нада,
Па да му је с по свијета влада,
Ту је пука погинуло пола,
А мене су пребацила кола.
До Мојковца града крвавога,
Са мном друга нема ни једнога.
Ићи нећу у крваве Куче,
Да ме тамо Талијани муче.
Но ћу ићи од села до села,
Не би ли ме каква срећа срела.
Да још кога нађем као мене,
Дако скоче и Људи и жене,
Крв наново опет да лијемо,
И државу своју добијемо".
А кад стара разуми Стамена,
Па торбицу скиде са рамена,
Те јунаку из тврдије Куча,
Даде хљеба и сира те руча.
Он потоме оде у хајдуке,
Но од једне Морачанке муке.
Више ништа ни од кога не чу
Докле дође у Доњу Морачу.
Кроз тијесне кланце и богазе,
Све војнике пита што пролазе,
Док најпосле на село Црквину,
Ту јој нека слаба нада сину.

Казао јој један пушконоша,
Један момак са нама је доша.
Јекнић бјеше из Мораче Горње
Остао је у Бијело Поље
Каза негђе тетку неку има,
У Санџаку крај зелена Лима
Свратио је да се са њом види,
Него стара хајде дома иди.
Ни три дана неће више проћи,
Чекај сина и он ће ти доћи.
Кад је стара и то разумила,
Кући оде муња је убила.
Све је племе јадом заглушила,
Би зелену гору осушила.
Чека стара толико земана,
Ал' јој сина нема са мегдана.
Чекали га и отац и браћа,
Ал' се никад више није враћа.
Вјекови ће као дани проћи,
А он више никад неће доћи.

ПОЛОМЉЕНЕ САБЉЕ

На хиљаду девете стотине,
Дванајесте крваве године,
За вријеме осутније дана,
Кад осташе Турци без Балкана,
Бугари им узеше Тракију,
Грци Епир и сву Тесалију,
Срби Битољ и Македонију,
Црногорци равну Метохију,
До Звечана и до Митровице,
До Тулбета и до Грачанице!
Само Скадар код ријеке Дрина,
Због неслоге српске од старина,
Ту пуштише Турке и Есада,
Те дигоше куле око града,
И плотове около шанаца,
Зло велико за Црногораца!
Ће је десет хиљада бораца
— Изгинуло због таквога рада,
Око Скадра крвавога града!
На шанчеве Широчкога Виса,
Љешанска се нахија крдиса
Љути бјеху на Краља Николу,
Што су славном Љешанскоме Колу,
Слаба му се ријеч омакнула,
Те Љешнане у срцу такнула,
Данас на врх Широчкога виса
Баталион Љешански кидиса,
А пред њима Радуновић Марко!
Јунак прави да га није лако,
Најпрви је допануо рана,
Ту се пола ископа Љешнана
Изгибоше Љешански јунаци,
Ту је камен многој био мајци,
Многе љубе удовицом звате,
Сестре ишле косе одрезате!
Останула ђеца без отаца,
Спотица се старац код оваца.
На врхове виса Тарабоша,
Види попа Вукчевића Јоша,
Крвав јунак, гази по разбоју,
Те хришћанску врши дужност своју.
Међу ове Љешанске јунаке,
— Три су брата од оца и мајке,
Три ђетића три Радуновића,
— Из Нахије из Прогоновића,
Погинули у овоме боју,

За јуначку домовину своју!
Њина оца Крста Николина
Не сметаше толико година
Те је своју ђецу соколио,
И кроз борбе јуначке водио,
И вазда им старац говорио:
,,О синови моји соколови"!
Нема смрти без суђена дана
Ни витешке славе без мегдана
Ко погине ђе треба гинути,
Сам ће себе спомен подигнути,
Сјетите се свога брата Ђура
Што на града оста Портатура
У бој љути противу Јапана,
А на страну Руса и Балкана,
Под командом мрка Црногорца,
— Поповића Јована — Липовца!
И племића Влада Петровића;
И Арсена Карађорђевића,
И јунака Шпадијера Марка,
Гвозденовић Анта из Ћеклића,
Са зелена Лима, Саичића.
Он је тамо изгубио главу
Ал добио поштење и славу".
Тако отац синовима збори,
Али ту се зло и чудо створи
— Наврх тврда Широчкога Виса,
Старчева се заврши замиса,
Ђе падаху шанчеви и жица
Погибоше брата сва тројица!
Но ево ти јада и несреће
Да за Крста Турско зрно неће,
Ал нит јекну нити залелека,
Само што је синовима река:
„А ох мене Ђуро и Илија,
Ђецо моја, Бајо и Андрија,
Погибосте, ђе гинути треба
Гдје је људска дужност и потреба!
Још Ђурове овђе да су кости
Па животи ваши да су прости,
Клећу Турке и свашто им рећи,
Што ја остах у овој несрећи!
Боже што си позва ђецу своју
„Прими с њима грешну душу моју"
Но глас његов до неба доприје
Прекрсти се старац и умрије.
Земљи паде Богу душу даде!
Ту погибе ова сабља стара,
Од четири срчана удара,
Од четири ране без лијека,
Да се прича за то довијека,
Смрт је таква чудна и ријетка!
Можда двије од седмог вијека!
Бог се сами на њега смилова,
Те испусти душу код синова.
И стиже их на вратима раја,

Ту нађоше Пивљанина Баја,
И јунаке с горе Вртијељке,
Из прошлости славне и далеке!
Ту чекаху скадарске хероје
Да их воде у насеље своје,
Ту Едемски поток ђе извире,
Тамо ђе се никад не умире,
Ће су рајска поља и красота,
Тамо ђе је рај — дрво живота,
Тамо људска рука ђе не ради
Тамо ђе су божји рукосади
Тамо ђе је поезија башта
Тамо ђе је Пушкинова машта!? ..

ПОСВЕТА ОБИЛИЋА ПОЉАНИ

Ти Обилића Пољано, прометејско
поднебље, Ти што си достојна
Свога славног имена, учини ми
срцу на вољу, да пресади ову
живу ријеч, у крвавој стопи Твоје
мученичке земље, из које је поникла
најславнија људска лоза!
Пет вјекова Крвава Пољано,
кадио те је, осветнички дим из
сјајних цијеви, џевердара и кубурлија!
Двадесет господара испод Орловог —
крша, са шаком осветника, и са
отетим оружјем, бранили су понос и
слободу своје земље, те се и данас по
тебе познају крваве стопе, Гласника са:
Вртијељке, Царева Лаза, Убала, Круса,
Мораче, Дуге, Мљетичка, Граховца,
Вучјег Дола, Острога, Фундине, Скадра,
Брегалнице, Мојковца и безброј других
разбојишта.
—Са тебе је Обилића пољано, Књаз
Данило поручива поробљеној браћи:
Да је на прагу дан слободе, када бих
ја приста бити војник пред шатором
Обреновића".
Преко тебе је Нагоркињо, протутњио—
Књаз Никола на помамном хату, са
исуканом сабљом, кликујући
громогласно:
„Замном Црногорци у крвави бој, да
помажемо браћи Херцеговцима, кидати
— ропске ланце. Како ти на баштини
Црнојевића? погубише „Господарев
бријест" твоју — перјаницу, под
којим су Црногорци писали —
мегдане највећим освајачима Европе!
Петнајест нараштаја крвавих,
освајачких оклопника, замирitали су,
те труну у твојим тврдим ждријелима,
под мртвачким покровом.
Ни Ћуприлић једно велико ништа, ни
Омер-пашина година ни Његошева смрт,
ии турски дарови ни Данилова погибија"
ни сијасет осталих недаћа, немогаше
савладати витешки дух једног малог

али страшног народа, који је био злом
усукан, Косовко уз Твоје — велико
име, јер си му ти крваве јатагане
оштрила, вјером и надом ТИ стара
московска — вило, химно и свијетли
образе српског племена, ризницо
споменика древне насеобине, неумрла
истино и историјо великих поплава —
мутних времена. Теби Милошева
Пољано — која си гријала у њедрима
јадно избјегличко робље, постојбино
горштака и гусала, најславнија
Пољано, свих времена и свих
народа. Теби, теби што си равна себи,
Теби слава и хвала: Во вјеки вјека
— АМИН

Од разуре Требјесе Требјешки
1789—1919

ПОЗДРАВ ИЗ ЦРНЕ ГОРЕ

Не вјерујем да би било,
Ни имања ни новаца,
Да ми плате што сам био,
Код љутије Косоваца.

У част моју скупљате се,
На сједнице и весеље,
Давали ми прву чашу,
И сједали у прочеље,

Зашто, како и због чега,
То су Ваше личне ствари,
Да толику стиму има,
Изнемогли сужањ стари.

О свачему говорили,
Као људи и ка браћа,
Што је било у земане,
И шта који вијек схваћа.

Видио сам да чувате,
Славне своје традиције,
А узањих поштујете,
Друге људе и нације.

И нема ви по ким доћи,
Да нијесте горостаси,
Ваши стари гинули су,
Тамо ђе се Српство спаси.

Ђе је круна Душанова,
Ђе је барјак Југовића,
Тамо ђе је Црна Гора,
И огњиште Петровића.

Нека ви је за све хвала,
На дочеку и на свему,
Него сада да пређемо,
Да видимо другу тему.

Куда самном обијасте,
Чак до Врања и Охрида,
Ће нијесу ноге моје,
Долазиле прије нигда.

Зар нијесмо долазили,
На гроб Мусе Кесеџије,
Царевога одметника,
И турскога силеџије.

Што је Скеле затварао,
Чак од Рашке па до Дебра,
Док му Марков шестоперац,
У лубину сручи ребра.

У Призрену виђе ли смо,
Град Душанов и гробницу,
И у Скопље развалине,
И жалосну престоннцу.

Ту виђесмо резбарије,
У манастир Светог Спаса,
Што немају земље друге,
Те љепоте и украса.

А крваво Куманово,
Какве оно памти битке
Ће су војске изгинуле,
Ломиле се сабље бритке,

То свједочи мрамор један,
И под Њиме брдо глава,
Ко да вичу: „Хоће ли нас,
Ико спасит заборава".

Виђели смо Свети Наум,
На извору Црног Дрима,
За Маркову душу пили,
У Прилепу Купу вина.

Прелазили више пута,
На мостове од Вардара,
И гледали рушевине,
Македонских господара,

Да је карта Овче Поље,
А мастило извор Дрине,
Не бих мога описати,
Те љепоте и старине.

Но најпосле вратисмо се,
Код лијепе Самодрже,
То је наша старевина,
До Ње Срби много држе,

Гледали смо грачаницу,
Гроб Милошев код Тулбета,
То су наши споменици,
То је наша Ћаба света.

А најпосле лентрасмо се,
У бедему Вучитрну,
И онда ме допратисте,
До у ломну Гору Црну.

Сад поздрављам редом свијех,
Вашу ђецу ваше жене
Што су исто као и Ви
Учинили почаст мене ...

Сад драгога Бога молим
Васељену који створи,
Да се брзо састанемо,
И у нашој Црној Гори.

ВИЛА

Ко ће знати мисли тешке
У данима искушења,
Али ево једне слике
Мушке части и поштења.
Кад на Божић гром удари
Те бадњаке крв угаси,
Један старац ријеши се
Да рањена сина спаси.
,,Потури ме, бабо мили" —
Тако смртан син говори,
,Па похитај пут Ловћена
Нашој старој Црној Гори,
Јер ја мислим да краљ стари
Из опсаде помоћ иште,
Па похитај минут прије
Нејли стићи на бојипгге."
Ту остави старац сина
Да ***с***е с њиме звјерад даве
И отрча пут Кемовска
Мојковачки горди лаве.
Тај је случај суд и слика,
Диван примјер славног дјела
Па уз гусле запјевај ми
Ну пјесниче, једном дела.

СТОЈАНУ КОВАЧЕВИЋУ

(гледање у вјечност)

Није лако било, бит војвода Стојан,
И толике славе остати достојан,
Царевине двије смио је да мути,
И два силна Цара на Њега су љуги.
Што кликује рају, да харач не дају,
Ту словенску миса, Гатачкога Риса,
На сунчаној траци, слушају Горштаци.
Па глечери рикну, кроз исконско доба,
И ратова дивљих, покољ и ругоба,
Све пакости љуцке. и сва њина злоба
Сбрисат неби могле, име с твога гроба,
Крокодилске сузе, што уз чело теку,
И све што погани о човјеку реку,
Пометња духова, и заблуда плиме,
Натрунит не могу Стојаново име,
Времена ће гамбат, мимо своје моћи,,
А крај твојој слави, никад неће доћи,
Име твоје блиста на бојноме мачу,
А на Петков колац гавранови гачу,
И причају да је твоја ћорда љута:
Тај колац светила, хиљадама пута.
Колико је данас? борова и јела,
Под којим је чета. Стојанова сјела.
Да осуше часом, Струке и опанке,
А већ Стојан замче, јели уз огранке.
Да посматра озгор из залатка руке,
Кудије ће срећа, нанијети Турке,
И Он тамо докле на друмове мотри,
Испод јеле чета јатагане оштри,
С половине јеле као Ора слеће,
,,Замном, ево Турци од града Билеће".
Још се вита смрча из темеља гига,
А већ Стојан с четом у бусију стига.
Изметнуте лушке сеире из траве,
Како оштра гвожђа, јагме се на главе.
Онај што је рају
Са пртине ћушка
Сад му изби очи
Невесињска пушка.
Одмарај се Змају
На Петровој Гори
Ће се рајска пјесма
Дневи, ноћи хори.
Ће Суд љуцке части
Са Царом јунака
Одликова храмом
Тебе и Новака.

НА ГРОБУ МИЛОВАНА РОЂЕНА

Овђе труне десна једна рука,
Гласитога планинскога вука,
Барјактара Рођен Милована,
Што донесе славу са мегдана.
Под високом гором Леденицом
Махну ножем и руком десницом,
Те посјече Муја Тановића,
А крвника куће Петровића!
Што посјече Станкова Стевана
На Грахову пољу од мегдана.
Књаз Никола и војвода Мирко
За његово јунаштво толико,
Крсташ барјак даше му да носи
Да се с њиме потомство поноси . . !

РУГОВСКА КЛИСУРА

Е каква је та планина љута?
Довијек је пуна Арнаута
Стоји рика лава и кошута
Сурљају се змије око пута
Вуци вију међеди се криве
Туда виле и змајеви живе.
Вире крши кроз облаке голи
Вјетар дува жене се ђаволи.
Тутањ стоји ријеке Бистрице
Те сурвава брда и литице.
Букве када из облака висе,
Усред подне небо невиди се
Бор и јела гране смијешали
Ка но двоје младо кад се шали!
Ту зимују јелени и срне
Гњијезда се на јелама црне
А изањ га танка смрча стоји
Као мајка кад дијете дои.
Ту се јеле врховима љубе
А вук често окрвави зубе!
На све стране попадале кладе
И причају за велике јаде:
Како су их муње поломиле
А сестре им сунце заклониле
Око пута кости на гомиле
Од добријех коња и јунака
Страх би било Краљевића Марка.!?

КУПА ВИНА

Окле ти је била
та обична флаша
и зашто је љубиш
о старино наша?
Ово ђецо није —
флаша него Купа,
Да ви само знате
колико је скупа
Е је она виша
Но Во нечи с ражња
То се у њој зове
Поклоњена пажња,
Ово ми је посла
Друг старих војвода
И низашто небих
Ту здравицу прода!
Ово ђецо није
посла кому драго
Него стари витез
што живи на драго!
Нико његов није
туђе пете лиза
То је врат којега
не привија криза!
Кућа му је тамо
покрај Дукље града
И под старост живи
од зноја и рада?!
Виноградe копа
и оре и коси
А Легију Части
око врата носи!?
А испод ње брои
осамнајест рана
Од куршума љутих
и од јатагана!
Руком својом сије
жито у Дољане
Слично оном старцу
Са Јасне Пољане.!
Ова Купа није
попиј па је стуци
0 њој ће те моји
пјевати унуци:
„Из ове је купе
пио вино Деда

и ђеци је својој
у аманет преда
Добио је некад
пуну мрка вина —
Посла му је стари
ОРО из планина —
Бенерал и витез
Са Солуна Соко:
Поглавица брцка
МИРАШЕВИБ ЂОКО
Тако ћете ђецо
ви зборити негда
О антици овој
коју сам ви преда,
Коју ми донесе
наш племеник и брат
Из Мораче тврде
Сердаревић Мијат
О они су оба
јунаци на гласу
А ја ето немам
Ни бритве о пасу
И опет ме људи
на далеко виде
Једно мртво биће
Што по земљи иде! ?

Никшић 1968.
Р. Б. Требјешки

МАЈЧИНО ПИСМО

Соко спусти књигу испод крила
Тамо ђе је и послата била
У крајину у Васојевиће
У мално село Сајичиће
То син мајци црну књигу пише
Удовици Саичић Пунише
Но изађе Пунишина Ружа
Што је лани изгубила мужа
На тврдоме кланцу Јасиковцу,
Соко мајци црно писмо баци.
Што је била написала рука
Поручника из трећега пука
Син јој пише Сајичић Милане
Из Бугарске с Крваве Пољане
‚Јављам ти се родитељу стари.
Како су нас поклали Бугари,
На мир божји и на пријевари,
Ће страдају љуцки карактери,
Краљ Фердинанд и његова клика
Издадоше брата савезника
На тражење краља из бугарске
Ми из наше земље слободарске
Састасмо се на Овчему Пољу
За договор и будућност бољу
Да на овој јуначкој сједници
Као браћа и ка савезници
Да уговор потпишемо трајни
Ал' Фердинанд бечки фазал тајни
Све нам земље тражи до Охрида
Што то њино није било нигда
И све даље до Црнога Дрина
Ђедовину нашу од старина
Ал' Бугари ту нијесу криви
Народ који под притиском живи
Но Фердинанд и његова клика
И Њемачке земље политика
Да заваде два рођена брата
Два народа у свијет позната
И ето нас на вјеру позваше
Те нас тајно крвнички поклаше
На спавању послије вечере
Сто вјекова да то не опере
Ту срамоту бугарскога краља
Који своју нацију окаља.
Никад Једрен узет не би могли
Да им Срби нијесу помогли

Свуд им братску помоћ указали
А сад они њемачки вазали
Не Бугари но владина трка
Брацко дјело велико побрка,
Те те ноћи на Овчему Пољу
У великом брацкоме покољу
Утека сам ни сам не знам како?
И ево ме под ранама мајко
Склонио се планини у крило
Не знам мајко шта је даље било
Трава ми је и вода и храна
Лишћем осам замотавам рана
Слушам врана ће на јели гаче
Гледам вука кроз планину скаче,
Два се стара крвника привлаче
Јер их љуцко месо заудара
Мисле да су леши од Котара
Ал' не знаду у ком су вијеку
Дз се данас главе не сијеку
Но брат брату срце куком вади
Ту шћах скапат од рана и глади
И Бит храна бугарске звјеради.
Но Бог посла нека му је хвала
Мога друга Дабетић Мијајла,
Те ме жива у гори нагази
Свак мој ово нека му попази
Хоће да ме носи да ме вида
Ал' мајко нећеш вићет нигда-
Моје ране немају лијека
Ја сам више при крају вијека
Ш'љем ти ово писмо и поруке
Да ти преда Дабетић у руке
И крваву сабљу и палете
Моја браћа вазда да се сјете
Моје смрти и несреће моје
Пријатеља вазда да се боје,
И нека су вазда на опрезу
Од онога с ким имају везу
А ти гледај брзо ме пребрижи
И сирочад пази и подижи
Ти си нама била мјесто оца
Што је оста на врх Јасиковца
Ту нам отац погибе Пуниша
Најпрвога боја и јуриша.
Кад је стара јаде саслушала
Плачући је Ружа покушала
Да задржи празне наде трунак
Да ће Милан као стари јунак
Да однекле бане изненада
Поред Лима и Берана града
Ал' јој брзо пропадоше наде
Нешто јој се погледати даде
Испред танке куле с Диванане
Види јунак, прилази да бане
У крвавој официрској блузи
У великој забуни и тузи,

Позна јадна Дабетић Мијајла
Ће је Милан мајка му кукала
Је ли оста ће и рањеници
Или му је камен био мајци?
Мајко јадна немој питат зањ'га
Пет Бугара кад удрише нањ'га
Ал' његово јунаштво и снага
Он тројицу уби и побјеже
Кроз гомиле мртвије што леже,
Кроз тутњаву ломљаве и сјече
Ту Сајичић пут себе просјече,
Из логора смрти те утече,
Крв газећи љуцку као блато
То је било јунаштво признато.
Мора себе путе да прокрчи
У планину Кожух да утрчи,
Под заштитом ноћи и сумрака
Великој је пођери умака
И ја рањен скапулах по ноћи
Четвртога дана испред ноћи
Ја Милана нађох рањенога
Што сам мога то сам му помога,
Писа ти је у скорој прошлости
Историју његове болести
Из кога је умакао боја
Ту је мјесто мрака и покоја
Сутон црни Бугарску прекрива
Ал' Бугарска за то није крива

Него банда око Фердинанда,
Издајници, Срба и Бугара
Помири се са судбином стара,
Милана сам сахранио твога
Код Љесковца града бијелога
Да од жеље стара мајка гледа,
Неке ми је успомене преда
Ствари пружи Пунишиној Ружи
Да на понос Сајичића служи
Као што је Сајичић Лекса
Уздигну га слава до небеса
Те је био срећан у несрећи
И Арапа на мегдан посјећи.

ПРОПАСТ АУСТРИЈЕ

Кад цар Фрањо у Бечу умрије
Насљедника Карла зацарише,
И владара земљи поставише.
Чим је Карло на престолу сио,
Цио свијет за мир понудио,
Само народ да је као прије,
Под управом моћне Аустрије.
Но европске силе не примише,
Већ поново рата објавише,
На новога цара нападоше,
И велике војске устадоше.
Бој се бије па свакоју страну,
У Европи као на Балкану.
Кад краљ Петар са два своја сина,
Скупи силну војску из даљина,
До Француза уватише мјесто,
А у Солун направише престо.
Алексацдар војском командира,
Боже мили, јунак официра
Он гријаше војску као сунце,
А соколи ратнике Солунце.
Храброст има, гледа добровољце,
Те признате од Косова борце,
Што су дошли дако ослободе,
Своју браћу балканске народе.
На Цариград и на Гали-Пољу,
Ту се Руси са Турцима колју.
С Русом иде Енглез и Француска,
Од њих страда царевина Турска.
У турску су уљегли пучину,
Дошла пропаст под Босфор Турчину,
И црно се замутило море,
Јер се Турци са Московом боре.
Руси руске нападају луке,
Да Цариград добију у руке.
Жеља им је останула нека,
Бонапарта кад их је претека.
На Шемислав и на Буковину,
И ту Руси без престана гину,
Прегоне се око Галиције,
Ал нестаје Русу муниције,
Издају га Жиди и Германи,
Официри Руски генерали,
Јер мишљаху да ће да им треба,
Но Бог Русе помагаше с неба,
Те не оде с тога у комате,

Но потуче Њемце на Карпате.
А Њемачка загон на Инглезе,
Са свом силом у море уљезе,
И уведе своје оклопнице,
Да инглеске руши морнарице.
Сви су тада на мору ратови,
Но кад јекну са мора громови,
Који морска утврђења руше,
Оће цио свијет да заглуше.
Сила силу често навијаше,
Све из мора ватра убијаше.
Јер падаху из воде громови,
Те се топе војске и бродови.
Инглеска је тако ратовала,
Није Њемцу своје попуштала,
Њемачка се на то нађутила,
Па је морску воду замутила,
Силну војску примакнула близу,
Престоници Француској Паризу.
И сву своју употреби снагу,
Они Париз одузет мишљаху,
И Француску републику свету,
Да не папти више на свијету,
Бјеше Париз изгубио наду.
Већ се сила примакнула граду,
Бог помаже генералу Фошу.
Разгиа Њемце као другу стоку;
Потуче их и живе зароби,
Вјечну славу на Париз задоби.
Оста Париз у првоме ставу,
Слава Фошу витезу и лаву!
Слава војсци што се храбро бори,
Да Француско право не изгори!
У помоћ су имали Паула
За кога је сва Европа чула
Тог француског дичног генерала,
Нека му је за довијек хвала,
Јер се славно одужио роду.
Под командом генерала Фоша,
Паула је про Вердена проша;
Друга му је Америка дала,
Јест Пешинга дична генерала,
Те је Пешинг са два милиона
По Европи Германина гоња.
На Тиролу силна борба стоји,
Њемачка се Италије боји,
Па оправи милион војника,
А толико морем оклопника
Јер намјеру несуђену има,
Талијане да изгна из Рима.
Ал му сила не поможе ништа,
Но се грдан врати са бојишта.
Тако савез побјеђени рати,
Ал на сваком положају плати.
Док Вилсону гласи допадоше,

Да народи многи пропадоше.
Онда сједе на својему трону,
Пише књигу Бечу и Лондону.
Нек вас свијет отворена знава,
Да се дижем за народска права:
"Ја сам један да судбину шијем,
И ја рећи отворено смијем,
Ко гој туђе држи као своје,
Нека види страшне тачке моје;
Згазићу га као да га није,
Ко се мени противити смије,
Ја уздравље Америке моје,
Штитим туђе право као своје
А ко шћене дрско да не слуша,
Своју снагу нек на ме окуша;
За то у рат свјетски и устајем,
И свакоме своја права дајем,
И то ће ми свак признати славно,
На темељу правде основано.
Но, Кајзере, диве из планина,
Чуј наредбу слободнога сина;
Добро знади што ти пишем овђе,
Теби твоје царовање прође,
Јер ти закон у савезу склопи,
Да дивљате по туђој Европи!
Зар се можеш већ владарем звати,
А туђ народ туђом земљом клати'?
Немаш наде ни на какву страну,
Да помаже тебе на мегдану,
Но се предај црна, кукавице,.
Да на ново счављамо границе!
Ко помоћи данас тебе може?
Руси ватру под Цариград ложе,
Прсто турски гром стравични туче,
Цариград ће да предадне кључе.
А Бугарска исто тако страда,
Од Солуна Дојчилова града.
Аустрија с политиком ради,
Њен ће Карло да побјеже млади
Царство твоје прште на комате,
Бјежи и ти биће боље за те!
А ти Карло, од Беча владаре,
Ти си унук политике старе;
Политика не помаже више,
Но с престола хоће да те лише,
Ни сте туђа причепили права,
Још насрћеш на много држава.
Но, свакоме натраг своје врати,
Ил се с војском на мене обрати.
Америка тебе рећи смије,
Да те више на престолу није!
Ни Кајзера твога савезника,
Тако вама каже Америка.
Моје ће вас осудити тачке,
Да бјежите оба ич Њемачке;

Туђе дајте за своје молите,
А оружје сили положите".
Кад стигоше у градове књиге,
Владари се доватише бриге,
Кајзер сила држи се у ару,
А цар Карло одговор поврати,
Црна слова на бијелој карти:
"Ваш захтјев морам послушати,
Јер се више не могу држати,
А знам дивно грдна ми је мана,
Али ми је нестанула храна,
Јуначки сам бранио се доста,
Сваком своја земља нек је проста.
Молим, кумим, савезнике твоје,
Да ми земље не узмете моје,
А просте ви остале државе,
И Русима земље код Варшава -
Ето Босна и Херцеговина,
Бачка, Банат мале покрајине;
Ето Бока и ето ви Пола,
И велике земље код Тирола,
И Хрватска Чеси и Словени,
И Мађарска свакојако жели,
Да од свога одвоји се цара,
Јер их па то прошлост наговара.
Ето Лика и равна Барања,
И све земље које сам заклања,
Оне, су ми робовале доста.

Морам бјежат у неку државу,
Да ми Срби не изгубе главу,
Као што су прије Фердинанду,
У бијелу Сарајеву граду.
Књигу посла Швајцарској побјеже,
Српска војска на Балкан уљеже;
У Цариград трупе савезника,
Калаузи моћна Америка.
Ал војници јадни не знадоше,
Док од једном оружје предаше,
Остадоше робље у туђина,
Као јадна царевина њина,
Цар им оде и одведе владу,
У Базелу бијелом граду.
А земљама међе поставише.
Аустрије да не буде више.

НА СПРОВОДУ ЈАНКА К. ПОПОВИЋА

из Драговољића код Никшића 1974

Тревило се јутрос тако
Да је умро стари Јанко
У болници у Никшићу
Добри Јанко Поповићу
Сурвала га старос клета
Деведест скоро љета
Прошао је кроз три рата
Изгубио два-три брата,
Два-три дома ископата,
И јединак његов гине
На бранику домовине.
И све ово побуди нас
Да идемо и ми данас
Да видимо мртва Јанка
Обавеза то је јака,
Ми отоле брже боље
Уз никшићко равно поље,
И вуче нас Волга брза
Дан је ведар асфалт смрза
Дан је кратак а ноћ дуга
Тек се враће Сунце с југа,
Фебруарско доба зиме
Ал непамтим таке климе,
Наступила зима лака
Нит снијега нит облака,
Ту на Плочу Драговољску
Остависмо Волгу руску
Онда пјешке до Љесковца
До црнога црногорца,
Бездом Јанка Поповића,
Утреника ал кућића,
Ту бијаше људи маса
Црна дома црна гласа,
Ту се кука и лелече,
Док и од нас неко рече:
„Леле Јанко Поповићу
Горостасе и племићу,
Леле Јанко утрниче
И велики мученице
И гласити племениче
А Косовски осветниче
Од Бојане и Брдице
Па до мутне Брегалнице
Од Гласница до Мојковца
Свуд си био примјер борца
Устаничка класо људи

Чувај сина не пробуди
Е би момче да те кара
Ће му оста мајка стара?
И ђе су му сестре двије
Зар ти за њих стало није?"
Ту изреда жене туже
Нека брате нека друже
Ил ђевере или стрико
Нека куме љуцка дико
Двије шћери куку Тата
Поздрави нам Рака брата
Јел му теже осам рана
Или мајка самохрана?
Једна женска одвајаше
Она Јанка коријаше:
,,Куме Јанко пушко наша
На зле ли си гране доша
Прекрштене руке двије,
А мушкога гласа није,
Црне очи заклопљене
Мушке кости разглобљене,
А на глави слабо косе
Куд ће ово да те носе?
Да те Јанко син не зове
Да му идеш у сватове?
Немој болан ићи тамо
Враћати се нећеш амо
Ту сватови отров пију
А невјесту воде Змију,
За црнога младожењу
Млада момка у камењу.
Кући врата не затварај
А Петрушу не остављај
Да ти кућу обдржава,
Да се камен издржава,
Да ви оре подкутњицу,
Да нариче Радојицу
И да у њу трње сије
Да га ложи да се грије,
Јер су шћери туђа кућа
А зетови туђа срећа,
Ал Радојка сина има
Мора једна ићи к њима,
На сан јој је неко река:
,,Да ће у злу смрт да чека"
Куку ли је свакој кући
У злу добро чекајући
Петруша је знаш без браће
Кукавица горска штаће?
Без браће су хладне плећи
Свак ти смије ружно рећи
Нема у род куд утећи
Која сестра нема браће
Она у род слабо сврaће
Ће остану братанићи
Ту се има куд отићи,

Но ђе црни барјак вије
Ту одиви пута није,
На огњишту гуја спава
Зет имање распродава
Брат остаје без дијела
Ту је црно без бијела,
Јер кад сестра нема брата
Па ако је и удата.
Нека мма дворе царске
А у џепу кључе рајске
Да се купље у Јордану
А да влада на Балкану,
Да јој девет сина коси
А да царску круну носи
А шћер да јој Султан проси
Да јој млађи држе скуте
Боле брацке ране љуте.
Али нема црње Чавке
Него мајке самохранке

МОМ УВАЖЕНОМ ПРИЈАТЕЉУ БАЈУ КАСТРАТОВИЋУ

П о з д р а в

Синоћ ми је карта стигла
Потврђена препоруком
И најпосле потписана
КАСТРАТОВИЋ БАЈА руком.

Ти се мене често сјећаш
То познанство тебе кошта
Па ћу да ти одговорим
Из древнога ОНОГОШТА.

Мислио сам да си неђе
У тазбини ил у Пећи
И ја бих ти давно писа
Али ћу ти зато рећи:

Ја сам чуо прије писма
Које си ми посла јуче
Да у дому КАРА БАЈА
Расте једно мало Вуче,

Да се вишњи Бог насмија
На вратима дома твога
Да имате мушко чедо
Ка највећи дар од бога,

И да Бог да да поживи
Сто година или више
Да доживи да о њему
Историја наша пише,

И у срећи да преживи
Многа Љета и године
Све на понос куће своје
И јуначке Домовине,

И да Бог да и сви свеци
Да од оца бољи буде
И зле очи и погане
Да му никад не науде,

Он девети син ви био
А ти да си сретни отац
И тај МИЉАН да израсте
Ка најбољи ЦРНОГОРАЦ,

Немојте га размазити
То је ђеци грдна мана
Пустите га бос да скаче
Обала од Јадрана,

Немојте га навађати
На бомбоне и слаткише
Качамака и млијека
Давајте му то највише

Учите га кад дијели
Нека другу дава више
Јер богатство срећа није
Од Слободе шта је више,

Причајте му за Косово
За Граховац и До Вучи
Прије него буквар узме
Да тридесет слова учи,

Причајте му за Хајдуке
За устанке и за буне
Нек се пење на Комове
Гледа овце и катуне,

Гледа како сељак оре
Како копа како коси
Како стара Васојевка
У узици дрва носи,

И то ће га подсјетити
На његову традицију
Пет вјекова што гинуше
За слободу и нацију

Кажујте му нек се чуди
Да он има мајке двије
Домовину и ту што му
Рајским пиће груди грије,

Учите га нек пјешачи
Са торбицом о рамену
Е му може то ваљати
У животу и времену,

Ви ћете ми опростити
На писање и галаму
ПОЗДРАВИ ми ђецу твоју
И њихову драгу МАМУ

И нека га у част моју
Дигне сина и пољуби
Видим да се меморија
И памћење моје губи

Па дозволи да захвалим
На људскоме твоме дару
Из далеке земље слику
Да ми виси о ДУВАРУ,

Ти си мене као човјек
Више пута задужио
Како зашто и због чега?
Кад нијесам заслужио,

Још искрени поздрав прими
На обали од Јадрана
Са свом срећном породицом
Од твог ХАЏИ РАДОВАНА.

У СТАРОМЕ ОНОГОШТУ
21. 1. 1979. године

РАДОМИР СЛАВКОВ ИВАНОВИЋ

1964-1976

Чије оно овце изјавише?
Од Коњскога Поља па навише
Да Кођаку и бусику пасу
По Љубишњи планини на гласу,
Е кака је та пуста планина
Кака тога планинскога џина?
Свуд око Ње шума јеловина,
И Борови струге и торови,
Испод гора љетна насеоба,
Једно јутро неко бјеше доба
Заječаше горе и омари
Изјавише Овце и Чактари,
Несретнога: Ивановић Славка
Бјеше сина опремила мајка,
Радомира осмољетке ђака
У нељељу на светог Јована
У сред љета и Петрова дана,
Ведро бјеше суша завладала
Те се мајка јаду не надала
И дијете оде у мајици
Више никад да не дође мајци
Оправише за овцама сина
Још му нема тринаес година
Рекао би да није дијете
Но анђео са друге планете,
Кад се смије када сунце гријe
Када гледа када те милује
А кад збори када тамљан гори,
Какав бјеше ка кита цвијета
Шта је љепше овога свијета?
Дан бијаше ведар као зора
Кад је Овце пуштио из тора
Буљук паске уз планину јави
Док се облак од југа појави
С Дурмитора и Бобова кука
Некоме ће мајка да закука
А кроз горе вјетар зајаука.
Кад изјави на врх Камењача
Поче сјевер маглу да разбача,
Кад прејави у Зелене Стране

Поче ситна киша као с гране
Разведри се па се наоблачи
"Црно рухо небо преоблачи,
Ал дијете мудро као чела

Ивановић из Слатине села
Из основне школе из Бобова
А потомак старих соколова,
У памети нешто предосјећа
Да га чека велика несрећа,
А чуја је од Ђеда и Оца
Кад кидише на бусику овца
Кад се Ован под чактаром стреса
Животиња ногом кад отреса
Кад пландују овце испред зоре
Вријеме ће да не може горе,
Бојаше се провале облака
Па бијеле Овце наарлака,
Шест овнова ардакну да јаве
На Љубишњу натраг да прејаве
Да ниједан не изнесе главе.
Најпрви је Мркаљ нагарио
Скоро му је чактар набавио
Тисов Тељег, чактар од по хрома
Да ниједан не гледају дома,
За чактаром овце најавише,'
А облаци мутни навалише,
У долини магле ујавише,
Грми тутњи сијева Свјетлица
А навали киша лапавица,
А Радомир као ластавица
Облацима силом на срамоту
Изјавио на највишу Коту

Ту ће му је најстраше животу
Неће пусге да остави овце
Но на старе личи Црногорце
Нешће бјежат без оваца мајци
Да му сјутра друштво не пребаци
Али хоће прећи про бријега
Од вјетрова, кише и снијега
Лапавица лије ка из кабла
Вјетар чупа петстољетна стабла,
Тутњи грми сијевају муње
Побјегоше Орлови у жбуње
Побјегоше косци са ливада

Од велике олује и града,
Орлеанка која тиће леже
Коју љубав родитељска веже
Са гњијезда у гору побјеже,
У планину што бјеше дивљачи
У гору се спушти и пребачи
Панули су по земљи облаци
А Радомир зло да му је мајци
Кад прејави на брдо Љубишну
Жива муња од небеса шину,
Гром загрмље са брда Радана
У нећељу на светог Јована
Да побије Овце и Чобана,

Нешће гађат борове ни јеле
Но чобана и овце бијеле
Нешће гађат Вука под омаром
Но Мркаља овна под чактаром.
Све то мртво у планини леже
Али рањен Радомир побјеже
Пошто су му изгинули брави
Дако како нађе мјесто глави
Однекле му нанијела срећа
Будимира брата стричевића
Он код брата јуначки долеће
Да с њим бјежи од мјесто несреће,
Али мује у своме бијесу
Да се спасе дали им нијесу,
Каква дана и какви облаци?
То стољетни не причају старци
Да су прије упамтили ово
Да је било у племе Бобово
Да су вака бивала чудеса
И волико на гомиле меса
Чобан оста као иза грома
Ками мајци да ће вићет дома.
Виће да је на ивици гроба
Препао се да не гину оба
Па говори Будимиру брату
Иди мога те пронађи тату
Те му кажи одма да ме тражи

Кроз Љубишну високу главицу
И донесу топлу кабаницу
Иће жива ако ме затекну
Дако са мном у катун утекну.

Дијете је однијело гласе
А Он јадан ниће ништа насе,
Велика му студен додијала
Клачина га не би огријала
Од велике кише и поплаве
И велике грмљаве и страве
Ранила га за плећа стријела
И косу му с главе понијела
Освоиле Танталове муке,
Премрзле се и ноге и руке,
Уз ледне се прислонио плоче
Па у јаду јадовати поче:
„Што ми нема несретнога Тате?
Ће си мене Велимире брате
Да ми видиш ране и комате
Ја сам давно поручио за вас
Што вас нема не било вас данас,
Шта ми нађе несретнога оца
Свака му је изгинула овца
Ја тешкије допануо рана
И овога несретнога дана
Жив бих мајци у колибе сиша
Ал не даше громови и киша

Но погибог овце чувајући
Да ми мајка умре кукајући
Без оваца стругу затворите
А пусте ми књиге сагорите
И свак нек се од несреће боји
Да га јади не задесе моји,
Но штаћеш ми мој брате без мене
Кат те стану стизат успомепе?
Тућу браћу кад видиш у колу
Туће ђаке кад иду у школу,
Кад чобане видиш у планину
Ил небеске муње када сину
Ил гром Јелу неће кад убије
Ил студена киша кад улије
Сјећаш се моје погибије,
Како ће ми јадовати мајка
Кад загрме муње из облака
А мој ђедо и болесна бака
Чијега ће миловати ђака?
Без оваца стругу затворите,
А књиге ми моје сагорите.
Ти кад станеш окупљати свате

Оли рећи Леле мене брате
Ол ујаке у сватове звати
Коме ли ћеш моје мјесто дати
Кад појаше Тата на Дората
Нећеш имат милијега свата.

Кад се стану веселити свати
Кости ће ми у гробу пјевати,
И тако је на студеној плочи
Заклопио за довијек очи.
Због Стихије што вулкане туле
И студени тридес испод нуле
И несреће старога крвника
И стравичне руке громовника.
Кад су црни допанули гласи
Похита је отац да га спаси,
Залуд му је хитање и нада
Све с кантуна трчи и сливада
Хита народ ко ће стићи прије
На то црно мјесто погибије
На Љубишну високу главицу
Нагазише грдну касапницу,
Буљук брава Ивановић Славка
Опалила муња из облака
Све то легло ка снопље по њиви
Шта су брави у планини криви?
Гром ако је у нечијој руци
Ка што није познато науци
Неби така безакоња ствара
И невине домове разара,
Куд је Чобан не додио мајци
Ту му бјеху Капа и Опанци?
Он је рањен отоле побјега
И сад траже по планини Њега,

Док глас црни чу се из далека,
Брат Велимир брата залелека,
Радомир се бјеше престравио
Ту ђе га је Борко оставио,
Преста киша а завлада туга
Појави се двобојна Дуга.
И то чудо бива с бог нечега
Успомена Нојева ковчега.
Отоле су понијели Њега
Са Љубишне леднога бријега,
И носе га кроз љетне катуне
Тамо ђе ће младост да му труне,

Силан народ скупљат се поче,
Чак од Дрине и вароши Фоче,
Од Пљеваља и Свете Тројице
До Вашкова и Ограђенице,
Тога дана тревио се светац
Па му мајка пошла у Мештровац
У родбину у Млађеновиће
Јер се сестра ужељела браће,
И ето се истог дана враће,
Ће је црни задесише јади
Хоће себе очи да извади
Што се није пре десила дома
За вријеме несреће и грома,
Јадна мајка кука и нариче:
„Радомире живи мучениче
Уби ми те муња из облака
Како ће те прежалити мајка
Кад у школу стану ићи ђаци
Како ће ти црној бити мајци?
Тебе мајка неће опремати
Нити ћу те у школу спремати
Мјесто школе и мјесто састанка
На гроб ће ти долазити мајка
И пусте ти књиге доносити
Ту их мајка сузама росити
И више их враћат кући нећу
Када црне чавке долијећу
Нек их носе да гњијезда граде
Ће ће црне тиће да пиладе
Тога јада и тога покоља
С Њим замакоше про Коњскога Поља,
Про пустиња и про Водовода
Одакле је одведена вода
Чак далеко с Босанске границе
До Мештревца и Ограђенице.
Неко кука а неко лелече
Није така долазила вече
Од кад Драга кроз Бобово тече,
Друго јутро у село Слатину
У ту стару постојбину њину
Радомира браћа и рођаци
Црној земљи предадоше мајци,

Ал' то није мајка него Маћа
Одакле се нико није враћа,
То је старо мјесто једнакости

Ће не можеш разузнати кости
Ил' су Царске или су поганске.
Његов отац Ивановић Славко
Није мога живљети никако
Док споменик не подиже сину
На Љубишну високу планину,
На врх Коте поред Пирамиде
Те га двије Републике виде,
Да се прича гроз дуга столећа
Ће се ова тревила несрећа.

ТРАГ ЂАВОЉЕГ СЈЕМЕНА

(Јаме у Црној Гори)

КРВАВА ВЕЧЕРА

Путовала два врсна Дробњака,
Ради посла домаћега нака.
Једно бјеше Делић Радиоца,
Окле тече вода Комарница.
А друго је Крстајићу Живко -
Ће зло чека - знат не може нико!
Већ прећоше дробњачку долину
И Крново високу планину,
И зелено поље Лукавицу
И питому жупу Грачаницу;
Уљегоше у гору Туријy,
Куда Вуци у сред подне вију,
Лаке срне око пута скачу,
На јелама гавранови гачу.
Починуше код Вилина гроба,
Ће је, кажу, у прастаро доба,
Чобан момче с вилом сагријеши,
Па је закла те се огријеши.
Кад су били низ поље Радовче,
Сунце к брду наваљиват поче,
Ту их срете непознато момче;
Посједаше на сред поља равна,
Запалише из ћеса дувана,
То је стари адет и навика,
Прва људска стима и одлика.
Он им каза своје име право -
Ја сам Пипер, Миличковић Саво.
У то сунце за брдо замаче,
Он их зове да са њим коначе;
Види, воде дебела алата,
А за пас им два руска наганта,
А висе им ланчеви са сата,
На рукама пршћење од злата,
Још мишљаше ненакога врага,
Да имају у бисаге блага;
Можда иду да ђевојку просе,
Мора пара да повише носе.
Код њега се зла помисо роди,
Како црно коло да заводи:
"Ноћас ћу их да позовем кући,
Побићу их и неће завући,
С њих залоге оволике свући,
А продати оружје и коња,
Јер је ово доба безакоња.
Талијани и управа туђа,
Те живимо у доба бесуђа,

Доба плъачке и отимачине,
Паљевине и преметачине.
Свака чуда Талијани чине,
Па ћу и ја плъачкати и бити,
Нико ми се неће разумити".
Па кад тако на хитање сконта,
Он путнике превари и смота,
Код његове куће да коначе,
Обојици мајка да заплаче.
Мпсли људе на вјеру поклати,
Да поганску кућу обогати,
Шта замисли и од чега пође,
Да му камен у дом ваљда дође?!
Ће га ђаво на сред пута роди,
Да их срете и да дома води;
А њима је кућа и требала
Јер ноћ црна бјеше пришкрбала
Но идући издајничкој кући,
Прича Живко зету Радојици;
Пут ће црни бити обојици:
"Ноћас на сан бјесмо у гробници;
И неко нас извади из гроба -
И без главе видио сам оба".
То причају за себе, кријући,
Док стигоше неваљалој кући.
Рече Саво: "Добродошли људи"!
Крваву им вечеру понуди.
Таман бјегу почели да једу,
А крвник им направи засједу,
Даде ватру пушкомитраљезу
Крв му зали плочу и трпезу!
Два су мрка црногорца пала,
У њих сручи пола од рафала.
Шта уради мајка му кукала;
Поби људе на соли и љебу,
Сагријеши и земљи и небу,
Замјери се двадестом вијеку,
И свакоме поштену човјеку,
Ће у кући поби конагџије.
Сад да видиш Саве јагмаџије;
Из' каиша "зграби јатагана"
Осјече им прсте иза длана,
Скиде с рука без икаквих мука,
Три прстена с лозом без јакика —
И данас су негђе код крвника.
И скиде им два од злата сата
И убојна два руска наганта,
Ал' не виђе нешто око врата,
Ће се крије име жртве двије,
Све с два леша опљачка до веша.
Залуд новац тражи и пребира,
Нађе на њих пет хиљада лира,
Најгрђега новца од хартије,
Од како је Римске империје.
Ни на то их оставити неће,
Са сјекиром у руци улеће,

Сасјече их и стрпа у вреће.
Но какви га научише врази
Те лешеве мртве унакази.
Сад му помоћ требаше очина,
Да далеко од мјеста злочина,
Макне своје жртве накажене
Кад би некад биле устражене.
Зна је јаму да их баци у њу,
Да би сваку отклонио сумњу.
Па одлуку нељудску донесе,
На оца се Стојана натресе:
"Мораш са мном у Коњиц ходити,
И коња ми за улар водити;
Ти ћеш прије јаму погодити".
Шћаше стари да умакне крадом,
Ал' син га је оклапио јардом,
Да му држи 'мјесто сове врећу,
Куку томе ко роди несрећу!
Те у овој крволочној ствари,
Морао се умијешат стари;
Па отоле на хитање крећу,
Да доврше јаде и несрећу
Од проклете Јекове главице,
Ће је кућа мрачнога убице,
До Коњица и до безданице,
Путоваше за три сата хода,
Да сакрију дјело од народа.
Све пустињом до на Мрцка кола,
Онда преко Каранова дола,
Све је туда шума боровина,
Стара можда хиљаде година,
Постојбина орлова и вила,
Ал' не памте таквије носила,
Нит' таквога јада и спровода,
Од како је овога народа!
У дан туда не може се проћи,
А не они са коњем по ноћи,
И на коња два леша скресата,
И још алат не превија врата.
Ал' то кључусе крије јаде у се;
Јер се због одавно по селу,
Два цвијета да има на челу,
И под гривом црни биљег крије,
Све знакове грдне погибије.
То су била вјеровања стара,
Да са себе губи господара.
И прођоше кланце и ждријела,
Не би птица перје пронијела,
Свуд за њима крви оста влака,
Од несрећне браће из Дробњака.
Крв невину тудије просуше,
Да се јеле од жалости суше.
Кад су били испод Каменика,
Указа се мјесто и прилика,
Потревише јаму безданицу,
У пустињи у брду Коњицу.

Ту бацише лешеве и вреће,
Ће им гавран кости наћи неће,
У подземне јаме и амбисе,
О Савиној души нека висе,
Окле душа у крваве псине,
Пржарића из села Убине;
Ће два нака баци племеника,
У бездану испод Каменика?
Укопата стотину лаката,
Без људскије руку и алата,
То човјека на мисо наводи,
Те су јаме грла била води,
Те је себи правила понора
Те бјежала и тражила мора.
Ил' је ђаво у његово доба,
Копао их за мајчина гроба!
И данас их човјек употреби,
Што никаква животиња не би.
Ал' у мало село Комарницу,
Чекали су Делић Радојицу,
И јединка Крстајића Живка;
Чекали су да се кући врну
Ал' судбину ишчекаше црну.
Али скоро по мјесеца паса,
Нит' их има, нити од њих гласа.
Тражише их сестре и рођаци,
Али ће им камен бити мајци.
Два мјесеца свуда претражили,
И гори се и води жалили,
Долазили до самога Блата,
На хиљаду долазили врата,
Свуд скитали, свакога питали -
Залуд траже, нико да им каже,
Кад Бог неће - нико не помаже.
После сваке изгубљене наде,
Абер црни ка из неба паде
Глас пиперски чобани дадоше,
Под Каменик јаму пронађоше.
У сред ове јаме безданице,
Угледали коњске дрвенице,
И крваву стељу од самара,
И да људско месо заудара.
А вранови око безданице,
Скупљају се као жалбенице,
Ради бише да у јаму сиду,
Од људскога меса да обиду.
Окупи се мало и велико,
Ал' не смије да уљезе нико,
Пас крвави најпрви се јави,
Извади им распадено тјело,
Своје гадно да укрије дјело.
Ал' су леши у тешкоме стању,
Ка трулина на букову пању;
Момачка су нагрђена лица,
Попадали зуби из вилица,
Мајка сина познат могла није,

Нити брата црне сестре двије.
Ту је јадни Крстајићу Живко,
У дом црни не оста му нико.
Ту ни љуба не познаде мужа,
Пред амбисом од дванаест ужа;
Окле може познат старјешину,
Ко ће познат нагрдну лешину.
Не би Турци са Спушкога града,
Оволико починили јада,
Нити бише Татаро-Монголи,
Тако нешто урадити могли.
Ал' крвнику поткрала се грешка,
И то грешка велика и тешка,
Јер се нађе у гомили меса,
Радоице Делића адреса.
По томе су лешеве познали,
За крвника нијесу дознали.
Од како је кастиг ови пука,
Почело се о томе да гутка,
Да их неко уби на вечери,
Па су стари почели Пипери;
"Дај свачија прошлост да се мјери'
И какви су коме били стари,
Претресаху кроз вјекове ствари,
Све паметно полако и вјешто,
Ко би тако урадио нешто!?
Претресају чак до Подгорице,
Историју сваке породице;
Па цијене и по ујчевини,
Ко би тако мога да учини.
И сваке се дотакоше рође,
Шта би могло по коме да дође,
Све на ситно сито просијаше,
Колико је Црне Горе наше,
Шта је коме остало у трагу,
Већ је била истрага на прагу.
Сагласише с' сви Пипери стари,
Што познају у племену ствари,
Да сумњиве не нађоше куће,
Без несрећно братство Пржариће.
То слушају из горе герилци,
Шта говоре стари племеници,
Да се може знати по прилици,
Шта припада којој породици,
И по томе истрагу приводе,
Да пронађу племенске изроде;
Што поклаше другоплеменике
Ни због каке и колике плъачке,
У сред једне крајине јуначке!
Те Пипери, стари осветници,
Пронађоше кукољ у пшеници,
Те заигра ђаво и несрећа,
Пред жалосном кућом Пржарића.
Ту смакоше кукавицу стару,
Ал' умаче крвави јамару.
Кад изврши убиства и плъачку,

Он побјеже у земљу Њемачку,
Да се спаси народнога суда —
Нека бјежи и није му чуда.
Крваво им умаче звијере,
Ал' му име оста у Пипере
Да се стиди девето унуче
Од те бруке која с њиме пуче.
Ће се таква кукавица нађе,
Да отрује земљу, да не рађе;
Отрова је извор ће је пио,
Отрова је камен ће је сио.
Туда овце не оће да пасу,
Ту се суши шеница на класу,
Ту не може цвијет да мирише,
Ту облаци не доносе кише;
Јер је Саво створио грехоту -
Роду своме нанио срамоту.

ЂАВО У ЦРНОЈ ГОРИ

На хиљаду девете стотине,
Четрдесет и прве године,
Дође ђаво у виду човјека
У сред Црне Горе, из далека,
Пред свачијом кућом залелека.

Дође слуга ђавољега цара,
Јадну Црну Гору да похара.
Чак далеко од града Содома,
Ђавољега племена и дома,
Као баба из "Горског вијенца" -
Да Србину не пјева пијевца.

Име тога проклетога гада,
Бјеше Мошо, Јеврејин, Пијада;
Ђавољега лика и појаве,
Малог раста, а ђавоље главе;
Црни ђаво дође из свијета,
Унапријед окренутих пета.
Назад прсти, а напријед пете,
Има л' ико ђавола да смете?
Ругаше се посту и омрсу,
Великоме петку и Васкрсу,

Ћосаше се Милошу и Марку,
А псоваше Југовића мајку.
Не знаваше за Косовску битку,
Ни за сабљу Милошеву бритку.
Црни ђаво ђаволе оправи,
Ће се сави — ту гнијездо сави.
Одмах ово ђавоље месије,
Поче сјеме ђавоље да сије;
Чим га посиј, одмах и пониче,
Како нашој вјери не приличи.

Враг ђаволу има да се хвали,
Људе покла а куће попали;
Брата сестри посла у ложницу,
Нераднику натаче зобницу,
А раднику ископа гробницу.
Још Ђавоље јаме безданице,
Он прогласи за српске гробнице.
Вакат дође и Бог суди сами,
Те се Србин у греху помами,
А ђаво га за собом примами!

Знам човјека јуче здрав бијаше,
Данас с Мошом људску крв пијаше;
Ил' дијете од хришћанске куће,
Већ ствараше јаде вапијуће -
Кад почеше да крстаре јата,
Крвавијех српскијех џелата.

Је ли икад дала српска раса,
Тако јато манитијех паса?
Тако нешто ни Татар-Монголи
Не би никад урадити могли,
Од народа и нације туђе —
Ој, Србине, зашто ти полуђе
Те постаде јеврејско оруђе,
Против мајке која те дожуђе?

Историјо, висока правице,
Немој своје опрљат странице,
Да истину пред свијетом дате,
За наш кастиг и наше џелате;
Да се стиди девето унуче,
Од те бруке која с нама пуче.

Џелат Мошо кад овамо стаса,
У што смисли и у што закаса,
Те женама оружје припаса;
Да оружје јуначке тежине,
Носе жене поврх опрежине.

Какав закон жени право пружа,
Да је равна према свога мужа,
Ће ће сунце мјесецу да клања,
Ће човјеком да жена управља?
Смисла нема када ово ређам —
Осјећаје ма чије да вређам!
Што би земља сунце да не грије,
Шта би човјек да му жене није?

Жена није за пушку рођена,
Судбином је другом погођена.
Коме жене могу да пријете,
Под оружјем кад доје дијете?
Како ће се херојкиња звати,
А пелене на потоку прати?

Ил' на примјер, да ли ово важи;
Двоје младо када су на стражи,
Па их нагон природни раздражи,
Ту јунаштво престаје да важи —
Стража пада, "јунаштво пропада"!?

Овај ђаво у виду човјека,
Кад је амо стиго из далека,
Просу лажи, без икакве мјере,
Против Бога и хришћанске вјере.
Каза: "Нема нико на небеса,

Нит' је Христос створио чудеса!
Ће Мојсије пред Бога да стане?
Откуд плоча из неба да пане
Пред Мојсијем на Синајској гори,
Откуд Господ с Мојсијем да збори?

Мојсије је за стварање слага;
И за стражу код рајскога прага!
Откуд Сара да роди Исака
После шесет и пет љета брака,
Каза наук старога Дарвина,
Против воље Божијега Сина -
Да је човјек, свих створења круна,
Син славнога праоца мајмуна!

Тако ова свијетска лашчина,
Немајући другога начина,
Поче пљуват против Бога Творца;
Да син свога не поштује оца,
Брат и сестра да нијесу своји -
Нико Бога нека се не боји!

Похулише на Свето Причешће,
Нико српске гусле слушат не ће!
Глас ограби ђаво шестопрсти,
Заборави Србин да се крсти!
Задимише куће од пожара;

Поче лупеж вући туђе ствари,
Поштење се и морал исквари
Крв и сузе земљу обојише —
Од оца се ђеца одвојише!

Ал' Небески Отац Свемогући,
Стаде на пут великој несрећи;
Врати Србу божанствену миса',
Са Његовог небескога виса.

ЈАМЕ У ЦРНОЈ ГОРИ

Откад сунце Црну Гору гријe,
И откад се крв јуначка лије;
Откад Србин мрко вино пије,
Откад море у брегове бије,
И откад се црни гавран вије
Око Дуге и око Голије,
О овоме пјевало се није -
Нит' је икад човјекова машта,
То имала посадити рашта,
Ће се гаји поезије башта.
Ал' у дио пануло је нама -
Па морамо пјевать' о јамама,
О јамама и подземној тмуши -
Да одушак налазимо души.

Звијезде је лакше избројити,
Но Србина с пјесмом раздвојити.
Зато слушај, мој Србине брате,
Црну пјесму испјевану за те
И за твоје јаде и џелате,
Да ти пуца срце у комате;
Да ти бројим јаме безданице,
Да ти парам братске џигерице,

За споменик дивљачкије жеља,
Кад је Каин убио Авеља.
Прва ти је јама бездаица,
Та плъеваљска несита гробница;
Ту је ђаво зором уранио
И несрећи темељ ударио;
Дође ђаво у виду човјека,
Пред свачију кућу залелека!
Пете напријед, а позади прсти,
Па Србину не да се крсти!
Ругаше се посту и омрсу,
Великоме Петку и Васкрсу;
Ругаше се Милошу и Марку,
А псоваше Југовића мајку!
Нема свога порода ни дома,
Дошао је право из Содома.
То не био ни ђаво, ни враже,
Него Моша Пијаде се каже.
Од Синьега мора до Дунава,
Скупи војску на Плъевља крвава.
Ударише са четири стране,
Војнички се Талијани бране;

Благо теби, црна 'тицо вране,
Биће меса ко листа са гране!
Бој отпоче по поноћи црне,
Ко да мрке Црногорце врне,
Или ко ће мјесец обалити?
Ко ли главом дувар провалити?
Ведро није кад је облачина -
Ко ће узет' Пљевља без начина:
Без топова и војничке спреме,
Још се ваља издајничко бреме?
Трипут двјеста у тој борби неста,
Талијане не макоше с мјеста,
А њих неста шест пута по двјеста!
Црногорца жива што претече,
Одступише други дан увече!
Кад је ова изгинула маса,
Ту не бјеше господе, ни Арса,
Што су Црну Гору ископали —
У турске се сламе закопали:
Ће не чују пушке, ни бацача,
Нит' се стиде јаука ни плача.
Зар да ви се образ не окаља,
Побјегосте грдни са Пљеваља?
Ће ли бисте, ће ли изгинусте,
Ће толику војску остависте?
Зар се тако чувају другови -
Памтиће вас пљеваљски друмови,
И крв наше браће што се просу,
Показаће окле су и ко су!
Зар вас краси Прекотарска буна,
Кад пунисте јаме од гарбуна,
Јуначкијем месом и костима,
Усред зиме о Часним постима;
На свој начин и на своју руку,
Да их 'тице и звјериње вуку,
А главе им 'Талијани суше;
Гријех на вас и на ваше душе,
За крв што вам Римљани просуше!

Друга јама, да је так'е није,
Колике су њене провалије,
Зинула је у врх Црне Горе,
Дно јој неће чак у Црно море;
Треба име да јој се помене,
То је Дрина и притоке њене.
Нема пера ни људскога ума,
Нит' икакве главе и разума
Да докаже и приближно, вала,
Шта је Дрина људства позобала -
Са њенијех крша и обала.
Дрино, водо, бар једно стољеће,
С тебе Србин воде пити неће,
Воде пити, нити руке прати -
Братске ће се кости призирати!
Дрино водо, аманет ти тешки,
Сачувај нам наш понос витешки,

Немој причат Дунаву и Сави
За наш полом и наш нож крвави!

С Левер Таре до Пашине воде,
Људске ће се кости да наоде;
Па докле ће, Бог би један каза,
Оне трунут од вјетра и мраза,
Око врата од града Жабљака,
И то кости - кости од јунака.
Без погреба и без опијела,
У бездан их вода однијела.
Ал' се моја скромна душа нада,
Да ће дуси с Пирлитора града,
И велики војвода Момчило,
Ако му је бољи Јабучило;
Неће жалит' оставит годину,
Да обиђе своју војводину,
И покупи кости соколова
И сахрани 'спред својих дворова,
У тврдоме Пирлитору граду
Благо њима, кад их виле знаду!

У ту јаму што боли свакога,
Бачена је велика залога,
Што ли други није имат' мога,
Пред очима свијета и Бога;

То је била народна својина,
А не Моша, Лаза и Војина.
Откуд Тито амо се доскито
И нашом се имовином пито?
Кад је народ Тарски мост правио,
Он се неђе у 'ладу бавио;
Па с каквијем правом и разлогом,
У то здање ударише ногом!?
Зар у име социјалне правде,
Мученици други нека граде?
Мост на Тари чудеснога лика,
Осудише као издајника,
И Русије земље противника!
Једна глава из Дробњака наша,
Уби тога "петоколонаша".

О Лазаре, бабе Круне сине,
Силно знаде укопати мине,
Те Мост диже небу у висине!
Зар се бабо због тога мучио,
Зар си зато школе изучио,
Да крваве правиш светковине,
И народне рушиш тековине?

Онда јама Буковача звана,
Крај студене воде Видрована.
Тај је Брко ту јаму накрко,
И мука се људскијех насрко;

И умаче Брко и укрка,
Ни длака му не фали из брка.
Не би пушке ни људскога ока,
Да претече тога крволока.

Пета јама на Радовчу вису,
Какву људи прије знали нису;
Ова јама од дванаест ужа,
У стијење изнад града Спужа,
Црну слику историје пружа.
Ту су јаму проклети копали,
Ту су вукли што су докопали.
Ови крши и планине суре,
Споменик су балканске културе,
Нек причају тужне повијести,
Кад су људи били без свијести.

Шеста ти је крвава ломача,
Историјски манастир Морача,
Задужбина Стефана Вукана,
Света кућа - у крв окупана!
Ту се у тој Божијој звијезди,
Штаб ђавољи једном угнијезди,
Па отоле морачки џелати,
Сташе људе клати и ватати,
И на живе муке ударати —
Па лешеви труну некопати.
Светигора, Манастир и порта,
Ту се више причестити грота!
Јер кад прићеш овој светој кући,
На обући мораш крв повући
Јер је путем крвава прашина,
Од Јаворја па до Колашина,
Од Пипера па до Прекобрђа -
Људождери, убила вас ђа:
Какву правду земљом говористе,
Зашто своју браћу помористе,
Зашто свету лавру скрнависте,
Ће се наши окупљаху стари
Те велике рјешаваху ствари?
Што сломисте Црној Гори крила,
Издајници, срамота вас била!
Та ће јама причати о вама,
Кољенима што дођу за нама.

Седма јама крај Таре у Лугу,
Страшно гробље и Богу за тугу,
Ће џелати потукоше робље,
И назваше безгроб Пасје Гробље,
Што ће кроз сву историју дугу
Останути свијету за ругу;
Да се прича док је Црне Горе,
Да Србина туђа ђеца коре,
Да се чуде свијетски мудраци,
Шта су наши радили лудаци;

Да је српска одњивила раса,
Такав омут бијеснијех паса!
То је гробље подземнога свода,
Чир на лицу српскога народа!
Такве грдне ране без лијека,
Није било од памтивијека.
Причаће се за ту погибију,
Докле људи чаше жучи пију,
А за њима вапе чашу меда,
Тај се полом описати не да;
Нит' ће докле вуци гором вију
И виле се кроз пештере крију —
Али о том гробљу Црне Горе,
Причаће се докле људи зборе,
И док бјежи испред Сунца тама;
О времену компартијских јама,
Говориће и траве и људи,
О њима ће Страшни суд да суди!

Да ви'ш осме јаме безданице,
У Шавнику више Придворице,
Крај студене воде Буковице.
Ој Шавниче, несретни крвниче,
Што у тебе главни џелат ниче?!
Главни кривац јада свеколика,
Закла своја брата неколика,
Сиђе с ума, закла свога кума,
Створи гријех велики и тежак,
У поноћа на Велики Петак.
Кад се држе 'денија и страсти —
Те су ноћи партизанске власти
Повезане прваке дробњачке,
Ударали на муке јуначке.
Грдили им ћутецима лице,
Протурали језик кроз вилице,
Живе људе клали као браве,
Разбијали ћутецима главе!
Какву човјек има грдну муку,
Трн из ноге када му повуку;
А на црну Беришину луку,
Нит' ко јекну, нити ко јаукну.
На тој Луци ти ноћни бауци,
Бунар један имаху при руци;
Кад утуци, али не дотуци,
Одмах свуци, у бунар увуци,
А крв лочу к'о манити вуци!
"Откуд ноћас у Дробњаку Турци!?"
Викну неко из љутијех веза:
" Има л' ноћас Србина витеза,
Да је смио наслонити уво,
Да је нашу погибију чуо?
За велику нашу погибију
Да се наше муке не сакрију".
Још 'ћаше нешто да поручи,
Но га неста, у бунар се сручи.
Мртвачки га освојио дријем,

Али бунар не бијаше нијем,
Но се крици из бунара чују,
Мученици браћи поручују:
Муке наше свијету кажите
Али братске крви не тражите!
Ми смо ноћас имали џелате,
Недостојне нашу крв да плате;
Ми смо ноћас кроз муку највећу,
С Христом Богом били на распећу,
И гледали убицу Каина,
Како куми Божијега Сина,
Од невоље и великих мука,
Не би ли га из огња извука -
Ето шта је пред Богом добио
За крв братску коју је пролио,
Па ће тако и наши џелати,
У сумпорне воде запливати,
И пред Страшним судом заплакати"

ИЗЛАЗАК УЈАМЉЕНИХ

Мили Боже, шта се ово збива,
Је л' истина или човјек снива?
Богом сестро, са планине вило,
Дај ми кажи шта је ово било:
Ил' су змају украдена крила,
Ил' се неђе светиња приснила,
Ил' се Марко уз Урвину креће?
Но од тога ништа бити неће,
Јер сад тога ниједнога није,
Што сам овђе поменуо прије —
Но четници сишли из планина,
Да лешеве ваде из дубина,
Траже своју покрадену браћу;
Трче тамо ђе гаврани гракћу,
Згоне са њих 'тице и звјериње,
Ђе су људе клале аветиње,
И газиле у људске светиње!

Хита свијет да чудеса гледа,
Али тамо нешто прићи не да:
То су људска струнула тјелеса,
Загадила ваздух до небеса!

Не да трулеж нанијети главе -
Док Римљани донијеше справе;
Кад Латини пустише мирисе,
Ојађени народ задиви се,
Па помоћу маски и мириса,
Сташе вадит леше из амбиса.
То се, брате, описати не да —
Благо томе ко то није гледа!
Го је неко ко од мајке рођен,
Неко крампом у главу погођен,
Неком лице изјеле лисице,
Неком гавран однио вилице,
Неком мушко срце извађено,
Неком тјело није ни нађено;
Неки нема руку до рамена —
Линуле би сузе из камена.
Ту чоеку очи не помажу:
Над браћом се сестре пренемажу,
Не познаје жена старјешину,
Ко ће познат' нагрдну лешину?!
Ту син свога не познаје оца,
Ннт' син оца, нити стриц синовца,
Нит' племеник брата Црногорца!

Мили Боже, јада, што се ради!
Неко трчи да сандуке гради,
Неко иде јами са укопом,
Ваде леше куком и конопом;
Али натраг клижу леши голи,
Као рибе кад их кувар соли!
Смијешане у бездану жртве,
Јама гута и живе и мртве!
Извадише леше из амбиса,
Али ко би те мука описа.
Све бијаше људска каша грозна;
Мајка сина по младежу позна,
Свештенике познају по чину,
По расутој бради и перчину;
Сестре браћу по оћелу траже,
Кад што нађе, свака запомаже:
"Ђе си, брате, угашено Сунце,
Познајем ти на рукаву пуце!"
Сна ђеверску бурму познаваше,
Тешко своје ико познаваше:
Отац сину, биљег на мишици,
Сестра сестри, зубе у вилици,
Мајка сину, ожиљак на нози -
Страшна суда, Боже нам помози!

Смијешани људи и хаљине,
Леже људи ко труле пањине.

У сред тијех полома и мука,
Попадале мајке про сандука:
"Кажи, сине, ојађеној мајци,
Ко те смаче и у јаму баци?"
Ками да ће одговор добити,
Кад ће мртва уста прозборити?

Гледао сам војника Алпинца
Како сузе отире са лица,
Гледајући мајку уз јединца;
Пробуђена савјест у војника,
Оплакује чоек противника;
Нешто му се у души дешава,
Па му људско срце омекшава.
Изнад већих народнијех јада,
Које смисли Ђилас и Пијада,
И учитељ њихов, звани Тито,
Што се као кужина доскито,
Да узмути народ и завади
И да браћу рођену ојади.

БЕСАНЕ НОЋИ – ГРОБОСЛОВИЈАДА

(Натписи са надгробних плоча)

ГРОБОСЛОВИ

РАДОВАНУ БЕЋИРОВИЋУ ТРЕБЈЕШКОМ

У Знак дубоког поштовања

Поезија то је Искра света
Осмјех сунца осмјех неба плава
Надаахнуће надземаљског свјета
Која лети изнад заборава

Отео си санку заборава
Многе свјетле слике из давнина
Гдје је чојство поштење и слава
И примјери људскије врлина

Твоје пјесме цвјеће српских гора
И Божури тужнога Косова
У вијенцу прекрасних божура
Са ког мири слава Србинова

Распламсале луче са мрамора
Из прошлости блиске и далеке
Као да су виле с Дурмитора
Све сабрале у буктиње неке

Нека прате млада поколења
Славну прошлост из витешких дана
Кад забрује струне са гусала
Сјећаће се старца Радована.
Јеромонах Георгије МИРКОВИЋ
ОСТРОГ 26. II, 1971

ТОДОР БЈЕЛИЦА
(Бањанин)

У Бањане у село Црквице,
Ту су кости Тодора Бјелице,
И Пећина ледна постојбина
Ће је Тодор двадесет година
На студено камење ноћива,
И молитве Богу упућива,
О сувоме љебу и о води
Великоме Богу да угоди
Ту му капље, ту му подавире
Ту му трошно тело одумире
Ал духовно заради богатство,
Да се смири у небеско царство,
И постаде искушеник славни,
На великој Бањској Висоравни.
Неби наша у Атонској Гори
Таква Луча Божанска да гори,

Као ова из Црквица села
Што направи три велика дјела,:
Цркву, школу и вјечиту воду,
Да му живи име у народу.
Да пркоси демону и суши
Благо Њему и његовој души,
Дисао је духом божанскијем
Те властима смета земаљскијем,
И на то их црни врази уче
И Тодора одоше да муче,
У Пећини у ледној „Палати"
Мучише га Књажеви Џелати
Пећину му кућу разурише
И напоље старца истурише
Везали га у љуте вериге
И свете му сагорели књиге,
Пребијали мученичко тело
За његове подвиге и дјело,
Ал Бог тога бесуднога дана
Казнио је сва три капетана
А Тодора одведе са земље
Да почива у рајско насеље...

ВУК ЉЕШЕВОСТУПАЦ

Ту је мрамор Љешевића Вука
Великога Вође и Хајдука
Што је туђе разгонио војске
И у Кланце пао Црногорске,
Ту су Петар и барјактар Лука
Два унука Љешевића Вука
Под том Плочом од камена груба
Та три Српска леже Родољуба.

ИЛИЈА АЛЕКСИЋ
1872 — 1936

Ко наљезе кроз гору: Кравицу
Нека сврати на ову Гробницу
Ће су кости Алексић Илије
Да прочита његово житије
Ту је лега уморан од свега?
Сит живота и ратних страхота
Син Милошев а Мирков синовац
Што је први рањен на Мојковац
За вријеме Балканскога рата
Борећи се против Азијата.
Исто тако на пољу Гласинцу — (1914)
На говедар и на Брегалницу
С Њим куршуми труну у гробницу.
Мушке прси овога племића
Китио је Орден Обилића,

С чим су му се стари поносили
И с Бегова оружје носили.

Породична гробница
СТАНИШЕ БЕЋИРОВА КЉАЈИЋА
(Бећировића)

Ови крвави Хајдучки Кланци
Ће су живјели Аути Горштаци
Причаће да су у тој гробници
Пали Требјешког соја потомци
Од Бећирова сина Станише
Десет љуцкијех глава ил' више
Од тијех људи и од те Куће
Још једна само Жишка свилуће.

МИЛИЈА Б. КЕКИЋ
(Бијела Шавник)

Унук Пиљов, син Бећиров,
Ту Милија Кекић труне
А мрки му Вуци вију
На Оџаке и катуне.

Некад тука топовима
Град Требиње и Билећу
А Гранате Црногорске
Про Орјена прелијећу.

Куд та срећа да погибе
На Грахово ил Црквице
Но умрије на мукама
Од проклете Шпањолице

Остаде му шћер Милица
И Божана удовица

Да му крсно име славе
И споменик ови праве.

Из љубави спрема њему
А на против јаду свему.

РАДОМАН ЈАЊУШЕВИЋ
1956 — 1978

У Никшићкој Жељезари
Изломјене твоје кости

Ту под овом плочом труну
Дани среће и младости

Омаштени црном бојом
За утреном главом твојом

Што ојади браћу твоју
И жалосне родитеље
Како ћемо живи остат
Од велике твоје жеље?

Овђе ће мо долазити
На рођене твоје дане
Да гркимо камеи ови
Мјесто тебе Радомане..

Бијела — Шавник

На гробу ***МИКЕ ЧУПИЋА*** (Барјактара)

Ту између Ивице и Таре
Лежи Чупић Мића Барјактаре

Син овије кланаца и брда
Али љуцка узданица тврда

Газио је бојишта крвава
За крст часни и за љуцка права,

Старост му је саломила крила
Земља пошла одакле је била

Сто година однио у глави-
Сваког дана био чоек прави.

ЈОВО И. БЕЋИРОВИЋ

У крвавој бици на Мојковац
Ће круниса прошлост Црногорац

У подножју планини Мучници
Бе су били Млетачки рудници

На Медено Гувно за Брсково
Ће је Урош први Перпер сково

Ту погибе Бећировић Јово

Из Мораче из села Љевишта
Те му Вуци вију са огњишта

Какав бјеше ови Црногорац
Као ускок Маринко Леовац

Мрка ока ка плећа широка
Не би било ускочкијех Тока

Да их Јово може да обуче
Ни да му их под грло запуче

Не би пушке Милоша Лисова
Стиђеле се Бећировић Јова

Да је рођен у времена стара
Слазио би с четом до Мостара

Тај потомак старијех племића
Требјешана и Мартиновића,

ГЛИГОР МУЧАЛИЦА
1840— 1918

Ово је споменик старог Витеза
Турке је сјека и живе веза
На мегдан звао Каљића Вејза
Сједио под шатор Николе Кнеза

Прослављен јунак из страшног доба
Ка Гранит оста до самог гроба,.

Потомак славног Угрена Бана
Који је у доба црнијех дана, —
Скапао ова Легенда стара
У логор Смрти бечког Ћесара.
Споменик му дигоше захвални унуци,
Морачком Кастриоту: Глигору Мучалици
ИЛИЈА И ГЛИГОР
(Љевишта Морача)

ВУКСАНОВИЋА ГРОБНИЦА

Ко кроз ове Горе прође
Нека знаде да су овђе
Сахрањена три првака
Три племића три јунака:
Вуксановић: Тривко, Ђоко
И Симеун сиво соко
Ал ту није глава стара
Симеуна барјактара
Но за турску крв толику
Скапала је на Травнику
И Ђоко је пушконоша
Три крвава рата проша
А Тривко се Ђоков бира
У ред првих Официра,
Те им у знак захвалности
Подигоше Храм над кости
Три унука страшног паса:
Саво, Миле и Алекса
Нек се слави из основа
Мач Јована Вуксанова.
КРЊА ЈЕЛА — МОРАЧА

ПЕТКУ УСКОКОВИЋУ
(Великом Црногорцу) (Пјешивици)

Ја с мојима синовима
Родитељу неумрли
Дижемо ти мрамор ови
За твој мушки подвиг врли
Нек се знаде кроз вјекове
Мој велики мили оче
Да ту труну кости твоје
Под крваве ове плоче
Захвални син ФИЛИП
Због Твојега прегалаштва
И подвига ,и јунаштва
У најтеже љуцко доба
Мирисаће кроз вјекове
Љуцковина с твога гроба
Требјешки

МИРАШ ЈЕЛИЋ
1890 — 1967
Баре Боан

Тај Ускочки пушконоша
Многе ти је битке проша
И бануо са Мојковца
Без стричева и без оца,
Крвав стиза из три рата
На његова врана Хата
Те од куће Петровића
Доби орден Обилића,

МАШО ЈЕЛИЋ
1910 — 1944

Машо Јелић Херој свога доба
Те му ничу из његова гроба
Училишта и грацке улице,
А крваве Титове Ужице
Споменик су његова прегнућа
Ће га зрна изломише врућа..

ДРАГАН ЈЕЛИЋ
1950 — 1967

Ова слика у камену
Чува тужну успомену
На Драгана Матуранта
Што пришкрину кући врата
Од несреће нема спаса,
Ће да канал од Врбаса?
Превари га и занесе
Те Вран црни глас донесе,

РАДОЈИЦА ПОПОВИЋ

За идеале равноправности
И за чување славне прошлости
И за све дане наше младости
Покупили смо његове кости

Ће су косили Њемачки шарци
Ће су грабили славу јунаци
Ту му је смркло оцу и мајци.
Да би синули слободе зраци
Те мјесто сина и мјесто браће
Ту црни Гавран нека нам гракће

отац Јанко
мајка Петруша рођ. Матијашеви!!

ЛУКА ШЉУКИЋ добровољац САД из 1917 БРШНО код Никшића

Да на туђој њиви дане не дијели
Умака је некуд у свијет бијели?
Да потроши снагу и да кућу стече,
Али нешто друго испаде му пред'че,
Из златнијех мина у радничкој блузи
Он задими у бој ће гину Французи
Борио се мушки на тврдом Фордуну
Ће су многе кости остале да труну,
Ратова је тамо за године двије
Док Немачко црство пропануло није.
Ал га ратна срећа сустопице прати
Те се здраво својој Домовини врати,
Кроз стравичне Многе окршаје прође
И донесе кости да му струну овђе..

БРАЋА: ЈОШАНОВИЋИ
Милошевићи — Шавник

Овђе живе два јунака брата:
Што падоше у два свјецка рата
Јошановић: Марко и Вукота
И њихова стрица Милована
Та су сва три дома ископана
Вукота је изгубио главу
На Гласинцу на пољу крваву — (1914)
А Марко је пушконоша љути
Триста пута има погинути
Од тврдога Скадра до Мојковца,
Док најпосле тога Црногорца
Савладаше у боју плотуни
У великом устанку и буни — 1942

ДОБРА ВОДА — СПОМЕН ЧЕСМА
Палим за Слободу 1912 — 1918
Градац код Шавннка

Историјски страшни дани
И бојеви и мегдани
И гробови ископати
Не даду Ви умирати

Јер прегосте не дођ кући
Ропске ланце кидајући.

На истој Чесми
Жртвама Фашистичког терора
Из 1941—1945

Крв просута овђе Ваша
Од Њемаца и Усташа,
И Варвара древног Рима
Величину своју има
Ваш ће понос из ње расти

Док је људи док је части

Потомци ви ваши врли
Дижу спомен неумрли
Нек та вода тече мала
Кроз Трон ваших идеала.

Породична гробница
ВУКА М. АЛЕКСИЋА на Кара — Малинску
1848 — 1932

Гробница је ово Алексића Вука
Једнога од старих Ускочких Хајдука
Вук је прави био на Вучјему Долу
А перјаник пошље уз Књаза Николу
Сурвала га старост и овђе је лега
И син Његов Марко најпрви до њега
Погибе му Марко у лов у планину
Сурва нањга сјевер снежану лавину
А Маркова сина Алексића Бранка
У Шавник је јадна изгубила мајка
И погибе момак у најљепше доба
И трагично ето завршише оба
Гробница ће ова причат кроз времена
Да су ту синови ускочког племена..

ЈАКОВ МИРКОВ АЛЕКСИЋ
Перјаник и барјактар
Дурмиторске бригаде.
И његов син Милосав

Споменик је ово Алексић Јакова
Чији је отац раји окове раскова

И погибе Јаков на врх Говедара
За вријеме борбе Срба и Бугара,

Милосав Јакова не покори оца
Донио је крвав барјак са Мојковца

Тај каурски барјак с побједничком
славом
Проносише многом Крвавом Полјаном

МРДЕЉА АЛЕКСИЋ
1859 — 1912

Мрдеља Алексић с Кара-Малинска
Гробница му је Долина Лимска
Оста је у шанцу под седам рана
Пред тврда врата града Берана
Пао је за част и за свој народ
Московка му је била у спровод

У БУЉАРИЦАМА КОД ПЕТРОВЦА

Бранко Вучићевић обновио је један стари ХРАМ и оградио гробље и начинио гробницу своме брату Саву за покој душе и гробницу свом оцу Раду и ставио следеће ПОСВЕТЕ:

Обновљени. Храм
Задужбина Сава Вучићевића

Све је ово што ти брате
Учинити мртву могу
Да заштитим гроље ово
И украсим олтар Богу,
Брат БРАНКО

Мајка сину

Сине Саво угашени доме
Што саломи крила брату своме
А у црно сестре преобуче
Кукај мајко данас ка' и јуче
мајка ЈЕЛА рођ. МЕДИКОВИЋ

На гробу Сава Вучићевића

Над твоијем остацима
Ту брат брату спомен диже
Нека знаду нараштаји
Докле брацка љубав стиже

Ништа више твоје немам
Осим овај дом без врата
И крш црни од гранита
Да својатам мјесто брата.
брат Бранко

Гробницу је направио
И староме Раду оцу
Великоме родолубу
Са Солуна добровољцу

Миомирка Михаиловић Уч. III раз. гимназије 1955—1975. бацила се под воз

Нит натруни понос ђачки
Нити углед Ђевојачки
Но због школског неуспјеха
Била јој је смрт утјеха.
пред будошки туњел

ГОЛУБОВИЋИ
ГОЛУБ 1902...?

Манојде Миливоје
1928 — 1953 1931 — 1962
Посвета

У гробници овој труну
И судбину црну куну

Миливоје и Манојле
Саломљена брацка крила
Два огњишта угашена
То је класа људи била

Та два брата Горостаса
Што порекло своје воде
Од Вуксана Булатова
Ровачкога војеводе,

Тужни њини родитељи
И жалосна браћа њина
Дигоше им спомен ови
Ће извире мутна Дрина

А сестре им јадикују
И ливаде и планина

Ту ће некад по земану
Да све њине кости леже

Ту у крило родитељско
Ће их брацка љубав веже
Бијела код Шавника

Браће Зорића

Ова једна крије рака
Јевта Мићу и Новака

Два Зорића Ту су брата
Учесници свјецког рата

Два са Скадра Црногорца
Два војника са Мојковца,

С њима Јевтов Новак тује
За њим мајка јадикује

Од двадест га и три љета
Изненади смрт проклета

Ту су кости њих тројице
И њихове породице

Радоје Ристов Туфегџић
1951 — 1977. С.СТАБНА
У Пиви

Овђе му је своје ожалило племе
Затворена врата и сломљено шљеме,
Угашени Оџак опушћеле Њиве
Радоја потомка валовите Пиве,

Што на послу страда код Љубљане града,
А оста му Јадна заручница млада
И још пет сестара без брацкога нада,
И два стара сужња поред пријеклада

И шесторо кости код једног мрамора
Пострадале жртве од окупатора.

У ПРИБОЈУ на ЛИМУ
Испод главног натписа.

Сине Вељко велики поломе
На огњишту и у дому моме,
Да на овом споменику твоме
Нађем мјеста тужном срцу моме.

РАДУЛЕ ОСТОЈИЋ.

Драган Божов Вујачић
1956 — 1975
У ЗЕТИ

Са црном зором у школу оде
Те на обали Мораче воде,
Осмртише га кола као гром
Те се угаси наш црни дом
Те овђе у земљи славних предака
Подигосмо му црни Отац и Мајка
Ову ледену мрачну Гробницу
Драгану нашем сину јединцу
Ту нека му тамнују кости
Са овим данима наше радости,
Ово је споменик. нашег страдања
Ту ће је срушено брдо надања.
Овђе ће земља призива Рај
Овђе је свега нашега крај.
А кад нам куцне потоњи час
Овђе ће Драган загрлит нас..
Тужни родитељи:
БОЖО ТОКОВ и Мајка:
ПЕРСА рођ. Рашовић

ПЕТРАШИН МАЛОВИЋ
Дужи — Шавник

Под овом су плочом кости
Маловића Петрашина
Ето шта је љуцки живот
Само трулеж и прашина.

Племениту прошлос своју
За дату је ријеч веза
Унук Ђока Маловића
Дробњачкога Обор — Кнеза,

Од писке је твоје ђеце
Опадало лишће с горе
А на овој костурници
Пролило се суза море,

Троје твоје сирочади
О мајчину врату висе
Али кака племенита —
Код њих жеља пробудисе

Да ти ову праве раку
И за Милку милу мајку.

ВЕСЕЛИН АНДЕСИЛИЋ
1949 — 1978
Комарница Шавник

У Оногошту ђе се подижу зграде
На црну земљу с висине паде,
И ту погибе као у боју
За свој опстанак и земљу своју
Веселин Андесилић лик планинштака
Ови му споменик подиже мајка
Да се на њему црн барјак вије
Гласник угасе и погибије
Мајка му црне набраја ноћи
Нема јој сина неће јој доћи
Но он се нада мајка да дође
Да Страшни суд чекају овђе„

Породична Гробница
МИХАИЛА ШЋЕПАНОВИЋА
с Бијела Шавник

Све сам овђе укопала
А од рода и од дома
Само једно мало птиче
Оста као иза грома.

Ја сам сестра безбраткиња
Ја сам мајка без синова

Ето шта ми добра мога
Крије црна рака ова

Правих кућу без зидова
Да вјекујем код синова
И Радоша мога брата
Брацка кућа ископата
Ту сам и ја закопата..
САВА УДОВИЦА

ВЕЛИМИР ЂЕРКОВИЋ
1924 — 1962
ЖАБЉАК

Поклекнуше под мост скеле
Ђе рађаху масе смјеле
Све то згрмље све се сруши
Крв Морачом запјенуши
Из стравичног тога лома
Донијеше мртва дома
Ђерковића Велимира,
Супруга му циљ избира
Те му ови дом направи
Ђе његове кости стави
Она мужу ћеца оцу
Племенитом црногорцу

Ја моме мужу а ћеца Тати
Овосмо само могли му дати

Супруга Радуша рођ. Караџић
син Здравко и шћер Здравка

ЈОВАН КАЛУЂЕРОВИЋ
1949 — 1977
ЋЕКЛИЋИ

Тај бијаше официр поморац
Из Ћеклића наки Црногорац

Од гласите куће и крајине
Ђе у кола дође да погине

Подалеко од обале морске
У крваве Кланце црногорске

И ту му се кућа ископала
И овђе га браћа укопала

Да је жива Милошева Јела
Црни би му вијенац оплела.

ТРЕБЈЕШКИ
КОМНЕН ЖИЖИЋ
1927 — 1969 Код Новог Пазара

Ови ће мрамор од тврда крша
На коме ови запис лепрша
Да буде свједок кроз сва времена
Да су ту кости Жижић Комнена

Чак из Ускока храброг племена
Његови стари турском бијесу
Никад плаћали харач нијесу
И тај потомак каурске рође
Свој земни живот заврши овђе,
Трошно му тело обави тама
Ал он духовно живјеће с нама
Споменици су од памти. вијека
За живе били утјеха нека
Зато смо и ми нашем Комнену
Подигли споменик за успомену

син МИЛУТИН сестра Сенка
супрута Доста шћер Биљана
мајка Миггра

ПЕТАР СТИЈЕПОВИЋ

под Дурмитор

Но путниче хајде прићи
Ови црни мрамор вићи
Стијеповић Петра ћака
Из Језера из Дробњака.
Бјеше диван као слика
Води коња седленика
Несрећа му рече „јаши"
И ту му се Коњ поплаши
И дијете паде с њега
И овђе га сломи свега
Вранац љути без биљега
Ови му је мрамор с тога
Историја јада тога
Јер његови родитељи
Увенули су у тој жељи
Да оцрне ово мјесто
Ту ће им је Петар несто..

МИЛОВАН РАШКОВИЋ
1955 — 1975
Жупа Никшић

Ту ће кукат Кукавица
И грактати црна јата
Ту ће сестра род чињети
Код јединка свога брата

Доћи ће му родитељи
Да вјекују код јединка
Да му виде грдне ране
Да им каже за крвника.

РАТКО МИЋУНОВИЋ
1952—1978.
У Никшићу

Овђе лежи племић Мићуновић Ратко
Велестовац такви не рађа се лако

Бастало је томе да је било вакта
Унијети Вука с Требињскијех Врата.

Камена Књига,
МИЛАНА МИЛОШЕВА ЖИЖИЋА

Ова књига од камена
То је брацка успомена
Ће Милану у дан смрче
Те му мајка за њим црче

А отац му до Покрова
За њим јади и тугова

Кад у школи живот даде
Из руку му књига паде

И од ње се камен створи
Он из књиге браћи збори:

Немојте се надат више
Да ви дође ил да пише

Милан ваша десна рука
Кукавица докле кука

Ил се ова књига склопи
Или и вас смрт приклопи.

ИВАНОВИЋ Љ. МИЛОРАД
Данилов Град

Кад ће ти грдне пребољет ране?
Кад јарко Сунце на земљу пане

Шта би рад кад би могуће било?
Да сједнем на топло мајчино крило

А шта те највише на души боли?
Што ме не гледа Отац у школи,

А они што ти изломи кости
Молићу Бога да му опрости

БРАНКО ДАЧЕВИЋ
1931 — 1963

(с ОБЛАТНА Жупа Никшић)

Погибе од прекипјеле челичне масе
Са шест другова радничке класе
Пословођа ће се челик претапа
На живе муке јуначки скапа,
Сад труне под ледним покровом земље
Ћеца га јадна зову од жеље:

Зар да ти земља ране извида
Зар да нам тата не дођеш нигда
Отвори врата ледноме гробу
Да видиш црну на нама робу,
Рањавом руком отри нам сузе
Тако ти крваве радничке блузе.

СПОМЕН ЧЕСМА

(С Превиш Шавник)

Да путниче видиш кад си доша
Задужбину Томића Милоша
А споменик крвавога дана
Кад је пао против Талијана
На Пљевљима страшнога земана,
Брат му Мираш син Томића Жарка
Кога нагна брацка љубав јака
Диже ови стубац каменити
На Луњевац извор љековити
За Милошев спомен вјековити.

РАНКО П. ЂУРОВИЋ
1964 — 1975
VI осмол.етке

Као под тмурним облаком дасам
Ка црни Гавран без тебе јасам
Дан ми је сваки тежи и тежи
Туга и јад ми на срцу лежи
Ал нека нада ко да ми вели;
„И црно може да побијели"

отац ПАВЛЕ

Кукањем бих црну пробудила земљу,
Ал тебе не могу па ти сине вељу:
„Да ми на сан дођеш тебе мајка моли
Дати вињу рану дако ти преболи"

мајка МИРУНА

МИЋО ВАРАЈИЋ
1953 — 197б
техиичар

Дивне главе црногорске
Доша бјеше тек из водске
Љепшег сина и. унука
Нема да би камен пука
И пострада у Платије
Са пет друга бираније
Ту донешен ка из рата
Из Морачког сломоврата
И ту су му црне кости
Угашене будућности

Озрнићи код Никшића

МИЛОВАН БЕЗМАРЕВИЋ
1950—1964

Овђе ми је закопата
Кућа моја ископата
Мој Милоња син јединак
У њ'га мајка наду имах
Ал дијете злу невјешто
Те од струје дирну нешто
Сагоре га живи пламен
Би му мајци у дом камен
Јединци су лоше среће
Ту Вран често долијеће,
Ће је танко ту се кида
Мене свитат неће нигда
Куд остави црну мајку
Да ти чамим у залатку
Нит да живим нит умирем
У што очи да упирем
У крш ови из далека
Ће и мене земља чека,
Да ме мртву жеља мине
Црне мајке црни сине

МАЈКА АНЂЕЛИЈА
роћ. ЛАКЕТИЋ

НЕВЕНА КОЗИНА — Цетиње
1958 — 1963

Ово је споменик нашијег јада
Наше Невене нашега нада
Ово је гробница нашега брака
Ми смо несретни Отац и Мајка
Од кад нам наше чедо настрада
Ми се топимо у мору јада,
Она нам бјеше живот и очи
Зато јој данас на овој плочи
Пишемо живу ријеч и слику
Нашој Невени нашем јединку

отац ДАНИЛО

ЛАЗАР БЕЧИЋ
1938 — 1977

Трошно му тело овђе одмара
Из Зете земље Бечић Лазара
Који је у саобраћају страда
Тамо код древног Париза града
"Удовица му остаде млада
Међу два сина као два града
Рођаци, браћа и сестре миле
Осташе без брата без горске виле
У овој земљи — земљи горштака

Загрлиће га Отац и Мајка
А ови мрамор што вреди блага
Подигоше му ђеца и љуба драга
Да му у свијет знаду потомци
Да су Словени и Црногорци
И Црна Гора да им је мајка,
Да су потомци славних јунака
И да би вијек вијеку каза
Да су ту кости: Бечића Лаза

1978 Требјешки

Случај на планини ЛОЛИ

Овђее двоје чобанчади
Погибоше од стријеле
Та безгрешна ђеца бјеху
Обадвоје из Бијеле

Т бијаше Сретен Зорић
И Милева Шћепановић

Па нек прича у земане
Ови овђе мрамор камен
Ће невину ђецу поби
Из стихије живи пламен,

Те Радисав и Радосав
Из љубави спрема брата

Дигоше му спомен ови
А Милеви мајка Ката

ПОНАРИ у Зети

Једног дана изненада
Вран загракта с Балшин Града
Јер умрије тога дана
Каварића Милијана
И овђе јој младос труне
Но с чим мајка да се куне?
Кад немају друге среће
Престајати кукат неће
Дан бијели изгубише
Да ли ће им свитат више?

БРАЋА ПЕРОВИЋИ

СЛАВКО 1940 — 1969
РАДЕНКО 1953 — 1969
Пјешивци

Ко нађеже нека сврати
"Нека види и запамти
Полом браће Перовића
На опасност те подсјећа
Погибоше овђе оба
У најљепше своје доба
У њихова кола тешка

Подвуче се страшна грешка
Али срећа кад откаже
Снага љуцка не помаже,
Свуд комади од аута
Лижијаху испод пута
И делије два ђетића
Милосава Перовића,
Поломјене кости њине
Леже пред Храм Борођине

ВЕЉКО СТАНКОВИЋ
1933 — 1977

Вељко Станков Станковићу
Љуцки сине и кућићу

Пред кућом ти крви влака
А у кући црна чавка
Самохрана твоја мајка

Која дневи ноћи кука
Тога јада и јаука
Нит синова нит унука

Под барјаком црне боје
Плачом пере ране твоје..

ЖЕЉКО ЗЕЈАК
1969 — 1973

Судбино црна несреће мајко
Како нас за срце уједе вако
Зашто нас тугом у црно зави
Без Жељка сина те нас остави?
Прикупи снагу ђетињу слабу
Загрли свога Ђеда и Бабу
На њино крило дако оздравиш
И нама црну поздрав оправиш.

НИКШИЋ

БУДИМИР (БУДО)ЂУРЂИЋ
1925 — 1977

под Дурмитором

Волио је дружељубље
Волио је кола лака
Да се пење на планине
Ближе муња и облака,

И погибе возећи се
На вратима древне Тузле
Где судбина и несрећа
Замрсише своје узле,

И овђе му младост труне
У Понору земље црне
Ал варница једна оста
Да се ватра не истрне?..

РАДОШ (ВУКО) ЂУРЂИЋ

1958 —1977

студент технике
под Дурмитором

Овђе је сахрањен -Вуко Ђурђић
Од старине Дробњак и кућић

Њему се мдаду срећа оглуши
Тамо ће сиње Море пјенуши

И ту је донешен с Јадранског мора
Кремештак љути из Дурмитора,
И та је срушена његова младост
Цијелог овог племена жалост

А за све јаде стрица му Ника
Који га за сина узе јединка..

На споменику

МИЛИВОЈА БУЛАТОВИЋА

1924 — 1966 у Штитову

Ту ће ови мрамор стоји
Ту вјекују јади моји

Због непажње и кривице
Некаквога незналице

Који овђе мину стави
Па ни каза нит објави

Но прекрши закон рада
Те мој црни син настрада

И на ову страшну мину
Миливоје мој погину

отац ВУКОТА

ЗАБЕЛЕЖИО Р. Б. ТРЕБЈЕШКИ

(Пјесме других аутора)

БЛАЖО ШЋЕПАНОВИЋ

Капетан-ађутант пограничног одсјека бивше Југославије погинуо под Солуном 1941. године 27. маја.

Тужи га сестра Јелена

Ја бих јадна јадовала,
Но нит могу, нит умијем,
Нит кукати много смијем,
Због остатка сиротиње,
И у роду и у дому!
Кад изгубих Блажа брата,
Сад другога свјетског рата
У њемачке руке доспје
Пред крваву варош Скопје,
И Шваба га интернира,
С пет стотина официра!
Тамо негдје код Солуна,
Била их лађа пуна,
Тад нагази брод на мину,
Ту ми Блажо мој погину,
Та је земља предалеко,
А море је предубоко,
Па му сестра дођ не може,
Али јадна наду имам,
У Блажову памет бистру,
У његову сабљу бритку,
и десницу руку хитру,
Да се неће упуштити,
Да га морске рибе једу!
Но ћу питат Блажа мога,
Јел ти Војин казат мога,
За Јагоша и за Бранка,
Кукала ви у дом мајка,
Ђеца ти се поскитала,
А љуба се преудала,
Прекукала,
Али сам се нађутила,
Ја на Ружу сестру моју
Што ме саму оставила,
Да јој сама браћу жалим
На ђецу се не окреће
Већ су јој се поскитала,
Од немила до недрага,
Ал кад бише браћа знали
Како сестра брата жали,
И како је срце боли,

И како им ђецу воли,

Па ђевера Милована
Што на Пљевља оног дана,
Ће се море просу крви,
Он погибе зором први,
И ту паде и остаде,
Но како ти нам не паде,
Да ће тебе браћа тражит,
А да ће те сестре жалит,
И да ће те Бећо звати,
Мајци очи искапати,
Но ћу Блага замолити,
Нећеш ли се наклонити,
Да ми видиш ђецу моју,
Није једно или двоје
Но шесторо ђеце моје,
Па ми јави Благо брате,
Оправи ми парче карте,
Јел' се Трајко оженио?
Јел' се мајке ужелио,
Јели сестре разудао,
На Бору је мене жао!
Брзо ли ме заборави
Те се мајци још не јави
Да је барем на сан вићу,
Зачешљам јој косу ићу,
Да загрлим да пољубим,
Но ћу свијест да изгубим!
А да момци што несташе,
У Бијелу село наше,
Све момака бираника,
Него кажу да је гријех
Да поменем редом свијех
Ка комшије и ка браћу,
Па ћу шућет, ада штаћу!?
Па у моју домовину,
Шта их неста и погину?
Од те мале породице
Нема ми их осморице
Изгибоше и осташе,
Куће им се ископаше,
Није Саво вјеровао,
Да је нама Рада жао,
Не знам зашто и због чега
Да нам није жао њега,
То је био људска слика,
Као да је књаза Мирка!
Па како ме ране боле!
И крв братска на врх Лоле,
Ће ми уби, дивља хајка,
Мога брата од ујака,
Мјесто ране да превију

Свога брата да прибију
Окле мржња би толика
Да прибију рањеника,
Свога брата племеника,
Не би нико да га спаси,
Него тај се дом угаси.

Прибиљежио Р. Б. Требјешки

ОСВЕТА КЉАЈИЋА БЕЋИРА

(Требјешанина)

Чета ми се подигнула мала,
Окле но се и прије дизала
Од Љевишта гњезда хајдучкога,
Мала чета, петнајест момака,
Све јунака за боја крвава,
Који може стићи и утећи,
И рањена унијети друга,
Голим рукам сабљи кидисати,
На запету пушку ударити.
Пред четом су двије харамбаше,
Да ти обје по имену кажем:
Прво ти је Бајагићу Шундо,
Оно друго Бећировић Раде.
Љућих гуја на крајину нема,
Ни већијех турских крвопија.
У планину сјела, починула.
Чета мала на Јаворје дође,
Ко је гладан, љеба заложио,
Ко је јунак, ради о оружју,
Но не ради Бећировић Раде,
Него Раде бесједити зађе:
,,Браћо моја, петнајест ускока,
Је ли мајка родила јунака,
Мушкијем га опасала пасом,
Јуначкијем подвикнула гласом.
Мила сека брата одгојила,
На чистоме дјевојачком крилу,
И у чету ову оправила,
Да је добар шићар запазио,
Што би ово друштво задобило".
Кад је Рада друштво разумјело,
Све је друштво ником поникнуло,
И у црну земљу погледало,
Неки броји пуца низ доламу,
Неки гледа у појас оружје,
Неки гледа како расте трава,
Како трава расте на завојке.
Кано дојке у младе ђевојке,
Но не гледа Шундо Бајагићу,
Него Раду међу очи црне,
Па му Шундо вако одговара:
,,Јесте мајка родила јунака,
А сестрица брата одгојила,
Ја сам добар шићар запазио,
Тамо доље води Буковици,

Да је поша Ибричићу Вазло,
Отиша је на Језера равна,
Да он куии ситну трговину.
Но знаш Раде срамота те била,
Кад ти Турци баба погубише,
Твога баба Кљајића Бећира,
Посјече га Ибричићу Вазло,
Јесил' каил осветити баба?
Кад га зачу Бећировић Раде,
Онда скочи на ноге лагане,
И овако јунак говорио:
,,А на ноге, ако бога знате,
Да идемо води Буковици,
Да чекамо Ибричића Вазла
Нећул' мога осветити баба"
Отоле се чета подигнула,
Ето чета у Тушину сиде,
Сву Тушину здраво прегазише,
Ватише се воде Буковице,
Буковицу здраво прегазише,
Ватише се Ивице планине,
Док дођоше на једну пољану,
Туи' бијел данак оставио
А мркла их ноћца прихватила,
И ту чета конак учинила.
Сви поспаше ка да су поклани,
Ал не спава Бајагићу Шундо
Већ он стражу чува од Турака
Докле му се даде погледати
Он угледа огањ ватру живу
Кад се Шундо ближе примакнуо
Ал код ватре Потураковићу,
Око, њега петнајес момака,
Кад га виђе Шундо Бајагићу,
Руке шире у лице се љубе
Мијешају брке и солуфе,
Па када се дивно поздравише,
Тад Јакову Шундо проговара:
,,О Јакове мио побратиме,
Дај да наше друштво смијешамо,
Да чекамо Вазла од Никшића,
Кад то зачу Потураковићу,
Одма Јаков на ноге скочио,
Они своје друштво смијешаше,
Ту је чета ноћцу коначила.
Шундо рано бјеше уранио,
Па он гледа води Буковици,
Докле му се даде погдедати,
Док угледа Ибричића Вазла,
На гаврана коња од мегдана,
И за њима петстотин овнова,
Ћерају их несретњи Дробњаци,
Кад га виђе Шундо Бајагићу,
Он се натраг у дружину врну,
Па Дружини Шундо бесједио:

,,Браћо моја тридесет ускока,
Ево иде Вазло на гаврану,
Запаните око друма пута,
Оћемо га овђе причекати,
Ма се немој који преварити,
Немој прије пушку истурити,
Док не чује мога џефердара,
Ил' шешану Потураковића,
Да га љута не уједе гуја,
Тако рекли, па се послушали,
Западоше око друма пута,
Док ево ти Вазла н оваца,
Но се једно момче намјерило,
По пмену Поповић Лазаре,
У момчету срце заиграло,
(Момче младо ал' суманитасто)
Па опали пушку прекоморку,
Спусти пушку не остала пуста,
Не погоди Ибричића Вазла,
Но под њиме вранца од мегдана,
Спрцаше се један на другога,
Тад ускочке пушке запуцаше,
И убише од Никшића Вазла.
Загнаше се крвави ускоци,
С голим Ножем у десници руци,
Ко ће први уграбити главу,
Ма најпрви Потурак Јакове,
Да Турчину посијече главу.
Долећеше до два Поповића,
Једно Сава а друго Алекса,
Опи вичу Бећнровић Рада:
,,Ђе си Раде, ђе те не имаде,
Да турчину посијечеш главу,
Да осветиш мила баба свога?"
Док долеће Бећировић Раде,
Сабљом ману н десницом руком,
Вазлу скиде с два рамена главу,
Узеше му рухо и оружје,
Не хтјеше му узети еспапа,
Јер су овце Петровића књаза,
Послаше их на Цетиње књазу,
Само Раде освети Бећира,
Да му бабо није неосвећен,
Оћ ускоци весела им мајка,
Они су се тако научили,
За крст часни и за отаубину,
Вазда лити крвцу на мегдану

У Дубровнику 1907. Из збирке Р. Шуковић — Вујачић Бр. 16 1908. Босанска вила страна 252/253
Матица Српска, Нови Сад
преписао Бранислав В. Јакић
студент
дне 22. марта 1973.
У Н. Саду.

ВУЛЕ БАТРИЋЕВИЋ - НЕНЕЗИЋ

Питао сам нагоркиње Виле
,,О Богави сестре моје миле
Ви нијесте ка остале жене
Би ли нешто знале казат мене
Ће погибе да нијесте-чуле
Из Бијеле Батрићевић Вуле?
Кад је чуо за буну сељачку
Отиша је у чету јуначку
Као некад Сењанин Тадија
Момче младо али Сератлија,
Пушку узе оде у акцију
За велику словенску нацију.
Ево доба по године паса
Нићје Вула ни од њега гласа
Ви газите грдна разбоишта,
Били зањ га знале казат ишта?
Онда рече Јелисавка Вила:
,Ја сам с Вулем посестрима била
Познајем га мојега ми вида,
Већ га мајка гледат неће нигда,
Згодан бјеше ка бијела вила
Лак на ноге ка Оро на крила
Љуту бреду носи на ремику
Коју скиде у шанцу крвнику
Висок момак као бојно копље
Преко паса тањи од конопље
Дуга врата а бијела лица
Тек га мало тргла наусница,
Црн му перчин пао на рамена
А два ока два жива пламена,
Још у Вула момачке делије
Око паса љуте фишеклије,
Мрко му се чело понавило
А на глави ноја тића крило
А кроз перје петокрака блиста
То највеће звање комуниста
То је симбол силе пролетерске
У њој драги камен са Сутјеске,
Нањ га токе не бијагу тешке
Но зелена чоха из Инглешке,
Што носаху у рату јунаци
А на ноге сељачки опанци
Притежени на танке кајише
Онда бомбе уз прси навише,
Крагујевка петнајес комата
А срчајли дурбин око врата

Заиста му небијаше мана
Да је био Леке капетана.
Гледала сам с Јадике планине
Кад је Вуле хтио да погине,
Хад је стигла код Берана града
Црногорска четврта бригада
У Полмљу на Лиму ријеци
Сретоше се наши и Нијемцм
Ту провреше од крви потоци
Гину Швабе гину Црногорци,
Треће ноћи у привидној борби
Соко Вуле грдне ране доби
Од прси му не бијаше ништа
Без грдније рана и зрништа
И тада је ноћ казала дану
Да је Вуле пао на мегдану
Прича ми је соко сива тица
Да је тада код села Полица
Напио се крви од јунака
Батрићевић Вула из Дробњака
Виле су му кости пренијеле
Сахраниле крај воде Бијеле,
Ђе су стари копати јунаци
Још Илири Грци и Дробњаци
Ту да му је ближе кукат мајци
Да му знаду браћа и рођаци
Ђе су Вулу посмртни остаци,
Да му сестре ледни мрамор љубе
Да за братом свијест не изгубе
Ту је отац и браћа Вулова
На гробу му изрезали сдова:
„Ко те уби у поноћној тмуши
То о њему и његовој души
Те се више не надамо Вулу
Да нам бане с оружјем на кулу
Док се виле у пештере крију
Докле вуци по горама вију
Докле овце по планини пасу
Докле расте пшеница на класу
Кад излиста осјечена грана
Дођи ће нам Вуле са мегдана".

Крсто БЕЋИРОВИЋ

НАШИ ВЛАДАРИ ИСТОРИЈСКЕ ЛИЧНОСТИ

Велики Жупан Властимир 820 — 845
Велики Жупан Захарије 900 — 924
Велики Жупан Мутимир 891 — 945
Велики Жупан Петар 892 — 917
Велики Жупан Павле 917—920
Велики Жупан Часлав 932 — 960
Велики Жупан Стеван Војислав 1017—1051
Велики Жупан Стеван Немања 1169—1196
Краљ Стеван Првовјенчани 1196 — 1227
Краљ Стеван Радослав 1227 — 1233
Краљ Стеван Владислав 1234—1242
Краљ Стеван Урош Први велики 1242 — 1276
Краљ Стеван Драгутин 1276 — 1281
Краљ Стеван Урош Други Милутин 1282 — 1322
Цар Стеван Душан Силни 1331 — 1355
Цар Урош 1355—1371
Краљ Стеван Урош Трећи Дечански 1322—1331
Кнез Лазар 1372 — 1389
Деспот Стеван Лазаревић 1389—1427
Деспот Ђурађ Бранковић 1427 — 1456
Црнојевићи до 1499
Владике из разних племена до 1696
Владика Данило 1696

Владика Сава 1735—1781
I Шћепан мали 1767 — 1773
Св, Петар Петровић Његош 1782—1830
ПетарДруги Петровић Његош 1830-1851
Кнез Данило Петровић Његош 1853 — 1860
Кљаз Никола Петровмћ 1861 — 1916
Вожд Карађорђе 1804 — 1813
Милош Обреновић 1839 — 1858 — 1886
Кнез Михаило Обреновић 1839—1842
Кнез Александар Карађорђевић 1842 — 1858
Кнез Милан Обреновић. 1839
Кнез Милан Обреновић 1868—1889
Кнез Алекасандар Обреновић 1889—1903
Петар Први Карађорђевић 1903—1921
Кнез Александар Карађорђевић 1921 — 1934

НАША ШКОЛА

Бивши Црногорски двор У Никшићу

У овој је школи нашој
Стекло знање масе ђака,
А она је некад била,
Двор силнога Цар јунака!

Ту је некад Кнез Никола,
Црногорска писа кола,
Ту су с њиме вино пили
Витезови с Вучјег Дола!

Из ове је школе наше,
Излеђело јато ђака,
Све сивије соколова
Витезова и јунака!

Сви су пали за слободу,
Као људи и јунаци,
И част нам је што су они
Ове школе били ђаци!
Овај симбол више врата,
Из прошлости Црногорске,
О старој нам слави прича'
И представља кланце горске!

Ту пред овом школом стоје
Три велика славна лика,
Три велика учитеља,
Три велика поборника.

Зато ова школа није,
Као што су школе друге,
Но споменик једне земље
И крваве борбе дуге!

Љубинка Бећировић
уч. V раз. Осмолетке

МИЛОВАН БЕЋИРОВИЋ

од старине — Требјешанин

(***погинуо на Пљевљима као добровољац против римских освајача) 1. XII 1941. г.***

Тужи му сестра Анђелија трагајући за њим

Миловане сунце моје,
Кад је дошло друштво твоје,
Са Пљеваља крвавије,
Тебе с њима било није,
Нити су нам могли рећи,
Ће ми оста брат болећи!
Јер то није, ка отприје,
Сад у брату, брата није
А не кума и комшије!
Те ја пођох да те тражим
Све војнике сретах гредом,
И свакога питах редом:
„Браћо моја се бојишта,
Знате ли ми казат ишта?
За Милаша, брата мога,
Што никога нема свога,
Да би зањга казат знао,
Ће је оста, ће је пао"?
Један јунак од јунака
Јосиф Божов из Дробњака,
О њему ми причад стаде,
За велике каза јаде.
„Немој сестро питат зањ'га,
Да је има триста снага,
Кудије је био поша
Жив с бојишта не би доша,
Кад смо били на централи
Ће су многи борци пали,
Ту сам био близу њега,
У крви га вињох свега,
Кроз ту кишу од олова,
Не би крила соколова,
Изнијети перје могла,
А камо ли људска нога,
И зато ти кажем с тога
Ту коме је бог помога,
Те на зрно не налеће,
Он мријети никад неће,
Но се сестро натраг враћи,
Те му кажи оцу браћи,
Ни кости му неће наћи!

Но Милашу жељо моја,
Да ми оста змија твоја,
Ја бих змију подизала,
С њом у Лолу издизала,
На катуне клете твоје,
Рад хајтера змије моје,
Но да ти је Миле виђет
Колиба ти затворена
А торина оборена,
Ни оваца ни чактара.
Ни братскога чувадара!
А сад брате Миловане
Непричам ти грдне ране
Вуле ми је тамо поша
Знаш ли је ли Петра наша,
И нашега Миливоја
Па те моли сестра твоја
Ти ми моме Вулу кажи
И Манојла да потражи
Те их скупи око себе
Но ја брате молим тебе
Призовте ми мога Вула
Е сам јадна јаде чула
Да ми неће никад више
Ни да дође ни да пише!
Но ми моме Вулу кажи
Да га црна мајка тражи,
Не знам ништа куд се ђеде,
Када ми га мрак изједе.

прибиљежио Р. Б. Требјешки

ИСТОРИЈА ТУРСКОГ ЦАРСТВА

Родословна таблица турских Султана.
(године означују кад је ко и ступио на престо)

— 1 Осман I 1299. — 2. Син Османов Оркан 1326.
— 3. Син Орканов Мурат I,1360. — 4. Син Муратов Бајазит I. 1389.
— 5. Син Бајазитов Мохамед I, 1402. — 6. Син Мохамедов, Мурат II, 1421.
— 7 Син Муратов, Мохамед П, 1451. — 8. Син Мохамедов, Бајазит II, 1481.
— 9. Син Бајазитов, Селим I, 1512. — 10. Син Селимов, Сулејман I, 1520.
— 11. Син Сулејманов, Селим II, 1566. — 12. син Селимов, Мурат Ш, 1574.
— 13. Син Муратов, Мухамед III, 1595, — 14. Амед I, 1603
— 15 Мустафа I, 1617. — (2) 1622. — 16. Осман II, 1618. — 17. Мурат IV, 1623.
— 18 Ибрахим, 1640. — 19. Мохамед IV 1648. — 20. Сулејман II, 1687.
— 21. Ахмед II, 1691. — 22. Мустафа II, 1695. — 23 Ахмед III, 1703.
— 24. Махмуд I, 1730 — 25. Осман III, 1754. — 26. Мустафа III 1757
— 27. Абд-ул-Хамид I, 1773. — 28. Селим III, 1789. — 29. Мустафа IV, 1807.
— 30. Махмуд II, 1808. — 31. Абд-ул-Меџид 1839. — 32. Абд-ул-Азис 1861.
— 33. Мурат V, 1876. — 34. Абд-ул-Хамид II, 1876.

ЛЕН ПУЛА

ЖИВОТ БЕЗ ЖИВОТА

(Пјесникова аутобиографија)

СТАРОСТ ЈЕ ЧУДО

Свакога је живога исана
На рођењу судба записана
Орочен је код свакога вијек
Мимо то му не помаже лијек,
У животу и љуцкој слабосги
Нема ништа теже од старости
Добар чоек кад доживи дане
Да га на ред туђе шћери хране,
Јадно ли је виђети чоека
Што је свога цијелог вијека,
Све сједио ће сједају људи
А сад сједи ће се перу суди.
Понеки је доживио друже
Да кумпијер за главњама струже,
Старост га је ухватила за врат
Те постао од чоека пањат,
Ал му опет синови завиде
Ће је среће те напријед иде,
А неки се родитела стиде
Ето докле ништавило иде
Једноме се удава унука
И син га је за кревет завука
Он је проша толико ратова
И данас га крију од сватова
Јадна старца голије гњатова
Што је рањен доша са Мојковца
И стиде се од таквога оца.,
Његовијех јада и старости
Да им неби замјерили гости
Скрајнули су старца ће не треба
Да им углед неби поколеба,
Нек се нико не зарече живи
Да таквијех јада не доживи,
И велике муке и неволе,
Ко остара што се не закоље
Многи би се на то да ријеши
Но не може душу да гријеши
Да оставља након себе ману
Да га људи коре у земану .. .

ОРО који много живи љета
И вије се између планета
Свих пернатих животиња што је
Признају га и њега се боје,
Цареви се са њима поносе
И лик његов на крунама носе
Па га старос до тога доведе

С Кокошкама зиму да проведе,
И да с њима из корита једе
Он који је у скорој младости
Вата Змије и глода им кости
И доживи Вране да га кљују
А не старца ђеца да не плъују
Мудар старац сам се себе стиди
Нагрђену младост када види
Себе куне мртвијем завиди
И не може себе да опрости
У младооти што ствара глупости
И како је мушку своју снагу
Просипао и давао врагу,.
Старост није болест приљепчива
Ал јест грдна и неизљечива
Од ње нико извида се није
Од кад Сунце Васиону грије

ЖИВОТ БЕЗ ЖИВОТА

("Плач Јеремијин")

Ја бих пјева уз гусле полако,
Ал' ко плаче није пјеват лако,
Још ме гусле храбре и соколе,
Но ме грдно братске ране боле,
Што им ниђе не нађох лијека,
Но боловат морам довијека.
Ће је главу оставио младу,
У Плъевљима у Таслиџи граду;
Умријет ћу прежалит га нећу,
Јер је лакше свијет умирити,
Него братске ране замирити.
Па су моја малаксала плућа,
Немам више мушкога прегнућа.
Стари су се дани избројили,
А сваки ме јади освојили;
Немаштина и инокоштина,
Сиротиња и сиромаштина,
И зли људи - Бог нека им суди!
Презиру ме кад се молим Богу,
Не вјерују да живјет не могу!
Из главе сам зубе погубио,
А шесторо ђеце изгубио.
Како живим сам ме Бог убио;
Три сам страшна преживио рата,
Трљало ме свашта преко врата!
Сто сам пута у сну залелека,
И на срцу сваке јаде пека.
Ка дијете од петнаест љета,
С хајдуцима по гори авета,
Док сам запа у крвничке руке,
Те мучише мене и хајдуке;
Живијех се намучио мука,
У пивару Јанковога Вука,
О коњскоме месу и о репи,
А јеле ме змије и акрепи!
У Бедем се Никшићки распада
И у Крај сам Богданов запада,
У Бечке сам казамате лежа -
Из логора њемачкије бјежа,
Низ велику маџарску равницу,
Три пут хватат на Руску границу.
И заточен у града Ледена,
Те радио у фабрици креча,
И тада сам о Светоме Саву,
Препливао ријеку Сазову,
Да утечем и да спасим главу.

Кроз шуме сам Аустријске бјежа,
Са звјеркама под пећине лежа
И ноћива на стабла букова,
Међу јата горскије вукова.
Живио сам у Сигмунд Хербергу,
Ће робови савезнички бјегу,
Ту нас Шваба у жицу загради,
Те изгибе од зиме и глади -
Седамдесет хиљада и више,
Ту јуначке кости оставише,
Жив из тога бездана изађох,
И опет се на слободу нађох
Да се борим за уједињење,
Те крвавих дрвље и камење
И грдније допануо рана,
На Крнову пољу од мегдана.
Па умало не изгубих главу.
У тврдоме кланцу Лупоглаву.
После био несрећан у браку.
Без имања на туђу сокаку!
Склањао се од људске пакости.
И страда сам у дане младости,
Без искуства и од наивности,
Што не знадох за људске слабости.
И падао у многе глупости,
Робовао код девет владара,
Хранио се с куке од кантара!
И живио од зноја и рада,

Али с мене нико није страда,
Нит' заплака нити је закука,
Нити црну кошуљу обука.
Велике сам муке подносио,
Тешко бреме страдања носио,
Клео сам се троном идеала —
И ту ми је мајка закукала.
И тада сам ка изгубљен био,
Од браће се по горама крио!
Распада се у подземној тмуши,
Али ми се небо не оглуши,
Бог ме сами спаси од крвника,
Од комшије, од солоћебника-
Али људи од пера и знања,
Пошље страшне борбе и поклања.
Пустише ме на слободу жива,
Од прилике — ни права ни крива!
Сад у ову домовину нову,
Још ме браћа издајником зову.
Ал' кунем се чим се људн куну
И гробова ће ми стари труну -
Од Требјесе до града Одесе,
Да нијесам за свога живота
Прут сломио из туђега плота.
И куда сам земљом пролазио,
Сто сам пута на смрт долазио,
Ал' сам вазда гледа и пазио,
Те нијесам ни мрава згазио,

Али свашта рекох и претекох!
Нит' сам чије сироче заплака,
Нит' на душу душманина мака,
Нити у зло нечије притака;
Али имам осталије мана,
Више но је у годину дана.
Зато Богу одговор ћу дати,
Па нека ми грешна душа пати.
Највише сам себе гријешио,
И узлове туђе дријешио,
Па ко ми је за то река: "Хвала"
Те сад жваћем трске идеала!
Без имања и осигурања,
Без пензије и без инвалиде,
Ал' то живи не оће да виде,
Па ни мртви неће да ме чују,
Ал' ми исто често поручују,
Да у њино прећем предузеће,
Ни тамо ми боље бити неће;
Јер је лакше превалити бријег,
Но најмањи заборавит гријех,
И остадох по некој судбини
Као суво дрво у планини!
Остах сваком вјетру на помету,
И свачијој вољи на измету -
Уклањам се с пута и дјетету.
Шесет љета код државе мајке,
Не зарадих на ноге опанке.
Већ ни пјевам, нит стихове стварам.
Ал' с гуслама себе разговарам;
Но смрт ће ме с њима раставити,
Онда ћу их сину оставити,
Нек прелазе из руке у руку,
Деветоме моме праунуку

РЈЕЧНИК

У изради овог Рјечника коришћене су следеће скраћенице:

аор. — аорист: ***ар.*** — арапски; ***ауг.*** — аугментатив; ***безл.*** — безлично; ***в.*** — види: ***в. и*** — види и: ***војн.*** — војно, војнички; ***ген.*** — генитив; ***гл.*** — глагол; ***грч.*** — грчки; ***дем.*** — деминутив; ***ж.*** — женски род; ***зб.*** — збирно; ***изр.*** — израз: ***имперф.*** — имперфекат: ***итал.*** — италијански; ***једн.*** — једнина; ***л.*** — лице; ***лат.*** — латински; ***м.*** — мушки род; ***мађ.*** — мађарски; ***млет.*** — млетачки; ***мн.*** — множина; ***мусл.*** — муслимански; ***непром.*** — непромјењив: ***несвр.*** — несвршени глагол: ***НП.*** — народна поезија, ***њем.*** — њемачки; ***пеј.*** — пејоративно; ***пјесн.*** — пјеснички; ***предл.*** — предлог; ***прид.*** — придјев; ***прил.*** — прилог; ***ред.*** — редуковано; ***реч.*** — речца; ***рус.*** — руски; ***с.*** — средњи род; ***свр.*** — свршени глагол; ***тур.*** — турски, турцизам; ***уп.*** — упитно; ***фиг.*** —фигуративно; ***франц.*** — француски.

А

абер, — а м. (тур. haber) *глас, вијест, слутња.* — На све стране абер се разнесе — Кад Милошу такав абер дође — Само абер злогласнога врана ***абердар.*** — ара м. *оружје чија пуцњава износи глас, вијест, даје (х)абер.* — Па опали пушке абердаре. В. *абер.*

аветиња, — е ж. *лакомислена, глупа особа; будала, лудак.* — Шта мислите турске аветиње,/ Да ви нама отмете Цетиње — Што не ћути аветиња стара — Ће су људе клале аветиње

агалар, — ара м. (тур. agalar, мн. од aga) *богат човјек; нижи мусл. племић.* — То не бјегу Турци агалари

агарјански, — а, -о *који се односи на Агарјане; невјернички, турски.* — Поломише силу агарјанску

акнути, — нем свр. *нагло, силовито кренути: јурнути.* — Акну чета Бана Нока — С војском акну уз долину Зете

акча, — е ж. *ситна турска пара.* — Те не даду акче са имања

алавија, — е ж. (тал. alla via, на пут, управо) *ненадна срећа.* — Може бити нека алавија

алај - барјак. — а м. *свечана застава.* — Алај - барјак на двор поставио — У чијој се руци некад / Српски алај - барјак вија

аламанка, — е ж. *врста њемачке сабље.* — Још прикити аламанку криву

алуга, — е ж. *густа шума.* — Залуд лава у алузи хвалит

амо, — прил. *овамо.* — И дан седми да се вратиш амо

ар, — а м. (тур. ar. стид) ***1.*** *срамота. стид.* — Ар му бјеше послушати жену ***2.*** *част, понос.* — Да се прође јунаштва и ара

арија, — е ж. *зрак, поднебље, клима.* — Ни арије куда људи иду

армада, — е ж *армија, оружана сила уопште.* — У то прође војска и армада

Б

бакрачлија, — е ж *узенгија стремен*. — Да ти звекну празне бакрачлије В. и *звекну(ти)*

балчак. — а м. (тур. balcak) *држак у хладног оружја (сабље, јатагана. мача и сл.).* — Тако Никац пише про балчака, / Слова шара врхом од ханџара

бађемез, — а м. (тур. balymez-topu) *старински топ.* — Туку руски бађемези — Стоји тутањ с мора бађемеза

банути, — нем свр. *изненада доћи, одједном се појавити.* — Кад бануше дробњачки сердари — Док бануше уморни сељаци

бастати, — баста несвр. (тал. bastare, бити довољан) *бити способан (за нешто).* — Баста њему воду пребродити

батли, — прид. непром. (тур. bahtli) *срећан.* — Ала батли потурице

безданица, — е ж. *дубока јама. провалија (која се не може измјерити).*— До Коњица и до безданице — А вранови око безданице

безиксаник, — ика м. *особа без .људсковине. нечовјек.* — Безиксаник и отпадник божји

берат, — ата м. (тур. berat) *султанов указ, наредба.* — Прочита је хиљаде берата

бесуђе, — а с. *безвлашће, безакоње.* — А навика на бесуђе — Утопљено у бесуђе

биринџи, — прид. непром. (тур. birinci, први) *одабран, првокласан.* — Све биринџи војска са Балкана

благосиљати, — осиљам несвр. *молити се за нечији спас: давати некоме благослов.* — Па га стаде благосиљат кнеже

бобија, — е ж. *гола узвишења, неравни предјели уопште.* — И носи је у пусте бобије В. и *дивоклетије.*

богобитник, — а м. *немоћан. неспособан човјек (физички и духовно), богаљ.* — Од крвника. од богобитника

борија, — е ж. (тур. boru. трска) *труба.* — Ал још војна не јечи борија

брека, — е ж. *вика, галама уз пријетњу.* — Камо сила и његова брека

бровинг, — а м. (по имену америчког конструктора Browning-a) *врста пиштоља.* — И сам себе уби из бровинга

буљук, — а м. (тур. boluk) *стадо оваца.* — Издизали са триста буљука

бурунтија, — е ж. (тур. buyrultu) *порука. писмо.* — Кад Турцима бурунтија оде

В

вакат, — вакта м. (тур. vakit) *(одређено) вријеме.* — У најтежем вакту и земану — Кад им вакат од здизања није

вањела, — е ж. (итал. flanella) *џемпер, пуловер,* — До тјела му од риса вањела

вапор, — а м. (млет vapore) *брод.* — Кад ће вапор из Француске доћи

визир. — ира м. (франц. visiere) *мушица, нишан.* — Нит ће с вама Црногорци мира / Без про пушке или про визира

вилајет, — а м. (тур. vilayet) *област којом је управљао валија. провинција: свијет, народ.* — Шта радите, дивљи вилајете

витлејемски. — а, о *који се односи на Витлејем (мјесто у Јордану у коме се по хришћанском учењу родио Исус Христос); страдалнички, мученички.* — Јер ће ове витлејемске ноћи / Црногорци на Голготу поћи

вјешт, — а, о *који запажа, примјећује; у изр.* ***не чинити се*** *бити незаинтересован.* — Албанија не чини се вјешта

влака, — е ж. *траг.* — Свуд крваве остадоше влаке
врат, — у изр. ***сломити*** *уништити, упропастити.* — Те ће правда врат сломити сили

Г

гадара, — е ж. (тур. gaddare) *старинска сабља са обостраним сјечивом.* — За ханџаре, копља и гадаре
галатити, — им несвр. (тур. galat. грешка) *прљати. загађивати*. фиг. *узимати част срамотити.* — Да онакву Црногорку, / У харему не галате
гараза. — е ж. (тур. garaz.) *непријатељство. мржња, свађа.* — У гарази са Ћесаром није В. и *пизма.*
гасеровац, — овца м. *врста пиштоља.* — Шест Калића убио је / Из љутога гасеровца
глоба, — е ж. *порез, намет. дажбина.* — Да продаду и змију у трну, / Не би глобу подмирили црну
грамата, — е ж. (рус. грамота) *повеља. диплома.* — Петар правду и руску грамату — Баци руске лажи и грамате
грана, — е ж. у изр. ***доћи на (...)*** *доспјети у (тежак) положај, стање.* — И на те је гране доша / Да погине од Његоша
грдило, — а с. *несрећа, зло. погибија.* — Узимат га нећеш без грдила
гредом, — прил. *успутно, узгред.* — Марко иде, а све пије гредом
грљупи. — у мн. *усни отвор, чељуст, гротло.* — Ће вуцима паде у грљупи — Шћаше поћи у грљупи вуку
гром, — у изр. ***грома не чути*** — *погинути.* — Пушке су га погодиле двије / По сред срца, грома чуо није
гудура, — е ж. (мађ. gugyor) *врлетна дубодолина, каменита вртача, увала.* — Не знам крша ни гудуру твоју
гуђети, — им несвр. ***1.*** *одавати звук (о гуслама), гуслати.* — Што Вуњића зваху да им гуди ***2.*** фиг. *мислити, планирати.* — Неће бити како султан гуди
гутати, — ам несвр. пјесн. ред. *гуткати, говоркати, причати.* — Е се нешто за Косово гута

Д

дава. — с ж. (тур. dava) *давија. тужба, оптужба.* — Кад је царе разумио даву — И сад на њга иду даве

дева. — е (тур. deve) *камила* у изр. ***~ разбучена*** *кожа (од стомака).* — Гдје у деви лежи разбученој

девлет. — а м (тур. devlet) *цар, владар* — Па вас молим честити девлете— Ама Турци шта би од девлета

декик, — ика м (тур, dakika) *минут* — Све то сврши за пола декика

денија. — с. мн. *бденија, ноћна служба у православној цркви уочи великих празника.* — Три мјесеца денија се држе — Над њим звона јече, држе се денија

дервишина. — е м. пеј. од дервиш (тур. dervis, сиромах) *старац. изнемогао човјек уопште.* — Шутка Иван стару дервишину

диван, — ана м. (тур. divan) *разговор: састанак.* — На дивану мудри дипломата — Диван чини витез и племићу

дивоклетија, — е ж. *врлетан, неприступачан предио.* — Ове горе и дивоклетије В. и *бобија.*

дин, — дина м. *вјера (исламска).* — Зајсто ћу му у дин угазити — Борили се против дина

дин-душман(ин) — м. (тур. din+dusman) *љути непријатељ.* — Боже мили, дину душманина

доакати, — ам свр. *доскочити коме, савладати коги.* — Зар то нашој сили да доака

довурљати се. — ам се свр. *догмизати, домиљети, довући се.* — Довурља се змија из језера

доглавити, — доглавим свр. *договорити, разумјети се.* — Можетели с њима доглавити

додити, — (од: доходити) *додим,* несвр. *долазити.* — Доде ли вам цареви забити — И незвани у сватове доде

дозлојадити, — ојадим свр. *постати неподношљив, досадити.* — Докле вама једном дозлојади, / Балкан крене очи да вам вади

долама, — е ж. (тур. dolama) *горњи капут обично од чохе, дуг до испод колјена.* — Добре токе и нову доламу

драго, — прил. у изр. ***~ ми је*** *тако ми је волја.* — Драго му је, није стио

дрвенице, — ица ж. мн. *дрвени склоп самара.* — Угледали коњске дрвенице

дуњалук, — а м. (тур. dunyalik) *одређени крај, предио.* — Ево иду низ дуњалук Турци

Ђ

ђаво, — у изр. ***ђаволи се жене*** — *дешавају се страхоте, невоље.* — Мого би се ђаво оженити / И раји се крава отелити — Вјетар дува, жене се ђаволи — у изр. ***по ђаволу отићи*** — *несрећно завршити, пропасти.* — Те све наше по ђаволу оде

ђеисија. — е ж. (тур. giysi) у НП *свечано одијело, одјећа.* — Он обуче турску ђеисију — Лице гребе, ђеисију буца — Црногорска ђеисија стара

ђетел, — а м. *дјетлић,* фиг. *глас.* — Ђетел Бајов по њој ће да пуца

ђорда, — е ж. *ђорда, сабља* — Сви падоше под замахом твоје ђорде

Е

евлад, — ада м. (тур. evlat) *пород, потомство.* — Што немаше од срца евлада

ела, — *речца за изношење молбе кроз благу заповест .* — Ела Бошко, ела .моје благо

ескадрон. — она м. (франц. escadron) *војна јединица у коњици.* — И коњички иду ескадрони

ефта, — е, ж. (тур. hafta) *недеља дана, седмица.* — Кроз три ефте Ченгић да га срете

З

забит, — а м. (тур. zabit) *турски војни и админ. старјешина*. — Доде ли вам цареви забити

завардати, — ам свр. *почети препирку, посвађати се.* — На вечери како завардаше

заврнути, — см свр. *узети, забацити.* — Заврнуше пушке с чивилука

завући. — учем свр. *склонити. сакрити.* — Све то Вуче за Голеш завуче — Побићу их и неће завући

загуђети. — им. свр. ***1***. *загуслати* — Да не слуша кад Србин загуди ***2***. фнг. *огласити се.* — Ал' чекајте док вам Рус загуди

зазор. — а м, *осјећање кривице, стид, нелагодност.* — А од бога зазор и срамота

зајсто, — прил. *заиста .* — Зајсто ћу му у дин угазити

закрвомутити, — омутим свр. *до крви завадити, закрвити.* — Зло уради и закрвомути

закрочити, — закрочим свр. *опкорачити коња, појахати.* — Онда Милош закрочи Ждралина

залога, — е- ж. ***а.*** *ствари од вриједности (накит оружје).* — С њих залоге оволике свући ***б.*** *вриједност, богатство (опште).* — У ту јаму што боли свакога, бачена је велика залога

зановетати, — оветам несвр. *бесмислено причати, наклапати, блебетати.* — Види попа како зановета, / Страх га нешто и савјес' га смета

заранци, — заранака м. мн. *касно после подне: вријеме уочи предвечерја.* — У заранке једног дана — Танкој кули стаса у заранке

заскакати. — заскачем несвр. *залазити за леђа, опкољавати.* — Заскаче те пуковник Шпидлере

затарати, — ам свр. пјесн. *заташкати; забашурити.* — Ови ђаво да затара, / Да Његошу пушка дође / И тај ијед да га прође

затуцати, — ам несвр. *жустро клети, проклињати ударајући каменом у камен.* — Црногорце у камен затуца

званица, — е м. и ж. *позвани гост (на славу, свадбу и сл).* — Па не смијем као издајица, / Више бити кнежева званица

звек, — у изр. ***радити о звеку*** *изазивати скандал, несрећу.* — Сад је доша да ради о звеку / Кад је Турска у највишем јеку

звекну(ти), — ***празна бакрачлија***. *не. узјахати коња: погинути.* — Да ти звекну празне бакрачлије В. п бакрачлија.

зданије, — а *здање, грађевина.* — Но зданије од двадесет ока

здизати, — жем несвр. *силазити са стоком у јесен са планине (катуна) у село*; у изр. ~ ***некоме планинке*** *отјерати некога са катуна.* — Здизали им под бедем планинке, / Кад им вакат од здизања није

зевак, — а м. *з(ij)евање;* фиг. *одмор.* — Цар немаше зевка ни узура

земан, —ана м. (тур. zeman) *вријеме, доба*. — Добио је у земану — У најтежем вакту и земану

зенђил, — а, о. (тур. zengil) *богат* — Жижић Вула од зенђила Струга

зијевати. — ам. несвр. *испуштати душу, умирати* — На мукама како је зијева

И

издурати, — ам свр. *издржати. поднијети. истријети*. — Неће народ моћи издурати

измет, — а м. (тур. hizmet) *корист услуга* — Да учиниш измет цару своме — Да чините измет дину — И свачијој вољи на измету

изметнути. — нем свр. *опалити метак.* — Ал' у страху изметнуше пушке

изум, — а м. *мишљење, савјет, одобрење*. — Да тражимо изум од народа / И с Турцима заметнемо кавгу

ијед, — а м. *јеткост љутина, бијес.* — Па у томе великом иједу — И ијед да га прође

иксан, — ана м. (тур. insan) *особа, чељаде.* — Љепоте јој на иксану нема

инат, — ата м. (тур. inat) *вика, препирка, галама.* —А унутра да видиш ината; / Сви се царски узбунише гости

индат, — ата м. (тур. imdat) *подршка, помоћ.* — И у вас се надамо индата — Турци индат очекују Од Стамбола и Султана

инокоштина, — е ж *оскудица у радној снази.* — Немаштина и инокоштина / Сиротиња и сиромаштина

ископање, — а с. *рђава особа, зло (равно смрти).* — А брат може да буде несрећа, / Ископање и пропаст највећа

исплакати. — чем свр. *тешко добити, измолити.* — Исплака је код рускога двора / Да му помоћ прими Црна Гора

исплакати. — исплачем свр. ***а.*** *изапрати, опрати (о води).* — Ту још није исплакала киша, / Траг којим је Свети Сава иша ***б.*** фиг. *избрисати (о времену), заборавити*. — Те вријеме не исплака / Дух острошког пустињака

истрнути, — нем свр. *угасити.* — Ће се зубља вјечита упали / Коју нико нема да истрне

J

јабана, — с ж. (тур, yabana) *странци, туђ свијет.* — Држављана дође и јабане

јајош. — јајоша м. ***а.*** *црногорски добровољац у Херцеговачком устанку (1875-1876).* — Ил' је Миљан Васојевић доша. / Или Пеко са триста јајоша ***б.*** *хајдук, одметник.* — Неће мира с Турцима јајоши, / Док отмемо села и вароши

јамар, — а м. *убица који је своје жртве бацао у јаму.* — Ал умаче крвави јамару — В. одјељак у овој књ: Јаме у Црној Гори.

јатаган. — а м. (тур. yatagan) ***а.*** *дуги криви нож:* ***б.*** *ханџар.* — Сто сабаља. триста јатагана фиг. у изр. ***оштрити пјесмом ~*** *инспирисати се, храбрири се пјесмом на бојеве.* — Оштрио је пјесмом јатагане , / А гуслама лијечио ране

јек. — а м. фиг. *снага, моћ.* — Кад је Турска у највишем јеку

јека. — е ж. *јечање, хроптање.* — Стоји цара на серџади јека

K

кабаре, — ж. мн. (тур. kabara, чавлић, ексерчић) *украсне металне плочице на одјећи:* в. *токе* — Свако има токе ил' кабаре

каваз, — аза м. (тур. kavas) *стражар, пратилац. тјелохранитељ* — Серашћеру, царскоме кавазу

кадуна, — е ж. (тур. kadin) *дама, домаћица (о Туркињи).* — Стоји писка пашине кадуне. / Очи вади, а владику куне

кајас, — а м. (тур. kayasa) *ремен, кајиш (од оружја, узде и сл)* — А руке му у кајасе свеза — Бритку сабљу носи на кајасу

каница, — е ж. *женски шарени. ткани појас: тканица.* — И са жена бурме и канице

карамлук, — а м. (тур. karanlik) *тмина, густ мрак.* — Кроз олује и кроз карамлуке... Од намета и од карамлука

карати, — (се), карам (се) несвр. *љутити се, галамити, корити* — Ал се Мекић преко свега кара И сад Султан у џенету кара

кастиг, — а м. (итал. kastigo) *брука, сримота.* — Да се прича о томе кастигу За њин кастиг на Вучјему долу

кастигати, — ам свр. *свирепо кизнити*. — Кастигаћу попа Драговића

катил, — а м. (тур. katil) *крвник, душманин.* — И катила попа са Његуша — Тако мога остат није / Од катила босанскије

качаница, — е ж. *тешко приступачан, каменит кланац, клисура: утврђење.* — У Морачу. тврду качаницу — У Ругову, тврду качаницу

кесимача, — е ж. *крава (овца или коза) дата под кесим, закуп.* — И стотину крава кесимача

киван, — вна, -вно ***а***. *осветољубив, огорчен (на некога).* — Кивни Турци на Милоша лете ***б.*** пјесн. *опак, крвав.* — Све зборише о кивној освети

кисмет, — а м. (тур. kismet) *удес, судњи час.* — Зар грађани не видите, / Да је нама кисмет доша

китина, — е ж. *снијег који се задржи на гранама дрвећа.* — Напала је на гору китина — Покров му је са горе китина

конат, — конта м. (тал. conto) у изр. ***остати од чиста*** ~ *договорити се, споразумјети се.* — Па те зову да се састанете. / И од чиста конта останете

конкордат, — ата м. (лат. concordatum) *уговор између папе и одређене државе о правима катол. цркве у тој држави.* — Због римскога конкордата

контати, — ам несвр. (тал. contare) ***а***. *рачунати.* — И на добит толику контати ***б.*** *сматрати, убрајати (некога за нешто).* — Њега као нашљедника конта

корвета, — е ;к. (лат. corbata) *брзи ратни брод.* — Па изађе краљу на корвету

коџобаша, — е м. (тур. kocabasi) *старјешина, одабраник.* — А пред њима Милош коџобаша.

крдисати, — ишем (аор. крдиса) (тур. kirmak) свр. *уништити. упропастити, разбити.* — Што крдиса србе на Марицу — Латини му свате крдисаше — Крдиса му половину пука

кремењача, — е ж. *врста пушке (на кремен).* —Због пашине кремењаче

крупа, — е ж. *град, туча.* — Из облака тврда бије крупа

кудије, — прил. *којим путем, којим правцем*. — Кудије је до Мурата доша

кужина, — е ж. аугм. од куга. фиг. *зараза. несрећа*. — И учитељ њихов, звани Тито, / Што се као кужина доскито

курталисати, — шем свр. (тур. kurtarmak, kurtalmak) *спасити, избавити*. — Барем војску да курталишемо

Л

лазаринка, — е ж. *врста старинске, дуге, танке пушке; латинка* — У некога дуга лазаринка

лакат. — кта м. *стара мјера за дужину (од око 70 cm).* — Укопата стотину лаката; / Без људскије руку и алата

лани. — прил. *прошле године, лане.* — И да плате ка на Плочник лани

леденица, — е ж. *кратка, сребром окована, старинска пушка.* — Са запете двије леденице — Под мантије пушке леденице

летрика, — е ж. (н. лат. elektricus) *електрично осветљење.* — Ту не горе лампе и летрике, / Но воштане свијеће велике

лише, — предл. с ген. *за изузимање: сем, осим, изузев.* — Кука стара да не може више. / Нити лише Ђура ни Станише

лубарда, — с ж. (исп. тал. bombarda) *врста топа.* — Лабанове дугачке лубарде, / По лепенцу касапницу граде

лука, — е ж. *плодна равница у долини (ријеке или потока).* — Ово да су луке и читлуци

лучити се, — им се несвр. *одвајати се, дијелити се*; у изр ***с душом*** — *умирати* — Кад је почо с душом да се лучи

Љ

љемезати — ам свр. *ударати (штапом, љемезом), туђи уопште.* — Да их паша млати и љемеза

људождер — а м. *крвопија убица.* — Људождери убила вас рђа: / Какву правду земљом говористе, / Зашто своју браћу помористе

М

мађија. — ж мн. *омама, превара.* — Прими писмо Петровић Ђорђије. / Ал' то није писмо но мађије ***мађупац,*** — пца м. (лат. manceps, најамник) *јак момак, момчина.* — Храни папаз хиљаду оваца. / А служи га триста мађупаца

мазија, — с ж. *челик, надо.* — Од најљуће жежене мазије у изр. ***вадити из воде*** ~ *вјеровати у немогуће.* — Вадио бих из воде мазију / Да дођ нећу никад у Азију

мамурити, — им несвр. (тур. mamur, уређен) *уређивати, обрађивати (о имању).* — Мамурио турске поткућнице

места, — ж. у мн. (тур. mest) *танка кожна обућа без пета.* — Навукао чизме сврх местава

мива, — е ж. (тур. mayva) *воће, плодови уопште.* — Свака мива за човјека жива

мимо, — у изр. ~ ***људи*** — *(другачије у односу ни друге), посебно.* — Ченгић раји про чибука суди / Јунак богат зао мимо људи

милет, — а м. (тур. millet) *народ, свијет.* — Са колико силе и милета / Сваке вјере и сваке нације, / Бану на нас из земље Француије

мирија. — е ж. (тур. miri) *дажбина, порез.* — Да не дате цареву мирију — Покупи ли цареву мирију

митра. — е ж. (грч. митра) *епископска украшена капа која се носи за вријеме богослужења.* — Златна митра мироточивога— А на њему митра владичина

множество, — а с. *мноштво. маса.* — У бога се и правду надајмо / Да множество турско савладамо

мрчава, — е ж. *густа, мрачна и тешко проходна шума, предио.* — У мрчаве мојковачке пусте. / У подножје планини Мучници

мучки, — прил. *на превару; подмукло.* — Мртва глава поглед има вучки; / Прича цару да је убјен мучки

мушир. — ира м (тур. musir) *војвода, заповједник.* — Омер паша са седам мушира / Ломну Црну Гору опсадира

мушкетати. — ам свр. (према тал. moschetto, пушка на фитиљ) *Убити мушкетом, устријелити.* — Ко с' усуди, душа му проклета. / Те витеза крију̇ћи мушкета

муштулук. — а м. (тур. mustuluk) *добар глас, радосна вијест.* — Муштулук, ти велики Падиша / Ево теби Обилић Милоша — На муштулук Петровић Владици

Н

навалити, — навалим свр. фиг. *приписати, рећи. додати некоме нешто* —Нит Вук може ништавило своје / Навалити на оружје моје

нагазити. — им свр. *случајно или нежељно наићи на некога.нешто*. — Кад на прву нагазише стражу

наганат. — нта м. *врста револвера (по имену белгијског конструктора Нагана).* — А за пас им два руска наганта

нагон. — а м. *нагоњење, тјерање, приморавање.* — Ко год неће нагона му нема

назор, — прил. *на снагу силом.* — И прећоше назор и на силу

нам, — а м. *глас, траг, углед.* — Јер ту нема јунаштва ни нама

наопако, — прил. ***1.*** *како не треба, неваљало.* — Наопако за сву Црну Гору ***2***. *на леђа, натраг.* — Свезаше му наопако руке

напоклеку, — прил. *настабилно. склоно паду (опасности и сл)* фиг. *склоно промјени.* — Свачија је срећа напоклеку

напремасе, — прил. *према себи; на даљину.* — Па он бабу напремасе кара

напречац, — прил. *одједном, нагло, изненада.* — Цар Симеун напречац умрије

нарав. — и ж. *ћуд, карактер.* — А нарави, вука да престрави

науснице, — прил. *усмено.* — Цар јој тако науснице каже

начин, — зб. ***а.*** *укупна ратна опрема и оружје.* — Без икакве спреме и начина — Ко ће узет' Пљевља без начина ***б.*** *услови (за живот) распоред.* — Свему томе Ченгић начин ствара

небатлија. — е м *несрећник.* — Јунак силан. али небатлија — Ал' велики небатлија

неболеће, — прил. *немилице, немилосрдно.* — Колико га шину неболеће / На серџаду вас му дроб излеће — Те се тако неболеће туку

несит, — а, -б *незасит, прождрљив.* — И прекиде неситу аждају

О

обестрегати, — ам свр. *(без трага) уништити, упропастити.* — Он је коња обестрега
обиједити, — им свр. *оклеветати.* — Што те Вуче мучки обиједи
обилат, — а, -о *моћан, бројан.* — Јел' његова сила обилата
обисти, — обидем свр. *(о)пробати, окусит (о јелу).* — Би људскога меса да обиду
објеручке. —прил. *пуним срцем. искрено.* — А гранчицу мира држа. / објеручке
обрст. — а м. (њем.oberst) *обрстар, пуковник.* — Генерали и обрсти
обршити, — им. свр. *настрадати, несрећно завршити.* — И свакиће тако да обрши — Како сила царева обрши
обурван, — а, -о *разрушен, срушен.* — И бедеми турски обурвани
одврнути, — одврнем свр. *одвратити.* — Бог велики нека те одврне / Од завјере и замисли црне
одмолити, — одмолим, свр. *молбом, молитвом добити (нешто,некога).* — Кад Милица брата одмолила
ођело, — а с. *одијело.* — Нит оваквог ођела од злата
окле, — прил. *одакле.* — Окле су му ускочили стари — Но ви окле морачки хајдуци
оклопити, — оклопим фиг. *ставити у оклоп, опколити са свих страна* — И још јавља цијелој Европи / За ту силу која га оклопи
око, — а фиг. *окно; лук моста.* — Но зданије на двадесет ока
окоп, — а м. *опкоп, канал, ров.* — Направили жице и окопе
окрњак, — рња м. *остатак поломљеног оружја, крњетак.* — Ал' се бори и окрње вуче
оладити, — им свр. фиг. *убити.* — Кад је Милош Цара оладио
оли. — уп, реч. *хоћел ли.* — Оли Бошко, миле очи моје
ономлани, — прил. *претпрошле године, прије двије године*. — Ономлани забо нож у леђа
омар, — ара м. *шума.* — А живјесмо ко вук у омару
омут. — а *гомила. чопор.* — Такав омут бијесније паса
опомињати, — ем несвр. *сјећати се. спомињати.* — И да туђи опомињем гријех
опрежина. — е ж. *доњи дио стомака.* — Да оружје јуначке тежине, / Носе жене поврх опрежине
ордија, — е ж. (тур. ordu) *војска, маса.* — А гледа иг сва српска ордија — Одмах јави у ордију кнезу
ордонас, — а м (франц. ordonnance) *ордонанс, посилни.* — Са својијех седам ордонаса
отале, — прил. *одатле.* — Отале се вратио владика

отелити, — се. свр. у изр. ***некоме се крава ~*** *поћи за руком, просрећити се.* — Мого би се ђаво оженити / И раји се крава отелити

отоле, — в. *отале.* — Отоле се Вућић гуслар врну — Отоле је књигоноша поша — Ту је сердар и зове отоле — Па отоле про Царева Лаза

отпагавати, — агавам несвр. *трпјети, издржавати:* у изр. ***свачим ~*** *бити свега жељан, живјети у оскудици.* — Онај који свачим отпагава

оџак, — ака м. (тур. ocak) фиг. *кућа; братство.* — Дабогда те Ченгића одива / На оџаку не затекла жива; / Те сад мора оџак Љубовића / Да подноси зулум Лакешића

П

падиша. — е м. (тур. padisah) *турски цар.* — Муштулук ти велики падиша

палац, — палца м. (итал. palazzo) *палас, палата, дворац.* — У Иванов палац на Ободу

палошина, — е ж. *двосјекли мач.* — То изрече палошина сину

памтиша, — е м. *особа доброг памћења.* — И питаше дробњачке памтише

панцијер, — а. м. (итал. panziera) *ратнички оклоп, панцир.* — За оклопе и за панцијере

пањкати, — ам несвр. *оговарати, клеветати.* — Мучки пањка Милоша витеза

папаз, — а м. *снажан, јак човјек: силесија.* — Храни папаз хиљаду оваца

пасати, — ам свр. *проћи. минути (о времену).* — Али скоро но мјесеца паса

пел, — н ж. педаљ: *мали дио простора*. — И пед наше не притиште земље

петрахил, — нља м. (грч.) *епитрахиљ. (дио одјеће коју православни свештеници носе сприједа о врату за вријеме вршења обреда*. — И петрахиљ светитеља Саве

петстољетка, — е, ж. *пет стотина година:* фиг. *петвјековна историја,* — Него гусле. српска петстољетка

низма, — е ж. (грч peisma) *мржња. злоба. пакост.* — Није знао шта је пизма и клевета

пиличник, — а м. *нико. ниједан.* — Пиличника жива не умаче

писати. — пишем несвр. *озбиљно схватати. цијенити.* — Војска силна али је не пиши / Старци дјеца. голи као миши

планути. — ем свр. *нагло поцрвењети (о лицу)* — Плануше им лица од жалости

поган, — и ж. и м- (лат. paganus) *неваљалац, нитков, нечовјек.* — Привуче се поган из буџака

погански. — прил. *на погани начин. неваљало, нељудски*. — Поступате јадно и погански

погански. — а. -о *који има особине погани, нечасан, неваљао,* — Због његова рада поганскога— Ви сте неког поганскога сина

подапети. — *подапнем, затегнути (намјестити кожу на гусле)* — Ископа га и кожом подапе

подина. — е у изр- ***као са ~*** *склизнути, брзо и лако пасти*. — Одлеће му глава ко с подине / Погуби га Југовић Војине

подинатити се, — инатим се свр- *одговорити инатом, заинатити се*. — Но се са мном подинати / Ал' ће главом да је плати

помет. — а м- у изр- ***бити вјетру на ~*** *бити злу на удару*. — Остах сваком вјетру на помету

понта. — е ж. (итал. punta) *узвишење, видно мјесто уопште*. — На високу пред Марсељем понту

попазити, — им свр. *запаметити, испоштовати* — Моје добро не ће попазити

посрнути. — посрнем свр. *спотаћи се, клецнути (о коњу).* — Кад му Ждралин паде и посрну

потурнути. — ем свр. *запоставити, одбацити*. — А стару је потурнуо мајку

потхарачити. — арачим – им, свр. *наметнути харач, поробити* — И да Црну Гору потхарачи

поуздање. — а с. *вјера, сигурност*. — У њих слабо поуздања има

поша. — е ж- *повез око главе. марама* в. *чалма, турбан*. — Каква му је око главе поша В. и *турбан. чалма.*

прије, — прил. *прије. раније* — Што то нико није мога прије

претијек, — а -м. *пресретање* — Про Санџака у претијек лете

призирати (се), — ем (се) несвр- *привиђати, причињавати се* — Братске ће се кости призирати

припучити, — им свр- *ставити (намјестити) на нешто*. — Поред њих је Шарца припучила

присмакати — исмачем несвр- *јести помало смока (мрса) уз суву храну (хљеб).* — Ће се с хљебом ништа не присмаче

притакнути. — итакнем несвр- фиг- *допринијети нечијем лошем положају (при)додати нечијем злу и сл.* – Нит на душу, душманина мака / Нити у зло нечије притака

притући. — учем свр. *дотући. усмртити*. — Ко ће кога први да притуче

прло, — а с. *окомито земљиште (без растиња) које се осипа* — Но су ово прла и потоци

прокоп. — а м- *ископано мјесто за темељ неке грађевине;* фиг. *кућни праг* . — Без икога у кршном прокопу

прочеље. — а с. *чело стола: почасно мјесто*. – Опет гуслар сједе у прочеље

прсимице, — прил. *храбро. на јуриш, истуреним прсима* — Хоће на град прсимице — Да дрскога нападача / Дочекају прсимице

пусат, — а м (тур.) *пуна коњска опрема* — И алата коња под пусатом

Р

разјагмити, — им свр. *брзо заузети, уграбити, освојити.* — Ће му Срби војску разјагмише

рази, — прид. нелром. (тур. razi) *вољан, расположен, рад.* — Јесте ли нам Црногорци рази

размакнути, — размакнем свр. *растргнути, раскомадати, убити.* — На крвника јуре без опреза, / Да размакну Милоша витеза

разминути се. — разминем се свр. *проћи, завршити се* —Али људи око Мине / Шћагу да се то размине — То се без зла неће разминути

разредити, — разредим свр. *распоредити, размјестити, разврстати.* — Разреди се војска и господа— Кнез разреди војске да се туку

разређивати, — ђујем несвр. пјесн. *распоређивати.* — По Косову војску разређује

разурати се, — ам свр. *уништити се, упропастити се (имовно).* — Немојте се разурати. / У памет се добро Турци

регимента, — е ж. (франц. regiment) *војн. пук.* — А њемачке силне регименте

реметли, — прид. непром. *рахметли, покојни.* — Од нашега реметли спахије

рогити се, — рогим се несвр. фиг. *љутити се, жестити се.* — Рим се роги и град Будимпешта

С

с(а), — предл. *због.* — Све је ово с вас двојице било — И велико царство изгубише / Све с неслоге и са себичности

савардак, — ака м. *колиба купастог облика од дугачких дебала.* — На чечаре и на савардаке — У пећине и у савардаке

саибија, — е м. (тур. sahib) *господар, газда.* — Не познаје саибију на се

салећети. — етим свр. *напасти, устремити се на некога*. — Салећеше војводу Милана

самокрес, — а м. *врста пиштоља*. — На самокрес турио десницу

саргија. — с ж. (тур. sargi, завој, платно.) *прекривка седла.* — Сијева му сабља из саргија
својштина, — е ж. *рођаштво, својатање*. — Та својштина наша пропала се
сврнути, — сврнем свр. *одвојити. скинути, згулити (о месу).* — Онда сврну од угича плеће
сеиз, — а м. *коњушар.* — Ченгић викну на сеизе
секати се, — ам се несвр. *борити се, препирати се.* — Секаше се два мјесеца пуна
селам, — ама м. (тур. selam) *поздрав.* — Што им турски селам назва није — Не назива алећи селама
сератлија. — е м. (тур) *серхатлија тј. крајишник, гриничар: јунак на гласу*. — Ће би нашла сератлије таке
серашћер. — а м. (тур. serasker) *главни командант: силник, моћник.* — Напарави се царев серашћере Серашћеру, царскоме кавазу
сердарити, — ердарим несвр. *бити главни, газдовати*. — Овуда би сердарили Турци
сигурати. — ам свр. *припремити. спремити*. — Није лако харач сигурати
синџирлија, — ж. у мн. *повезана пушчана пуњења*. — Убише га синџирлије — А у њима зрна синџирлије
сирак, — ака м. *сироче, сиротан* . — На Алију, мојега сирака
сјазити се, — азим се свр. *скупити се, окупити се (о људима).* — Цијела се престоница сјази
скиптар, — тра м. (грч.) *украшена владарска палица, жезло*. — Скиптар носи адмирале Прица
сконтати, — ам свр. фиг. *срачунати, повезати, смислити.* — Све то Милош кад наједном сконта — Виђе Турчин паметно не сконта
скоровечерњак, — а м. *одскорашњи богаташ, скоростек, скоројевић*. — Од Турчина скоровечерњака
скучити, — им свр. фиг. *савити, снизити; умањити*. — И да славу Лазареву скучи
случити се. — им свр. *догодити се, десити се.* — Но да видиш шта ће да се случи
снебивати се. — ебивам се несвр. *срамити се, стидјети се*. — А он да се снебива кроз Млетке
сокак, — ака м. фиг. *пролаз, пут*. — Сокак брже, османлије Турци
солоњебник, — а м. *онај са којим се једе со и хљеб, пријатељ*. — Петар браћу и солоњебнике
софра, — е ж. *свечана трпеза: ручак*. — И ено га у дно софре доље
спор, — а, -о *дуготрајан; дуговјек*. — Но нијесу такви људи спори
спрема, — е- ж. *опрема*. — Без икакве спреме и начина
спрштити, — им свр. фиг. *уништити, убити*. — Чело мршти, Новицу да спршти
спучити, — им свр. *отићи (обично далеко).* — Неће Ускок да се турчи, / На Цетиње право спучи
стег. — а м. *застава, барјак.* — Стег носаше спрема главе своје
стима, — е ж. *чашћење, част*. — То је стари адет и навика / Прва људска стима и одлика
стрв, — а м. и ж. фиг. *траг, помен.* — Ал' Бауку ниђе стрва
стрвати, — ам свр. пјесн. *уништити, затријети*. — Који стрва главу Асан-бега

стрж, — а (бот. Quercus sessiliflora) *врста храста*. — Окапала на стржево коље

стрн, — и ж. *стрниште, стрњика*. — На откосе ил' на стрну

струга, — е. ж. *врата на тору: тор.* — Ни за стругом мала ни наваке у изр. ***пресушити*** ~ *уништити некоме мужну стоку (овце).* — И пресуши тридес' струга ***отворити*** ~ отјерати. плијенити овце. — Отварали струге и авлије

сурвати се, — ам се свр. фиг. *пасти: нестати*. — Кад се сурва црногорски престо

сурљати се, — ам свр. *скотрљати се. стропоштати се*. — Сурљају се змије око пута

сустопице, — прил. *у стопу, у корак.* — Залуд иша сустопице, / Поред Мирка и Новице

Т

тавленик, — ика м. коњ из тавле (штале), шталски коњ,. — Док ево ти хата тавленика

таин, — а (тур. tayin) (војничка) храна. — Нема нико таин да добачи

талија, — е ж. в. талик. — Љубовића послужи талија

талик, — а м. срећа. — Или талик земље наше

таркати, — аркам несвр. подстицати да боље гори (о ватри) фиг. отпочети ватру из оружја, паљбу. — Кад им стану таркати бадњаке

тевтисати, — ем свр. насилно умирити. поробити. — Те похитај Дробњак те тевтиши

теменисати. — ишем несвр. покоравати се. клањати. клечати. — Да га сретну, да му теменишу

терћија, — е ж. теркија: коњаников прибор (покровац, кабаница и сл.). — А примрзле гаће од терћије В. и *саргија*.

тефтер, — а м. (грч. diftura, тур. defter) биљежница. књига; попис — Тако Турци у тефтеру држе... — Тако њима на тефтеру пише... — Ил га више у тефтер не пиши — Причешћују војске без тефтера

токе, — тока мн. металне плочице које су се носиле на грудима као украс и заштита. — Добре токе и нову доламу — С Осман-паше жива токе свука В. и *кабаре*.

тревити се, — им се затећи се (на одређеном мјесту). — Тревио се бјеше код Москова

трсити. — им свр. фиг. склонити, отрести, одбацити; у изр. ~ ***ђавола с врата*** завршити, свршити (са неким). — Па те послах да их згазиш / И ђаволе трсим с врата

тумол, — а, -о таман, мутан, тмол, тмаст. — Ноћ бијаше мрачна тумола

турбан. — ана м. повез око главе и феса. — И ја носим турбан око главе В. и *поша, чалма*.

Ћ

ћаба. — е ж *светилиште.* — Ту је српска подигнута ћаба
ћеман, — ана м. (тур. kemal) *младост. пуна снага.* — Да су мени браћа на ћеману
ћемер, — а м. *мушки појас са преградама за новац.* — И натури блага у ћемере
ћенар, — ара м. (тур. kenar) *врста танког платна.* — По кошуљи од танка ћенара
ћосати се, — ам с; *спрдати се. ругати се.* — Сва ће Босна томе да се ћоса — Ћосаше се Милошу и Марку
ћулаф, — афа м. (тур. kulah) *турска капа:* у изр. *одлетио изгубио главу, погинуо.* — Многоме је ћулаф одлетио
ћурак, — рка м. (тур. kurk) *огртач постављен крзном, кожух.* — А зелени ћурак пригрнуо

У

уврћети, — тим свр. у изр. ~ у уши — *убиједити, увјерити (у нешто).* — Кад Његошу доушнци / Уврћеше то у уши
угич, — а м. *ован предводник.* — Онда сврну са угича плеће
угонетати, — онећем свр. *добро предвидјети, потрефити*. — Али паша није угонета
угрезнути, — ем свр. фиг. *случајно наићи, набасати*. — Док угрезну у љуту засједу
угрентати. — ам, свр. *смјело, на ризик ући, загазити* — У планине пусте угренташе
удробити, — у изр. ***у много ~*** *лакомо поступити покушати немогуће*. — У много је био удробио / Те је своју главу искобио
уже, — ета с. *стара мјера за дужину (око 12 м*) — Пред амбисом од дванаест ужа

уза, — узла м. *узао, (мртви) чвор*; у изр. ***завезати узао*** — *направити преступ, показати самовољу*. — Па ви какав завезасте уза / Кад узесте Боку од Француза

узбунити се. — узбуним се свр. *узнемирити се, ускомешати се.* — Сви се царски узбунише гости

Узица, — е и;. *комад конопа. ужета*: у изр. ***спустити се на узицу*** ~ *повјеровати*. — Ће Милоша нађе и Вујицу, / Да се њима спустиш на узицу

узочас, — прил. *наопако, на несрећу*. — А узочас испрошена била

узур, — ура м. *безбрижност, мир*. — Цар немаше зевка ни узура

узурлија, — е м. *готован (обично кад се дохвати снаге) помамник, силник*. — Такве су ти турске узурлије

уклињати се, уклињам се, — несвр. *послужити за уклињ, бруку, срамоту*. — Могла би се срећа излињати, / И с твојом се свадбом уклињати

улак, — ака м. *гласоноша, писмоноша*. — И пише ми Турчин по улаку

ункаш, — а м. (тур. onkas) *седло* — А нешто му виси о ункашу — Са сломљеном сабљом о ункашу

уплекати, — ам (итал. implicarsi) свр. ***I.*** *утиснути, угурати*. — Да кнежеве у народ уплекам ***II.***. ~ ***се*** *силом се умијешати у неки посао*. — Уплеко се те везире лаже

учитлучити, — им свр. *претворити у читлук. поробити*. — И да Црну Гору учитлучи В. читлук.

Ф

фис, — а м. (алб. fis) *сој. кољено.* — Какве женске и каквога фиса

ферман, — ана м. *султанова наредба. указ.* — И носимо царева фермана — Кад је наша земља под ферманом

Х

ханџар. — ара м. *врста ножа (савијен и у корицама).* — За ханџаре. копља и гадаре — Док ханџара стаде звека В. и црносапац.

хар. — ара м. *ахар, двор.* — Па се хвале на 'хар Мушовића

Ц

цвијељати, — цвијељам несвр. *растуживати, жалостити.* — Да цвијеља самохране мајке — Пишеш мегдан и цвијељаш мајку

црносапац, — пца м. *врста ножа,* в. *ханџар.* — Међу њима црносапац / Вас од срме и мазије — Да ту траку пресијече / Рамовића црносапац

Ч

чавленик, — ика м. (само у НП) *пут којим иду потковани коњи.* — Стаде тутањ друма чавленика

чаисати, — ишем свр. *дисати, живјети.* — Е не могу више чаисати

чалма, — с ж. *платно које се обавија око главе, феса.* — А замота око главе чалму В. и поша, шурбан.

чамати, — ам несвр. *каснити.* — Славе Васкрс који чамат неће

чамити, — им несвр. *живјети у чами. мртвилу, осами.* — Ће Брђани чаме и Ускоци

чевренисати, — енишем несвр. *(и чеврмисати)* фиг. *заклонити, добро намјестити;* — Чевреniса у заливу лађе

чикати, — ам несвр. *изазивати* — Он ме чика и ја имам вољу

читлук, — а м. (тур. ciflik) *беговско, богато. добро имање.* — Ово да су луке и читлуци В. и учитлучити.

чечар. — ара м. *закржљала шума.* — На чечаре и на савардаке

Џ

џенет, — а м. (тур.) *рај.* — Гусле узе. а отрије сузе. / Кад запјева на оном свијету / Чак су Турци чули у џенету

џида, — с ж. ***а.*** *држач. барјака.* — Сломи му се на Граховцу џида ***б.*** *барјак, застава.* — У намету стоји џида црна

џулуса, — е ж. *свађа, невоља* — Ал' јој мајка не да без џулусе

Ш

шешана, — е ж. *врста старинске пушке (са шест спиралних жлијебова на унутрашњем зиду цијеви).* — У руци му шешана запета

шизма, — е ж. (грч.) *неслога. раскол.* — Да међу нас нема мржње,/ нити шизме

шинути, — нем свр. *снажно ударити.* — Колико га шину неболеће — И једном га буздованом шину

шћаг, — 1. л. једн. имперф. гл. *„шћети" хоћах.*— Шћагу ову турску крвопију / Да сахране у Аја Софију

Напомена уз Рјечник:

Ово није; као што се види, само попис непознатих ријечи са њиховим одговарајућим еквивалентима у савременом српском језику, већ уједно, и коментар појединих Бећировићевих стихова настао сагледавањем значења ријечи, израза и реченица. Начин рјечничке израде се наметнуо као потреба аналитичког приступа овом веома богатом, и прије свега, веома разноврсном поетско-лексичком благу. Показао се, методолошки, неопходним поступак да овај рјечник урадимо у складу са основним лексикографским захтјевима. Наиме, за праћење свих нијанси значења у контекстуалној равни пјесме, нужно је свакој ријечи прићи засебно из угла њене фонетске структуре. Даље, значење ријечи мора се сагледавата у односу на друге ријечи у оквиру стиха и пјесме као цјелине, не изостављајући ни сродне тематске кругове на нивоу књиге. Тако је, и због тога је, свака ријеч дата у фонетској дескрипцији (изговорни опис, бар што се акцента тиче). мада је недостатак аутографа (оригиналног рукописа) онемогућио приређиваче и аутора овог рјечника да. свуда и на сваком мјесту. испоштују изворност пјесникове ријечи.

Иза одреднице (ријечи која се објашњава) слиједи њена граматичка дефиниција. затим семантичка одгонетка (значењски дио дефиниције) и. на крају. илустрација као потврда. у одговарајућим стиховима. Синоними (истозначне реченице) су повезани упућеницом в. и (види и). а хомоними (истозвучне. а разнозначне ријечи) су раздвојени семантичким (значењским) дијелом дефиниције. Списак коришћених скраћеница је дат на почетку рјечника. Чини нам се да овако знатно припомажемо читаоцу да спозна све оне основне .значењске нијансе у ткиву саме пјесме и да може. што успјешније, ишчита(ва)ти ову поезију. Овдје, прије свега. мислимо на млађу генерацију читалаца која — са већином архаизама (застарјелих ријечи). оријенталиазама (ријечи које су се задржа(ва)ле у српском лексичком фонду преко турских освајања)као и са већином ријечи из војно-ратничке терминологије и локалних говора - није упозната. За правилно разумијевање свих ових, неријетко и испреплетених лексичких кругова, неопходно је консултовати адекватне, мада често и недоступне, рјечнике и енциклопедије. Сматрамо да ће на том (читалачком) путу овај рјечник послужити као корисна пречица. Будућим проучаваоцима Бећировићева стиха много ће помоћи темељније сагледавање пјесникових лексичких свјетова који могу, можда и најмјеродавније, помоћи у разоткривању тајне о пјесниковој, уз незнатне станке, веома успјешно остваренојримии.

И на крају, да закључимо. Овај рјечник је само искорак у тумачењу Бећировићева стиха. Тумачења би требало тек да отпочну. Истина, о неким стиховима се не може рјечничком формом у потпуности ни проговорити. То остављамо (на аманет) будућим истраживачима Бећировићева пјесничког опуса. Наравно, то остаје и као неписана обавеза приређивачима ове књиге за неко будуће критичко издање. А ко „неће – како рече; сам пјесник - нагона му нема".

Михаило Шћепановић